

ფონდი ღია საზოგადოება - საქართველო
OPEN SOCIETY - GEORGIA FOUNDATION

სოციალურ მეცნიერებათა სერია

ქახაბერი ქასიჭაძე

გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაცია ევროპაში

დაშვებულია დამსმარე სახელმძღვანელოდ
სოციალური მეცნიერებების მაგისტრანტებისათვის

გამომცემლობა „მერიდიანი“

თბილისი

2001.

УДК 316.25

კ 363

დამხმარე სახელმძღვანელო „გეოპოლიტიკური და გეოს-
ტრატეგიული ტრანსფორმაცია ევროპაში“ დამუშავდა 2000-2001
წლებში ფონდი „ღია საზოგადოება — საქართველოს“ სოციალურ
მეცნიერებათა პროგრამის ფარგლებში და მისივე დაფინანსებით.

დამხმარე სახელმძღვანელო განკუთვნილია სოციალური
მეცნიერებების მაგისტრანტებისათვის.

სერიის მთავარი რედაქტორი *მარინა ჩიტაშვილი*

რედაქტორი *ლია კაჭარავა*

© ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო“, 2001

ISBN 99928-32-24-X

სარჩევი

ლექსია 1.

გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაციის ცნებებისათვის	5
გეოპოლიტიკის ცნება. გეოპოლიტიკა რეგიონი, ზონა, რეგიონი და კონტინენტი	
გეოპოლიტიკა და პოლიტიკური გეოგრაფია	5
გეოპოლიტიკური გადანაწილის ცნება; გადანაწილის განსაზღვრული ფაქტორები	17

ლექსია 2.

„ცივილიზაცია“ პერიოდის გეოსტრატეგიული ვითარება და გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია	21
განსწავლული ურთიერთობის სტრატეგია	25
გეოპოლიტიკური რეგულირების სტრატეგია	27

ლექსია 3.

ნატო-სა და ევროპის ხელშეკრულების ორგანიზაციების დახასიათება	30
ნატო-ს შემადგენელი პოლიტიკური პირობები	30
ხელშეკრულება ნატო-ს შემადგენელ შტატებს შორის	31
ნატო-ს ხელშეკრულების პოლიტიკური ორგანიზაცია	32
ნატო-ს საგარეო ორგანიზაცია	35
ნატო-ს გავრცელების საზღვრები	37
ნატო-ს ხელშეკრულების ორგანიზაცია (პსო)	39

ლექსია 4.

გერმანიის გეოსტრატეგიული როლი და კონფიგურაცია. საბერძნეთის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება, „ცივილიზაცია“ პერიოდში	41
გერმანიის გეოგრაფიული მდებარეობის ცნება	43
გერმანიის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება, კლდოვანი და საბერძნეთის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება	46
გერმანიის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება, კლდოვანი და საბერძნეთის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება	48
გერმანიის გეოპოლიტიკური მდებარეობა: ნეიტრალიზაცია (გერმანიის) და გერმანიის განსაკუთრებული როლი	50
გერმანიის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება, კლდოვანი და საბერძნეთის გეოგრაფიული მდებარეობის დახასიათება	51

ლექსია 5.

„ცივილიზაცია“ დასავლური და დასავლეთის გეოგრაფიის მიხედვით	58
---	----

ლექსია 6.

საერთაშორისო ურთიერთობებთან სისტემა „ცივილიზაცია“ შემადგენელი პერიოდში	64
საერთაშორისო ურთიერთობებთან სისტემის განვითარების პირობები	64
ტანდემული მდებარეობის დახასიათება	66
საერთაშორისო ურთიერთობებთან სისტემის განვითარება საერთაშორისო ურთიერთობებთან სისტემის განვითარება	67
გაერთიანებული დასავლეთი	69

ლექსია 7.

შავი ზღვისა და კავკასიის ახალი როლი გერმანიის გეოპოლიტიკურ და გეოსტრატეგიულ სივრცეში	72
საერთაშორისო კონფიგურაციების ახალი სისტემის ფორმირება	72
ზღვისა და ზღვისპირა მდებარეობის პირობები და შავი ზღვის ახალი გეოპოლიტიკური ფუნქცია	73

ლექსია 8.

თრეკინგის ახალი კონფიგურაცია და მათი ტიპოლოგია	84
„პოლიტიკა“ კონსტრუქციის ტიპური კონფიგურაციის ახალი ფორმები	89

ლექცია 9.	
გერმანიის გერმანია ომის თავისებურებები.	94
რუსეთის ახალი სტრატეგია	97
რუსეთის ახალი სტრატეგიის შეფასება.	99
ლექცია 10.	
ნატო-ს ახალი როლი და მისი გაფართოება	104
ნატო-ს გაფართოება: პრობლემები და პერსპექტივები	105
პრობლემები ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოების გზაზე	112
ნატო-ს გაფართოების შედეგები	114
ნატო-ს ახალი სტრატეგია	117
დასკვნა	119
ლექცია 11.	
გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაციის პერსპექტივები	121
ერთიანი ევროპული სივრცე - როლის იმედი იგი?	121
ევროპის კონფიდერაცია აირემდე ევროპული ოჯახი	122
ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიდერაცია აირემდე და გერმანია ევროპული ოჯახის შიგნით	124
სიტუაცია „სივრცის“ პერიოდში.	127
1990-2000 წლების ხმა	128
საგარეო პოლიტიკა-2001-2010 წლები	129
რუსეთი და გერმანია	129
ლექცია 12.	
ახალი ტენდენციები ლიდერ სახელმწიფოთა სამხედრო პოლიტიკაში	132
აშშ-ის უმარტივესი უტაცები	132
სხვადასხვა ქვეყნების ირანისკენ 2010 წლისთვის.	134
ქრისტეშობა	136
ლიბი ბრიტანეთი.	138
საუბრაზე.	140
გერმანია	142
იტალია.	144
ესპანეთი	145
თურქეთი	146
არღვევები	148
რუსეთის უმარტივესი ტენდენციები და საზღვარგარეთი პერსპექტივები	149
ლექცია 13.	
შემაჯავებელი გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაცია და საქართველოს პოლიტიკის კონტურები - შესაძლებელია თუ არა	152
საქართველოს გეოსტრატეგიები	152
იერარქიული და ანარქიული ფასილებები	153
გეოსტრატეგიული უარის თქმის ტენდენციები.	155
გაფართოება და საზღვარი.	156
გეოსტრატეგიები და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა	156
გეოსტრატეგიის პერიოდული შედეგები.	157
სამხედრო უტაცები	158
სამხედრო-ტექნიკური ასპექტი.	160
სივრცითი პერიოდული პერსპექტივები	162
ლიტერატურა	163

გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაციის ცნებებისათვის

გეოპოლიტიკის ცნება, გეოპოლიტიკა როგორც მოძღვრება და
კლემის მეთოდი, გეოპოლიტიკა და პოლიტიკური გეოგრაფია

„გეოპოლიტიკა“ – პოსტსაბჭოურ სივრცეში ძნელად თუ მოიძებნება ამაზე უფრო პოპულარული სიტყვა. ამ სფეროზე საუბრობენ, როგორც პროფესიონალები, ისე დილეტანტები. რუსეთის პოლიტიკურ ელიტაში „გეოპოლიტიკური“ მიდგომა წარმატებით ჩაენაცვლა მოძველებულ მარქსისტულ იდეოლოგიას. გეოპოლიტიკა, ამ სიტყვის გარკვეული გაგებით, თავად იქცევა იდეოლოგიად. დუგინის მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ გეოპოლიტიკოსი აპრიორი ანგაჟირებულია „ევრაზიელობით“ თუ „ატლანტიკობით“, ძალიან წააგავს ლენინის თეზის ფილოსოფიის კლასობრივი ბუნების შესახებ, რომელიც, პროლეტარიატის ბელადის აზრით, სულაც არ გამორიცხავს ამ მეცნიერების ობიექტურობას. ლექციების წარმოდგენილი კურსისათვის აუცილებლად მიგვაჩნია ამ ტერმინის მნიშვნელობის დაზუსტება. შემთხვევითი არ არის, რომ თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერების ერთ-ერთი ფუძემდებელი ჰანს მორგენტაუ გეოპოლიტიკას ახასიათებს, როგორც „ფსევდომეცნიერებას“. ჩვენ არავითარი სურვილი არა გვაქვს მსგავსი შეხედულება გავიზიაროთ, რადგან ის გეოპოლიტიკა და გეოსტრატეგია, რომელზეც ვისაუბრებთ, სრულიად სხვას გულისხმობს, ვიდრე ის, რასაც კლასიკურ გეოპოლიტიკას უწოდებენ.

კლასიკური გეოპოლიტიკა სუბსტანტივისტური მოძღვრებაა, რომელიც ამტკიცებს, რომ გეოგრაფიული მდებარეობა ერთხელ და სამუდამოდ განსაზღვრავს პოლიტიკას. რომ არსებობენ „მარადიული“ გეოგრაფიული კატეგორიები, რომელთაგან გამომდინარე სახელმწიფო შეიძლება მოიქცეს „მხოლოდ ასე“ და არა სხვაგვარად. კლასიკური გეოპოლიტიკისათვის სივრცე აბსოლუტურია, ყოველივე სხვა კი – შეფარდებითი. იმის გამო, რომ არსებობს ევრაზიული „ჰართლენდი“ ანუ გული, მის მაკონტროლებელ პოლიტიკურ ძალას თითქოს მხოლოდ ერთნაირი მოქმედება შეუძლია და არა სხვაგვარი. შესაბამისად, ამ ძალასთან დაპირისპირებული ქცევის სტერეოტიპებიც იდენტურია.

სახელმწიფოები, რომლებიც არსობრივად თუ სუბსტანციურად სახმელეთო ანუ კონტინენტურები არიან, არ შეიძლება არ შევიდნენ კონფლიქტში „საზღვაო“ ცივილიზაციებთან. ამ შემთხვევაში არსებითი არ არის რატომ მოჰპარა ეს პრიმიტული თეორია რუსეთის დღევანდელ ელიტის ნაწილმა გერმანელებს. ასევე არ არის მნიშვნელოვანი ის, თუ როგორ მოახერხა „სახმელეთო“ რომმა „საზღვაო“ კართაგენის დამარცხება (ისე პანიბალის პატრონებს რატომ ჩამოერთვათ სახმელეთოების უფლება, ვერაინ ხსნის), მაშინ, როცა საზღვაო ინგლისი იოლად ამარცხებდა კონტინენტურ საფრანგეთსა და ესპანეთს, ხოლო „საზღვაო“ ამერიკამ დიდი მარცხი აგება კონტინენტურ კოლოსს – სსრ კავშირს. აღარაფერს ვიტყვით „კონტინენტური“ გერმანიის ორ მარცხზე ორ მსოფლიო ომში.

აღსანიშნავია, რომ ჩვენი ამოცანის დამაკმაყოფილებელი გადაწყვეტა გარკვეულ ლოგიკურ მიდგომას მოითხოვს, რაც სხვა ცნებების შემოტანასთან ერთად, საბოლოო ჯამში, ე. წ. ზოგადთეორიული პრინციპების განმარტებასთან იქნება დაკავშირებული. პირველ ყოვლისა, აუცილებელია ნათლად გაიმიჯნოს გეოპოლიტიკური დოქტრინის ორი კატეგორია – გლობალური და რეგიონული. გეოპოლიტიკური მიდგომის თანახმად, რუსეთს, როგორიც არ უნდა იყოს გლობალური ვითარება, თავისი მდებარეობის გამო თითქოს ყოველთვის უნდა ჰქონდეს სასიცოცხლო და სტრატეგიული ინტერესები სამხრეთ კავკასიაში, ანუ რაღაცნაირად დაუქვემდებაროს ეს რეგიონი თავის გავლენას. თუ დასაწყისისთვის მეთოდოლოგიური ამოცანის „გაიოლებას“ და ლაკონიური მითითებით შემოფარგვლას განვიზრახავთ, მაშინ ანალოგიის მეთოდზე დაყრდნობით, ერთი მხრივ, გლობალური პოლიტიკური რეალობისა და რეგიონის, ხოლო, მეორე მხრივ, ორგანიზმისა და მისი ნაწილების ერთმანეთთან შედარებას შეგვიძლია მივმართოთ. ასეთ შემთხვევაში ორგანიზმის ანალოგიურ ფენომენად, ცხადია, გლობალური პოლიტიკური რეალობა (იგივე საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემა) მოგვევლინება, ხოლო ნაწილებისა კი – რეგიონები. მათ შორის მიმართებაც – ორგანიზმისა და მისი ორგანოების მიმართების ანალოგიურად – სისტემისა და ელემენტის მიმართების სახეს „მიიღებს“. კერძოდ, რეგიონი ისეთ პოლიტიკურ ერთეულად (ელემენტად) წარმოგვიდგება, რომელიც გლობალური პოლიტიკური რეალობის ანუ საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ნაწილია. რა თქმა უნდა, ასეთი დახასიათება არ არის უსარგებლო. მეტიც, მას გარკვეული „მარგი ქმედების კოეფიციენტი“ გააჩნია. მაგრამ თუ მკაცრად ვიმსჯელებთ, იგი მანაც

ცდება სამიზნეს, რადგან რეგიონი არა მხოლოდ ჭარბი ბიოლოგიზ-
მით ხასიათდება, არამედ, რაც მთავარია, საერთოდ ანალოგიური
შემეცნებისათვის ნიშანდობლივ პრინციპულ ნაკლსაც ატარებს, რის
გამოც მას, როგორც ეს მოცემულ შემთხვევაშია, მხოლოდ „ხა-
ტოვანი პროპედევტიკის“ ფუნქცია თუ შეიძლება დაკისრებოდა (მხედ-
ველობაშია ანალოგიური შემეცნების ის თავისებურება, რომ იგი
„ცალმხრივი“ ანუ ისეთი შემეცნებაა, რომელიც მხოლოდ მსგავსე-
ბაზეა ორიენტირებული და განსხვავებას უგულებელყოფს). ამასთან,
აუცილებელია იმის გათვალისწინებაც, რომ ისეთი თემები როგორი-
ცაა გეოპოლიტიკა (გეოპოლიტიკური მიდგომა), ძალთა ბალანსის
თეორია და სხვა, იმ ზოგადკონცეფციური კონტექსტების თემატიზირე-
ბას გულისხმობს, რომელშიც ფუნქციონირებენ განსამარტავი ცნებე-
ბი. აღნიშნულის შესახებ უფრო ნათელი წარმოდგენის შესაქმნე-
ლად, აუცილებელია შევნიშნოთ, რომ ნებისმიერი ცნება მთელი მისი
შინაარსობრივი სისავსითა და კონკრეტულობით რეალურად მხო-
ლოდ ამა თუ იმ ზოგადთეორიულ კონტექსტში ფუნქციონირებს და,
აქედან გამომდინარე, ადეკვატური განმარტებისათვის ამ უკანასკნე-
ლის ექსპლიცირებას საჭიროებს. ამის გათვალისწინებას პრინციპუ-
ლი მნიშვნელობა აქვს ჩვენთვის იმ გარემოების გამოც, რომ კონტე-
ქსტზე „მიბმული“ ცნება მთლიანად (ან ყოველ შემთხვევაში, მნიშ-
ვნელოვნად) ტრანსფორმირდება ამ კონტექსტის შეცვლის შემთხვევაში
ან თუ აქცენტს იმავე კანონზომიერების სხვაგვარ გამოვლინებაზე
გადავიტანთ, პოლიკონტექსტურობისა და კვალად თეორიულად
საგულისხმო ამპლიტუდის პოლისემანტიკურობას ავლენს, რაც ცალ-
სახად იჩენს თავს ჩვენთვის საინტერესო ცნებების შემთხვევაშიც.
კერძოდ, იმ მხრივ, რომ არსებობს სხვადასხვა კონტექსტი, რომ-
ლებთან მიმართებაშიც ისინი აღნიშნული პოლისემანტიკურობით
ხასიათდებიან და თვალსაჩინო არაერთმნიშვნელობით არიან აღბე-
ჭდილნი. აქედან გამომდინარე, კვლევის სწორად ორიენტირებისა და
ორგანიზების მიზნით, პრინციპული მნიშვნელობა ენიჭება, ჯერ ერთი,
სხვადასხვა კონტექსტის ადეკვატურ იდენტიფიცირებას და, მეორე
მხრივ, მათ შორის ყველაზე ოპტიმალურის შერჩევას, რაც კვლევი-
სათვის ოპტიმალური კონცეფტუალური „ჩარჩოს“ დადგენის ტოლ-
ფასია.

აღნიშნულის ფონზე, ალბათ, საჭიროა თავდაპირველად იმ ამბიე-
ალენტურ დამოკიდებულებას გავეუსვათ ხაზი, რომელიც ჩვენ მიერ
განსამარტავ ცნებებთან მიმართებაში ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მეტად
გავრცელებული კონტექსტის მიმართ გაგვაჩნია. მხედველობაში გვაქვს

ე. წ. გეოპოლიტიკური კონტექსტი, რომელიც წინამდებარე გამოკვლევის შემთხვევაშიც ინარჩუნებს აქტუალურობას, მაგრამ — და ეს ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს — სპეციფიკური აზრით, უკანასკნელი გარემოება სწორედ ზემოთ მითითებული ამბივალენტური დამოკიდებულებით უნდა აიხსნას. კერძოდ, იმით, რომ ჩვენ უარეყოფთ არა ნებისმიერი სახის გეოპოლიტიკური მიდგომის თეორიულ ღირებულებას, არამედ აღნიშნული ტრადიციის მხოლოდ გარკვეულ სპექტრისას. აქედან გამომდინარე კი, თავადაც ვეყრდნობით მის გარკვეულ ვერსიას. თუ აქვე იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ქვემოთ შეთავაზებული ანალიზის აღქმისას რეციპიენტის ცნობიერებაში ძალაუვნებურად „იმუშავებს“ აღნიშნული სპექტრის გარკვეული სეგმენტი, რომელიც შეიძლება დაშორდეს და არ შეესაბამებოდეს ჩვენთვის ამოსავალ კონტექსტს, მაშინ ცხადი გახდება გეოპოლიტიკური მიდგომის ჩვენი ვერსიის მკაფიო იდენტიფიცირების აუცილებლობა, რაც, თავის მხრივ, საერთოდ, მთელი ტრადიციის მიზანმიმართულ განხილვასთან იქნება დაკავშირებული. სიზუსტისათვის აქვე შეიძლება კიდევ ერთხელ მივუთითოთ, რომ ჯერ ერთი, გეოპოლიტიკური კონტექსტი არ არის ერთადერთი, რომელიც ჩვენთვის საინტერესო ცნებებთან მიმართებაში ფუნქციონირებს და, გარდა ამისა, თავადაც არაა ჰომოგენური, არამედ საკმაოდ ჭრელი და შინაგანად მრავალფეროვანი ინტელექტუალური რეალობაა. ამ საკითხზე ყურადღების გამახვილება აუცილებელია, რათა მკითხველს სწორი წარმოდგენა შეექმნას ჩვენს მიზანდასახულებაზე.

ე. ი. იმაზე, თუ რისი გაკეთება შეიძლება განსაზღვრული ამოცანის გადაწყვეტის მიზნით. და თუმცა გაუმართლებელი გვეჩვენება მოვლენებისათვის წინ გასწრება, ამასთან დაკავშირებით, ერთგვარი წინასწარი განმარტების სტატუსით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი ლოკალური ანალიზის მიზანია თემატიზიებული პრობლემის კვლევისათვის ოპტიმალური ზოგადთეორიული კონტექსტის არგუმენტირებული დადგენა, რაც დაკავშირებული იქნება გეოპოლიტიკური ტრადიციის რაციონალური ასპექტების გამორჩევასა და გეოპოლიტიკური მიდგომის ისეთი თეორიული ვერსიის დესკრიფციასთან, რომელსაც ნაკლები ექნება საერთო, ასე ვთქვათ, წმინდა გეოპოლიტიკურ გააზრებებთან და ინტეგრირებადი იქნება სხვა კონტექსტის სივრცეში.

ტერმინს „გეოპოლიტიკა“ სახელმწიფოს თეორიის შვედ სპეციალისტს რუდოლფ ჩელენს უნდა ეუმაღლოდეთ. თუმცა ისიც აღსანიშნავია, რომ იგი არ შეიძლება გეოპოლიტიკური მიდგომის სულისჩამდგმელად ჩაითვალოს. უკანასკნელის სათავეებთან, გარკვეული

აზრით, ისეთი ცნობილი სახელები მოიაზრება, როგორიცაა: პერო-ლოტე, ჰაიოკრატე, არისტოტელე, პლატონი, პოლიბიუსი, ციცერო-ნი და სტრაბონი. და მაინც, ანტიკური აზროვნება შორს იდგა გეოგრაფიულ და პოლიტიკურ ფაქტორთა ურთიერთმიმართების ისეთი სისტემური განხილვისა და აქცენტირებისაგან, რაც „წმინდა“ გეო-პოლიტიკური მიდგომის აუცილებელი ატრიბუტია. ამ მხრივ უფრო მეტი მიზანდასახულობა შემდეგი ეპოქების ნიშანია. სწორედ ამით გამოირჩევიან ჟან ბოდენი და შარლ ლუი მონტესკიე, რომლებმაც ახალ დროში ერთ-ერთმა პირველებმა მოჰკიდეს ხელი აღნიშნული მიმართების დესკრიფციას. ასეთი მოაზროვნეების რიცხვში შეგვი-ძლია მოვიხსენიოთ: ი. გ. პერდერი, ი. კანტი, გ. ვ. ფრ. ჰეგელი, ბოკლი, ო. კონტი, კუზენი, რენანი, ფ. ლე პლე, ა. დე ტურვილი და დემოლენი. არაფერს ვამბობთ ალექსანდრ ფონ ჰუმბოლტსა და კარლ რიტერზე (რომელმაც გლობალური სივრცის იერარქიულ-რეგიონუ-ლი დაყოფა შემოიტანა).

არანაკლებ შთამბეჭდავია – და არა მხოლოდ ექსტენსიური თვალ-საზრისით – საკუთრივ გეოპოლიტიკოსებისგან შედგენილი ჩამონათვალ-იც: პელორდ მაკინდერი, ფრიდრიხ რატცელი, კარლ ჰაუსჰოფერი, კარლ შმიტი, ა. თ. მეჰენი, დ. უ. მაინინგი, უ. კირკი, ს. ბ. კოენი, კ. სანტორო, ჟან პერველუსკო, ალენ დე ბენუა, ჟან ტირიარი, იორდის ფონ ლოხაუზენი, სპაიკენი, ფერგრივი, კოლინ გრეი, რობერტ სტოიკ-ერსი, პეტრე სავიცი, ლ. პ. კარსავინი, ევფრონი, ი. ა. ილინი, გუმბილიოვი, დუგინი და სხვ. ამ არასრული სიის ფონზეც აშკარაა, რომ ცალკეული კონცეფციის განხილვა, კერძოდ, გეოპოლიტიკური მიდგომის ძირითადი ელემენტების გამოვლენის მიზნით – საკმაოდ მრავლისმომცველი საქმიანობაა, რომელსაც წინამდებარე გამოკლე-ვასთან ძალიან ცოტა აქვს საერთო, და, ამ მხრივ, არც სკოლებზე (გერმანული, ფრანგული, ამერიკული, რუსული) ორიენტირება დარ-ჩებოდა თემატიზებულ პრობლემაზე ორიენტირებული კვლევის ჩარ-ჩობებში. აქედან გამომდინარე, უფრო მიზანშეწონილი იქნება თუ აქ-ცენტს გეოპოლიტიკური აზროვნების უნივერსალურ მახასიათებლე-ბზე გადავიტანთ, რაც, რა თქმა უნდა, არ გამორიცხავს საილუსტრა-ციო ნიმუშების მოშველიების შესაძლებლობასაც.

მაშასადამე, დასადგენია თუ რა არის გეოპოლიტიკური უნივერსა-ლიები, ე. ი. როგორია გეოპოლიტიკურ დოქტრინათა ზოგადშინაარსო-ბრივი ელემენტები? ამ კითხვაზე პასუხს შემდეგი პუნქტების სახით წარმოვადგენთ:

– ადამიანი Homo-spetio-ა, ე. ი. არსება, რომლისთვისაც მისი

არსებობის წესის თვალსაზრისით სივრცითი კონტექსტი არათუ მეორეხარისხოვან, არამედ ფუნდამენტურ კონტექსტად გვევლინება (ამასთან დაკავშირებით, შეგვიძლია გავიხსენოთ ფ. რატცელის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც ტერიტორია უბრალოდ სახელმწიფოს ძალის ერთ-ერთი ატრიბუტი კი არ არის, არამედ თავად პოლიტიკური ძალაა, ან კიდევ კ. შმიტის Grossraum-ი და კ. ჰაუსჰორის Lebensraum-ი); ისტორიული სივრცე ხასიათდება არა მხოლოდ გეომეტრიული ან ბუნებრივ-გეოგრაფიული თვისებებითა და კანონზომიერებებით, არამედ, აგრეთვე „აღამიანური“ ანუ ანთროპოლოგიური პარამეტრებითაც, რომლებიც მისი ისტორიულ-ფუნქციონალური განსაზღვრულობებია (ამგვარი მიდგომის საილუსტრაციოდ შეგვიძლია გავიხსენოთ რ. სტოიკერის გეოისტორიის ცნება ან დ. მაინინგის აზრი იმის შესახებ, რომ გეოპოლიტიკამ „მოსახლეობისა და სახელმწიფოს ფუნქციონალური ორიენტაციები და არა მხოლოდ ტერიტორიის ხმელეთსა და ზღვასთან წმინდა გეოგრაფიული მიმართებები უნდა გაითვალისწინოს“);

– გლობალური ისტორიული სივრცე ჰეტეროგენული ბუნების სტრუქტურაა და განსხვავებული ისტორიულ-ფუნქციონალური პარამეტრების მქონე სივრცითი ერთეულების ერთიანობას წარმოადგენს, რომლებიც, როგორც სხვადასხვა აქტორის დისლოკაციისა და აქტიურობის სივრცეები ერთმანეთთან გარკვეულ გეოპოლიტიკურ მიმართებაში მოიაზრება;

– უზოგადესი კლასიფიკაციით გლობალური ისტორიული სივრცე მეგა-სივრცითი-ერთეულებისაგან შემდგარი ტოტალური მთელია, რომელშიც პოლარული ისტორიულ-ფუნქციონალური განსაზღვრულობის მქონე მეგა-ერთეულების გვერდით მარგინალური სივრცითი ერთეულებიც გამოიყოფა (აღნიშნული გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია სხვადასხვა დოქტრინაში სხვადასხვა შინაარსობრივ და ტერმინოლოგიურ გამოხატულებას პოულობს. მაგალითად, მაკინდერი გამოყოფს „ღერძულ რეგიონს“ (Pivot area), რომელსაც მოგვიანებით ფერგრეიმა „Heartland-ი“ უწოდა, – შიდა (Inner crescent) და გარე სარტყელს (Outer crescent), ხოლო სოლ კოენი მას უკავშირებს საზღვაო და ევრაზიულ გეოსტრატეგიულ არეალებსა და გამოყოფს სარტყელს, რომელიც მათ შორის არსებული სამეტოქეო სივრცეა);

– აღნიშნული სივრცითი არეალები, თავის მხრივ, უფრო მცირე სივრცითი ერთეულებისაგან შედგება და ა. შ. (ასე მაგალითად, ზემოთ აღნიშნული ს. კოენის მიხედვით საზღვაო არეალი მოიცავს ინგლის-ამერიკასა და კარიბის აუზს, საზღვაო ევროპასა და მაღრიბს, სამხრეთ ამერიკასა და ცენტრალურ აფრიკას, აგრეთვე კონტინენტისაგან მოშორე-

ბულ აზიას, ხოლო ევრაზიული კონტინენტური არეალი — რუსეთის პართლენდსა და აღმოსავლეთ აზიას. უფრო ზოგადი კლასიფიკაციის მიხედვით, ე. წ. „დიდი სივრცეები“ შედგება რეგიონული და „Etat-Nation“-ისეული სივრცეებისაგან; ისტორიული სივრცე, როგორც აქტორთა „დისლოკაციისა“ და აქტიურობის ასპარეზი, იყოფა აგრეთვე, „საკუთარ“ და „სხვის“ სივრცით ერთეულებად (ამასთან, დაყოფა ფუნქციონირებს არა მხოლოდ ლოკალურ, არამედ გლობალურ დონეზე);

— „საკუთარი“ და „სხვისი“ სივრცითი პარამეტრები ერთ-ერთი ფუნდამენტური (გეოპოლიტიკური) იდენტიფიკატორებია, რომლებიც აქტორთა ისტორიულ დისპოზიციასა და აქტიურობას განსაზღვრავს;

— არსებობს გლობალური და ლოკალური გეოპოლიტიკური იდენტიფიკატორები, რის საფუძველზეც აქტორთა სხვადასხვა „დონის“ ჯგუფი გამოიყოფა (მაგალითად, გლობალურ დონეზე — თალასოკრატიულ და თელუროკრატიულ აქტორთა ჯგუფები, ზღვისა და კონტინენტის ხალხები, საზღვაო ცივილიზაცია და კონტინენტური ცივილიზაცია. აგრეთვე ე. წ. მარგინალური ჯგუფი მისთვის დამახასიათებელი თალასოკრატიული და თელუროკრატიული „მიდრეკილებებით“);

— როგორც გლობალურ, ასევე ლოკალურ დონეზე გამოყოფილი ოპოზიციური ჯგუფები და მათში შემავალი აქტორები, რომლებიც შესაბამისი სივრცითი პარამეტრებით ხასიათდებიან და ერთმანეთთან გარკვეულ გეოპოლიტიკურ მიმართებაში იმყოფებიან (კერძოდ, პოლარული ურთიერთმიმართებით ხასიათდებიან საზღვაო და კონტინენტური ცივილიზაცია, ზღვისა და კონტინენტის ხალხები, „ბეჰემოთი“ და „ლევიათანი“, თალასოკრატიული აქტორები და თელუროკრატიული აქტორები. რაც შეეხება არაპოლარულ მიმართებას, იგი, როგორც წესი, ერთნაირი გეოპოლიტიკური განსაზღვრების მქონე აქტორთა „პრეროგატივა“);

— მსოფლიო ისტორია, უფრო სწორად, მსოფლიო საზოგადოების პოლიტიკური ისტორია გეოპოლიტიკური ძალებისა და მათ შორის მიმართებების ისტორიაა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იგი გეოპოლიტიკური რეალობის ცვალებადობის ისეთი პროცესია, რომლის ამპლიტუდაც გეოპოლიტიკური ბალანსიდან ამა თუ იმ ძალის გეოპოლიტიკურ ჰეგემონობამდე მერყეობს (ამასთან, როგორც ესა თუ ის გეოპოლიტიკოსი მიიჩნევს, აღნიშნული „დუალიზმი“ ხშირად ლოკალიზებულია და სხვადასხვა ზონაში სხვადასხვა ინტენსივობა და ფორმები ახასიათებს. მის კონკრეტულ ისტორიულ გამოხატულებებს წარმოადგენდა დაპირისპირებები ათენსა და სპარტას, კართაგენსა და რომს, აგრეთვე, ერთი მხრივ, ინგლისსა და, მეორე მხრივ,

ავსტრია-უნგრეთის იმპერიას, გერმანიასა და რუსეთს შორის. რომ არაფერი ვთქვათ „ცივ ომზე“ ნატო-სა და ვარშავის ბლოკების სახით არსებული პოლარული ცენტრებით).

წარმოდგენილი პუნქტები, კიდევ ერთხელ გავიმეორებთ, გეოპოლიტიკური მიდგომისათვის დამახასიათებელი ზოგადშინაარსობრივი ელემენტების ჩამონათვალია. აბსტრაქტული ბუნების გამო ისინი, რა თქმა უნდა, ვერ ამოწურავენ ამა თუ იმ დოქტრინის კონკრეტულ შინაარსს. მაგრამ სამაგიეროდ ზუსტ წარმოდგენას გვიქმნიან საერთოდ გეოპოლიტიკური მიდგომისათვის ნიშანდობლივ უნივერსალურ მახასიათებლებზე, რაც სავსებით საკმარისია მისი, ე. ი. აღნიშნული მიდგომის სპეციფიკაში გასარკვევად და შესაფასებლად. მაინც რა შეიძლება ითქვას უფრო კონკრეტულად ამასთან დაკავშირებით? ალბათ, საჭიროა თავიდანვე გაესვას ხაზი საერთოდ გეოპოლიტიკური მიდგომისათვის აუცილებელ ელემენტს – რედუქციონიზმს, რომელიც გეოგრაფიული დეტერმინანტის გააბსოლუტურებაში მდგომარეობს. აქვე სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ ცალკეულ დოქტრინებში ფიქსირდება რადიკალიზმის „შერბილებისა“ და გეოგრაფიულ დეტერმინანტთან ზოგიერთი სხვა დეტერმინანტის „გათანასწორების“ ცდა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, საბოლოო ჯამში, ვერც ამ შემთხვევებში ვიღებთ პრინციპულად განსხვავებულ შედეგს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ვერც ისინი სცდებიან ზემოთ მითითებული რედუქციონიზმის საზღვრებს. ამ ფონზე აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ჩვენი პოზიცია კიდევ უფრო მრავლისმომცველ რევიზიას ითვალისწინებს, რაც გეოგრაფიული ფაქტორისათვის ფუნდამენტური დეტერმინანტის სტატუსის „ჩამორთმევას“ და ამასთან დაკავშირებული კორექტივების შეტანაში მდგომარეობს. ცხადია, საკითხის ასე გადაწყვეტის ვითარებაში ე. წ. კლასიკური გეოპოლიტიკური მიდგომიდან „არაფერი“ რჩება. მეტიც, შეიძლება გაჩნდეს ეჭვი – ასეთ ვითარებაში საერთოდ აქვს კი აზრი გეოპოლიტიკურ მიდგომაზე საუბარს? რა თქმა უნდა, თავისთავად გეოპოლიტიკური მიდგომა პანაცეა არ არის. საფუძველს მოკლებულია ის აზრიც, რომ მისი უარყოფა გამოუვალი თეორიული კრიზისის ნიშანია. საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მისი ისეთი „სრულფასოვანი“ კონკურენტის გახსენება, როგორიცაა ძალთა ბალანსის თეორია. ამიტომ ზემოთ ნახსენები რევიზიის ცდა არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გავიგოთ როგორც კლასიკური გეოპოლიტიკური ტრადიციის მოდერნიზირებისა და გადარჩენის მცდელობა. გადაჭრით შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ ეს უიმედო წამოწყება იქნებოდა, რომელიც, ჩვენი აზრით,

შეუთავსებელია თეორიული კვლევის თანამედროვე სტანდარტებთან. ამ მხრივ, ჩვენი პოზიცია საკმაოდ ჰგავს ფრანგი მკვლევრის ივალაკატოსის თვალსაზრისს (თუმცა სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ იმავე მნიშვნელობით იგი შეგვეძლო მიშელ კორენმანის ან პოლ-მარი დე ლა გორსის თვალსაზრისისთვისაც შეგვედარებინა). ამიტომ აქ განვითარებული მსჯელობის ფონზე საჭიროა დაისვას საკითხი – კონკრეტულად რას ნიშნავს ჩვენთვის გეოპოლიტიკური მიდგომა? რას ითვალისწინებს იგი? ამ კითხვაზე პასუხი შემდეგ სახეს მიიღებს: გეოპოლიტიკური მიდგომა თავის თავში გულისხმობს გლობალური პოლიტიკური რეალობის ანალიზის იმ ასპექტს, რომელიც სივრცით ინდიკატორებზეა ორიენტირებული. ე. ი. სივრცე მის საზღვრებში ადამიანის ისტორიული ყოფიერების ერთ-ერთ და არა ერთადერთ კონტექსტუალურ განსაზღვრულობად წარმოგვიდგება, რომელიც დესკრიფციის არაბასოლუტური ელემენტის სახეს ატარებს. აქედან გამომდინარე, სრულიად ცხადია, რომ სხვა ინტერპრეტაციას იღებს ტრადიციული გეოპოლიტიკური ცნებები და პრინციპები, ხოლო მრავალი მათგანი ელემენტარულად კარგავს ძალას ანუ აღარ არის გათვალისწინებული ჩვენთვის მისაღები გეოპოლიტიკური მიდგომის საზღვრებში. ასე მაგალითად, თეორიულად საეჭვოდ გამოიყურება სივრცითი განსაზღვრულობის საფუძველზე დამყარებული გეოპოლიტიკური ბიპოლარიზმისა და აქტორების იმთავითვე დადგენილი, სტატიკური გეოპოლიტიკური ინტერესების შესახებ თეზისი. ამ სკეფსისის გამოთქმისას ჩვენ, რა თქმა უნდა, არ უარყოფთ არაკონსტრუირებული ისტორიული სიდიდეების არსებობას, რომლებიც, ასე ვთქვათ, ბუნებითი რეალიების სახით მონაწილეობენ ადამიანის ისტორიულ და, კერძოდ, პოლიტიკურ ყოფაში. მაგრამ ჯერ ერთი, თეორიულად გაუმართლებლად მიგვაჩნია მათი როლის ჰიპერბოლიზება და, გარდა ამისა, ცალსახად ვადგავართ იმ აზრს, რომ ასეთ პოზიციას სრულიადაც არ მიეყავართ სივრცის, როგორც კონტექსტუალური განსაზღვრულობის, გააბსოლიტურებამდე. თუ ავიღებთ საკუთრივ გეოპოლიტიკურ ბიპოლარიზმს, რომელსაც „საპატიო“ ადგილი უჭირავს კლასიკურ გეოპოლიტიკურ დოქტრინებში, მაშინ ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი მიდგომის საზღვრებში, მართალია, კვლავაც რეალური ვითარებაა, მაგრამ ისეთი, რომელიც არა „წმინდა“ სივრცითად, არამედ სხვა ფაქტორებითაა განპირობებული. აქედან გამომდინარე, გეოპოლიტიკური დოქტრინებისაგან განსხვავებით, მისი სახით ჩვენ მხოლოდ და მხოლოდ გლობალური ისტორიული ხდომილება წარმოგვიდგება (აქედან გამომავალი ყვე-

ლა შედეგით). სხვა სიტყვებით — ისეთი ხდომილება, რომელიც მსოფლიო საზოგადოების პოლიტიკური ისტორიის დიაქრონულ ჭრილში თავს იჩენს არა როგორც პარადიგმატული დისპოზიცია, არამედ ტემპორალურად შემოსაზღვრული დაპირისპირება, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო ე. წ. კლასიკური გეოპოლიტიკისათვის ნიშანდობლივ მეტაფიზიკურ განაზრებებთან. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი თვალსაზრისი პრინციპულად განსხვავდება კლასიკური გეოპოლიტიკური შეხედულებებისაგან. შესაბამისად, ჩვენთვის მიუღებელია სივრცის „წმინდა“ გეოპოლიტიკური სტრატეგიკაცია, რომელიც რედუქციონისტული მიდგომით არის ნასაზრდოები, რადგან სხვა თეორიულად საგულისხმო ნაკლოვანებებთან ერთად აისტორიულობითაც არის აღბეჭდილი. თუმცა აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ თავისთავად სივრცის პოლიტიკურ-ფუნქციონალური თვალსაზრისით სტრატეგიკაციის იდეას სრულიად მისაღებ პრინციპად მივიჩნევთ. ჩვენი აზრით, უკანასკნელი არ გულისხმობს მაინცადამაინც თეორიული აქცენტების ისეთ გადანაწილებას როგორც ეს ე. წ. გეოპოლიტიკურ თეორიებშია მოცემული (რასაც მსოფლიო-ისტორიული სივრცის აისტორიულ-სტატიკურ რეგიონალიზაციამდე მივყავართ), არამედ ამისაგან ფუნდამენტურად განსხვავებულ მიდგომასაც უშვებს, რომლის არსიც შემდეგი სახით შეიძლება ჩამოყალიბდეს. კერძოდ, დავიწყოთ იქიდან, რომ ადამიანი არ არის Homo-spatio, ვისი ყოფიერებაც, უპირველეს ყოვლისა, სივრცითი რელიებითაა განსაზღვრული, არამედ ასე ვთქვათ, ისტორიული არსება, რომელიც სხვადასხვა, მათ შორის სპეციფიკურ ფაქტორთა მთელი სპექტრითაა დეტერმინირებული. ასეთ ვითარებაში კი თეორიულად უსაზრისო და გაუმართლებელია ადამიანისა და მსოფლიო-ისტორიული სივრცის კლასიკური გეოპოლიტიკური ტიპოლოგიზაციის ნებისმიერი ვერსია, რომელიც, საბოლოო ჯამში, თალასოკრატიულ და თელულოკრატიულ ტიპებზეა ორიენტირებული. მკაფიოდ შეიძლება ითქვას, რომ მსოფლიო-ისტორიული პროცესის ჩვენეულ პანორამაში ადგილი არ რჩება ამგვარი პარადიგმატული ტიპებისათვის (არც სივრცითი და არც ანთროპოლოგიური ერთეულების დიფერენცირების აზრით), მაგრამ, ამასთან, მისი არა აბსოლუტური, არამედ რედუქციონისტული დიფერენცის უარყოფის თვალსაზრისით. აქედან გამომდინარე, ჩვენი მიდგომის საზღვრებში ერთგვარი ფუნდამენტური კორექტირების პირობით მაინც იჩენს თავს ანალოგიური კლასიფიკაცია, რომელსაც (და ამას ხაზი უნდა გაესვას) პრინციპულად განსხვავებული ზოგადთეორიული შინაარსი აქვს. უკანასკნე-

ლის სპეციფიკის მკაფიოდ დასახასიათებლად, უპირველეს ყოვლისა, მის არარედუქციონისტულ ბუნებაზე უნდა მივუთითოთ, რაც, თავის მხრივ, ისეთ დაკონკრეტებას გულისხმობს, რასაც აქ ამომწურავად ვერ შევხებით. მაგრამ ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანი მომენტების აქცენტირებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ იგი უშვებს ტიპოლოგიურად განსხვავებული ცივილიზაციებისა და აქტორების ისტორიული ტიპების არსებობას. ამ აზრით, მისაღებია თუნდაც კლასიკური გეოპოლიტიკური მიდგომისათვის ჩვეული ტერმინოლოგიაც. ოღონდ ამ შენიშვნიდან გამომდინარე, კონცეპტუალურ-შინაარსობრივი მოდიფიკაციით, რასაც უფრო დაწვრილებით ქვემოთ შევხებით. აქედან გამომდინარე კი, იმავე სივრცითი ერთეულები ისტორიული კონსტრუქციების საზრისს იღებს და აღარა აქვთ კონსტანტური ბუნება.

რასაკვირველია, გეოგრაფია გარკვეულ გავლენას ახდენს პოლიტიკაზე, მაგრამ პოლიტიკაზე, უპირველეს ყოვლისა, თვით პოლიტიკა ზემოქმედებს. ამ შემთხვევაში საჭიროა არა სუბსტანციონალისტური, არამედ ფუნქციონალური კატეგორიებით ოპერირება. ამ ორ მიდგომას შორის ილუსტრირება საკმაოდ ადვილია: ატლანტიკის ოკეანე ოდითგანვე გამოყოფდა ინგლისსა და ამერიკას, მაგრამ მისი ფუნქციონალური დატვირთვა სხვადასხვა ეპოქაში სრულიად სხვადასხვა იყო. ამერიკის დამოუკიდებლობისათვის ომის დროს ატლანტიკა იყო სივრცე, სადაც ინგლისელებს უნდა გადაესროლათ ძალები აჯანყებული კოლონისტების წინააღმდეგ, მაგრამ პირველი და მეორე მსოფლიო ომების მსვლელობისას ატლანტიკა იყო სივრცე, სადაც ყოფილი კოლონისტების შთამომავლებს ძალები უნდა გადაესროლათ აღმოსავლეთ ნახევარსფეროში, რათა გადაერჩინათ ყოფილი მეტროპოლია, რომელსაც ოდესღაც ესოდენ წარმატებით გამოეყენენ. ღრმა სიმბოლიზმია გენერალ პერშინგის სიტყვებში „ჩვენ მოვედით ლაფაეტ“ (პერშინგმა ეს სიტყვები მაშინ წარმოთქვა, როდესაც ამერიკელი საექსპედიციო კორპუსი საფრანგეთში გადასხდა, იმ დროს, როდესაც რუსეთი ომიდან გამოვიდა). ეს სიტყვები წარმოთქმული იყო როგორც ფრანგების, ისე ინგლისელების გასამხნეებლად, ეს ორი ძალა კი, როგორც ნებისმიერმა მოსწავლემ იცის, ამერიკის დამოუკიდებლობისათვის ომში სრულიად სხვადასხვა პოზიციაზე იდგა.

ერთი სიტყვით, კლასიკური გეოპოლიტიკის მომხრეები ამტკიცებენ რომ „სად“ მთლიანად, ცალსახად და შეუქცევადად განსაზღვრავს „როდის“ და „როგორის“ კატეგორიებს. არადა რეალური პოლიტიკა ამ სამი სისტემის ელემენტების, ქვეელემენტებისა და მიმართებების

ერთობაა. ამ თვალსაზრისით, კლასიკური გეოპოლიტიკა არაფრით განსხვავდება მარქსიზმისგან, რომელსაც ყველაფერი ეკონომიკურ ინტერესზე დაჰყავს და ფროიდიზმისაგან, რომელიც ყველაფრის სათავეს ჩვენს სექსუალურ ინსტინქტებში ეძებს. გეოპოლიტიკის მიხედვით, გეოგრაფია თავისთავად პოლიტიკის ბაზისია. ამიტომ არ არსებობს განსხვავება პოლიტიკურ გეოგრაფიასა და გეოპოლიტიკას შორის. თვით იმ დონეზეც კი, რომელზეც მარქსიზმი მიჯნავდა პოლიტიკონომიასა და ეკონომიკურ პოლიტიკას. შემთხვევითი სრულებითაც არ იყო ის, რომ გეოპოლიტიკური იდეოლოგიის ერთ-ერთ მთავარ ნაშრომს „პოლიტიკური გეოგრაფია“ ერქვა.

პოლიტიკური გეოგრაფია და გეოპოლიტიკა ანუ სინქრონია და დიაქრონია. იმისთვის, რათა უფრო პროდუქტულად გავიაზროთ პოლიტიკური გეოგრაფიისა და გეოპოლიტიკის ცნებების მიმართება, კარგი იქნება ლინგვისტიკის სფეროს მივმართოთ. ენა ორი გზით შეიძლება იქნეს შესწავლილი – სინქრონულითა და დიაქრონულით. პირველი გულისხმობს იმის აღწერას, თუ რა ხასიათი აქვს ამა თუ იმ ენას დროის კონკრეტულ მონაკვეთში. ასეთი კვლევა შეიძლება მთელ ენას მოიცავდეს (მაგალითად, იმას თუ როგორი იყო ქართული ენის ლექსიკა და გრამატიკა XIX საუკუნეში). თუმცა შეიძლება უფრო ლოკალური ამოცანებით იზღუდებოდეს, მაგალითად, როგორია XVIII საუკუნეში ბრუნებათა სისტემა. ეს არსებითი არ არის, მთავარია მიდგომა, როდესაც ჩვენ ენას თითქოს დროში ვიყენებთ და ისე აღვწერთ. დიაქრონია პირიქით, გულისხმობს იმის შესწავლას თუ როგორ ტრანსფორმირდება ენა დროში და რა ფაქტორები ახდენენ მასზე ზეგავლენას. მაგალითად, თუ სინქრონული მიდგომა გულისხმობს იმის აღწერას, თუ როგორი იყო XVIII და XIX საუკუნეების ქართული ლექსიკა (სიტყვათმარაგი), დიაქრონია ითვალისწინებს იმის შესწავლას, თუ როგორ ჩაენაცვლა ერთი მეორეს და რა გავლენა მოახდინა ენის ამგვარ ტრანსფორმაციებზე ზოგმა ფაქტმა, მაგალითად, რუსეთის მხრიდან პირველმა ანექსიამ. ჩვენთვის პოლიტიკური გეოგრაფია ნიშნავს სინქრონიას, პოლიტიკური სუბიექტების გეოგრაფიის სურათის აღწერას დროის მოცემულ მონაკვეთში, ხოლო გეოპოლიტიკის ცნება გულისხმობს პოლიტიკური ტრანსფორმაციების შესწავლას ყველა მისი პარამეტრითა და მიზეზით. გეოსტრატეგია ჩვენთვის მიდგომის იგივე წესია, რაც გეოპოლიტიკური, იმ განსხვავებით, რომ მასში აქცენტია კეთდება პოლიტიკური და სამხედრო რეალიების გადაკვეთაზე როგორც დროითი, ისე სივრცითი და ფუნქციონალური მახასიათებლების თვალსაზრისით.

გეოპოლიტიკური ბალანსის ტენეა. ბალანსის განსაზღვრული ფაქტორები

საყოველთაოდ მოღებული აზრის თანახმად, ომი არის პოლიტიკის გაგრძელება არაპოლიტიკური (ძალისმიერი) საშუალებებით, რაც შეიძლება სხვადასხვა ფორმით ვლინდებოდეს, კერძოდ, სამხედრო ძალის უშუალო გამოყენებით, ძალის გამოყენების მუქარით ან მისი დემონსტრირებით. ცხადია, ეს პოლიტიკის ზოგიერთ სუბიექტს ნაკლებად ძალუძს, ზოგიერთს — უფრო მეტად. ამ „მეტობათა“ და „ნაკლებობათა“ ერთობლიობა შეადგენს იმას, რასაც გეოსტრატეგიული ბალანსი ეწოდება. სხვაგვარად, გეოსტრატეგიული ბალანსი საერთაშორისო ურთიერთობებში ჩაბმული სუბიექტების უნართა ერთობლიობაა სამხედრო ძალის გამოყენებით, გამოყენების მუქარით ან მისი დემონსტრირებით მიაღწიოს სასურველ პოლიტიკურ მიზანს.

დასახელებული დეფინიცია ძალაშია მაშინაც, როდესაც ამგვარ უნართა ერთობლობას მთელი დედამიწის მასშტაბით განვიხილავთ და მაშინაც, როდესაც დედამიწის ერთ-ერთ რეგიონს ვეხებით. რამდენადაც დასახელებული ბალანსის თავისებურებას საერთაშორისო ცხოვრების სუბიექტების პოლიტიკური მიზნები განსაზღვრავენ, გეოსტრატეგიული ბალანსის სპეციფიკის დადგენა შეუძლებელია პოლიტიკის წინაშე დასახული მიზნების გაუთვალისწინებლად. მეტიც, გეოსტრატეგიული ბალანსის სრული სურათის შესაქმნილად სამხედრო ხასიათის პარამეტრები აუცილებლად უნდა განვიხილოთ კომპლექსურად პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, რელიგიურ და სხვა მსგავს ფაქტორებთან კავშირში.

როგორც აღვნიშნეთ, გეოსტრატეგიულ ბალანსს განსაზღვრავს ის, რომ სხვადასხვა სახელმწიფოს ერთნაირი უნარი არა აქვს პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად სამხედრო საშუალებების გამოყენების შემთხვევაში, ამიტომ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გაირკვეს, რა განსაზღვრავს ამ უნარს. ცნობილი თეორეტიკოსი პ. მორგენტაუ გამოყოფს რვა მუდმივას, რომელიც განაპირობებს სახელმწიფოს ადგილს გეოსტრატეგიულ ბალანსში (და უფრო ფართოდაც, საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში). ამ ფაქტორთაგან ზოგიერთი წმინდა ექსტენსიური ხასიათისაა, ე. ი. ექვემდებარება მათემატიკის ენაზე აღწერასა და გამოხატვას, სხვები კი ინტენსიური ბუნებისანი არიან და მათი მათემატიკური გამოხატვა ძალიან ძნელია, ან საერთოდ შეუძლებელია. ეს ფაქტორებია:

1. გეოგრაფიული ფაქტორი. გეოგრაფიის სპეციფიკა დაღს ას-
ვამს პოლიტიკურ სისტემას და, საერთოდ, გავლენას ახდენს მის
განვითარებაზე. როგორც ინგლისის ავიაციის მთავარი მარშალი,
ცნობილი სამხედრო თეორეტიკოსი აღნიშნავდა: „შეიძლება გაქრეს
ერთი სახელმწიფო და გაჩნდეს მეორე, მაგრამ გეოგრაფიული გარე-
მო უცვლელი რჩება. დრო და სივრცე კვლავაც განსაზღვრავს სტრატე-
გიულ იდეებს და მათი განხორციელების საშუალებებს მიწაზე, წყალსა
თუ ჰაერში.“

მაგალითად, ალპების გეოგრაფია ისეთია, რომ ძალიან ართულებს
იტალიიდან შეჭრას ცენტრალურ ევროპაში, მაშინ, როდესაც იმავე
გეოგრაფიული ფაქტორის გამო გაცილებით ადვილია ცენტრალური
ევროპიდან იტალიაში შეღწევა. ამ გარემოებამ მნიშვნელოვანწილად
განსაზღვრა ის, რომ იტალიაზე კონტროლს მისმა ჩრდილოელმა
მეზობლებმა მიაღწიეს, რამაც ძლიერ გაართულა იტალიელი ერის
კონსოლიდაცია. ამავე სახის მაგალითი საქართველოს გეოგრაფი-
დანაც შეიძლება მოვიყვანოთ“, კერძოდ, ლიხის ქედის არსებობა,
რომელმაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა საქართველოს ისტო-
რიული განვითარება. ამასთან, მორგენთაუ სამართლიანად აღნიშნავს,
რომ არ უნდა მოხდეს გეოგრაფიული ფაქტორის აბსოლუტიზაცია.
არსებითია ის, თუ როგორაა გამოყენებული ეს მდებარეობა და როგო-
რია გეოგრაფიული საცხოვრისის ათვისების წესი. ამასთან, გეოგრაფიუ-
ლი განლაგების მნიშვნელობამ შეიძლება სრულიად იცვალოს სახე
გარკვეულ არაგეოგრაფიულ ფაქტორთა გამო. მაგალითად, გეოგრაფიული
ფაქტია, რომ ევროპასა და ამერიკას ერთმანეთისაგან ატლანტის
ოკეანე ყოფს, მაგრამ სხვადასხვა ისტორიულ ვითარებაში ამ ფაქტს
სხვადასხვა გეოსტრატეგიული ინტერპრეტაცია ჰქონდა(იხ. რაც ამასთან
დაკავშირებით ითქვა ზემოთ). გეოსტრატეგიული ბალანსისათვის გე-
ოგრაფიული მდებარეობა ძალიან მნიშვნელოვანი, მაგრამ არა ერთდ-
ერთი და გადამწყვეტი ფაქტორია.

2. მოსახლეობა – გეოსტრატეგიულ ბალანსში ხელსაყრელი პო-
ზიციის დაკავებისათვის საჭიროა არმია. ამასთან, ომიანობის დროს
არმია ბევრად აღემატება მშვიდობიანობის პერიოდში ქვეყანაში არსე-
ბულ შეიარაღებულ ძალებს. ამგვარი არმიისათვის აუცილებელია მოსახ-
ლეობის გარკვეული რაოდენობის მობილიზება, თუმცა, რასაკვირვე-
ლია, შეუძლებელია გეოსტრატეგიული ძალა მხოლოდ მოსახლეობის
რიცხოვნობაზე დავიყვანოთ (მაშინ ამერიკის წილი მსოფლიო გეოს-
ტრატეგიულ ბალანსში ინდოეთის წილზე უფრო დაბალი იქნება, არაფერი
რომ არ ვთქვით ისრაელისა და არაბული სახელმწიფოს მოსახლეობის

შეფარდებაზე), მაგრამ მოსახლეობის რიცხვი მაინც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სახელმწიფოს წილს გეოსტრატეგიულ ბალანსში. ამასთან, მხედველობაში მისაღება არა მხოლოდ მოსახლეობის რაოდენობა, არამედ მისი ეთნიკური და დემოგრაფიული სტრუქტურაც.

3. სამხედრო მზაობა განისაზღვრება შეიარაღებული ძალების რაოდენობითა და ხარისხით, სამხედრო ტექნიკის რაოდენობითა და თვისებებით, სამხედრო თეორიული აზრის განვითარების ღონით, ოფიცერთა და რიგითი შემადგენლობის მომზადების ხარისხითა და სხვა მსგავსი პარამეტრებით. ამასთან, არ უნდა გადავავასოთ სამხედრო ძალის მნიშვნელობა და არ მივიჩნიოთ თითქოს: „სამხედრო ძალა მშვიდობიანობის დროს თავისთავად წარმოადგენს პოლიტიკის მთავარ ინსტრუმენტს“ (რ. ოსგუდი). სამხედრო ძალა ყოველთვის უნდა განიხილებოდეს კონკრეტულად სხვა ფაქტორებთან ერთად.

აღსანიშნავია, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებით მორგენტაუ კატეგორიულად ილაშქრებს „მილიტარისტული“ კონცეფციის წინააღმდეგ, რომელთა თანახმად „ერის ძალა თუ აუცილებლად არა, პირველ რიგში მაინც ემყარება მის სამხედრო ძალას, გამოხატულს, უპირველეს ყოვლისა, რაოდენობრივ მაჩვენებლებში“.

4. სასარგებლო წიაღისეული და საერთოდ ბუნებრივი რესურსები. ის სახელმწიფოები, რომელთაც საკმაოდ გააჩნიათ ამგვარი რესურსები, არ საჭიროებენ ეროვნული ენერგიის ნაწილის გადართვას საჭირო ნედლეულის საზღვარგარეთ საძიებლად. ამიტომ ნედლეულით უზრუნველყოფილი ქვეყნები უფრო ეფექტიანად ახერხებენ თავიანთი ეროვნული მიზნების მიღწევას ომიანობის პირობებში (გავიხსენოთ იაპონიისა და გერმანიის სირთულეები ნედლეულით მომარაგებისას II მსოფლიო ომის დროს).

5. სამრეწველო და ტექნოლოგიური პოტენციალი. სასარგებლო წიაღისეული და ბუნებრივი რესურსები ვერ გახდება გეოსტრატეგიული მნიშვნელობის ფაქტორი, თუ იგი სათანადოდ არ არის ათვისებული, არაფერი რომ არ ითქვას, „სამრეწველო და ტექნოლოგიური პოტენციალის მნიშვნელობაზე შეიარაღებული ძალებისათვის“.

6. ეროვნული მორალი, ანუ ის თუ რამდენად ენდობა მოსახლეობა ხელისუფლების პოლიტიკას და, საერთოდ, ნდობის რა ხარისხი არსებობს ხელისუფლებასა და მოსახლეობას შორის.

7. ხელისუფლების ხარისხი — ეჭვსგარეშეა, რომ დაახლოებით ერთი და იმავე პოტენციალის მქონე სახელმწიფოთაგან ერთნი უკეთესად ახერხებენ თავიანთი ინტერესების რეალიზაციას, ვიდრე სხვები. რეიგანის ადმინისტრაციის მატერიალური პოტენციალი თვისებრი-

ვად არაფრით აღემატებოდა კარტერის ადმინისტრაციის პოტენციალს. თუმცა ხელისუფლების ხარისხმა თავისი გაიტანა. თუ კარტერის დროს აშშ დამცირებული სახელმწიფო იყო, რეიგანის ეპოქაში მან „ცივ ომში“ გაიმარჯვა. ეს არ ნიშნავს, რომ გენიალურ ლიდერს ყველაფერი შეუძლია. მაგრამ იმაზე კი მიუთითებს, რომ ნებისმიერ, ობიექტურად უძლიერესი პარამეტრების მატარებელ სახელმწიფოს მხოლოდ მაშინ შეუძლია გამარჯვება, როდესაც სათანადო დონის ლიდერები ჰყავს. არაა არსებითი სტალინ-ჟუკოვ-შაპოშნიკოვზეა ლაპარაკი, თუ რეიგან-ჰიგ-უაინბერგერზე.

8. დიპლომატიის ხარისხი – გულისხმობს, რომ ეროვნული ნდობით აღჭურვილმა ხელისუფლებამ უნდა მოახერხოს არსებული რესურსების მობილიზება ეროვნული მიზნების მისაღწევად. ამასთან, დიპლომატიის მაღალი დონე, აპრიორი შეიცავს პრევენტულ ქმედებებს, როდესაც დიპლომატია არა მხოლოდ უბრალოდ რეაგირებს მიმდინარე პროცესებზე, არამედ წინ უსწრებს მოვლენებს, ითვლის შესაძლო კრიზისებს და შეიმუშავებს მათზე რეაგირების საშუალებებს.

ძირითადი ცნებები:

1. გეოპოლიტიკის ცნება.
2. პართლენდის ცნება და დედამიწის პოლიტიკურ-გეოგრაფიული სტრუქტურა კლასიკური გეოპოლიტიკის მიხედვით.
3. მიმართება გეოპოლიტიკასა და პოლიტიკურ გეოგრაფიას შორის. გეოპოლიტიკის ორგვარი გაგება.
4. ძალთა ბალანსის ცნება. ძალთა ბალანსის განმსაზღვრელი ძირითადი ფაქტორები.

პითხვები:

1. ვის ეკუთნის ტერმინი გეოპოლიტიკა?
2. ჩამოთვალეთ გეოპოლიტიკური სკოლის ძირითადი წარმომადგენლები.
3. რა არის კლასიკური გეოპოლიტიკური სკოლის ძირითადი ნაკლოვანებები?
4. ჩამოთვალეთ ეროვნული ძალმოსილების განმსაზღვრელი ძირითადი პარამეტრები.

„ცივი ომის“ პერიოდის გეოსტრატეგიული პითარება და
გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია

(მეორე მსოფლიო ომის გამოძვევე მიზეზები მხოლოდ უშუალოდ ომის წინა პერიოდში როდია საძიებელი. მას ფესვები 1918-1921 წლის მოვლენებში, სახელდობრ, ვერსალის სისტემაში ჰქონდა გადგმული.) მეორე მსოფლიო ომს გლობალურ-ისტორიული მნიშვნელობის ცვლილებები მოჰყვა. მათ შორის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი გახლდათ ის, რომ ევროპამ მსოფლიო პოლიტიკური ცენტრის ფუნქცია დაკარგა. გერმანელი სამხედრო თეორეტიკოსი პასო ფონ მანტოიფელი ამასთან დაკავშირებით წერდა: „გაეზვივნენ რა ნაციონალიზმის წინააღმდეგობრივი იდეების ქსელში, ევროპელი ხალხები ჩართულნი აღმოჩნდნენ ძმამკვლელ ომებში, რომელთა დასრულებაც მათვე კი არ მოუწიათ, არამედ ევროპისათვის უცხო სახელმწიფოებსა და კონტინენტებს. ლორიე (ევროპულ ომს, რომლებიც მსოფლიო ომში გადაიზარდა, შედეგად მოჰყვა არა მხოლოდ დამარცხებულიებთან თავისი ხელმძღვანელი ფუნქციის დაკარგვა, არამედ ევროპამაც დაკარგა ის მისია რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში რომ ასრულებდა. ევროპა, რომლის კულტურა, ცივილიზაცია და ეკონომიკა თავის სხივებს ჰფენდა დედამიწის ყველა კუნჭულს, წარმოადგენდა მის ხელმძღვანელ და გამანაყოფიერებელ ცენტრს, მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული თავის დასასრულს მიუახლოვდა. მან დათმო თავისი პოზიციები.“) ევროპის სახელმწიფოთა გავლენის შესუსტებას მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ სხვა სახელმწიფოების, სახელდობრ, აშშ-სა და საბჭოთა კავშირის გავლენის არნახული ზრდა მოჰყვა.) ადრინდელი პოლიტიკური ცენტრიდან ევროპა ამ ორ ძალას შორის ჭიდილის სარბიელად იქცა, იმ ჭიდილისა, რომელიც მსოფლიოზე გავლენის მოპოვებას ისახავდა მიზნად. ერთი სამხედრო თეორეტიკოსი ევროპას ადარებდა ორ უზარმაზარ კონდესატორს შორის მოთავსებულ სივრცეს, რომელიც პოლუსთა მუდმივი ზემოქმედების ქვეშ იმყოფება. ევროპაზე კონტროლი გლობალური გავლენის დამყარების აუცილებელ ეტაპად იქცა.)

მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ ევროპა და მთლიანად დასავლეთი არნახული საფრთხის წინაშე დადგა. რაც ცნობილმა

ესპანელმა ისტორიკოსმა და ფილოსოფოსმა სალვადორ დე მადარი-აგამ (ნატო-ს ყოფილი გენერალური მდივნის ჰავეირ სოლანას ბაბუამ) ასე გამოხატა: ევროპას მოტორიზებული ჩინგიზ-ხანი ემუ-ქრება. მან დამოუკიდებლად ვეღარ მოახერხა იმ ფუნქციის შეს-რულება, ხალხთა დიდი გადასახლების შემდეგ რომ ასრულებდა — აღმოსავლეთიდან მომავალი საფრთხის შეჩერება. ეს ფუნქცია ამერიკას დაეკისრა. მას არ დასცალდა მეორე მსოფლიო ომში მოპოვებული გამარჯვებით დატკობა. მეტიც, მას მთელი თავისი ძალმოსილების კონცენტრაცია მოუწია, რათა წარმატებით გაერთვა თავი მის წი-ნაშე დასმული ამოცანისათვის. აშშ-ს ზოგჯერ ლამის სამხედრო მოქმედებათა დროისათვის დამახასიათებელი ძალების მობილიზება უწევდა, რათა შეეკავებინა სსრკ-სგან მომავალი საფრთხე.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ევროპის როლის შესუსტების შედეგად და მის პარალელურად განხორციელდა ევროპის სახელმწი-ფოთა კოლონიური იმპერიების დაშლაც: 50-იან წლებში — ბრიტა-ნიეთის, 60-იან წლებში — საფრანგეთის, ხოლო 70-იან წლებში — ესპანეთისა და პორტუგალიის. გამოთავისუფლებული ქვეყნები აშშ-სა და სსრკ-ს შორის ბრძოლის ასპარეზად იქცნენ.

დაბოლოს, მეორე მსოფლიო ომის კიდევ ერთი შედეგი იყო აღმოსავლეთით გერმანელთა ათასწლოვანი კოლონიზაციის დასრულება. ისინი განდევნეს იმ ტერიტორიებიდან, რომელთაც საუკუნეების მან-ძილზე ითვისებდნენ აღმოსავლეთ პრუსიიდან, სილეზიიდან, ბალტი-ისპირეთიდან, სუდეტებიდან. კოლონიზატორული და იმპერიული მის-წრაფებების ხანა ევროპისათვის დასრულდა, ისინი აღარ გან-საზღვრავდნენ ევროპულ სახელმწიფოთა პოლიტიკას.

სამაგიეროდ გლობალურ პოლიტიკას განსაზღვრავდა დაპირისპ-ირება თავისუფალ სამყაროსა და კომუნისტურ სისტემას შორის, რომელმაც იდეოლოგიური ბრძოლის ხასიათი მიიღო/ფილოსოფოსი ჰენრიკ დე მანი წერდა, რომ ეს დაპირისპირება იყო: „რელიგიური ომების მოდერნიზებული ფორმა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ რელიგიური დოგმატებისა და ერესების ნაცვლად სხვადასხვა მსოფლმხედველობებთან დაკავშირებულ „იზმებზე“ თუ „ანტიიზმე-ბზე“ ლაპარაკობენ“.

ამგვარი დაპირისპირება დაემთხვა ტექნოლოგიური განვითარებ-ის ახალ ეტაპს, რომელიც „ბირთვული ერის“ სახელითაა ცნობილი. ამ ეპოქაში კაცობრიობა დაეუფლა ენერგიის აქამდე არნახულ წყაროს, რასაც შედეგად მოჰყვა (პირველად კაცობრიობის ისტორიაში) იმგ-ვარი იარაღის შექმნა, რომელსაც შეეძლო დედამიწა აღეგავა პირის-

აგან მიწისა. ნიშანდობლივია გამოჩენილი გერმანელი ფილოსოფოსის კარლ იასპერსის ნაშრომის სათაური „ატომური ბომბი და კაცობრიობის მომავალი“ (რომელიც განსხვავებით ფილოსოფიური სხვა ნაშრომებისაგან, სწრაფად ითარგმნა რუსულად, თუმცა იგი საგულდაგულოდ ინახებოდა „სპეცხრანებში“). ახალი ტექნიკური საშუალებები უდიდეს ზეგავლენას ახდენდა შეიარაღებული ბრძოლის ხერხებზე, ხოლო რაც შეეხება ბირთვულ იარაღს, მისი არაპირდაპირი გავლენა მსოფლიო პოლიტიკაზე შეუდარებლად უფრო დიდი იყო, ვიდრე პირდაპირი გამოყენების ნებისმიერი იარაღის (ეს ვითარება ერთგვარი ინერციის ძალით დღესაც გრძელდება, რუსეთის, როგორც საერთაშორისო თანამეგობრობის მეტ-ნაკლებად გავლენიანი წევრის სტატუსს მხოლოდ ბირთვული იარაღის არსებობა თუ უზრუნველყოფს). ტექნოლოგიურ რევოლუციას დაემატა კომუნიკაციების (ამ სიტყვის უზოგადესი გაგებით) თვისებრივად ახალი სისტემის შექმნა, რომელმაც მთელი დედამიწა მოიცვა და არნახულად გააიოლა შეიარაღებული ძალების გადასროლა დედამიწის ნებისმიერ წერტილში.

სსრ კავშირი ყოველმხრივ ცდილობდა გამოეყენებინა შექმნილი ვითარება თავისი ექსპანსიონისტური მიზნების რეალიზაციისათვის. თუ კლავსევიცი ამტკიცებდა, რომ ომი არის პოლიტიკის გაგრძელება ძალისმიერი საშუალებებით, საბჭოთა ხელისუფლების ძირითადი იდეა შეიძლება ასე ჩამოყალიბდეს: მშვიდობა არის ომის გაგრძელება სხვა საშუალებებით. „ცივი ომი“ სწორედ ასეთი „მშვიდობა“ იყო, რომელიც პერიოდულად „მშვიდობისათვის ომის“ ხასიათს ატარებდა (განსაკუთრებით 80-იან წლებში).

ცნობილი ინგლისელი სამხედრო თეორეტიკოსი ფულერი ასე ახასიათებს „ცივი ომის“ სპეციფიკას: „მართალია უარიყოფა, მაგრამ დღეს ომი, ისევე როგორც აქამდე, დიპლომატიური ომია და რამდენადაც საერთაშორისო საქმეებში შეუძლებელია არგუმენტების მოყვანა სუსტის პიზიციებიდან, ყოველი დავა პოტენციურად უნდა იყოს მხარდაჭერილი სამხედრო ძალით. მაგრამ დღესდღეობით დიპლომატიური ომი რიგ ძირეულ ცვლილებას განიცდის. მისი ამოცანა აღარ არის სადავო საკითხების გადაჭრა მოლაპარაკებების გზით, არამედ ფარული ძირის გამოთხრა, რომელიც მოწინააღმდეგის მოსახლეობაში აგიტაციით გამოიხატება, აგიტაციით, რომელიც იმაზეა გათვლილი, რომ მისი ზემოქმედებით მოსახლეობა თავად დაამხობს საკუთარ მთავრობას. ესაა იმ დიპლომატიის არსი, რომელსაც „ცივი ომს“ უწოდებენ. ომი, როგორც პოლიტიკის ინსტრუმენტი, იმდენად

ორმხრივად საშიშია, რომ მისი გამოყენება საზიფათოც ხდება. ომის უახლესი საშუალებების უზარმაზარი გამანადგურებელი ძალა იქცევა მუხრუჭად თავად ომისათვის. თუ ადამიანებს სურთ გააგრძელონ თავიანთი დავა ისე, რომ არ შეექმნათ განადგურების რისკი, ისინი იძულებულნი იქნებიან დასჯერდნენ საბრძოლო მოქმედებათა ფსიქოლოგიურ თეატრს. და თუ კონცენტრირებული „ფსიქოლოგიური ომი“ დასავლური ცივილიზაციისა და კულტურის მტრის წინააღმდეგ მიმდინარეობს ატომური ბომბისა და სხვა ჩვეულებრივი იარაღის საფარქვეშ, მაშინ ატომური იარაღი ნამდვილ სიკეთედ იქცევა. ასეთი საფარის ქვეშ ომი შეგიძლია გადაავადო, ხოლო მოგვიანებით ის იმდენად არაპოპულარულად იქცევა, რომ მას აღარც მიმართავენ. ომი იდეების სფეროთი შემოიფარგლება“.

ფულერის მტკიცება უაღრესად საყურადღებოა. თუმცა, ცივი ომის მონაწილენი ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ არა მხოლოდ იდეებითა და ამ იდეებზე დაფუძნებული სახელმწიფოებრივი წყობით, ეკონომიური სისტემით და ა. შ., არამედ გეოსტრატეგიული თვალსაზრისითაც. სსრ კავშირი ტიპურ კონტინენტურ იმპერიას წარმოადგენდა, რომელიც განსხვავებით სხვა იმპერიათაგან (ინგლისი, საფრანგეთი, პოლანდია), შექმნილი იყო არა გარკვეული სავაჭრო-ეკონომიკურ ინტერესთა რეალიზაციისათვის, არამედ სამხედრო-სტრატეგიული ექსპანსიისათვის. რუსეთის, შემდგომ სსრ კავშირის მიერ წარმოებული ომები, უპირატესად სახმელეთო ხასიათს ატარებდა (საინტერესოა, რომ რუსეთი სამარცხვინოდ დამარცხდა ყირიმისა და რუსეთ-იაპონიის ომებში, ანუ კონფლიქტებში, რომლებიც არ ატარებდა კონტინენტურ ხასიათს და მსხვილი მასშტაბის ფლოტების მოქმედებას მოითხოვდნენ). საზღვაო მოქმედებები სსრ კავშირისათვის არცთუ უმნიშვნელო, მაგრამ მაინც მეორეხარისხოვანი იყო. საზღვაო გადაზიდვებს ომის წარმოებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა არ ენიჭებოდა.

სსრ კავშირისაგან განსხვავებით, აშშ ტიპური საზღვაო სახელმწიფო იყო. რამდენადაც მის შეიარაღებულ ძალებს უპირატესად ზღვისიქით უწევდა მოქმედება, საზღვაო გადაზიდვებს ამერიკელთათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა, ხოლო საბრძოლო მოქმედებისას ფლოტს, ავიაციასა და სახმელეთო ჯარებს დაახლოებით თანაბარი მნიშვნელობა ენიჭებოდა.

მასირებული შურისგების სტრატეგია

ახალმა ტექნოლოგიებმა რევოლუციური ზეგავლენა მოახდინა საბრძოლო მოქმედებათა არა მხოლოდ ტაქტიკაზე, არამედ თავად სტრატეგიის პრინციპებზე. თუ პირველი მსოფლიო ომის წინა ხანაში არსებული ტექნოლოგიური დონე საშუალებას იძლეოდა მოწინააღმდეგეზე ცეცხლით ზემოქმედებისა რამდენიმე ათეულ კილომეტრზე, ტაქტიკურ ზოლში, სტრატეგიული ავიაციის, და მოგვიანებით სტრატეგიული (ბალისტიკური და ფრთოსანი) რაკეტების გაჩენამ შესაძლებელი გახადა ცეცხლით ზემოქმედება არა მხოლოდ შეიარაღებული ძალების უშუალო შეხების ზონაში, არამედ მოწინააღმდეგის ღრმა ზურგში. მოწინააღმდეგის ტერიტორიის მთელი სიღრმის ბომბარდირების იდეის პირველ რეალიზატორად მიიჩნევენ ბრიტანეთის სამხედრო ავიაციის მარშალ ჰარისს. მისი მოწინააღმდეგე, გერმანიის სახანძრო დაცვის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, გენერალ-მაიორი ჰანს რუმპი წერდა: ჰარისი მაშინ გაიხსენეს, როდესაც ინგლისმა ყველა მოკავშირე დაკარგა და იძულებული გახდა ერთი-ერთზე ებრძოლა თავის გადასარჩენად. მისი დანიშვნა ბომბდამშენი ავიაციის გამოყენების საქმეში, გადატრიალებას ნიშნავდა; თუ მანამდე ავიაციის ეს სახე სხვა გვარეობებთან ერთად გამოიყენებოდა, ახლა ბომბდამშენები ომის დამოუკიდებელ ინსტრუმენტად გადაიქცა, რომელთაც მის მსვლელობაზე გადამწყვეტი გავლენის მოხდენა შეეძლოთ. ჰარისმა მოახერხა შეექმნა უზარმაზარი, მანამდე არნახული დამანგრეველი მანქანა, რომელიც მაქსიმალური სისწრაფითა და შეუწყალელებელი ულმობელობით აამუშავა. თუ შეეადარებთ ჰარისსა და გერინგს, შეიძლება ითქვას, რომ პირველი უფრო თანმიმდევრული, მიზანდასახული, პირდაპირი და ილბლიანი აღმოჩნდა. მან მოახერხა ნაბიჯ-ნაბიჯ, მეთოდურად მიეღწია ჰაერში ბატონობისათვის“.

ჰარისი თავის მეშუარეობაში მასირებული დაბომბვების შესახებაც წერდა: „სამხედრო მრეწველობის ძირითადი ობიექტები უნდა გვეძებნა იქ, სადაც ისინი არიან განლაგებულნი ნებისმიერ ქვეყანაში, ანუ თავად ქალაქებში. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ ესენს გარდა, ჩვენ სამიზნედ არასოდეს გაგვიზღია რომელიმე განსაზღვრული ქარხანა. ქალაქში საწარმოს განადგურებას ჩვენ დამატებით წარმატებად ვთვლიდით. მთავარ მიზანს ყოველთვის ქალაქის ცენტრი წარმოადგენდა, ყველა ძველებური გერმანული ქალაქი ცენტრის სიახლოვესაა მჭიდროდ დასახლებული, გარეუბნები კი მეტ-ნაკლებად თავისუფალია ნაგებობათაგან. ამიტომ ცენტრალური ნაწილი

განსაკუთრებით მგრძნობიარეა ცეცხლგამჩენი ბომბების მიმართ. ჩვენი ბომბდამშენების ამოცანა იყო მოწინააღმდეგის სამხედრო წარმოების შეჩერება. ვიმედოვნებდით, რომ ამას არაპირდაპირი გზითაც მივალწევდით, ე. ი. საცხოვრებელი სახლებისა და სასიცოცხლო დანიშნულების ობიექტების განადგურებით“.

ამასთან, ჰარისი კატეგორიულად უარყოფდა მტკიცებას, თითქოსდა მას გერმანელების მიერ დანგრეული ინგლისური ქალაქებისადმი შურისგება ამოძრავებდა. მისი აზრით, იგი ოპერატიულ-სტრატეგიული მოსაზრებებით ხელმძღვანელობდა და არა მორალურით.

პრინციპში, ავიაციის სტრატეგიული მიზნებით გამოყენებაზე პირველობის პრეტენზია გერინგის „ლუფტვაფესაც“ შეეძლო ჰქონოდა. სწორედ მათ მოახერხეს პირველად (ვარშავისა და ბელგრადის საჰაერო ოპერაციებისას) მიელწიათ პოლონეთისა და იუგოსლავიის არმიების სტრატეგიული დეზორგანიზაციისათვის. მაგრამ პოლონეთის 1939 წლისა და ბალკანეთის 1940 წლის ხანმოკლე კამპანიები მასშტაბით ახლოსაც ვერ მივიდოდა იმ სტრატეგიულ ზემოქმედებასთან, რომელიც განახორციელეს ანგლო-ამერიკელთა მიერ გერმანიის დაბომბვებმა. მათ მოახერხეს ომების ისტორიაში მანამდე შეუძლებელი, კერძოდ, — მოწინააღმდეგის ღრმა ზურგის მოშლა და დემორალიზება. საბრძოლო მოქმედებებმა თვისებრივად ახალი სახის სტრატეგიული განზომილება შეიძინა.

მეორე მსოფლიო ომში ინგლისურ-ამერიკული ავიაციის გამოცდილება 60-იან წლებამდე განსაზღვრავდა ამერიკელთა სტრატეგიას. აშშ-ს პოლიტიკის მესვეურებს სამართლიანად მიაჩნდათ, რომ სსრ კავშირი აგრესიული და მსოფლიო ბატონობის მაძიებელი ქვეყანაა და მისი მოქმედებები სათანადო რეაგირებას საჭიროებენ. ამგვარი რეაგირება შეკავების ხასიათს უნდა ატარებდეს. ასეთ შემთხვევაში არ გამოირიცხებოდა ბირთვული იარაღის გამოყენებაც. იგულისხმებოდა, რომ შეკავების დროს ბალანსირება კარგა ხანს გასტანდა, მაგრამ ადრე თუ გვიან კომუნისტური სისტემა დაინგრეოდა მასში შინაგანად ჩადებულ წინააღმდეგობათა გამო. ამ სტრატეგიული გეგმის ავტორად ცნობილი პოლიტოლოგი კენანი ითვლებოდა. შეკავების სტრატეგია ორ ძირითად ეტაპს მოიცავდა: 1940-იანი წლების დასასრულიდან 1964 წლამდე და 1964 წლიდან, „ცივი ომის“, დასასრულამდე. ეს ორი მონაკვეთი ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდა როგორც სტრატეგიული კონცეფციებით, ისე შეიარაღებული დაპირისპირების საშუალებებით. პირველი პერიოდის საბაზისო კონცეფცია ცნობილია „მასირებული შურისგების“ სახელით.

ეს სტრატეგია სამი სახის ფაქტორმა განსაზღვრა: სამხედრო-პოლიტიკურმა, გეოგრაფიულმა და ტექნოლოგიურმა. ეს უკანასკნელი იმით გამოიხატებოდა, რომ ამერიკელებს უფრო დიდი რაოდენობის სრულყოფილი ბირთვული იარაღი და მისი მატარებელი გააჩნდა, ზოლო გეოგრაფიული — იმაში, რომ ევროპაში ბაზირებულ ამერიკულ ბომბ-დამშენ ავიაციას სსრ კავშირში განლაგებული მიზნების განადგურება გაცილებით იოლად შეეძლო, ვიდრე საბჭოთა კავშირისას—აშშ-ში. რაც შეეხება სტრატეგიის სამხედრო-პოლიტიკურ მიზეზებს, ისინი, ძირითადად, აშშ-ს ევროპელ მოკავშირეებთანაა საძიებელი. სახელდობრ, 50-იან წლებში გერმანიას საერთოდ არ ჰყავდა რამდენადმე ეფექტიანი შეიარაღებული ძალები, ზოლო კოლონიური ომებით დაკავებულ ინგლისსა და განსაკუთრებით საფრანგეთს არ შეეძლო მნიშვნელოვანი ძალების კონცენტრაცია ევროპაში.

„მასირებული შურისგების“ კონცეფცია ემყარებოდა აშშ-ს უპირატესობას ბირთვული ქობინების, მათი მატარებლების ოდენობისა და ხარისხის სფეროში, აგრეთვე უკეთეს გეოპოლიტიკურ მდებარეობას. მასირებული შურისგების სტრატეგია გულიხმობდა სსრ კავშირზე მასირებულ დარტყმას სტრატეგიული ბირთვული იარაღის გამოყენებით იმ შემთხვევაში, თუ სსრ კავშირი განახორციელებდა აშკარა აგრესიას ევროპის სახელმწიფოთა მიმართ. ამგვარი დარტყმისათვის კი ამერიკელებს ესაჭიროებოდათ მნიშვნელოვანი უპირატესობის მოპოვება სტრატეგიული ბირთვული ბალანსის სფეროში.

მოქნილი რეაგირების სტრატეგია

სსრ კავშირის მიერ მიღწეულმა პროგრესმა ბირთვული და თერმობირთვული ქობინების, ისევე, როგორც მათი მატარებლების წარმოების სფეროში, აგრეთვე ჰაერსაწინააღმდეგო დაცვის სისტემების განვითარებამ (რაც გამოიხატა, თუგინდ საბჭოელების მიერ პაუერის მიერ მართულ UU-2-ის სადაზვერვო თვითმფრინავის ჩამოგდებით) მასირებული შურისგების სტრატეგიას კონცეპტუალური საფუძველი მოუშალა. ამას გარდა, მარშალის გეგმის საშუალებით ევროპა ფეხზე დადგა. გერმანიამ შექმნა ძლიერი არმია, რომელსაც გადაამწყვეტი როლის შესრულება შეეძლო დასავლეთ ევროპის დაცვის საქმეში ჩვეულებრივი იარაღით წარმოებული ომისას. ტანკსაწინააღმდეგო მართული რაკეტების შექმნამ გააიოლა თავდაცვითი ოპერაციების წარმოება მსხვილი ჯავშანსატანკო დაჯგუფებების წინააღმდეგ. მოხდა სახმელეთო ძალების სრული მექანიზაცია. ყოველივე ამან მოითხოვა

ახალი საბაზისო სტრატეგიული კონცეფციის შექმნა ნატო-ს მხრიდან.

ამგვარი კონცეფციის აუცილებლობა პირველად პრეზიდენტმა კენედიმ გააცნობიერა. მაგრამ მას მზა კონცეფცია არ გააჩნდა. რობერტ მაკნამარამ, ყოფილმა მფრინავმა და კენედის მთავრობის თავდაცვის მინისტრმა, დახმარებისათვის კერძო ანალიტიკურ კორპორაცია RAND-ს მიმართა (მანამდე კონცეფციის გადასინჯვის აუცილებლობას ამტკიცებდა გენერალი ტეილორი თავის ნაშრომში „არასაიმედო სტრატეგია“). რენდის ექსპერტებმა ადმინისტრაციას ალტერნატიული სტრატეგია შესთავაზეს. მისი არსი ის იყო, რომ ერთჯერადი მასირებული დარტყმის მუქარა უნდა შეცვლილიყო დროში გაშლილი რამდენიმე დარტყმის მუქარით. მაგალითად, პირველი დარტყმა უნდა განხორციელებულიყო საბჭოთა ბირთვული იარაღის მატარებლებზე, მეორე — საჯარისო ფორმირებებზე, ინდუსტრიულ ობიექტებსა და მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში, ღიდ დასახლებულ პუნქტებზე. დარტყმებს შორის შუალედები აშშ-ს ადმინისტრაციას შეეძლო გამოეყენებინა დიპლომატიური ზემოქმედებისათვის. ახალი სტრატეგია, რომელსაც „მოქნილი რეაგირება“ ეწოდა, ამავე დროს, გულისხმობდა თვისებრივი ნახტომის განხორციელებას ჩვეულებრივი იარაღის სფეროში და ევროპელ მოკავშირეებთან ერთად ევროპაში იმგვარი თავდაცვითი სისტემის შექმნას, რომელიც მინიმუმამდე დაიყვანდა ბირთვული იარაღის პირველად გამოყენების აუცილებლობას. ამგვარი სისტემის შექმნა გააიოლა არა მხოლოდ ბუნდესვერის ჩამოყალიბებამ, არამედ იმანაც, რომ ინგლისმა და საფრანგეთმა ბოლოს და ბოლოს დაასრულეს კოლონიური ომები და ძალების კონცენტრაცია ევროპაში მოახდინეს.

60-იანი წლების დასაწყისში მოქნილი რეაგირების სტრატეგია აშშ-ს ადმინისტრაციის ოფიციალურ დოქტრინად გამოცხადდა. 1967 წელს იგი გამოცხადებულ იქნა ნატო-ს ოფიციალურ სტრატეგიადაც. ამგვარი სტრატეგია ეფექტიანი აღმოჩნდა და სხვადასხვა მოდიფიკაციით „ცივი ომის“ მთელ ხანას გაუძლო. იგი მხოლოდ სსრ კავშირზე გამარჯვების შემდეგ იქნა შეცვლილი სხვა სტრატეგიული კონცეფციით.

კირითადი ცნებები:

1. „ცივი ომის“ ცნება.
2. მასირებული შურისგების სტრატეგია.
3. მოქნილი რეაგირების სტრატეგია.

კითხვები:

1. როგორ შეიცვალა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ევროპის როლი საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში?
2. როგორ შეიმუშავეს მოქნილი რეაგირების სტრატეგია?
3. როგორ განსაზღვრავდა ფულერი „ცივი ომის“ არსს?

ნატო-სა და პარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციების დახასიათება

ნატო-ს შექმნის პოლიტიკური პირობები

✱ მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებამ კაცობრიობას ნანატრი მშვი-
ლობა ვერ მოუტანა. ჯერ კიდევ ქუხდნენ ზარბაზნები, როდესაც
პოლიტიკოსებმა ახალ ომზე, ამჯერად „ცივ ომზე“ დაიწყეს ფიქრი.
მეორე მსოფლიო ომის შედეგად საბჭოური იმპერია არნახულად მომ-
ძლავრდა. ნახევარი ევროპა საბჭოთა კონტროლქვეშ აღმოჩნდა. ცნო-
ბილი რუსი მეცნიერი, რუსეთის უსაფრთხოების საბჭოს ყოფილი
მდივანი ანდრეი კოკოშინი ასე ახასიათებდა მაშინდელ სიტუაციას:
„მსოფლიო პოლიტიკაში ესოდენ გიგანტურად რუსეთი არასდროს
გაძლიერებულა, თვით პეტრე პირველის დიდების ხანაში, არც ეკატ-
ერინე მეორის და იმის შემდეგაც კი, რაც ნაპოლეონი განადგურდა და
რუსების ჯარებმა 1814 წელს პარიზი დაიკავეს“. ომის შედეგად
გაჩანაგებულ ევროპას საფრთხე დაემუქრა. მეორე მსოფლიო ომმა
მოშალა ევროპის სახელმწიფოთა თავდაცვისუნარიანობა. ეკონომიკურმა
კრიზისმა (რაც ყოველთვის თან სდევს იმ ქვეყანას, რომლის ტერი-
ტორიაზეც საბრძოლო მოქმედება მიმდინარეობს) ხელი შეუწყო ევ-
როპაში პოპულისტურად ორიენტირებული კომუნისტური პარტიების
წარმატებას. იტალიასა და საფრანგეთში შეიქმნა რეალური საფრთხე
კომუნისტების მიერ ხელისუფლების ხელში ჩაგდებისა, თანაც ეს
ყველაფერი ხორციელდებოდა მაშინ, როდესაც გერმანული არმია აღარ
არსებობდა. იმპერიის შენარჩუნების სურვილით გამოწვეულ სამხე-
დრო ავანტურებში ჩართულ ინგლისსა და საფრანგეთს უჭირდა თავი-
სი წვლილი შეეტანა ევროპის თავდაცვისუნარიანობაში, ხოლო დასავ-
ლეთ ევროპას წითელი არმიის „ურდოები“ ემუქრებოდნენ. ამგვარი
მუქარის თავიდან ასაცილებლად დასავლეთის დემოკრატიულმა
სახელმწიფოებმა გადაწყვიტეს შეექმნათ სამხედრო პოლიტიკური გაერ-
ოთიანება, რომელსაც ჩრდილო ატლანტიკის თავდაცვითი ორგანიზაცია
(ინგლისურად – North Atlantic Treaty Organization (NATO))
ეწოდა. ✱

1949 წელს 4 აპრილს ვაშინგტონში შეკრებილმა აშშ-ს, კანადისა და ათი ევროპული სახელმწიფოს (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, ბელგია, ნიდერლანდები, ლუქსემბურგი, იტალია, პორტუგალია, ნორვეგია, დანია, ისლანდია) წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის დაარსების შესახებ. ამასთან, საგულისხმოა, რომ *ხელშეკრულება დემოკრატიულმა სახელმწიფოებმა დადეს იმ მიზნით, რათა მასში განსაზღვრული დებულებები მკაცრ ჩარჩოებში შესრულებულიყო.*

ხელშეკრულების პირველი მუხლები ახდენდა სახელმწიფოების ერთგულების დეკლარირებას გაერო-ს წესდებისადმი. მასში აღინიშნა, რომ ნატო იქმნება აგრესიისადმი კოლექტიური წინააღმდეგობის გაწევის მიზნით, რაც ყოველმხრივ შეესაბამებოდა გაერო-ს წესდების სათანადო მუხლებს. ხელშეკრულების მე-4 მუხლი ითვალისწინებდა კონსულტაციებს იმ შემთხვევისათვის, თუ რომელიმე სახელმწიფოს „ტერიტორიულ მთლიანობას, პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას ან უშიშროებას საფრთხე დაემუქრებოდა“. მე-5 მუხლი განსაზღვრავდა, რომ ხელშეკრულების წევრ ერთ ან რამდენიმე ქვეყანაზე თავდასხმა განიხილებოდა „როგორც თავდასხმა ხელშეკრულების მონაწილე ყველა სახელმწიფოზე“. ამასთან, ხელშეკრულებაში მონაწილე სახელმწიფოები „იმ მხარეს ან მხარეებს, რომელმაც თავდასხმა განიცადა, სასწრაფოდ დაეხმარებიან ინდივიდუალურად ან ხელშეკრულების მონაწილე ქვეყნებთან შეთანხმების საფუძველზე“. საჭიროების შემთხვევაში ამგვარ დახმარებას შეიძლება შეიარაღებული ძალების გამოყენებაც მოჰყოლოდა.

მექექსე მუხლი განსაზღვრავდა ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ჰოქმედების არეალს. იგი მოიცავდა ხელშეკრულების მონაწილე სახელმწიფოთა ტერიტორიასა და კუნძულებს „ჩრდილოეთ ატლანტიკის რაიონში კირჩხიხების ტროპიკის ჩრდილოეთით“, ხმელთაშუა ზღვას, აგრეთვე იმ რაიონებს, სადაც იმყოფებოდა ხელმომწერ სახელმწიფოთა საოკუპაციო ჯარები (1955 წლამდე ასეთი რაიონები იყო დასავლეთ გერმანია, დასავლეთ ავსტრია და დასავლეთ ბერლინი, 1955 წლიდან – დასავლეთ ბერლინი).

ხელშეკრულება ჩრდილოატლანტიკური კავშირის შესახებ განუსაზღვრელი ვადით დაიდო. ხელშეკრულების მე-13 მუხლში აღინი-

შნა, რომ ყოველ მონაწილეს აქვს უფლება მისი ძალაში შესვლიდან 20 წლის შემდეგ უარი თქვას ხელშეკრულებაზე და გამოვიდეს ნატო-დან შეტყობინებიდან ერთი წლის გასვლის შემდეგ.

1952 წელს ნატო-ს შეუერთდა საბერძნეთი და თურქეთი, 1955 წელს — გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, ხოლო 1982 წელს — ესპანეთი. 1966 წელს საფრანგეთი გამოვიდა ნატო-ს ინტეგრირებული სამხედრო ორგანიზაციიდან. საფრანგეთი მოითხოვდა ევროპაში ამერიკის შეიარაღებული ძალებისა და ნატო-ს გაერთიანებული ჯარების შტაბები გაეტანათ მისი ტერიტორიიდან (მანამდე ისინი პარიზში იმყოფებოდნენ). ამერიკელებმა მოთხოვნა შეასრულეს.

ნატო-ს ხელმძღვანელი პოლიტიკური ორგანოები

ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციის უმაღლესი პოლიტიკური ორგანოა ნატო-ს საბჭო (შტაბბინა მდებარეობს ქ. ბრიუსელში), რომელიც განიხილავს ორგანიზაციის წინაშე მდგომ პოლიტიკურ პრობლემებს. საბჭო, როგორც წესი, საგარეო საქმეთა მინისტრების დონეზე მუშაობს. მასში მონაწილეობენ თავდაცვის, ფინანსთა, ეკონომიკისა და ზოგიერთი სხვა მინისტრები, უმნიშვნელოვანეს გადაწყვეტილებათა მისაღებად საბჭო შეიძლება მოწვეულ იქნეს მთავრობათა ხელმძღვანელების დონეზეც.

1 ნატო-ს საბჭოს სესია მოიწვევა წელიწადში ორჯერ — გაზაფხულსა და ზამთარში, საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება რიგგარეშე და საგანგებო სხდომებიც მოეწყოს.

ნატო-ს საბჭოს სესიაზე განიხილება ორგანიზაციის პოლიტიკური საქმიანობის საპროგრამო საკითხები, ფასდება სამხედრო-პოლიტიკური ვითარება სხვადასხვა რაიონებში, განიხილება ურთიერთობა ნატო-ს წევრ-სახელმწიფოებს შორის, იგეგმება ღონისძიებანი ორგანიზაციის განსამტკიცებლად. სესია შეიმუშავებს რეკომენდაციებს წევრ-სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკასთან დაკავშირებით. ნატო-ს სესიაზე ხდება სამუშაო ორგანოების (კომიტეტები, სააგენტოების, ჯგუფების) საანგარიშო მოხსენებების მოსმენა.

ნატო-ს საბჭო წესით ყოველწლიურად ირჩევს თავმჯდომარეს სხდომაში მონაწილე საგარეო საქმეთა მინისტრებიდან. თავმჯდომარე ოფიციალურად ხსნის და ხურავს სესიის სხდომას. სესიას თავმჯდომარეობს ნატო-ს გენერალური მდივანი.

1 სამხედრო-პოლიტიკური და ზოგადი ხასიათის სამხედრო საკითხების გადასაწყვეტი ხელმძღვანელი ორგანოა სამხედრო დაგეგმ-

ვის კომიტეტი. იგი მუშაობს მასში მონაწილე ქვეყნების თავდაცვის მინისტრების ღონეზე. საფრანგეთი არ მონაწილეობს კომიტეტის მუშაობაში. ისლანდიას, რომელსაც არ გააჩნია შეიარაღებული ძალები და, შესაბამისად, არც თავდაცვის მინისტრი ჰყავს, კომიტეტის მუშაობაში მისი სპეციალური წარმომადგენლის მეშვეობით მონაწილეობს. სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტის უფლებამოსილება ამ საკითხებში ანალოგიურია იმისა, რომელიც ნატო-ს საბჭოს აქვს პოლიტიკის სფეროში. კომიტეტის გადაწყვეტილებები დირექტიულ ხასიათს ატარებენ.

მინისტრების ღონეზე კომიტეტის სხდომა ტარდება წელიწადში ორჯერ: გაზაფხულსა და ზამთარში. კომიტეტის თავმჯდომარეა ნატო-ს გენერალური მდივანი, თუ საჭიროება მოითხოვოს, იგი წყვეტს კომიტეტის მშენებლობის უმნიშვნელოვანეს პრობლემებს, ამტკიცებს სამხედრო პოტენციალის ამაღლებისათვის განკუთვნილ ღონისძიებებს, განსაზღვრავს ნატო-ს შეიარაღებული ძალების სტრატეგიასა და მისი გამოყენების პრინციპებს, იძლევა სამხედრო ხარჯებთან დაკავშირებულ რეკომენდაციებს.

1 სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტის სესიებს შორის მის ფუნქციებს ახორციელებს სამხედრო დაგეგმვის მუდმივი კომიტეტი. მის შემადგენლობაში შედიან ნატო-ს სახელმწიფოების მუდმივი წარმომადგენლები. კომიტეტი შეიქმნა 1966 წელს, საფრანგეთის ნატო-ს სამხედრო ორგანიზაციიდან გასვლის შემდეგ იგი ბრიუსელშია მოთავსებული.

ნატო-ს საბჭოსა და სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტს ექვემდებარება ნატო-ს საერთაშორისო სამდივნო, აგრეთვე დიდი რაოდენობით მუდმივი და დროებითი კომიტეტები, სააგენტოები და ჯგუფები. ისინი ექვემდებარებიან სათანადო სამხედრო თუ პოლიტიკურ უწყებებს. კომიტეტები, რომლებიც წყვეტენ როგორც სამხედრო, ისე პოლიტიკურ საკითხებს, ორმაგ დაქვემდებარებაშია.

დღესდღეობით ნატო ითვლის ოცზე მეტ მუდმივ კომიტეტს. ისინი ახდენენ პოლიტიკური, სამხედრო-ეკონომიკური და სხვა სახის ღონისძიებათა კოორდინაციას. პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მრჩეველთა კომიტეტები ამზადებენ ყოველწლიურ მოხსენებებს. არსებობს კულტურის, ინფრასტრუქტურის, სამოქალაქო ბიუჯეტის, სამხედრო ბიუჯეტის, მილსადენების, მეცნიერებათა საკითხების, თანამედროვე საზოგადოების კომიტეტები, ხოლო სამოქალაქო სფეროში განსაკუთრებული გეგმების შემუშავების მთავარი კომიტეტი, შეიარაღების საკითხთა საკონსულტაციო საბჭო და სხვა ორგანოები.

ბირთვულ იარაღთან და ბირთვულ სტრატეგიასთან დაკავშირებული საკითხებს ნატო-ში განიხილავს ბირთვული თავდაცვის კომიტეტი, რომელიც 1966 წელს შეიქმნა. კომიტეტში შედის 12 სახელმწიფო (არ შედიან საფრანგეთი, ესპანეთი, ისლანდია და ლუქსემბურგი). ეს კომიტეტი უშუალოდ ექვემდებარება სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტს. ეს უკანასკნელი ამტკიცების ბირთვული თავდაცვის კომიტეტის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს. იგი იკრიბება წელიწადში ორჯერ.

კომიტეტის სამუშაო ორგანოს წარმოადგენს ბირთვული დაგეგმვის ჯგუფი, რომელიც ბირთვული თავდაცვის კომიტეტის სესიებს შორის უძღვება ბირთვული იარაღის გამოყენებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტას. ჯგუფში შედიან 7 სახელმწიფოს თავდაცვის მინისტრები, მათგან ოთხი (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია და იტალია) ჯგუფის მუდმივი წევრია. სამ ადგილს როტაციის წესით იკავებენ კანადის, ბელგიის, ჰოლანდიის, დანიის, ნორვეგიის, საბერძნეთისა და თურქეთის წარმომადგენლები. ჯგუფი ამზადებს მოხსენებებს, რომლებშიც განხილულია ტაქტიკური ატომური იარაღის გამოყენებასთან დაკავშირებული საკითხები. ჯგუფის მოხსენებები განიხილება ბირთვული თავდაცვის კომიტეტის მიერ, რომელიც მოხსენებებს საბოლოო დამტკიცებისათვის წარუდგენს სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტს. ბირთვული თავდაცვის კომიტეტისა და ბირთვული დაგეგმვის ჯგუფის სხდომებს თავმჯდომარეობს ნატო-ს გენერალური მდივანი.

ნატო-ს პოლიტიკურ ორგანოებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სამოქალაქო სფეროში განსაკუთრებული გეგმების შემუშავების მთავარ კომიტეტს. მის შემადგენლობაში შედის ათამდე სხვადასხვა კომიტეტი, რომლებიც დაკავებული არიან ტრანსლოკაციური და ევროპის ტერიტორიაზე გადაზიდვებით, ნავთობის რესურსების დაგეგმვით, სამოქალაქო თავდაცვის საკითხებითა და ა.შ.

ბოლო წლებში გააქტიურდა შეიარაღებასთან დაკავშირებული საკითხების საკონსულტაციო საბჭოს მუშაობა. მის შემადგენლობაში შექმნილია ხუთი ჯგუფი, რომელიც იხილავს სახმელეთო ჯარების, სამხედრო-საჰაერო და სამხედრო-საზღვაო ძალების შეიარაღების პრობლემებს, აგრეთვე სამხედრო სფეროში საცდელ-საკონსტრუქტორო და სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების ჩატარებას. საბჭოს შემადგენლობაში შედის აგრეთვე სამხედრო-სამრეწველო ჯგუფი. იგი ამზადებს მოხსენებებს, რომელიც მოიცავს დასახელებულ საკითხებს. ამ მოხსენებათა საფუძველზე საბჭო ამტკიცებს სათანადო რეკომენდაციებს.

ნატო-ს აღმასრულებელი ორგანოა საერთაშორისო სამდივნო, მასში

შედის რამდენიმე სამმართველო (პოლიტიკური, საფინანსო-ეკონომიკური, სამრეწველო, ზურგისა და ინფრასტრუქტურის, სამხედრო-სამეცნიერო საკითხების). მის შემადგენლობაშია აგრეთვე ფინანსური კონტროლის ჯგუფი, ადმინისტრაციული საკითხებისა და პირადი შემადგენლობის ბიუროები და კანცელარია.

ისაერთაშორისო სამდივნოს მუშაობას ხელმძღვანელობს გენერალური მდივანი.¹ სამდივნოს მუშაობასთან უშუალოდ დაკავშირებული საკითხების გარდა, იგი ხელმძღვანელობს სამხედრო დაგეგმვის კომიტეტის, ბირთვული თავდაცვის კომიტეტისა და ბირთვული დაგეგმვის ჯგუფების მუშაობას. გენერალურ მდივანს ჰყავს მოადგილე. ყველა დასახელებული კომიტეტებისა და საბჭოების წარმომადგენლები ითვლებიან გენერალური მდივნის თანაშემწეებად.

ცხადად იკვეთება, რომ ნატო-ს უაღრესად განშტოებული, და ამასთან, განვითარებული პოლიტიკური და სამხედრო-პოლიტიკური სტრუქტურები გააჩნია. თუმცა მათი მუშაობა სულ რამდენიმე ძირითადს ემყარება. ნატო-ს უმაღლესი პოლიტიკური და სამხედრო-პოლიტიკური ორგანოები მუშაობენ წელიწადში ორჯერ, სესიების წესით წევრ ქვეყნების საგარეო საქმეთა და თავდაცვის მინისტრების დონეზე. სესიებს შორის ნატო-ს ყოველდღიურ მუშაობას უძღვევიან სხვადასხვა კომიტეტები, კომისიები და საბჭოები, რომლებიც შეიმუშავენ რეკომენდაციებს სესიებზე დასამტკიცებლად. კომიტეტის შემადგენლობა მრავალეროვანია და განიცდის როტაციას, ისე, რომ არც ერთ წევრ ქვეყანას გული არ დასწყდეს. ამასთან, არ არსებობს არავითარი ნორმატიული აქტი, რომელიც წევრ-სახელმწიფოს აიძულებს მონაწილეობას ნატო-ს რომელიმე სტრუქტურაში. მაგალითად, ისეთი სოლიდური შეიარაღებული ძალების მქონე სახელმწიფოები, როგორიცაა ესპანეთი და საფრანგეთი საერთოდ არ მონაწილეობენ ნატო-ს გაერთიანებულ სამხედრო სტრუქტურებში.

ნატო-ს სამხედრო ორგანოები

¹ ნატო-ს უმაღლესი სამხედრო ორგანოა სამხედრო კომიტეტი, რომელიც მუშაობს წევრი ქვეყნების შეიარაღებული ძალების მთავარსარგებლობის (ან გენშტაბის უფროსების) დონეზე. მუშაობაში არ მონაწილეობენ საფრანგეთი, ესპანეთი და ისლანდია. კომიტეტი მოთავსებულია ბრიუსელში.

ნატო-ს სხვადასხვა ქვეყანაში შეიარაღებული ძალების სარდლობის სხვადასხვა სისტემა არსებობს. იტალიაში, ინგლისსა და

თურქეთში შეიარაღებული ძალების სარდლის მოვალეობას ასრულებს უმაღლესი სამხედრო შტაბის უფროსი, ხოლო ბელგიაში, გერმანიაში და ჰოლანდიაში სპეციალურად გამოყოფილი პირი, მთავარსარდალი, რომელსაც ემორჩილება უმაღლესი შტაბი (უმაღლესი მთავარსარდალი ყველგან სახელმწიფოს ან მთავრობის მეთაურია).

სხდომა ტარდება წელიწადში ორჯერ, ზამთრობითა და გაზაფხულზე. კომიტეტის სხდომაზე განიხილება ბლოკის სამხედრო მოღვაწეობასთან დაკავშირებული საკითხები. სესიებს შორის ნატო-ს კომიტეტის სხდომას ხელმძღვანელობს სამხედრო კომიტეტის თავმჯდომარე, რომელსაც როტაციის წესით ერთი წლით ირჩევენ ნატო-ს წევრ-სახელმწიფოების წარმომადგენლებიდან.

კომიტეტის სესიების შორის ნატო-ს სამხედრო საქმიანობას ხელმძღვანელობს მუდმივმოქმედი სამხედრო კომიტეტი, რომელშიც შედიან წევრ-სახელმწიფოთა მთავარი შტაბების წარმომადგენლები. სამხედრო კომიტეტის აღმასრულებელი ორგანოა საერთაშორისო გაერთიანებული შტაბი, რომელშიც რამდენიმე სამმართველო შედის და რომელსაც ხელმძღვანელობს გენერალ-ლეიტენანტის სამხედრო წოდების მქონე შტაბის უფროსი. ეს უკანასკნელი ორი წლით ინიშნება რიგრიგობით ნატოს წევრ-სახელმწიფოთა წარმომადგენელთაგან.

შტაბი ახდენს ნატო-ს გაერთიანებული სარდლობების მუშაობის კოორდინაციას, განიხილავს შეიარაღებულ ძალთა პერსპექტიულ მშენებლობასთან დაკავშირებულ საკითხებს, გეგმავს გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების გამოყენების სტრატეგიასა და ტაქტიკას, აკონტროლებს სამხედრო მშენებლობის სფეროში მიღებულ გადაწყვეტილებათა შესრულებას.

მუდმივმოქმედ სამხედრო კომიტეტს ექვემდებარება სამხედრო სტანდარტიზაციის კომიტეტი, აერონავტიკის საკითხთა საკონსულტაციო საბჭო, კავშირის საკითხთა ბიურო და ნატო-ს სამხედრო კოლეჯი. ეს უკანასკნელი რომში მდებარეობს და ამზდებს კადრებს ნატო-ს უმაღლესი პოლიტიკური და სამხედრო ორგანოებისათვის. კოლეჯში სწავლის ხანგრძლივობა 23 კვირაა.

ყოველწლიურად კოლეჯს ამთავრებს 120 ადამიანი, რომელთა 75 პროცენტს შეადგენს პოლკოვნიკისა და ვიცე-პოლკოვნიკის წოდების მქონე სამხედროები, ხოლო დანარჩენს ნატო-ს წევრ-სახელმწიფოთა საგარეო საქმეთა, ეკონომიკისა და ფინანსთა სამინისტროების ის წარმომადგენლები, რომელთაც თავიანთი საქმიანობით უკავშირდებიან ნატო-ს ხელმძღვანელ ორგანოებს. სწავლება მიმდინარეობს ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე. სასწავლო პროცესს კოლეჯის პროფესორ-

მასწავლებლების გარდა, უძღვებიან ცნობილი პოლიტიკური და სამხედრო მოღვაწეები.

სასწავლო პროგრამა მოიცავს სამხედრო, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, გეოგრაფიულ, სოციოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ საკითხებს. კურსების ძირითადი ამოცანაა მოამზადოს მსმენელები სამხედრო-ანალიტიკურ სფეროში სამუშაოდ.

კოლეჯის ტიპური კურსი შეიცავს შემდეგ საგნებს: საერთაშორისო ურთიერთობის საფუძვლები, ნატო-ს საფუძველმდებარე დოკუმენტები, სტრატეგია, დასავლეთ-აღმოსავლეთის ურთიერთობა, ნატო-სა და ვარშავის ხელშეკრულების (ამ უკანასკნელის არსებობის დროს) სამხედრო, ეკონომიკური და სხვა სახის პოტენციალები, შეიარაღებაზე კონტროლის საკითხები, ტექნოლოგიური პროგრესის გავლენა უშიშროების პოლიტიკაზე და სხვა საკითხები. კოლეჯში მუშაობა სემინარულია. იგი ზორციელდება რვა სამუშაო ჯგუფში, რომელთაგან თითოეულში 7-8 მსმენელი შედის. ამასთან, ჯგუფები ისეა შერჩეული, რომ მათში სხვადასხვა ეროვნების მსმენელნი შედიან. ნატო-ს ექსპერტების აზრით, ეს ხელს შეუწყობს მსმენელთა მიერ მომავალში ნატო-ს ერთობლივ ორგანოებში გადაწყვეტილებათა სწრაფად მიღებას.

ნატო-ს გაერთიანებული სარდლობები

ის სივრცე, რომელზეც ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების თანახმად ვრცელდება ნატო-ს მოქმედების ზონა, იყოფა ომისა და სამხედრო მოქმედებათა თეატრებად. ომის თეატრი ეს არის ხმელეთის, ზღვის ან საჰაერო სივრცის რაიონი, რომელიც შეიძლება უშუალოდ იქნეს მოცული საბრძოლო მოქმედებებით. ნატო-ში გამოყოფენ ომის ორ თეატრს — ევროპულსა (მასზე პასუხისმგებელია ნატო-ს სტრატეგიული სარდლობა ევროპაში) და ატლანტიკურს (პასუხისმგებელია ნატო-ს სტრატეგიული სარდლობა ატლანტიკაზე).

ტერმინს — „საბრძოლო მოქმედებათა თეატრს“ დასავლურ სტრატეგიაში ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: სამხედრო-გეოგრაფიული და სამხედრო-სტრატეგიული. გეოგრაფიული მნიშვნელობით საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი, როგორც წესი, წარმოადგენს ომის თეატრის ნაწილს და გაიაზრება, როგორც გარკვეული ტერიტორია (მიმდებარე წყლებითა და საჰაერო სივრცით), რომლის ფარგლებშიც მოქმედებს დაჯგუფება და მის წინაშეც სტრატეგიული მიზნებია დასახული. ჩვეულებრივ გეოგრაფიული მნიშვნელობით გააზრებულ

სამხედრო მოქმედებათა თეატრს ერთი ან რამდენიმე სტრატეგიული და ოპერატიული მიმართულება გააჩნია.

ნატო-ს ხელმძღვანელობა საბრძოლო მოქმედებათა თეატრს ცალ-ცალკე საზღვრავს მშვიდობიანი და საომარი ვითარებებისათვის. მშვიდობიანობის თეატრი მოიცავს მხოლოდ იმ ტერიტორიას, რომელზეც განლაგებულია მოცემული დაჯგუფება. ომიანობისას სამხედრო მოქმედებათა თეატრის ცნება ფართოვდება და მოიცავს ყველა იმ სახელმწიფოს (მათ შორის ნეიტრალურებს) ტერიტორიას, რომელზეც შეიძლება გავრცელდეს საბრძოლო მოქმედება.

სამხედრო-სტრატეგიული მნიშვნელობით ტერმინი – „საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი“ გულისხმობს შეიარაღებულ ძალთა სტრატეგიულ დაჯგუფებას, რომელიც თავმოყრილია ამა თუ თეატრის (ამ სიტყვის გეოგრაფიული გაგებით) ტერიტორიაზე. უფრო ზუსტად, გეოგრაფიულად გააზრებული საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი მოიცავს გარკვეულ ტერიტორიას, ხოლო სამხედრო-სტრატეგიულად გააზრებული, ამ ტერიტორიაზე განლაგებულ დაჯგუფებას. სამხედრო მოქმედებათა თითოეულ თეატრზე განლაგებულ ყოველ დაჯგუფებას გარკვეული ორგანიზაციული სტრუქტურა გააჩნია, რომელიც მოიცავს სარდლობასა და შტაბს მათდამი დაქვემდებარებული ჯარებითა და მომარაგების ორგანოებით. სხვადასხვა თეატრზე სხვადასხვა რაოდენობის დაჯგუფებაა თავმოყრილი. ჯარების რაოდენობას განსაზღვრავს თეატრის გეოსტრატეგიული მნიშვნელობა, იქ დისლოცირებული შეიარაღებული ჯარების წინაშე მდგომი ამოცანები, გეოგრაფიული პირობები და მოწინააღმდეგის დაჯგუფების შესაძლებლობები.

დასახელებული დაყოფა ომისა და საბრძოლო მოქმედების თეატრებად განსაზღვრავს ნატო-ს გაერთიანებული სარდლობების ხელმძღვანელ სტრუქტურებს. ნატო-ში არსებობს ოთხი ძირითადი სარდლობა:

1. ატლანტიკაზე ნატოს უმაღლესი მთავარსარდლობა, რომელიც მოიცავს ატლანტიკის ოკეანის ომის თეატრს კირჩხიბის ტროპიკიდან არქტიკამდე და ჩრდილოეთ ამერიკის აღმოსავლეთ სანაპიროდან დასავლეთ ევროპამდე. უმაღლესი მთავარსარდლობის შტაბი განლაგებულია ნორფოლკში (აშშ).

2. ნატო-ს უმაღლესი მთავარსარდლობა ევროპაში, რომელიც მოიცავს ნატო-ს ევროპულ სახელმწიფოებსა (ინგლისისა და პორტუგალიის გარდა) და თურქეთს.

ნატო-ს უმაღლესი მთავარსარდლობა ევროპაში, ჩრდილოატლანტიკურ ბლოკში ერთადერთია, რომელსაც მშვიდობიანობის დროს

მზადყოფნაში ჰყავს გაერთიანებული შეიარაღებული ძალები. მთავარსარდლობის განკარგულებაშია გაერთიანებული შეიარაღებული ძალები, რომლებიც შედგება სახმელეთო ძალებისა და ავიაციის ნაწილებისაგან, ასევე შენაერთებისაგან, რომლებიც მთავარსარდლობის განკარგულებაშია გადაცემული ნატო-ს ცალკეული წევრის მიერ.

ნატო-ს უმაღლეს მთავარსარდლობას ექვემდებარება მთავარი შტაბი, რომელიც პასუხს აგებს ნატო-ს შეიარაღებული ძალების მზადყოფნაზე საბრძოლო მოქმედებათა დაუყოვნებლივ საწარმოებლად. შტაბი დიდ ყურადღებას უთმობს შეიარაღებული ძალების ზურგისა და სამოხილიზაციო კომპონენტების უზრუნველყოფას. გაერთიანებულ შტაბს ხელმძღვანელობს ამერიკელი გენერალი. შტაბის უფროსის მოადგილეა გერმანელი გენერალი, რომელიც პასუხს აგებს დაგეგმვასა და ოპერატიული საკითხების გადაწყვეტაზე. შტაბი მოთავსებულია ქ. კასტროში (ბრიუსელიდან 50 კმ-ზე).

პარშაჰის ხელშეკრულების ორგანიზაცია (პშო)

ნატო-ს შექმნას საბჭოთა ხელისუფლებამ ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციის დაარსებით უპასუხა. ხსენებული ორგანიზაცია შეიქმნა 1955 წლის 14 მაისის ხელშეკრულების საფუძველზე. ხელშეკრულების არსს გამოხატავდა მისი 54-ე მუხლი, რომლის თანახმად მის ერთ-ერთ წევრზე თავდასხმა განიხილებოდა როგორც თავდასხმა მთელ ორგანიზაციაზე (პრინციპში ეს სხვა არაფერი იყო, თუ არა ნატო-ს შესაბამისი მუხლის პლაგიატი). ხელშეკრულების თანახმად შეიქმნა გაერთიანებული სარდლობა, რომლის სარდლადაც მარშალი იაკუბიოვსკი დაინიშნა.

ვხო-ს ძირითად პოლიტიკურ ორგანიზაციას წარმოადგენდა პოლიტიკური საკონსულტაციო კომიტეტი, რომელშიც ფორმალურად წარმოდგენილი იყო ვხო-ს ყველა წევრი სახელმწიფო. პოლიტიკურ კომიტეტს ექვემდებარებოდა ვხო-ს გაერთიანებული შპ-ს სარდლობა. ფორმალურად სარდლობაში ყველა სახელმწიფო თანაბრად იყო წარმოდგენილი, თუმცა რეალურად ეს ორგანო საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ინტერესს უფრო ემსახურებოდა.

გამომდინარე იქიდან, რომ ეს ორგანიზაცია უკვე დიდი ხანია აღარ არსებობს, საჭიროდ აღარ ვთვლით მისი სამხედრო-პოლიტიკური სტრუქტურის უფრო ვრცლად აღწერას. მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ ეს ორგანიზაცია ნატოს-ს მსგავსად არ იყო მრავალეროვნული გაერთიანება და ის მხოლოდ საბჭოთა იმპერიის მოქმედების ინსტრუმენტად წარმოისახებოდა.

კითხვები:

1. რა პირობებში შეიქმნა ნატო?
2. ჩამოთვალეთ ნატო-ს ძირითადი ხელმძღვანელი სტრუქტურები.
3. ჩამოთვალეთ ნატო-ს სამხედრო ხელმძღვანელობის ძირითადი სტრუქტურები.
4. ჩამოთვალეთ ნატო-ს ძირითადი სარდლობები.
5. რა პირობებში შეიქმნა ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაცია?
6. ჩამოთვალეთ ეხო-ს ძირითადი ხელმძღვანელი სტრუქტურები.

მეზოპოლიტის გეოგრაფიული როლი და კონფიგურაცია.

საბრძოლო მოქმედებათა მეზოპოლიტის თეატრების

დახასიათება „ცივი ომის“ პერიოდში

უკვე მეორე მსოფლიო ომის დასასრულისათვის ცხადი გახდა, რომ მისი შედეგები ვერ უზრუნველყოფდნენ სტაბილურ მშვიდობასა და კონსენსუსზე დამყარებულ საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემას. ნათელი იყო ისიც, რომ მოვლენათა ნებისმიერი განვითარების შემთხვევაში ევროპაზე კონტროლის დამყარებას ძალიან დიდი, შეიძლება ითქვას, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ექნებოდა.

ამ მტკიცებამ სტრატეგიული აქსიომის ფუნქცია შეიძინა შორეულ აღმოსავლეთში ამერიკული პოლიტიკის კრახის შემდეგ, რასაც ჩინეთში კომუნისტური რეჟიმის დამყარება მოჰყვა.

ევროპის გეოსტრატეგიულ მნიშვნელობას მთელი რიგი ფაქტორები განაპირობებდა. უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ევროპა ერთდერთი სახმელეთო რეგიონი იყო, რომელიც სსრ კავშირის სასიცოცხლო ცენტრების უშუალო სიახლოვეს მდებარეობდა. ჩრდილოეთი და აღმოსავლეთი მიმართულებით სსრ კავშირი ბუნებრივ საზღვრებზე იჭრებოდა (შესაბამისად ჩრდილოეთის ყინულოვან და წყნარ ოკეანეებზე), ხოლო სამხრეთი ძნელად გადასალახი მთიანი მასივებით იყო გამოყოფილი ახლო და შუა აღმოსავლეთიდან და ცენტრალური აზიისაგან. ეს მასივები, აგრეთვე სხვა გეოგრაფიული მახასიათებლები, შეუძლებლად აქცევდნენ მსხვილი ჯავშანსატანკო შენაერთების გამოყენებას სსრ კავშირის წინააღმდეგ სამხრეთის მიმართულებიდან.

ჩინეთზე კონტროლის დამყარების შემდეგ სსრ კავშირმა ამ მიმართულებითაც მოხსნა მასზე თავდასხმის შესაძლებლობა. აქედან გამომდინარე, ერთდერთ სახმელეთო პლაცდარმად, რომლიდანაც პრინციპში მაინც შეიძლებოდა სსრ კავშირზე თავდასხმა, ევროპა რჩებოდა.

როგორც ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს, სტრატეგიული მასშტაბის საზღვაო-სადესანტო ოპერაცია კონტინენტური სახელმწიფოს წინააღმდეგ უაღრესად ძნელი და სარისკო წამოწყებაა. იგი ძალებისა და რესურსების სრულ მობილიზებას მოითხოვს, თანაც იმ პირობებში, როდესაც ოპერაციის ბედი მთლიანად ეჭვქვეშ შეიძლება დადგეს. ამიტომ აშშ-სა და ინგლისისათვის ევროპა უნდა ყოფილიყო

ის პლაცდარმი, რომელზეც უკვე მშვიდობიანობის პერიოდში განთავსდებოდა იმგვარი ინფრასტრუქტურა, რომელიც ომიანობისას უზრუნველყოფდა მრავალრიცხოვანი ჯავშანსატანკო ტექნიკით აღჭურვილი შენაერთების გამოყენებას საჭირო მიმართულებებით. რასაკვირველია, პირველ ეტაპზე ნატო-ს მოქმედება თავდაცვითი იქნებოდა და ევროპის გეოგრაფიულ-ოპერატიული უპირატესობის გამოყენება მხოლოდ მას შემდეგ გახდებოდა შესაძლებელი, რაც აშშ-ს გიგანტური რესურსები სამხედრო რელსებზე გადაერთვებოდა.

მეორე მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენდა ის, რომ ბირთვული ერის განვითარების საწყის ეტაპზე ევროპა იდეალური ბაზა იყო ბირთვული იარაღის მატარებლებისათვის. რაკეტული ტექნიკის განვითარებამდე ბირთვული იარაღის მთავარი მატარებელი სტრატეგიული ბომბდამშენები იყო. ევროპაში განლაგებულ აშშ-ს ბომბდამშენებს სწრაფად შეეძლო დაეზიანებინა სსრ კავშირის სასიცოცხლო ცენტრები, მაშინ, როდესაც საბჭოთა ავიაციას ბევრად დიდი დრო დასჭირდებოდა აშშ-მდე მისაღწევად. მართალია, საკონტინენტ-თაშორისო რაკეტების შექმნამ ევროპის მნიშვნელობა ამ მიმართებით შეასუსტა, მაგრამ ამერიკელები ბოლომდე ცდილობდნენ ევროპის გეოგრაფიული მდებარეობის გამოყენებას (გავიხსენოთ „პერშინგ-2“-ისა და ფრთოსანი რაკეტების განლაგება ევროპაში 80-იან წლებში).

ევროპის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა იზრდებოდა დასავლეთ ევროპის სამხედრო-სტრატეგიული და ეკონომიკური პოტენციალის ზრდის პარალელურად, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები თანდათან დადგნენ ფეხზე მარშალის გეგმის მეშვეობით და 60-იანი წლების შუახანებიდან, ანუ მოქნილი რეაგირების სტრატეგიაზე გადასვლის პერიოდიდან, ისინი უკვე ანგარიშგასაწევ სამხედრო ძალას წარმოადგენდნენ. მეტიც, ამ დროიდან შეიძლება ვილაპარაკოთ ნატო-ს ევროპულ საყრდენზე, რომლის არსებობას გადაწყვეტი გავლენის მოხდენა შეეძლო „ცივი ომის“ ბედზე (და, საბოლოო ჯამში, მოახდინა კიდევ).

დაბოლოს, ევროპაზე კონტროლი აუცილებელი იყო, მისთვის, ვისაც სურდა დაექვემდებარებინა ახლო აღმოსავლეთზე მისი გიგანტური სანაფთობო მარაგით. დასავლეთის ეკონომიკა უკვე ომის შემდგომ ხანაში დამოკიდებული იყო ახლო აღმოსავლეთიდან ნავთობის ექსპორტზე და რაც უფრო დიდი დრო გადიოდა, მით უფრო იზრდებოდა დამოკიდებულება. ამას გარდა, ახლო აღმოსავლეთიდან კავკასიის გზით შეიძლებოდა გარკვეული სამხედრო ზემოქმედება სსრ კავშირზეც.

ყოველივე ამან განსაზღვრა ევროპაზე კონტროლის უდიდესი მნიშვნელობა. თუ სსრკ მოახერხებდა ევროპაზე კონტროლის დამყარე-

ბას, ის მოხსნიდა მასირებული სამხედრო მოქმედების საფრთხეს დასავლეთიდან და ამერიკას ჩამოამორებდა რესურსებით მდიდარ ევროპას. ევროპის დაკარგვის შემთხვევაში სსრ კავშირი გიბრალტარიდან ჩაკეტავდა ხმელთაშუა ზღვას და მაშინ ამერიკელებს ახლო აღმოსავლეთის დაცვა მხოლოდ ინდოეთის ოკეანის მხრიდან შეეძლოთ, რაც ძალიან ძნელი იყო. ამას გარდა, ევროპასა და ხმელთაშუა ზღვიდან შეიძლებოდა სსრ კავშირის ტერიტორიაზე შეტევა შავი ზღვის მიმართულებით. ამიტომ გასაკვირი არ იყო, რომ ორივე ზესახელმწიფო ყველაფერს აკეთებდა ევროპაზე კონტროლისათვის.

მოქმედებათა თეატრის ცნება

იმისათვის, რათა განისაზღვროს თუ როგორ ადგენდნენ „ცივი ომისას“ დაპირისპირებული მხარეები ამა თუ იმ სტრატეგიული რეგიონის მნიშვნელობას, აუცილებელია იმ ცნება-ტერმინოლოგიური აპარატის გარკვევა, რომლის მეშვეობითაც საბჭოთა თუ დასავლეთელი სამხედროები და ექსპერტები იაზრებდნენ სამხედრო მოქმედებათა შესაძლო ხასიათს. ნატო-ს საფუძველმდებელი დოკუმენტების მიხედვით სივრცე, რომელზეც ვრცელდება ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულება, შედგება ომისა და საბრძოლო მოქმედების თეატრებისაგან. ამასთან, პირველი უფრო ფართო არეალს მოიცავდა, ვიდრე მეორე.

ნატო-ს სტრატეგიული კონცეფციით არსებობდა ომის ორი თეატრი — ევროპული (მასზე პასუხისმგებელი იყო ნატო-ს სარდლობა ევროპაში) და ატლანტიკური (პასუხს აგებდა ნატო-ს გაერთიანებული სარდლობა ატლანტიკაზე). სამხედრო მოქმედებათა თეატრი უფრო მცირე სივრცეებს მოიცავდა. მაგალითად, ომის ევროპული თეატრი საბრძოლო მოქმედებათა სამ თეატრს გულისხმობდა — ჩრდილო, სამხრეთ და ცენტრალურს. ტერმინი — „საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი“ ორი მნიშვნელობით იხმარება — გეოგრაფიულითა და ფუნქციონალურით (სამხედრო-სტრატეგიულით). პირველი მნიშვნელობით საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი წარმოადგენს ომის თეატრის ნაწილს და გაიაზრება, როგორც გარკვეული ტერიტორია (მიმდებარე წყლებითა და საჰაერო სივრცით), რომლის ფარგლებშიც მოქმედებს სტრატეგიული მიზნის მქონე დაჯგუფება. გეოგრაფიული მნიშვნელობით გააზრებულ თეატრს, ჩვეულებრივ, ერთი ან რამდენიმე სტრატეგიული მიმართულება აქვს.

ნატო-ს ხელმძღვანელობა საბრძოლო მოქმედებათა თეატრის

საზღვრებს ცალ-ცალკე განსაზღვრავს მშვიდობიანი და საომარი ვითარებისათვის. მშვიდობიანობისას თეატრი მოიცავს მხოლოდ იმ ტერიტორიას, რომელზეც განლაგებულია მოცემული დაჯგუფება. ომიანობისას თეატრის გეოგრაფიული საზღვარი ფართოვდება და ყველა იმ სახელმწიფოს (მათ შორის ნეიტრალურის) ტერიტორიას მოიცავს, რომელზეც შეიძლება გავცელდეს სამხედრო მოქმედება.

ფუნქციონალური ანუ სამხედრო-სტრატეგიული მნიშვნელობით „საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი“ გულისხმობს იმ სტრატეგიულ დაჯგუფებასა და ინფრასტრუქტურას, რომელიც თავმოყრილია ამა თუ იმ თეატრის (გეოგრაფიული გაგებით) ტერიტორიაზე. უფრო ზუსტად, საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი გეოგრაფიული თვალსაზრისით, მოიცავს გარკვეულ ტერიტორიას, ხოლო ფუნქციონალურით — ამ ტერიტორიაზე განლაგებულ დაჯგუფებას თავისი ინფრასტრუქტურით. სამხედრო მოქმედებათა თითოეულ თეატრზე განლაგებულ დაჯგუფებას გარკვეული ორგანიზაციული სტრუქტურა ჰქონდა, რომელშიც შედიოდა სარდლობა და შტაბს დაქვემდებარებული ორგანოები. სხვადასხვა თეატრზე სხვადასხვა ოდენობის ძალები იყო თავმოყრილი. მათ რაოდენობას განსაზღვრავდა თეატრის გეოსტრატეგიული მნიშვნელობა, გეოგრაფიული პირობები, იქ განლაგებული მოწინააღმდეგის დაჯგუფების შესაძლებლობები და ნატო-ს ძალების წინაშე დასმული ამოცანები.

თითოეულ თეატრზე დისლოცირებული იყო სხვადასხვა სახის დაჯგუფება. მაგალითად, ცენტრალური ევროპის თეატრზე არსებული ძალები გაერთიანებულია სტრატეგიულ დაჯგუფებაში: არმიათა ჩრდილოეთისა და ცენტრალურ ჯგუფებში, სამხრეთ თეატრზე რამდენიმე საველე არმიაში, ჩრდილოეთ თეატრზე რამდენიმე შენაერთში და ა. შ.

სსრ კავშირის მიდგომა დიდად არ განსხვავდებოდა ნატო-საგან. იქაც არსებობდა საბრძოლო მოქმედებათა თეატრები (სტრატეგიული მიმართულებები). სახელდობრ, საბჭოთა კლასიფიკაციით არსებობდა შემდეგი თეატრები: ჩრდილოეთის (მოიცავდა ლენინგრადის სამხედრო ოლქს), დასავლეთის (საბჭოთა ჯარების ჯგუფი გერმანიასა და პოლონეთში, ბალტიისპირეთის, ბელორუსიის, იმერკარპატიის სამხედრო ოლქები), სამხრეთ-დასავლეთის (საბჭოთა ჯარების დაჯგუფება უნგრეთში, კიევის, ოდესის სამხედრო ოლქები), სამხრეთის (ჩრდილოეთ კავკასიის, ამიერკავკასიის, შუა აზიის სამხედრო ოლქები) და შორეული აღმოსავლეთის (თურქესტანის, ციმბირის, იმერბაიკალის, შორეული აღმოსავლეთის სამხედრო ოლქები და საბჭოთა ჯარების დაჯგუფება მონღოლეთში). გარდა ამისა, თეატრებთან ოპ-

ერატიულად თანამოქმედებდა სსრ კავშირის ფლოტები (ჩრდილო-დასავლეთის თეატრთან ჩრდილოეთის ფლოტი, დასავლეთის თეატრთან ბალტიის ფლოტი, სამხრეთ-დასავლეთის თეატრთან შავი ზღვის ფლოტი და ხმელთაშუა ზღვის ესკადრა, შორეული აღმოსავლეთის თეატრთან წყნარი ოკეანის ფლოტი). ვარშავის ხელშეკრულების სახელმწიფოთა არმიები იმყოფებოდნენ შესაბამისი თეატრების ოპერატიულ დაქვემდებარებაში. ყოველი თეატრი მშვიდობიანობისას შედგებოდა ოპერატიული მიმართულებებიდან, რომელიც ომიანობისას უნდა გაშლილიყო ფრონტად. თითოეულ ფრონტში უნდა შესულიყო რამდენიმე არმია, ხოლო არმიაში – რამდენიმე დივიზია.

საბჭოთა სტრატეგიული აზრი საბრძოლო მოქმედებათა თეატრის შემდგომ უმაღლეს ოპერატიულ-სტრატეგიულ გაერთიანებად მიიჩნეოდა ფრონტს, შესაბამისად, უმაღლეს ოპერატიულ-სტრატეგიულ მოქმედებად ითვლებოდა საფრონტო ოპერაცია (შეტევათი ან თავდაცვითი). ყოველი ფრონტი, როგორც წესი, შედგებოდა რამდენიმე არმიისაგან, თითოეულ არმიაში შედიოდა რამდენიმე დივიზია. არმიებისა და ფრონტების შემადგენლობა ყველა ცალკეული შემთხვევისათვის კონკრეტულად განისაზღვრებოდა თეატრის თავისებურებებიდან და შეიარაღებულ ძალთა წინაშე დასმული ამოცანებიდან გამომდინარე.

ფრონტის მოქმედების სიგანე 200-500 კმ იყო, სიღრმე – 400-450 კმ (ცალკეულ შემთხვევაში უფრო მეტიც). ფრონტის მოქმედება სივრცობრივად ორ მონაკვეთად იყოფოდა: ფრონტის უახლოესი ამოცანა, რომლის სიღრმე 150 კმ-სა და ზოგჯერ მეტსაც აღწევდა და ფრონტის შემდგომი ამოცანა, რომლის სიღრმეც 400-450 კმ-ი იყო. ფრონტის უახლოესი ამოცანის მიჯნა ემთხვეოდა არმიის შემდგომი ამოცანის მიჯნას, ანუ საარმიო ოპერაციის მაქსიმალური სიღრმე 150-200 კმ-ს უდრიდა. მაგრამ ოპერაციის პირველი ეტაპისათვის არმიების უახლოესი ამოცანების სიღრმე 75-150 კმ-ს უტოლდებოდა.

ამგვარ კლასიფიკაციას შეესატყვისებოდა საავიაციო მხარდაჭერის ორგანიზაცია. არმიის უახლოესი ამოცანის ზღვრამდე დაახლოებით 75 კმ-ის ტერიტორია მიჩნეული იყო სახმელეთო ჯარების ავიაციის (დამრტყმელი შვეულმფრენები) მოქმედების ზონად; არმიის უახლოესი ამოცანის ზოლის მიღმა ტერიტორია (დაახლ. 100 კმ-ს სიღრმე) ითვლებოდა შემტევი ავიაციის კომპეტენციად. არმიის შემდგომი ამოცანის, რომელიც ემთხვეოდა ფრონტის უახლოეს ზაზს (დაახლოებით 200 კმ სიღრმე), მიიჩნეოდა გამანადგურებელ-ბომბდამშენი ავიაციის კომპეტენციად, დაბოლოს, ფრონტის შემდგომი

ამოცანა (200 კმ-ზე ზემოთ) ითვლებოდა საფრონტო ბომბდამშენი ავიაციის კომპეტენციად. ტაქტიკური რაკეტების მეშვეობით დარტყმები შეიძლებოდა განხორციელებულიყო 350 კმ-მდე რადიუსში. ცხადია, ეს ნორმატივები აბსოლუტური არ იყო. ავიაციის სხვადასხვა სახეებს შეიძლებოდა გადაეფარა ერთმანეთის მოქმედების არეალი, ვთქვათ, საჭიროების შემთხვევაში გამანადგურებელ-ბომბდამშენ ავიაციას ემოქმედა შემტევი ავიაციის ზონაში, მაგრამ ეს პრინციპულად არ ცვლიდა საქმის ვითარებას.

საფრონტო ოპერაციის ხანგრძლივობად განსაზღვრული იყო დაახლოებით 30 დღე, მათგან ფრონტის უახლოესი ამოცანების განსახორციელებლად დაახლოებით 14 დღე, ყოველ შემთხვევაში ასეთი იყო ცენტრალური ევროპის თეატრის ნორმატივები.

ცენტრალურამერიკული თეატრის დახასიათება. კალთა ბალანსი და საბრძოლო მოქმედებათა შესაძლო ხასიათი

ევროპაზე კონტროლისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა მასზე ბატონობას. ყოველივე ეს მნიშვნელოვანი იყო ომში ჩართული ორივე მხარისათვის. თუ საბჭოთა ჯავშანსატანკო დაჯგუფებები გააღწევდნენ საფრანგეთის ჩრდილოეთ სანაპიროზე, სსრ კავშირის ფლოტში შემაჯალ წყალქვეშა ნავებს შეეძლებოდა მოეშალა ტრანსატლანტიკურ გადაზიდვათა სისტემა და სასიკვდილო საფრთხე შეექმნათ ინგლისისათვისაც. ესპანეთის დაკავებით ისინი აღკვეთდნენ აშშ-ს შიგარდადებულ ძალთა ხმელთაშუა ზღვაზე მოქმედების უნარს, რაც გაუადვილებდა სამხრეთ ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის დაპყრობას. ამავე დროს, ცენტრალურ ევროპაზე დაყრდნობით ისინი მიაღწევდნენ სრულ ბატონობას ბალტიკაზე და, ამასთან, სკანდინავიის იზოლირებას.

რა როლსაც ცენტრალური ევროპა ასრულებდა ევროპის დაცვის საქმეში, იგივე როლი ჰქონდა გერ-ს. დასავლეთ გერმანია აშშ-ს, ინგლისის, საფრანგეთისა და ბენელუქსისთვის წარმოადგენდა ერთგვარ პლაცდარმს მათი ტერიტორიების დაცვისათვის. გერმანიის დაკავება საბჭოთა ბლოკს საშუალებას მისცემდა გაჭრილიყო საფრანგეთის ჩრდილოეთის პორტებისაკენ, პრაქტიკულად ჩაეშალა ტრანსატლანტიკური გადაზიდვები, რის შემდეგაც ევროპაზე გაბატონება მხოლოდ ტექნიკის საქმე იქნებოდა. ამასთან, გერ-ს გააჩნდა უმდიდრესი ეკონომიკური პოტენციალი, დიდი ოდენობის ადამიანური რესურსები და ევროპის უძლიერესი სახმელეთო ძალები. ყოვე-

ლივე ეს გეოსტრატეგიული აზრით, გურ-ს უმნიშვნელოვანეს მოთამაშედ ხდიდა როგორც აშშ-სათვის, ისე საფრანგეთისა და ინგლისისათვის.

ბენელუქსის გეოსტრატეგიულ ფუნქციას განაპირობებდა მისი, როგორც უშუალო ზურგის როლი დასავლეთ გერმანიის დაცვის საქმეში. როტერდამს, ანტვერპენსა და დანარჩენ პორტებს უნდა უზრუნველყოთ ინგლისიდან და აშშ-დან დიდი ოდენობის პერსონალისა და ტექნიკის მიღება. ბენელუქსის ტერიტორიაზე დისლოცირებული იყო პომპუს-ის მნიშვნელოვანი მარაგი(იხ. ქვემოთ).

საფრანგეთს ენიჭებოდა ტრანსატლანტიკურ გადაზიდვათა უზრუნველყოფის ფუნქცია. მის პორტებს შეეძლოთ მიეღოთ ინგლის-ამერიკის ძალების მეორე ეშელონი, ამას გარდა, საფრანგეთის არცთუ უმნიშვნელო ძალებს ხელეწიფებოდა მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა გერმანიის დაცვაში.

ინგლისის ფუნქციას განსაზღვრავდა მისი როლი ატლანტიკაზე წარმოებულ ოპერაციებში, ერთგვარი დამაკავშირებელი მდგომარეობა ჩრდილოეთ და ცენტრალურ თეატრებს შორის, ავიაციის ბაზირების უაღრესად განვითარებული ქსელი (დიდი ბრიტანეთის აეროპორტების საერთო ტევადობა 10 000 თვითმფრინავი იყო, რაც 5-ჯერ აღემატებოდა საფრანგეთის ანალოგიურ მაჩვენებელს). ინგლისის პორტებს შეეძლოთ შუალედური გადაზიდვის ფუნქციები შეესრულებინათ აშშ-დან ბენელუქსისა და გერმანიის პორტებისაკენ. ამას გარდა, ინგლისის დიდ სამხედრო პოტენციალს ხელეწიფებოდა მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა გერმანიისა და ბენელუქსის, აგრეთვე ნორვეგიისა და დანიის დაცვაში.

ესპანეთისა და პორტუგალიის მნიშვნელობა განისაზღვრებოდა როგორც ღრმა ზურგის რგოლისა, რომელთაც საჭიროების შემთხვევაში უნდა მიეღოთ აშშ-ს გამაძლიერებელი ძალების მესამე ეშელონი. ამას გარდა, მათ უნდა უზრუნველყოთ ხმელთაშუა ზღვაზე გასასვლელი აშშ-სათვის და საფრანგეთის ტერიტორიის ოკუპირების შემთხვევაში გადამწყვეტი როლი ეთამაშათ(ინგლისთან ერთად) ატლანტიკაზე ნავსაწინააღმდეგო ოპერაციებისათვის, რათა მინიმალურად მაინც შეენარჩუნებინათ ტრანსატლანტიკური გადაზიდვები.

ვარშავის ხელშეკრულების ქვეყნებიდან პოლონეთის გეოსტრატეგიული როლი ძალიან წააგავდა ნატო-ში საფრანგეთის როლს. მას უნდა უზრუნველყო საბჭოთა გამაძლიერებელი ძალების ტრანსპორტირება გდრ-ში. ამას გარდა, პოლონეთს მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა ბალტიკაზე ბატონობისათვის. გდრ იყო საბჭოთა სტრატე-

გიული შეტევის პლაცდარმი მზა ინფრასტრუქტურით, ხოლო ჩსსრ დამაკავშირებელ ფუნქციას ასრულებდა საბჭოთა დასავლეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის სტრატეგიული მიმართულებებისათვის.

სამხრეთმეორეული თეატრის დახასიათება. კალთა ბალანსი და
საბრძოლო მოქმედებათა ხასიათი

საბრძოლო მოქმედებათა სამხრეთევროპულ თეატრში შედიოდა აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთისა და შავიზღვისპირეთის ტერიტორია მის გარემომცველ სახმელეთო და საჰაერო მასივებთან ერთად. განსხვავებით ცენტრალურევროპული თეატრისაგან, რომელიც უპირატესად სახმელეთო ხასიათს ატარებდა, სამხრეთ ევროპის თეატრი კომბინირებული (საზღვაო-სახმელეთო) ბუნების იყო. ომიანობისას თეატრს გეოგრაფიულად უნდა მოეცვა შემდეგი სახელმწიფოები: ალბანეთი, ალჟირი (დასავლეთი ნაწილი), ავსტრია, ბულგარეთი, კვიპროსი, ეგვიპტე (ჩრდილოეთი ნაწილი), საბერძნეთი, უნგრეთი, იტალია, ლიბია, მონაკო, რუმინეთი, სან-მარინო, სსრ კავშირი, ტუნისი, თურქეთი და იუგოსლავია (სახელმწიფოები ჩამოთვლილია ინგლისური ალფაბეტით მათი თანმიმდევრობის მიხედვით). ზოგიერთი თეორეტიკოსი თეატრის შემადგენლობაში მოიაზრებდა სამხრეთ პოლონეთს, სხვა ვარიანტით უნგრეთი, ავსტრია და ჩრდილოეთ იტალია უნდა განხილულიყო ცენტრალური ევროპის თეატრის ნაწილად. ერთი სიტყვით, თეატრის ზუსტი ჩარჩოების განსაზღვრა თავად იყო კონცეპტუალური გამოწვევა. ამის მიუხედავად, ჩვენ მიერ ჩამოთვლილი ქვეყნები სრულიად საკმარისია, რათა მკითხველს შეექმნას თუგინდ არასრულყოფილი, მაგრამ გამოკლევითვისათვის საჭირო წარმოდგენა თეატრის ზოგადი საზღვრების შესახებ. ცნობილ ექსპერტ პეტერსენის მიხედვით, თეატრის საერთო ფართობი 4, 5 მლნ კვადრატული კილომეტრი იყო, საზღვრის საერთო ზოლი – 2800 კმ, თურქეთის ანატოლიური საზღვრების ჩათვლით. თეატრი მოიცავდა არეალს გიბრალტარიდან, ვიდრე აღმოსავლეთ ანატოლიამდე და სამხრეთ კაკასიამდე. როგორც აღინიშნა, იგი ძლიერ კომბინირებულ ხასიათის იყო და შედგებოდა როგორც ხმელეთის დიდი მასივებისაგან (იტალია, საბერძნეთი, თურქეთი), ისე დიდი კუნძულებისაგან (სიცილია, კრეტა, კვიპროსი), ჩაკეტილი თუ ნახევრადჩაკეტილი ზღვებისაგან (იონია, ტირენია, ადრიატიკა, ეგეოსი, შავი, აზოვი), აგრეთვე შედარებით გაშლილი ხმელთაშუა ზღვისაგან და მრავალი მცირე კუნძულისაგან.

სამხედრო-გეოგრაფიული თვალსაზრისით, თეატრი სამ სახმელეთო ქვეთეატრად იყოფოდა: 1. ჩრდილოეთ იტალია და ღუნაისპირეთი; 2. ჩრდილოეთ საბერძნეთი და დასავლეთი თურქეთი; 3. აღმოსავლეთ თურქეთი; მეოთხე ქვეთეატრს წარმოადგენდა ხმელთაშუა ზღვა, რომელიც ფაქტობრივად ერთიანობაში კრავდა სამ დანარჩენს.

თეატრის გეოსტრატეგიული მნიშვნელობა განპირობებული იყო შემდეგი ფაქტორებით:

— აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთში დისლოცირებულ სტრატეგიული ბირთვული რაკეტებით აღჭურვილ წყალქვეშა ნაევებს, ხოლო მოგვიანებით „ტომეპოკის“ ტიპის ფრთოსანი რაკეტებით აღჭურვილ წყალქვეშა ნაევებსა და წყალზედა ხომალდებს შეეძლოთ ბირთვული დარტყმების განხორციელება საბჭოთა სტრატეგიული ობიექტების წინააღმდეგ.

— ფლანგების უდიდესი როლი მთავარი — ცენტრალურევროპული თეატრის დაცვაში. ეს როლი სრულიად სხვადასხვა მიმართულებით ვლინდებოდა. სამხრეთ საფრანგეთისა და იტალიის პორტებს ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ცენტრალურევროპელი დაჯგუფების გასაძლიერებლად გამიზნული ამერიკული ძალების გადასროლისათვის. ეს როლი შეუდარებლად იზრდებოდა თუ ვარშავის ხელშეკრულების ძალები მოახერხებდნენ ცენტრალურევროპული თეატრის მომარაგებისთვის ისეთი გადამწყვეტი პორტების ნეიტრალიზაციას, როგორიც იყო: ჰამბურგი, ბრემენი, როტერდამი, ანტვერპენი. ასეთ შემთხვევაში ოკეანის გაღმიდან გადმოსროლილი ჯარებისა და ტექნიკის მიღების მთელი სიმძიმე სამხრეთის თეატრზე მოვიდოდა. ამავე დროს, თეატრზე განლაგებული ნატო-ს ძალები თავის თავზე მიიღებდა ვარშავის ხელშეკრულების ორგანიზაციის ძალების საკმაოდ მნიშვნელოვან ნაწილს. ამ ძალებს ცენტრალურევროპულ თეატრზე მოქმედებისთვის გამოთავისუფლების შემთხვევაში შეეძლოთ იქ საბრძოლო მოქმედებათა ბედი საბჭოთა ბლოკის სასარგებლოდ გადაეწყვიტათ. შემდეგ, ხმელთაშუა ზღვაზე განლაგებული ამერიკული და ფრანგული ავიაშვიდების ავიაცია უნდა გამოყენებულიყო ცენტრალურევროპულ თეატრზე ნატო-ს დაჯგუფების მხარდაჭერისათვის. იგივე ითქმის ჩრდილოეთ იტალიის აეროპორტებზე ბაზირებული ნატო-ს ავიაციის მიმართ. ამერიკელთა მიერ შეიარაღებაზე „ტომეპოკის“ ტიპის ზეზუსტი ფრთოსანი რაკეტების მიღების შემდეგ, აშშ-ს მათი მეშვეობით აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვიდან შეეძლო ბირთვული ან ჩვეულებრივი დარტყმები განეხორციელებინა

ცენტრალურ ევროპაში ვარშავის ხელშეკრულების სტრატეგიული ობიექტების, ან მეორე ეშელონების მსხვილი დაჯგუფებების წინააღმდეგ. დაბოლოს, სანამ ნატო აკონტროლებდა სამხრეთის თეატრს, შეეძლო ოპერატიულ-სტრატეგიული დარტყმის მიყენება ვარშავის ხელშეკრულების ძალების ფლანგზე ბალკანეთსა ან დუნაისპირეთში და ამით გაეიოლებინა ცენტრალური ევროპის დაცვა.

– თეატრს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ნავთობით უმდიდრესი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონის დაცვის საქმეში. ნატო-ს დაჯგუფება ანატოლიაში მძლავრი ბარიერი უნდა ყოფილიყო საბჭოთა ძალების გზაზე ახლო აღმოსავლეთის მიმართულებით.

– შავი ზღვის სრუტეებზე კონტროლი ნატო-ს საშუალებას აძლევდა ხელსაყრელ ვითარებაში დაეწყო საბრძოლო მოქმედება უშუალოდ საბჭოთა ტერიტორიის წინააღმდეგ (კავკასია, ყირიმი). ამ მიმართებით უინტერესო არ იქნება, თუ გავიხსენებთ რუსეთის სამარცხვინო მარცხს ყირიმის ომში.

– თეატრი იმყოფებოდა სამი კონტინენტის – ევროპის, აზიისა და აფრიკის გასაყარზე და მათი დამაკავშირებელი კომუნიკაციების კონტროლის საშუალებას იძლეოდა.

– თეატრის ფარგლებში მდებარეობდა გლობალური კომუნიკაციური ქსელის ერთ-ერთი უმთავრესი კვანძი – სუეცის არხი, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ატლანტიკიდან ინდოეთის ოკეანეში გადასროლებისთვის და, მაშასადამე, დასავლეთის სტრატეგიული ინტერესების დაცვისათვის სპარსეთის ყურეში.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია სრული უფლებით დავასკვნათ, რომ სამხრეთის თეატრს კრიტიკული მნიშვნელობა ჰქონდა მთლიანად ევროპის დაცვისათვის, რაც ნიშნავს, რომ სამხრეთის თეატრზე მარცხსა და მისი ტერიტორიის დაკარგვას, შესაძლოა, მთელი ევროპის დაკარგვაც გამოეწვია.

თეატრის გეოპოლიტიკური თავისებურება: ნეიტრალუბისა (მიუმხრობლობის) და რუმინეთის განსაკუთრებული როლი

თეატრის ერთ-ერთ გეოპოლიტიკურ თავისებურებას წარმოადგენდა ნეიტრალური ავსტრიის, მიუმხრობელი იუგოსლავიისა და ვზო-ს არასაიმედო წევრის – რუმინეთის განსაკუთრებული მნიშვნელობა. განსხვავებით ცენტრალური ევროპისაგან, სადაც ყველა სახელმწიფო დაპირისპირებულ ბლოკთან ერთ-ერთის წევრი იყო, სამხრეთის თეატრზე დაპირისპირებულ ბლოკებს ბუფერული სახელმწიფოები

მიჯნავდნენ. ჩრდილოეთ იტალიაზე შეტევისათვის ეზო-ს აუცილებლად დასჭირდებოდა ავსტრიისა და (ან) იუგოსლავიის ნაწილის დაკავება. არცთუ უმნიშვნელო იქნებოდა ნეიტრალური შვეიცარიის პოზიცია, რომელიც საკმაო სამხედრო პოტენციალს ფლობდა. მთელ თეატრზე მოქმედებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა რუმინეთის პოზიციას. საკმარისი იყო ამ სახელმწიფოს უარი ეთქვა თავის ტერიტორიაზე ეზო-ს ჯარების გატარებაზე, რომ სსრ კავშირს ძალიან გაუჭირდებოდა უნგრეთში თავისი დაჯგუფების გაძლიერება (ამ ჯგუფის გასაძლიერებლად მხოლოდ სსრ კავშირის უნგრეთსა და ჩეხოსლოვაკიასთან საზღვრის ვიწრო მონაკვეთები რჩებოდა) და, საერთოდ, ვერ გადაისროდა სახმელეთო გზით თავის ძალებს ბულგარეთში, რის შედეგადაც ეს სახელმწიფო პირისპირ აღმოჩნდებოდა ნატო-ს აღმატებული ძალების წინააღმდეგ. ამის თავიდან ასაცილებლად, ომში ჩართვაზე უარის შემთხვევაში, სსრ კავშირს მოუწევდა რუმინეთის ოკუპირება. მაგრამ წმინდა სამხედრო სირთულეების გარდა, ამგვარი ოკუპაცია გამოიწვევდა მთელ რიგ პოლიტიკურ დაბრკოლებებს, მაგალითად, იუგოსლავიის თითქმის უეჭველ სამხედრო გამოსვლას ნატო-ს მხარეს. ამას გარდა, ნატოელ სახელმწიფოებს მეტი დრო ექნებოდათ მობილიზაციისათვის (ყველაზე წარმატებული ოპერაციის შემთხვევაშიც კი რუმინეთის სამხედრო გადაზიდვებისათვის ვარგის ტერიტორიად ქცევას ორი კვირა დასჭირდებოდა), ტრანსოკეანური გადაზიდვებისათვის, ხოლო ბულგარეთი თითქმის მთელი თვე აღმოჩნდებოდა საბერძნეთისა და თურქეთის პირისპირ. ამ უსიამოვნო პერსპექტივის თავიდან ასაცილებლად სსრ კავშირი ყოველმხრივ შეეცდებოდა ჩაერთო რუმინეთი სამხედრო მოქმედებებში ან მიეღო მის ტერიტორიაზე ტრანზიტის უფლება მაინც, თუმცა როგორ დასრულდებოდა ეს მცდელობები, უაღრესად ძნელად პროგნოზებადი იყო.

ჩრდილომეორეული თეატრის დახასიათება. ძალთა ბალანსი და

საბრძოლო მოქმედებათა ხასიათი

ევროპის ომის თეატრის საბრძოლო მოქმედებათა მესამე მხარეს ჩრდილოეთ ევროპის თეატრი შეადგენდა. იგი მოიცავდა გერმანიის ჩრდილოეთს (კილის არხის მიმდებარე ტერიტორიებს), იუტლანდიასა და დანიის ბალტიურ კუნძულებს, სკანდინავიას, ჩრდილოეთ ატლანტიკას, სახელდობრ, ჩრდილოეთის, ბარენცის ზღვებს, კოლის ნახევარკუნძულსა და კარელიას. თეატრის მოცულობა 1 550 ათასი კვ. კმ. იყო. ნატო-ს წევრთაგან იგი მოიცავდა გფრ-ს, დანიისა და

ნორვეგიის ტერიტორიასა და ტერიტორიულ წყლებს, ეზო-დან სსრ კავშირს. თეატრზე არსებობდა ორი ნეიტრალური სახელმწიფო — შვედეთი და ფინეთი.

თეატრის ჩრდილოეთიდან დასავლეთი ნაწილისაკენ ეშვება სკანდინავიის მთები (უმაღლესი სიმაღლე 2500 მ-მდე). ამ მთებს აღმოსავლეთით უერთდება ნორლანდის ვრცელი, მაგრამ არცთუ მაღალი ზეგანი. ეს ზეგანი საფეხურისებრად ეშვება ბოტნიკური ყურისაკენ. სამხრეთით ზეგანი გადადის ტბიან შუა შვედეთის დაბლობში. ბოტნიკური ყურის ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხარეს მდებარეობს ფინეთისა და შვედეთის დაბლობი ტერიტორიები, რომლებიც უკიდურესად დასერილია ჭაობებით, ტბებითა და სხვა საწყალოსნო ბარიერებით. ფინეთის ჩრდილოეთ ნაწილში შედარებით ზეგანი ადგილებია, ხოლო ჩრდილო-დასავლეთში იჭრება სკანდინავიის მთების მცირე მონაკვეთი (ყველაზე მაღალი წერტილი 1365 მეტრი). ფინეთის მოსაზღვრე საბჭოთა კოლის ნახევარკუნძული ტიპოლოგიურად ფინეთს წააგავს. სამხრეთ ნაწილი დაბლობია, ჩრდილოეთი — მაღალი და ფლატეებიანი, ცენტრალურ ნაწილში გადის დაბალი კეინის წყალგამყოფი ქედი. ნახევარკუნძულის დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს 1000-მ სიმაღლესთან მიახლოებული ხიბინებისა და ლევოზერსკის ტუნდრის მთები. ერთი სიტყვით, გეოგრაფიულად თეატრის სახმელეთო მონაკვეთი შეიძლება დახასიათდეს როგორც რთული, შერეული, დაბალ-საშუალო მთიანი ქედების, ზეგნებისა და დაბლობების სპეციფიკური კომბინაციებით.

ანალოგიური ხასიათისაა საზღვაო ზოლიც. სკანდინავიის ნახევარკუნძულთან მდებარეობს მეტად რთული კონფიგურაციის მქონე არქიპელაგების, შქერების ქსელი, რომლებიც ნახევარკუნძულიდან სრუტეების რთული ქსელითაა გამოყოფილი.

ჩრდილოეთ ევროპის თეატრის სამხრეთი ნაწილი ზომიერ კლიმატს განეკუთვნება, ხოლო ჩრდილოეთი — მკაცრს. ჩრდილოეთ ნაწილში ზამთრის ტემპერატურა მინუს 16⁰-ია, ცენტრში და სამხრეთში — მინუს 3⁰-15⁰. ტერიტორიის 53 პროცენტი ტყეების მასივებს უკავია, მდინარეების ქსელი მეტად ინტენსიურია. მდინარეები მეტისმეტად წყალუხვი და სწრაფია. ყოველივე ეს ჩრდილოეთ ევროპის თეატრს საბრძოლო მოქმედებისათვის ძალიან რთულს ხდიდა.

თეატრის გეოსტრატეგიული მნიშვნელობა განპირობებული იყო შემდეგი ფაქტორებით:

— ჩრდილოეთ ევროპის საბრძოლო მოქმედებათა თეატრი ერთ-

მანეთთან აკავშირებდა ნატო-ს ორ უმნიშვნელოვანეს ომის თეატრს — ატლანტიკისა და ევროპის. თეატრზე საბრძოლო მოქმედებებს მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეეძლო სამხედრო მოქმედებებზე ცენტრალურ ევროპასა და ატლანტიკაზე.

— მისი ოკუპირების შემთხვევაში საბჭოთა ჩრდილოეთის ფლოტის წყალქვეშა ნაგები გაარღვევდა ნატო-ს ნავსაწინააღმდეგო ბარიერებს ჩრდილო ნორვეგია-შპიცბერგენ-გრენლანდიისა და სამხრეთ ნორვეგია-ისლანდია-გრენლანდიის მიმართულებით. მართალია, ნატო-ს ძირითადი ნავსაწინააღმდეგო მიჯნა — ჩრდილოეთ შოტლანდია-ფარერის კუნძულები, ძალაში რჩებოდა, მაგრამ სკანდინავიის ოკუპირების შემთხვევაში საბჭოთა წყალქვეშა ნაგებს საშუალება მიეცემოდათ ბაზირების პუნქტები დაახლოებით 2000 კმ დასავლეთით გადაეტანათ, საიდანაც ბევრად ადვილად გააღწევდნენ ატლანტიკურ სივრცეებზე.

— სკანდინავიის დაკავებით საბჭოთა კავშირი მოახერხებდა უზრუნველყო ნატო-ს ფლოტების შეტევებისაგან ისეთი მნიშვნელოვანი პორტები, როგორიც იყო მურმანსკი და არხანგელსკი. საბჭოთა ჩრდილოეთის ფლოტს მოქმედების დიდი თავისუფლება მიეცემოდა.

— ანალოგიურად სკანდინავიის ოკუპირებითა და ბალტიკაზე პოზიციების მაქსიმალურად გაძლიერებით სსრ კავშირი აღკვეთდა ნატო-ს ნებისმიერ მცდელობას მისი ეროვნული ტერიტორიის, სახელდობრ, კრონშტადტ-ლენინგრადზე შეტევისათვის.

— სკანდინავიის ოკუპირების შემთხვევაში საბჭოთა ძალები ფაქტობრივად მიაღწევდნენ სრულ ბატონობას ბალტიკაზე და უზრუნველყოფდნენ დასავლეთის სტრატეგიული მიმართულების ჩრდილოეთ ფლანგს.

— სკანდინავიის ოკუპირებისა და ბალტიკაზე გაბატონების შემთხვევაში სსრ კავშირის ჩრდილოეთისა და ბალტიის ფლოტები ერთმანეთთან უშუალო კავშირის დამყარებას მოახერხებდნენ, რაც არსებითად გაზრდიდა მათი მანევრის თავისუფლებას და საფრთხეს შეუქმნიდა ჩრდილოეთის ზღვაში მოქმედ ნატო-ს ნებისმიერ საზღვაო დაჯგუფებას.

— ბალტიკასა და სკანდინავიაზე გაბატონებით საბჭოთა წყალქვეშა ნაგებს შეეძლოდათ ნატო-სთვის ისეთი კრიტიკული მნიშვნელობის მქონე პორტების ბლოკირება, როგორიცაა როტერდამი და ანტვერპენი, აგრეთვე ინგლისის აღმოსავლეთ სანაპიროს პორტები. ამას, თავის მხრივ, არსებითი გავლენის მოხდენა შეეძლო საბრძოლო მოქმედებების მსვლელობაზე არა მხოლოდ ჩრდილოეთ, არამედ ცენტრალურ თეატრზეც, მით უფრო თუ ამ თეატრზე მოქმედი საბჭოთა

სახმელეთო ძალები ვერ მოახდენდნენ ამ პორტების ოკუპაციას, ხოლო სსმ-ი მათ ნეიტრალიზაციას.

— ოკუპირებულ ნორვეგიასა და შვედეთში გამოყენებულ სამხედრო-საჰაერო ძალებს შეეძლოთ დამატებითი საფრთხეების შექმნა ინგლისის, ბენელუქსისა და ჩრდილო გერმანიის ტერიტორიისათვის. თავის მხრივ, შვედეთში ბაზირებულ ნატო-ს თვითმფრინავებს შეეძლოთ დარტყმების განხორციელება ლენინგრადის სიახლოვეს არსებულ სამხედრო-სტრატეგიულ ობიექტებზე, მათ შორის სტრატეგიული რაკეტების ბაზებზე. ნორვეგიის აეროდრომებიდან კი ნატო-ს ავიაციას შეეძლო იერიშის მიტანა კოლის ნახევარკუნძულზე განლაგებულ საბჭოთა სტრატეგიულ რაკეტულ წყალქვეშა ნაგებობა და მათ მშენებელ ქარხანაზე სევეროდვინსკში.

— ეკონომიკური ფაქტორი გამოიხატებოდა იმით, რომ ამ ტერიტორიების ოკუპირებით სსრ კავშირს ჩრდილოეთის ზღვაში შეეძლებოდა მწყობრიდან გამოყევანა ნორვეგიისა და ინგლისის ნავთობის საბადოები, აგრეთვე თავისი მიზნებისთვის გამოყენებინა სკანდინავიის ქვეყნების არცთუ უმნიშვნელო სამრეწველო თუ სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალი და ბუნებრივი სიმდიდრეები.

— ფსიქოლოგიური ფაქტორი, რაც გამოიხატებოდა იმით, რომ სკანდინავიის ოკუპირება ვზო-ს მიერ ზეგავლენას მოახდენდა ნატო-ს ქვეყნებისა და ნეიტრალების პოლიტიკური ხელმძღვანელობისა თუ ერების ნებაზე, გაეწიათ წინააღმდეგობა კომუნისტური აგრესიისათვის.

თეატრზე სახელმწიფოთა როლს განსაზღვრავდა შემდეგი ფაქტორები:

— ნორვეგია იყო ყველაზე ეფექტიანი პლაცდარმი კოლის მიმართულებით შეტევისათვის. ამ ტერიტორიის ოკუპირების გარეშე საბჭოები ვერ მოახერხებდნენ იმ მიზნების განხორციელებას, რომლებზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ და ქვემოთაც შევვხებით. დანიას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა იმისათვის, რომ არ მოშლილიყო კავშირი ცენტრალურ და ჩრდილო თეატრებს შორის, აგრეთვე ზელი შეეშალა საბჭოთა ფლოტის მოქმედებისათვის. იგივე ითქმის დანიის სამხედრო-საჰაერო ძალებზეც. გარდა ამისა, დანიისა და ნორვეგიის ტერიტორიების ეფექტიანი დაცვა იძლეოდა იმის გარანტიას, რომ საბჭოთა ჩრდილოეთისა და ბალტიის ფლოტები ერთმანეთთან უშუალო კომუნიკაციას ვერ დაამყარებდნენ. გერმანიის გეოსტრატეგიულ როლს განსაზღვრავდა მისი სამხედრო და ეკონომიკური პოტენციალი, ეფექტიანი ბაზები და პორტები ბალტიკაზე, ნატო-ს ქვეყ-

ნებს შორის უძლიერესი სამხედრო-საზღვაო ავიაცია ბალტიკაზე და ისეთი უმნიშვნელოვანესი კომუნიკაციის კონტროლი, როგორიცაა კილის არხი. შედეგად გააჩნდა გერმანიის შემდეგ ყველაზე ძლიერი სამხედრო და ეკონომიკური პოტენციალი. მისი თამაშიდან გამოყვანის გარეშე შეუძლებელი იყო ბალტიკაზე სრული გაბატონება, ამასთან, ძალიან გაძნელებოდა ნორვეგიის, ჩრდილო გერმანიისა და დანიის ოკუპირება. შედეგად უაღრესად ეფექტიან სამეფო სამხედრო-საჰაერო ძალებს შეეძლოთ არა მხოლოდ დიდი ზარალი მიეყენებინათ ბალტიკაზე მოქმედი ვხო-ს გემებისა და ზომალდებისათვის, არამედ ეფექტიანი დარტყმები განეხორციელებინათ დასავლეთის მიმართულების ჩრდილოეთ ფლანგზე მოქმედი საბჭოთა ძალების მეორე ეშელონებისათვის ან პირველი ეშელონების ზურგისათვის, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ შედეგები ნატო-ს განკარგულებაში გადასცემდნენ თავიანთ მაღალი კლასის სამხედრო-საჰაერო ძალებს. ამასთან, შედეგების მაღალი ტექნიკურ-ტაქტიკური მაჩვენებლების მქონე წყალქვეშა ნაგებს შეეძლოთ მნიშვნელოვანი ზარალი მიეყენებინათ ვხო-ს გადაზიდვებისათვის ბალტიკაზე. ფინეთის, როგორც დასავლეთის ფორპოსტის როლს განსაზღვრავდა მისი ფუნქცია, ამ ქვეყნის ოკუპაციის გარეშე სსრ კავშირი ფაქტობრივად ვერ შეუტევდა შედეგად, ნორვეგიასა და დანიას. გარდა ამისა, ფინელთა მიერ გაწეული წინააღმდეგობის შემთხვევაში (ან თუგინდ ამგვარი წინააღმდეგობის გარეშეც, ვინაიდან ფინეთის ურთულესი გეოგრაფიული პირობებისა და ტერიტორიული სიდიდის გამო საბჭოთა ოპერატიულ შენაერთებს ერთი-ორი კვირა დასჭირდებოდა სუომის დასავლეთ საზღვრებზე საბრძოლო პოზიციებზე გასვლისათვის) შედეგები და ნატო დამატებით დროს იგებდნენ მობილიზაციისა და გამაძლიერებელი ძალების გადასროლისათვის.

ფუნქციონალური თვალსაზრისით თეატრი შერეულ საზღვაო-სამხედრო ხასიათს ატარებდა და ტიპოლოგიურად უფრო ახლოს იდგა სამხრეთ ევროპის, ვიდრე ცენტრალური ევროპის თეატრთან. სამხრეთ ევროპის თეატრთან მას აახლოებდა ისიც, რომ მისი სიღრმე ბევრად აღემატებოდა სივანეს. მესამე მსგავსებას სამხრეთ ევროპის თეატრთან განაპირობებდა ისიც, რომ მისი შემადგენელი სტრუქტურული ელემენტები (სარდლობები) ერთმანეთში უწყვეტად არ გადადიოდა.

ამავე დროს, თეატრს ახასიათებდა ზოგიერთი ისეთი ნიშანი, რომელიც მას აახლოებდა ცენტრალური ევროპის თეატრთანაც. სახელ-

დობრ, მის ჩრდილოეთ ფლანგს გარემოიკავდა საოკეანო სივრცე, ზოლო თეატრის გარემომცველი წყლები(ოკეანესა და ზღვებს) ხმელეთის მასას აკავშირებდა (განსხვავებით სამხრეთ ევროპის თეატრისგან, სადაც შემკრების როლში ხმელთაშუა ზღვა გამოდიოდა). ამასთან, მიუხედავად ამისა, თეატრისათვის კრიტიკული იქნებოდა საზღვაო გადაზიდვების როლი, თანაც არა მხოლოდ სტრატეგიულ, არამედ ოპერატიულ და ტაქტიკურ დონეზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ საბრძოლო მოქმედებები მხოლოდ ნორვეგიით შემოისაზღვრებოდა, რომლის ვიწრო და წაგრძელებული ტერიტორია ძალიან გაართულებდა მანევრს სახმელეთო კომუნიკაციების გამოყენებით, საზღვაო გადაზიდვების მოშველიების გარეშე. ამასთან, ეს ოპერაციები ხშირად მოწინააღმდეგის ზურგში ოპერატიული და ტაქტიკური სადესანტო ოპერაციების ხასიათს მიიღებდნენ(უფრო ხშირად საზღვაოსი, ზოგჯერ კომბინირებულის თუ წმინდა საჰაერო ან აერომობილურის). სადესანტო ოპერაციების შესაძლო სიხშირე(მათ შორის ტაქტიკურისა და ოპერატიულის) თეატრის კიდევ ერთ თავისებურებას წარმოადგენდა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარეობდა თეატრის კიდევ ერთი ფუნქციონალური მახასიათებელი, კერძოდ, სანაპირო დაცვის კრიტიკული მნიშვნელობა. სადესანტო ოპერაციების ჩატარება შეუძლებელი იქნებოდა ჰაერში ბატონობის გარეშე, ამიტომ ამ ბატონობას ისეთივე დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა, როგორც სამხრეთის თეატრზე.

სიმეტრიულობის თვალსაზრისით თეატრზე პრაქტიკულად შეუძლებელი იქნებოდა ერთი უწყვეტი სტრატეგიული ოპერაციის ჩატარება (როგორც ეს პრინციპში მაინც იყო შესაძლებელი ცენტრალური ევროპის თეატრზე). ამას ხელს შეუშლიდა ისიც, რომ თეატრის სიღრმე ბევრად აღემატებოდა მის სიფართეს, რაც ფრონტის ხაზსა და ზურგში მანევრის შესაძლებლობას გაართულებდა. ამ ფაქტორებს დაემატებოდა ოროგრაფია და კლიმატი, აგრეთვე საწყალოსნო ბარიერებიც.

სიმეტრიულობას განაპირობებდა სატრანსპორტო კომუნიკაციების ხასიათი. განსხვავებით ცენტრალური ევროპისაგან, სსრ კავშირს არ გააჩნდა ის უპირატესობა, რომ მის გამაძლიერებელ ძალებს ბევრად მცირე სიგრძისა და მხოლოდ (ან უპირატესად) სახმელეთო კომუნიკაციების გამოყენება მოუწევდა. ჩრდილოეთის თეატრზე სსრ კავშირის ერთადერთი მეტ-ნაკლებად დამაკმაყოფილებელი რკინიგზა ლენინგრადი-პეტროზავოდსკი-მურმანსკი დაახლოებით 1450 კმ სიგრძის იყო. იმასაც, თუ გავითვალისწინებთ, როგორ „კარგად“

მუშაობდნენ საბჭოთა რკინიგზები, ალბათ, გადაჭარბებული არ იქნება იმისი თქმა, რომ თეატრზე ამ რკინიგზით გადასროლას საბჭოელები დაახლოებით იმდენივე ხანს მოუწოდებოდნენ, რამდენსაც ამერიკელები თავისი გამაძლიერებელი ძალების ოკეანით გადასროლას.

კომუნიკაციების განუვითარებლობა თეატრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფუნქციონალური თავისებურება იყო, რაც სხვათა შორის განაპირობებდა სადესანტო ოპერაციების დიდ როლს. ნიშანდობლივია, რომ მხარეების ორი ძირითადი როკადული რკინიგზა (პეტროზავოდსკი-მურმანსკი სსრ კავშირისათვის და ლულეო-უიური შვედეთ-ნორვეგიისათვის) ერთმანეთიდან 800-900 კმ-ით იყო დაშორებული. არადა საბრძოლო მოქმედებების ძირითადი ნაწილი, სწორედ როკადებს შორის ტერიტორიაზე – შვედურ ნორბოტენზე, ფინურ ლაპლანდიასა და ნორვეგიულ ფინმარკში უნდა წარმართულიყო. აქ 900 ათასამდე კვადრატულ კილომეტრზე (ანუ საფრანგეთზე თითქმის ორჯერ დიდ), სარკინიგზო კომუნიკაციებს მოკლებულ ტერიტორიაზე უნდა განხორციელებულიყო გადამწყვეტი ბრძოლა ჩრდილოეთ ევროპისათვის.

თეატრის ფუნქციონალურ მახასიათებელთაგან კიდევ უნდა გამოვყოთ საავიამზიდო ავიაციის დიდი როლი. ნორვეგიის ნაპირებთან მოკრეისერე ავიამზიდებს შეეძლოთ დაერტყათ საბჭოთა ობიექტებისათვის ბალტიიდან მურმანსკამდე. ამ მხრივაც ჩრდილოეთის თეატრი უფრო სამხრეთისას წააგავდა, ვიდრე ცენტრალურს.

ცნებები:

1. საბრძოლო მოქმედებათა თეატრის ცნება.
2. თეატრის ფუნქციონალური და გეოგრაფიული მახასიათებლები.

კითხვები:

1. რა იყო ევროპის გეოსტრატეგიული როლი „ცივი ომის“ პერიოდში?
2. რომელი თეატრები არსებობდა ევროპაში „ცივი ომის“ პერიოდში?
3. დაახასიათეთ ევროპული თეატრების გეოსტრატეგიული ფუნქციები.

„ცივი ომის“ დასასრული და დასავლეთის გაპარჯების მიზეზები

90-იანი წლების დასასრულს იმ კონფიგურაციამ, რომელიც ზემოთ აღწერეთ, არსებითი ცვლილებები განიცადა, რომლის მთავარი მიზეზი „ცივ ომში“ დასავლეთის გაპარჯება იყო. ამ გაპარჯების მიზეზებზე მრავალი ვერსია არსებობს, დაწყებული დასავლური სისტემის ობიექტური უპირატესობებიდან, დასრულებული სუბიექტური მიზეზებით. ყველაზე კურიოზული ამ თეორიებს შორის ის იყო, რომ დასავლეთმა მოახერხა თავისი აგენტურა დაესვა საბჭოთა ხელისუფლების სათავეში (ისეთ ხელისუფლებას რა ვუთხრათ, რომლის სათავეშიც მისი მოწინააღმდეგეები მოვლენ). ჩვენი აზრით, სსრ კავშირის სამარცხვინო მარცხი „ცივ ომში“ განპირობებული იყო უფრო ობიექტური და სისტემური ფაქტორებით, ვიდრე სუბიექტურით. ამ მიზეზებს შორის ყურადღება შეიძლება გავამახვილოთ შემდეგზე, კერძოდ, ესენია:

1. საბჭოური სისტემის ძალადობრივი ხასიათი. განსხვავებით დასავლური თანამეგობრობისგან, სადაც გამოკვეთილი ლიდერის ან ლიდერთა ჯგუფის არსებობის მიუხედავად, გადაწყვეტილებების მიღება კონსენსუსის საფუძველზე ხდებოდა, ეზო-ს მკვეთრად გამოკვეთილი ჰეგემონი, ასე ვთქვათ, უფროსი ძმა ჰყავდა. ისეთი სისტემა, რომელიც ძალადობაზე და სხვებისათვის გადაწყვეტილებების ძალით თავს მოხვევაზეა დამყარებული, საბოლოო ჯამში, აუცილებლად წააგებს შეჯიბრს კონსენსუსზე დამყარებულ თანამეგობრობასთან.

2. საბჭოური სისტემის არაპომოგენურობა. დასავლური თანამეგობრობა მეტ-ნაკლებად პომოგენურ საზოგადოებებს მოიცავდა. ამ საზოგადოებათა ორგანიზაციის პრინციპები, მათი სტრუქტურა და სოციალური სტრატეფიკაცია, ეკონომიკური წყობა თუ მოსახლეობის მენტალიტეტი ერთგვაროვანი იყო (ყოველ შემთხვევაში ამერიკის, კანადისა და მათი ევროპელი მოკავშირეების) და ემყარებოდა სამოქალაქო საზოგადოების, საბაზრო ეკონომიკისა და იმ ცივილიზაციური პარადიგმის პრინციპებს, რომელიც შეიძლება დახასიათდეს, როგორც „დასავლური“. ამის საპირისპიროდ საბჭოთა ალიანსიცა და თავად საბჭოთა იმპერიაც არაპომოგენური მთელი იყო. მასში მექანიკურად იყო თავმოყრილი სრულიად სხვადასხვა ცხოვრების

წესის, მეურნეობის, მენტალიტეტისა და ტრადიციის მქონე ერები. მარტივად რომ ვთქვათ, სისტემა, სადაც ინტეგრირებულია(თანაც ძალით!) გერმანელიცა და ჩუქჩიც, ყოველთვის განწირული იქნება „ცივი ომის“ ტიპის კონფლიქტში დამარცხებისათვის.

3. ექსტენსიურობა, ჯერ რუსეთის, ხოლო შემდეგ საბჭოთა იმპერიის ერთ-ერთი უმთავრესი მახასიათებელი ექსტენსიურობა იყო. ორივეში რესურსების ათვისება ხორციელდებოდა არა შინაგანი მობილიზაციის, არამედ მექანიკური მატების ხარჯზე. ტექნოლოგიების, უპირველეს ყოვლისა, სამხედროს განვითარება ხდებოდა არა საზოგადოების ინსტიტუტებისა და სამოქალაქო სექტორის პარალელურად, არამედ იზოლირებულად. განვითარების ექსტენსიურ ხასიათს რუსეთი არაერთხელ მიუყვანია სამხედრო მარცხამდე. მაგალითად გამოდგება რუსეთის სამარცხვინო მარცხები ყირიმის, რუსეთ-იაპონიისა და პირველ მსოფლიო ომებში. სსრ კავშირის ექსტენსიური განვითარების შეზღუდულობა განსაკუთრებით ცხადი გახდა პოსტინდუსტრიულ ეტაპზე გადასვლისას. პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში ეროვნული ძალის განმსაზღვრელი ფაქტორები ინტენსიფიკაცია-სა და მინიატურიზაციაში უნდა ვეძებოთ და არა გიგანტიზაციასა და ექსტენსიფიკაციაში. არადა სსრ კავშირი გიგანტურ რესურსებს ხარჯავდა ექსტენსიური ხასიათის პროექტებში(სამხედრო სფეროზე რომ არაფერი ვთქვათ, შეგვიძლია გავიხსენოთ ყამირის ე. წ. გატეხვა ზრუმშოვის დროს და ციმბირის მდინარების შუა აზიაში გადასროლის ცხადდებული პროექტი).

4. რესურსების ათვისების უუნარობა – საბჭოური სისტემის კიდევ ერთი არსებითი ნაკლი იყო. ალბათ, კაცობრიობის ისტორიაში არც ერთ იმპერიას არ ჰქონია საბჭოთა იმპერიის ტოლი რესურსები. სამაგიეროდ, საბჭოთა სახელმწიფოს მიერ პოლიტიკური და სამეურნეო რესურსების ათვისების დონე ძალიან დაბალი იყო. განსაკუთრებით 60-იანი წლებიდან. რესურსების ათვისების ექსტენსიურ მცდელობებს რესურსების გამოფიტვა, ეკოლოგიური კატასტროფები და გიგანტური თანხების გაფლანგვა მოჰყვა. ამან მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ის გარღვევა სსრ კავშირისა და დასავლეთს შორის, რომელმაც უკვე 80-იან წლებში იჩინა თავი და საბჭოთა ლიდერები აიძულა „პერესტროიკა“ დაეწყოთ. სხვა საქმეა, რომ სისტემა უკვე ისე უიმედოდ იყო მოძველებული, რომ მას აღარავითარი რემონტი აღარ უშველიდა.

5. რესურსების უაზრო ფლანგვა – გამოიხატებოდა იმით, რომ სსრ კავშირი თავისი გიგანტური რესურსების ექსტენსიური ექს-

პლუტაცით მიღებულ საშუალებებს არამიზნობრივად ხარჯავდა. კაცობრიობის ისტორიაში არც ერთ იმპერიას არ გაუცია თავისი მოკავშირეებისათვის უფასოდ იმდენი იარაღი, რამდენიც საბჭოელებმა გასცეს. 70-იანი წლების მეორე და 80-იანი წლების პირველ ნახევარში ნავთობის ექსპორტით აღებული გიგანტური თანხების მნიშვნელოვანი ნაწილი საბჭოელებმა ისეთი სატელიტების შენახვასა და იარაღით მომარაგებაში დახარჯეს, როგორიც იყო: კუბა, ვიეტნამი, ანგოლა, ეთიოპია, მოზამბიკი და ა. შ. გარდა ამისა, ისინი თავის სატელიტებს ჩალის ფასად აწვდიდნენ გაზს, ნავთობსა და სხვა სტრატეგიულ ნედლეულებს. ყოველივე ამან გამანადგურებელი ზარალი მიაყენა საბჭოთა ეკონომიკას და მნიშვნელოვნად განსაზღვრა მისი დაშლა.

6. ძლიერი მოკავშირეების არარსებობა — საბჭოთა იმპერიის კრაზის კიდევ ერთი მიზეზი იყო. მისი სისტემის ხასიათიდან გამომდინარე, საბჭოთა ხელმძღვანელობა თვლიდა, რომ მას რაც შეიძლება სუსტი და მასზე მაქსიმალურად დამოკიდებული სატელიტები სჭირდებოდა და არა მდიდარი და ძლიერი მოკავშირეები. ამ პრინციპიდან გამომდინარე, საბჭოელები ინახავდნენ უამრავ სატელიტს, რომელთაც არავითარი წვლილის შეტანა არ შეეძლოთ საბჭოთა ბლოკის გაძლიერების საქმეში. ცნობილი რუსი პოლიტოლოგი ანდრეი კოკოშინი ამ საკითხთან დაკავშირებით წერს: „რუსული რესურსები იხარჯებოდა ერთდროულად სამი „იმპერიის“, შექმნაზე, შენახვასა და განვითარებაზე. ეს იყო „მესამე მსოფლიოს“ ზონა, სახალხო დემოკრატიისა (მოგვიანებით სოციალისტური თანამეგობრობის ქვეყნები) და თავად საბჭოთა კავშირის „ოკრაინები“, რაც განსაკუთრებით ეხება შუა აზიას. რესურსების ასეთი გადახარჯვა არ შეეძლო არც ერთ სახელმწიფოს, საზოგადოებაზე კონტროლის რაოდენ დიდი აპარატიც არ უნდა ჰყოლოდა მას „და რაოდენ მდიდარიც არ უნდა ყოფილიყო მეტროპოლია ადამიანური და მატერიალური რესურსებით. ამ სამი „იმპერიის“ არსებობა არ იძლეოდა საშუალებას რესურსების ჩადებისა თავად რუსული სახელმწიფოების შემადგენელ ბირთვში.“

7. პოლიტიკური ხელმძღვანელობის დაბალი დონე. ეს უკვე გამოჩნდა ზრუშკოვის ზეობისას და განსაკუთრებით ნათელი გახდა დაჩაჩანაკებული ბრეჟნევის მართველობისას. საბჭოთა ხელმძღვანელები, გარდა იმისა, რომ ვერ ერკვეოდნენ თუ რა ხდებოდა მსოფლიოში, იმდენი ჭკუაც არ ყოფნიდათ, რომ დაეჯერებინათ ექსპერტთა მრავალრიცხოვანი მაღალკვალიფიციური არმიისათვის.

ამის ყველაზე ნათელი მაგალითია ყოვლად არარაციონალური გადაწყვეტილება ავღანეთის ინტერვენციაზე, რომელიც საბოლოოდ საბედისწერო აღმოჩნდა საბჭოელთათვის. საბჭოთა ხელმძღვანელების სტრატეგია და ტაქტიკა(თუ ასეთი რამ არსებობდა) სრულიად უპარგისი იყო დასახულ მიზანთა მისაღწევად.

8. დასავლეთის სტრატეგიის ეფექტიანობა —საბჭოთა ხელმძღვანელობის(ლაპარაკია პოსტსტალინისტურ ხელმძღვანელობაზე) არაეფექტიანობის ფონზე კიდევ უფრო რელიეფურად ჩანდა ამერიკისა და მთლიანად დასავლეთის სტრატეგიის ეფექტიანობა. მართალია, ჩავარდნები ამერიკელებსაც ჰქონდათ (მაგალითად, ვიეტნამი, ირანი), მაგრამ მათმა ისეთმა ქმედებებმა, როგორიც იყო მარშალის გეგმა, მოქნილი რეაგირების სტრატეგია და რეიგანის ადმინისტრაციის პოლიტიკა, საბოლოო ჯამში, დაასამარა საბჭოთა ბლოკი.

9. კომუნიზმის გაკოტრება და ინტეგრისტული იდეოლოგიის არარსებობა. 80-იან წლებში დასრულდა კომუნისტური პარტიის სრული დისკრედიტაციის პროცესი, რომელიც ხრუშჩოვის მამხილებელი წერილით დაიწყო. მიხრწნილი ბრეჟნევისა და მისი სისტემის პირობებში კომუნისტურმა იდეოლოგიამ ქვეყნის შიგნით ყოველგვარი მიმზიდველობა დაკარგა, განსაკუთრებით საზოგადოების მოაზროვნე ნაწილში. „პერესტროიკის“ პერიოდში ახალი გენერაციის კომუნისტურმა ელიტამ ვერ მოახერხა კომუნისტური იდეოლოგიის ჩანაცვლება ახალი ინტეგრისტული იდეოლოგიით. ამგვარი იდეოლოგიის გარეშე შეუძლებელი იყო სსრ კავშირის ტიპის იმპერიის შენარჩუნება. ის ადრე თუ გვიან დაიშლებოდა და დაიშალა კიდევ.

10. ეროვნული საკითხი, როგორიც არ უნდა ყოფილიყო საბჭოთა კავშირის მარცხის მიზეზები, ფაქტია, რომ იგი საბოლოოდ მძლავრმა ეროვნულმა მოძრაობამ შეაზანზარა, რომელმაც მოიცვა ბალტიის რესპუბლიკები, ბელორუსია, უკრაინა, კავკასია და საკუთრივ რუსეთი, განსაკუთრებით მისი მსხვილი ცენტრები. ის, რომ სსრ კავშირს, საბოლოო ჯამში, ეროვნული საკითხი დაშლიდა, ჯერ კიდევ 70-იან წლებში იწინასწარმეტყველა ფრანგმა პოლიტოლოგმა(სხვათა შორის ქართული წარმოშობის)ელენ კარენ-დანკოსმა. ეს პროცესები იმდენად კარგადაა ცნობილი ჩვენი საზოგადოებისათვის, რომ მასზე შეჩერება არც მიგვაჩნია საჭიროდ. მხოლოდ ერთს ვიტყვი, რაც უფრო მეტი დრო გადის, მით უფრო მეტად ხდება ნათელი ამ განცხადებების უსუსურობა, ვინც ამბობდა, რომ არავითარი ეროვნული მოძრაობა არ იყო საჭირო და საბჭოთა კავშირი ისეც დაიშლებოდა. დიახ, საბჭოთა კავშირი მაინც დაიშლებოდა (ადრე თუ გვიან),

მაგრამ საკითხავია როგორი იქნებოდა ეს პროცესი 90-იან წლების დასაწყისში კი არა, ამჟამად რომ განხორციელებულიყო, როდესაც განსხვავებით საბჭოთა კავშირის დაშლის დროიდან, გაბატონებულია იმპერიის ნებისმიერი საშუალებებით აღდგენის განწყობები (სხვა საკითხია, რომ ეს განწყობები თავის მხრივ მნიშვნელოვნად განაპირობა იმპერიის დაშლის ფაქტმა). რა მოხდებოდა დღეს, რომ ხელისუფლების სათავეში არ ყოფილიყო გორბაჩოვი, რომელმაც შედარებით ადვილად დათმო ხელისუფლება და ყოფილიყო მილოშევიჩის ტიპის ლიდერი, რომელიც ნებისმიერი საშუალებებით შეეცდებოდა იმპერიისა და თავისი ხელისუფლების (რაც ჩვენ მიერ აღწერილ ვითარებაში ერთი და იგივეა) შენარჩუნებას. ცხადია, მოხდებოდა ის, რაც იუგოსლავიაში – იმპერიის ხანგრძლივი და შეუდარებლად უფრო სისხლიანი დაშლა, ვიდრე ეს 90-იან წლებში იყო. ასე, რომ ეროვნული მოძრაობა ისტორიის სწორედ იმ მომენტში განხორციელდა, როცა გარდუვალი იყო. რაც შეეხება ამ მხრივ დაშვებულ შეცდომებს, იგი ცალკე საუბრის თემაა.

11. მეტისმეტი ცენტრალიზაცია. საბჭოთა სისტემის არაეფექტიანობის მიზეზი მისი ზეცენტრალიზაციაა, რაც გამომდინარეობდა მარქსიზმ-ლენინიზმის დოგმებიდან. ზეცენტრალიზაცია კლავდა ნებისმიერ ადგილობრივ აქტივობასა და, საერთოდ, ნებისმიერ ინიციატივას. ზეცენტრალიზაციამ საბჭოეთი ჩამორჩენისათვის გასწირა და, საბოლოო ჯამში, განაპირობა კიდევ მისი დაშლა. ნებისმიერი პოსტსაბჭოური ქვეყნის მმართველმა ელიტამ ბოლოს და ბოლოს უნდა შეიგნოს, რომ სახელმწიფოებრივი წინსვლისა და სტაბილურობის გარანტი ცენტრალიზაცია კი არ არის, არამედ საერთო-ეროვნული, რეგიონული და ადგილობრივი ინტერესების გონივრული და ყველასათვის მისაღები შეთანხმება.

12. ერთიანი სამეურნეო სისტემის ჩამოყალიბების უუნარობა. პარადოქსია, მაგრამ ზეცენტრალიზაციაზე ორიენტირებულმა საბჭოურმა სისტემამ ვერაფრით ვერ მოახერხა ერთიანი სამეურნეო (სამრეწველო, აგრარული, ფინანსური, ტექნოლოგიური, ეკონომიკურ-გეოგრაფიული) სისტემის შექმნა, მაშინ, როდესაც დასავლური სისტემა მის შემადგენელ მაკროეკონომიკურ სუბიექტებს შორის (განსაკუთრებით ევროგაერთიანებას, აშშ-სა და იაპონიას) ზოგიერთი წინააღმდეგობების მიუხედავად, მშვენივრად ახერხებდა ერთიანი საბაზრო ბაზანსის შექმნას. ფაქტია, რომ დასავლეთის სუბიექტებს შორის მიმდინარეობდა სავაჭრო ომები, ხოლო საბჭოთა ალიანსის წევრებს შორის – არა. შედეგი ისეთი იყო, როგორიც უნდა ყო-

ფილიყო. დასავლეთმა სავაჭრო ომები მოაგვარა, საბჭოთა სისტემა კი – დაიშალა.

ჩამონათვალი კიდევ შეიძლებოდა გაგვევრძელებინა, მაგრამ ამ თავში ნათქვამი საკმარისია იმის გასაგებად, რომ რიგ ობიექტურ თუ სუბიექტურ მიზეზთა გამო, სსრ კავშირს „ცივი ომი“ უნდა წაეგო და წააგო კიდევ. საბჭოთა ალიანსის მარცხი ისტორიული ლოგიკის თვალსაზრისით ისეთივე კანონზომიერი იყო, როგორიც ჩინგიზ-ხანის იმპერიის დაშლა. „მექანიზებულ“ ჩინგიზ-ხანს მოვლენათა ასეთი განვითარებისას ერთადერთი გამოსავალი ჰქონდა – „ცივი ომის“ პერიოდში რამენაირად მოეხერხებინა დასავლეთ ევროპის ოკუპირება. მაგრამ ეს ისეთ „ცხელ“ ომს მოითხოვდა, რომელზეც თვით საბჭოთა ხელმძღვანელობის რამდენიმე თაობაც კი ვერ წავიდა.

პიშვნა:

ჩამოთვალეთ ძირითადი მიზეზები, რომლებმაც განაპირობეს „ცივი ომში“ დასავლეთის გამარჯვება.

საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემა „ცივი ომის“ შემდგომ პერიოდში

„ცივი ომის“ შემდგომ პერიოდში საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის თვისებრივად ახალ ხასიათზე, ვფიქრობთ, არავინ იღავებს. ისეთი მომენტები, როგორიცაა: ბიპოლარული სამყაროს მსხვერვა, გლობალიზაცია, თვისებრივად ახალი კონფლიქტების წარმოშობა არაერთხელ გამხდარა პოლიტოლოგთა კვლევის საგანი. თუმცა ჩვენს ლიტერატურაში არა გვაქვს ამ საკითხის განმაზოგადებელი გამოკვლევა, რომელიც პასუხს გაგვცემდა იმაზე, თუ საით მიდის მსოფლიო, როგორი იქნება გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული კონფიგურაცია ნატო-სა და ევრიკავშირის, საერთოდ, დასავლეთის განვრცობის პირობებში და როგორი ადგილი უჭირავს ან დაიჭერს საქართველო ამ პროცესებში. ცხადია, ჩვენ არ გვაქვს პრეტენზია ყოვლისმომცველობასა და მით უფრო საბოლოო ჭეშმარიტებაზე. ვიმედოვნებთ, რომ აქ ჩატარებული ანალიზი ჩვენს პოლიტოლოგებსა, და რაც მთავარია, პოლიტიკოსებს დაეხმარება ადეკვატური გადაწყვეტილებების მიღებაში.

საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის განვითარების პირითადი ტენდენციები

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემა ისტორიაში აქამდე არნახული დინამიზმით გამოირჩევა. საფრანგეთის რევოლუციის თანმხლები მოვლენების შემდეგ კაცობრიობის ისტორიაში ჯერ არ განხორციელებულა ესოდენ მნიშვნელოვანი და ყოვლისმომცველი ძვრები. ეს ხდება ყველა იმ სფეროში, რომელიც განსაზღვრავს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ხასიათს. თანაც გასათვალისწინებელია, რომ ამგვარი ძვრები დროის მეტად მოკლე შუალედში ხდება. ეს კი საერთაშორისო ურთიერთობის სისტემის განვითარებას ნახტომისებრ და ძნელად პროგნოზირებად ხასიათს ანიჭებს. მრავალი ტენდენცია, რომელიც დღეს უკვე განვითარდა და მოქმედებს, რამდენიმე წლის წინ არ იყო პროგნოზირებადი. ცვლილებების მასშტაბურობა საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემას ხელს უშლის სწრაფად მიიღოს ჩამოყალიბებული სახე.

თუმცა, უკვე დაბეჯითებით შეგვიძლია ვთქვათ, როგორი არ იქნება საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემა. კერძოდ:

– ის არ იქნება უკონფლიქტო ხასიათის, როგორც ამას ზოგიერთი ლიბერალი თუ ნეოლიბერალი ანალიტიკოსი მიიჩნევდა „ცივი ომის“ დასასრულის შემდეგ. შესაბამისად, სამხედრო ძალა კვლავ შეასრულებს ძალიან დიდ როლს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში.

– ის არ იქნება მსოფლიო, სადაც მნიშვნელოვნად დეგრადირდება ან საერთოდ გაქრება ერი – სახელმწიფო, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტი. ინტეგრაციული პროცესების შემდგომი გაღრმავება არ იქნება ეროვნული სუვერენიტეტის მნიშვნელოვანი შეზღუდვის მიზეზი.

– ის არ იქნება მსოფლიო, რომელიც მრავალპოლუსიანი იქნება იმ აზრით, რომ მასში რამდენიმე მეტ-ნაკლებად ტოლძალოვანი ცენტრი იარსებებს. იმ პროგნოზისტულ ვადაში, რომელშიც აზრი აქვს მომავლის წინასწარმეტყველებას, დასავლეთს ცალსახა დომინირება ექნება საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ყველა გადამწყვეტ სფეროში.

ამავე დროს, შეიძლება გამოიყოს საერთაშორისო ურთიერთობათა დღევანდელი სისტემის პოზიტიური მახასიათებლებიც. ესენია:

– ცვლილებების ფორსირებული ტემპი – დღეს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ყველა რგოლის ტრანსფორმაცია უფრო სწრაფად ხდება, ვიდრე ოდესმე კაცობრიობის ისტორიაში. თუმცა, პოზიტიურ მომენტებთან ერთად სისტემის უკონფლიქტო ფუნქციონირებისათვის ეს გარკვეულ სირთულეებსაც ქმნის.

– ცვლილებების გლობალურობა გულისხმობს, ერთი მხრივ, იმას, რომ ეს ცვლილებები მთელ დედამიწას მოიცავს, მეორე მხრივ, დედამიწის ერთ კუთხეში მიმდინარე მოვლენები აქამდე არნახულ ზეგავლენას მოახდენს სხვა კუთხეებში მიმდინარე პროცესებზე და, შესაძლოა, საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ყველა ელემენტი და ყველა სფერო ძირფესვიან ცვლილებებს განიცდის. ეს ცვლილებები, თავის მხრივ, არსებით უკუგავლენას ახდენს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ხასიათზე მთლიანად. ასე რომ, ამ ცვლილებების გარეშე პრაქტიკულად შეუძლებელია აღიწეროს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ხასიათი და მისი განვითარების კონკრეტული ტენდენციები.

თანამედროვე ეპოქაში არსებული ტენდენციები მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრული იმ ძვრებით, რომელმაც გასულ ათწლეულში პოლიტიკური, გეოპოლიტიკური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური, სამხედრო და კულტურული სფეროები მოიცვა.

— ცვლილებები პოლიტიკურ სფეროში, უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატა „ცივი ომის“ პერიოდის ბიპოლარული დაპირისპირების დასრულებითა და მოგვიანებით პროცესთა იმგვარი დინამიკით, რომელმაც ფაქტობრივად მეორე მსოფლიო ომის შედეგად ინსტიტუციონიზებული საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის გადასინჯვა გამოიწვია. ძირეულად შეიცვალა საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი. თანდათანობით ნატო მსოფლიო წესრიგზე პასუხისმგებელი ორგანიზაცია გახდა (ამასთან, მოსალოდნელი არ არის გაერო-ს როლის სრული დეგრადაცია, ის კვლავ შეასრულებს, მართალია, რამდენადმე შეზღუდულ, მაგრამ მნიშვნელოვან როლს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში). კიდევ ერთი. ბოლო დროს გამოიკვეთა დასავლეთის გლობალური გავლენის შემდგომი გაძლიერების ტენდენცია. ეს კი ფაქტობრივად ამ საუკუნის დასაწყისში არსებული სისტემის აღდგენაა ორი არსებითი განსხვავებით, კერძოდ კი, რუსეთი ჯერჯერობით არ აღიქმება დასავლეთის ნაწილად და საუკუნის დასაწყისისაგან განსხვავებით, დასავლური სახელმწიფოები ერთმანეთთან არ იმყოფებიან სერიოზულ დაპირისპირებაში. დასავლურ ინსტიტუტთა ფართო ქსელის საშუალებით ისინი ეფექტიანად ახერხებენ არსებული პრობლემების დარეგულირებას.

— ცვლილებები გეოპოლიტიკურ სფეროში გამოიხატა ევრაზიის კონტინენტზე ძალთა ბალანსის ძირეული შეცვლით, დასავლეთის ინსტიტუტების განვრცობითა და გაფართოებადი ევროპის დაბადებით. მას ემატება ტრადიციული კონფლიქტების რეგულაცია და ახალი კონფლიქტების წარმოშობა. ამასთან, ირკვევა, რომ ევროპას აშშ-ს გარეშე არ გააჩნია რესურსები ამ კონფლიქტების დარეგულირებისათვის და ევრაზიის დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ რეგიონებში უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის. გეოპოლიტიკურ ძვრებს შორის უნდა გამოვყოთ კომუნიკაციათა ახალი გლობალური ქსელების შექმნაც, რომელიც მნიშვნელოვნად ცვლის გეოპოლიტიკურ კონფიგურაციას.

— ეკონომიკური ძვრები გულისხმობს საბაზრო ეკონომიკის პრინციპების გლობალურად გავრცელებას. ამ ტიპის ეკონომიკამ უკვე

მოიცვა გიგანტური სივრცეები ყოფილი სსრ კავშირისა და მისი სატელიტების, აგრეთვე კონტინენტური ჩინეთის. ორიოდ ეკონომიკურად იზოლირებულ და ავტარკიულ რეჟიმებს (ჩრდილო კორეა, კუბა) გადარჩენის პრაქტიკულად არავითარი შანსი არა აქვთ.

– ტექნოლოგიური ძვრები გამოიხატება ინფორმაციის საშუალებებში მიმდინარე ყოველდღიური რევოლუციებით, რომელიც მნიშვნელოვნად მოქმედებს პოლიტიკური ხელისუფლების ხასიათზე. არნახული წარმატებებია კომუნიკაციური ტექნოლოგიებისა და კოსმოსის ათვისების სფეროშიც.

– სამხედრო ხასიათის ძვრები განისაზღვრება როგორც პოლიტიკური და გეოპოლიტიკური, ასევე ტექნოლოგიური და ეკონომიკური ფაქტორებით. თანამედროვე პირობებში განუვითარებელი სამოქალაქო სექტორის ფონზე შეუძლებელია განვითარებული სამხედრო სექტორის შექმნა (როგორც ის სსრკ-ს შემთხვევაში მოხდა). აქედან გამომდინარეობს დასავლეთის წამყვანი როლი სამხედრო სფეროში (რომელიც გარკვეულწილად რუსეთის სტრატეგიული ბირთვული პოტენციალით ბალანსდება). სამხედრო ძალის განმსაზღვრელი განადგურების საშუალებებთან ერთად მართვისა და დაზვერვის საშუალებებიც ხდება, უპირველეს ყოვლისა, კოსმოსური. ახალი რევოლუცია სამხედრო სფეროში მოსალოდნელია XXI საუკუნის 20-იანი წლებისთვის. ეს ფაქტი ძირეულად შეცვლის ჩვენს წარმოდგენებს სამხედრო მოქმედებების ხასიათზე.

– კულტურული ძვრები – ინფორმაციის გავრცელების საშუალებებისათვის ეროვნული თუ სხვა სახის ბარიერების თანდათანობითი გაქრობით გამოიხატება. გაჩნდება თვისებრივად ახალი საინფორმაციო ქსელები და ადამიანის თვითიდენტიფიკაციის ახალი, ზეეროვნული ფორმები (როდესაც ჰოლანდიელი და ბერძენი ეროვნული მიკუთვნებულობის გარდა, თავს გააცნობიერებს, როგორც ევროპელი, ზოლო არაბი და ჩეჩენი – მუსულმანი). ამასთან, ეს არ ნიშნავს ეროვნული იდენტიფიკაციის ტრადიციული ფორმების გაქრობას.

საშინაო და საგარეო პოლიტიკის თანაფარდობა

საერთაშორისო ურთიერთობათა თანამედროვე სისტემაში

პოლიტიკური მეცნიერების აქსიომაა, რომ საგარეო პოლიტიკა საშინაო პოლიტიკის გაგრძელებას წარმოადგენს და უპირატესად მას ემსახურება. თუმცაღა თანაფარდობა ამ ორ კომპონენტს შორის

სხვადასხვა ეპოქაში განსხვავებულ ხასიათს ატარებდა და მრავალ-გვარი მიზეზით იყო განპირობებული.

საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემასთან მიმართებაში ეროვნული სახელმწიფო გამოდის, როგორც ელემენტი, რომელიც სხვა ელემენტებთან სხვადასხვა სახის ურთიერთობებითაა დაკავშირებული. ამავე დროს, სახელმწიფო, საშინაო-პოლიტიკური აზრით, თავად წარმოადგენს სისტემას, რომელიც სხვადასხვა ელემენტისგან შედგება. ერთი სიტყვით, ის, რაც ერთ შემთხვევაში სისტემად გვევლინება, მეორეგან ელემენტად წარმოგვიდგება. ამრიგად, საშინაო და საგარეო პოლიტიკა ერთმანეთში გადაედინება სხვადასხვა იერარქიული დონეებისა და ქვედონეების მეშვეობით. რაღაც მიზეზთა გამო ამ გადასვლებს შედეგად მოსდევს ის, რომ სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკა პარალიზდება.

საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ურთიერთობის დღევანდელი სახისათვის ამ ორი სექტორის ერთმანეთთან ინტეგრაციის ისეთი დონეა დამახასიათებელი, რაც კაცობრიობისათვის აქამდე უცნობი იყო. ამას შემდეგი ფაქტორები განაპირობებს:

— ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისათვის უნივერსალური ხასიათის მინიჭება, რასაც შედეგად მოსდევს, რომ ამ სფეროში განხორციელებული ქმედებები მეტად ველარ ჩაითვლება სახელმწიფოს შინაგან საქმედ, არამედ ამ საკითხებში სახელმწიფოს მხრიდან გამოხატული პოზიცია უშუალოდ იმოქმედებს მისი ინტეგრირების ხარისხზე საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში და სახელმწიფოს მოქმედებაც შესაბამისად შეფასდება (პოზიტიურად, ნეგატიურად).

— ეკონომიკის სფეროში პროტექციონიზმზე საბოლოო უარით, თავისუფალი ვაჭრობის პრინციპების საყოველთაო აღიარებითა და საშინაო ბაზრების გამოთავისუფლებით, რაც ავრთვევ შლის ზღვარს საშინაო და საგარეო პოლიტიკას (ამ შემთხვევაში ეკონომიკურ პოლიტიკას) შორის.

— ინფორმაციის ქსელების შექმნით, რომელთა შიდა მომხმარებლებს უშუალო კონტაქტის შესაძლებლობა ეხსნებათ გარე სამყაროსთან.

— ინტეგრაციის პროცესით, რომლის დროსაც ესა თუ ის სახელმწიფო საგარეო-პოლიტიკური მიზნებიდან გამომდინარე (ვთქვათ, რომელიღაც პრესტიჟულ გაერთიანებაში გასაწევრიანებლად), თავისი საშინაო ინსტიტუტების იმგვარად მოწყობას იწყებს, რომ შესაძლებელია საგარეო მიზნების განხორციელების ხელშეწყობა.

— რეგიონალიზაციის პროცესი, რომელსაც, თავის მხრივ, ორი განზომილება აქვს — მიკრო და მაკრო. მაკრო დონეზე იგულისხმება

სახელმწიფოთაშორისი კავშირების შექმნა ერთი დიდი რეგიონის ფარგლებში (ევროკავშირის ან ნაფტას ტიპის), ზოლო მიკრო ღონეზე ამგვარ რეგიონულ კავშირში შემავალი სახელმწიფოების მეზობელ რეგიონებში ყალიბდება განსაკუთრებული ურთიერთობა.

– თავისუფალი სავაჭრო ზონების სულ უფრო მზარდი გავრცელება, რომლის დროსაც საშინაო კანონმდებლობა იმგვარად მოდიფიცირდება, რომ ერთგვარად გარდამავალ საფეხურად გადაიქცევა ეროვნულ და საერთაშორისო კანონმდებლობებს შორის.

მოსალოდნელია, რომ ჩვენ მიერ ჩამოთვლილი ტენდენციები თავის არსებობას გრძელვადიან პერსპექტივაშიც გააგრძელებს. აქედან გამომდინარე, ჩვენ მომხრენი ვართ, რომ საგარეო პოლიტიკის კონკრეტული მიმართულებების დაგეგმვისას საქართველომ გათვალისწინოს აქ აღწერილი ტენდენციები. მხოლოდ ამ ნორმების გათვალისწინებით (პირველ რიგში, ჭეშმარიტი დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების გარანტიების შექმნით), რომ შეიძლება საქართველომ საგარეო-პოლიტიკური ვითარება თავის ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ გამოიყენოს და, მართლაც, ღირსეული ადგილი დაიკავოს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში.

გაფართოებადი დასავლეთი

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა ერთ-ერთ ყველაზე ფუნდამენტურ ტენდენციას დასავლური სივრცის გაფართოება წარმოადგენს.

დასავლური სივრცის გაფართოება ნიშნავს, რომ ამ პოლიტიკურმა ინსტიტუტებმა სულ უფრო და უფრო დიდი მოცულობის სივრცე მოიცვას. ეს პროცესი არამც და არამც არ გულისხმობს ამა თუ იმ ქვეყნისათვის დამახასიათებელი ეთნოკულტურული სახის დაკარგვას. მეტიც, ტერმინი „დასავლეთი“ გაცილებით უფრო მეტ პოლიტიკურ მნიშვნელობას იძენს, ვიდრე ეთნოკულტურულს. თვით ტერმინი „ევროპელიც“ კი, რომელიც გულისხმობს დასავლურ ინსტიტუტთა ერთობლიობას, სრულიად სხვადასხვაგვარად ფუნქციონირებს ეთნოკულტურული შინაარსით. ის, რომ ბალკანეთისა და სკანდინავიის მკვიდრნი ერთნაირად „დასავლურნი“ ხდებიან, მათი საზოგადოების განმსაზღვრელი პოლიტიკური ინსტიტუტების აზრით, არამც და არამც არ ნიშნავს მათ შორის არსებული ეთნოკულტურული განსხვავებების ნიველირებას ანდა მათი საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ თარგზე მოჭრას. დასავლური ინსტიტუტების დამკვიდრების აღწერილი პროცესისათვის

დასავლეთის პოლიტიკური ინსტიტუტების დამკვიდრება რომ ოდნავადაც არ უშლის ხელს ეთნიკური და კულტურული თვითმყოფადობის დაკარგვას, ამის ყველაზე საუკეთესო მაგალითს იაპონია იძლევა, დასავლეთი (ცხადია, არა გეოგრაფიული აზრით) ქვეყანა, სადაც დასავლური ინსტიტუტების დამკვიდრებას შედეგად არა მხოლოდ მოსახლეობის არნახული კეთილდღეობა და უსაფრთხოება მოჰყვა, არამედ მაღალი ეთნოკულტურული ტრადიციის შენარჩუნებაც. იგივე შეიძლება ითქვას სამხრეთ კორეის მიმართაც. ყოველივე ზემოთქმული ადასტურებს, რომ საფუძველშივე მცდარია იმ ექსპერტების ვარაუდი, ვინც ჩვენში დასავლური ინსტიტუტების დამკვიდრებით ჩვენი ეროვნული თვითმყოფადობისათვის საფრთხეს ხედავს. მით უფრო, რომ ქართული შუასაუკუნეობრივი კულტურა ტიპოლოგიურად სწორედ დასავლეთთან უფრო ახლოს იდგა, ვიდრე თვით ერთმორწმუნე ბიზანტიასა ან რუსეთთან.

დასავლეთის პოლიტიკური სივრცის გაფართოება, რასაკვირველია, თანდათანობითი პროცესია, მაგრამ ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქოს გაფართოებად დასავლეთში, ჯერ ერთი, სახელმწიფოებრივ - ინსტიტუციონალური თვალსაზრისით მზა არეალის ინტეგრირება ხდება, შემდეგ მეორესი და ა. შ. გარდა თანდათანობითობისა, გაფართოებადი დასავლეთი სხვადასხვა მიმართულებითა და სხვადასხვა დონით ერთდროულ განვრცობასაც გულისხმობს. მაშინ, როდესაც სახელმწიფოებრივ-ინსტიტუციონალური თვალსაზრისით დასავლეთში ინტეგრირებისათვის მომზადებულ სახელმწიფოთა ერთი ჯგუფი უკვე მოექცა მასში, სხვა სახელმწიფოებში ჯერ კიდევ დასავლური ინსტიტუტების აღმშენებლობა მიმდინარეობს. სხვა კანდიდატ ქვეყნებში თანდათანობით ეყრება საფუძველი დასავლური ინსტიტუტების ჩანასახის ჩამოყალიბებას. ამასთან, ეს არ არის მხოლოდ ვილაციის სუბიექტური ნების მიერ ეგოისტური მოსაზრებებით პროვოცირებული პროცესი. ეს არის ისტორიული განვითარების დღევანდელი ეტაპისათვის დამახასიათებელი ობიექტური ტენდენცია.

გაფართოებული დასავლეთის გეოგრაფიული ღერძის კორექტირებასთან დაკავშირებით ამჟამად მნიშვნელოვანი ცვლილებების იქტანაც ხორციელდება. თუ აქამდე დასავლეთის განვრცობა ძირითად ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის, აგრეთვე ბალტიისპირეთის მიმართულებით იაზრებოდა, ახლა ეს პროცესი თანაბრად ვრცელდება სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაზეც. უახლოესი ხუთი წლის განმავლობაში მოსალოდნელია, რომ ბალკანეთის რიგი სახელმწიფოები (სლოვენია, ბულგარეთი, რუმინეთი) დაამთავრებენ სახელმწიფო ინ-

სტიტუტების იმგვარ რეფორმირებას, რომელიც მათ დასავლურ სივრცეში სრულფასოვანი სამხედრო (ნატო-ს წევრობა) და ეკონომიკური (ევროკავშირის წევრობის რეალური კანდიდატობა) ინტეგრირების საშუალებას მისცემს. ამას შედეგად მოჰყვება შავი ზღვის უდიდესი ნაწილის მოცვა დასავლური სამხედრო და ეკონომიკური სტრუქტურებით, რასაც საქართველოსათვის უაღრესად პოზიტიური შედეგების მოტანა შეუძლია. დასავლური ინსტიტუტების ბალკანეთზე განვრცობის შემდეგ მათი გაფართოების ბუნებრივ გეოგრაფიულ არეალს სამხრეთ კავკასია და, უპირველეს ყოვლისა, საქართველო წარმოადგენს.

ამასთან, ყოველთვის უნდა გავითვალისწინოთ, რომ დასავლური სივრცის განვრცობა თავისი არსით პოზიტიური პროცესია, რომელიც მიზანმიმართულია არა ვინმეს ინტერესების წინააღმდეგ, არამედ იმისათვის, რომ საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემამ ახალი, უფრო სრულყოფილი სახე შეიძინოს. ამ პროცესში ჩვენი ქვეყნის მონაწილეობას უდიდესი სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ ჩვენი ძალისხმევა საქართველოს აქტიური ჩართვისაკენ იქნება მიმართული. ამგვარ კონკრეტულ მექანიზმებზე ჩვენი ნაშრომის სათანადო მონაკვეთებში გვექნება საუბარი.

პირითადი ცნებები:

1. გაფართოებადი დასავლეთი.
2. საგარეო და საშინაო პოლიტიკის ახლებური თანაფარდობა.

პითხვები:

1. ჩამოთვალეთ საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის განვითარების ძირითადი ტენდენციები.
2. ჩამოთვალეთ ძირითადი ძვრები პოლიტიკის, ეკონომიკის, სამხედრო საქმისა და კულტურის სფეროებში.

შავი ზღვისა და კავკასიის ახალი როლი ევროპის გეოპოლიტიკურ და გეოსტრატეგიულ სივრცეში

ზემოთ აღნიშნული გლობალური ტენდენციების გარდა, აუცილებელია აღინიშნოს კავკასიის (უფრო ფართოდ ბალკანეთ-კავკასია-ცენტრალური აზიის) არეალში მიმდინარე საფუძველმდებარე ძვრები, რომელმაც ამ სივრცეს შეიძლება თვისებრივად ახალი ფუნქცია მიანიჭოს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში. ამ ტენდენციათგან განსაკუთრებით შეიძლება გამოიყოს ორი – ენერგომატარებლების კომუნიკაციათა ახალი, მსოფლიო მნიშვნელობის ქსელის შექმნა და შავი ზღვის ახალი ფუნქციონალური როლი საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში. ქვემოთ ჩვენ დაწვრილებით დავახასიათებთ ორივე ტენდენციას.

საერთაშორისო კომუნიკაციების ახალი სისტემის ფორმირება

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა გლობალური სისტემის კიდევ ერთ ფუძემდებლურ ტენდენციას კომუნიკაციათა ახალი სისტემის ფორმირება წარმოადგენს. ეს პროცესი არ შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც მხოლოდ ნავთობისა და გაზსადენების ახალი ქსელის ფორმირება. არანაკლებ დიდი მნიშვნელობა აქვს საინფორმაციო კომუნიკაციების ფორმირებად სისტემასაც. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, გაზსადენი შეიძლება სისხლძარღვების როლს შევადაროთ ადამიანის ორგანიზმში, იმავე ანალოგიით საინფორმაციო კომუნიკაციებს შეიძლება ნერვული სისტემის ფუნქცია დაეკისროს, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზმისთვის სასიცოცხლო სიგნალების გადაცემა ხდება.

კომუნიკაციების ახალი, ფორმირებადი ქსელი არა მხოლოდ უშუალო ზეგავლენას ახდენს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაზე, არამედ გარკვეულად ცვლის თავად გეოპოლიტიკურ კონფიგურაციას და თვით პოლიტიკის არსს. კომუნიკაციების სისტემა არ უკავშირდება მხოლოდ ეკონომიკას, გლობალიზაციის პროცესს. იგი ქმნის ახალ გეოპოლიტიკურ კონფიგურაციებს, რადგან ეს უკანასკნელი მხოლოდ წმინდა გეოგრაფიული კი არა, ფუნქციონალური ფაქტორებით განისაზღვრება, სადაც კომუნიკაციები ერთ-ერთ გადამწყვეტ როლს თამაშობს. მით უფრო, რომ ნავთობზე ფასების

უკანასკნელმა გაძვირებამ მსოფლიო ბაზარს ნათლად აჩვენა, რომ ნავთობის ტრადიციული წყაროების გვერდით ახალი რესურსებიცაა მოსაძიებელი. ასეთი რესურსების მნიშვნელოვანი წილი კი სწორედ კასპიის აუზშია კონცენტრირებული. თანამედროვე პოლიტიკური რეალობიდან გამომდინარე კი, ამ რესურსების უმეტესობა მსოფლიო ბაზარზე სამხრეთ კავკასიის მარშრუტით შეიძლება მოხდეს, რაც ჩვენს რეგიონს თვისებრივად ახალ ფუნქციას ანიჭებს. ამასთან, ეს ფუნქციონალური ცვლილება ემთხვევა მეორე უმნიშვნელოვანეს რეგიონულ პროცესს, რომელიც შავი ზღვის აუზში მიმდინარე პროცესებს ეხება.

ზღვისა და ხმელეთის ახლებური მიმართება პოსტცივი ომის ხანისა და შავი ზღვის ახალი გეოპოლიტიკური ფუნქცია

თანამედროვე, ბიპოლარული დაპირისპირების შემდგომი ხანა ხასიათდება მთელი რიგი სპეციფიკური ნიშნებით. მათ შორის გამოვყოფთ:

1. თანამედროვე ეპოქა გარდამავალ ხასიათს ატარებს, თანაც ერთდროულად რამდენიმე მიმართულებით. ეპოქის გარდამავლობა, უპირველესად, გამოიხატება დღეს მოქმედი საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის ჩამოუყალიბებელი სტრუქტურის არსებობაში. ეს არასტრუქტურირებულობა გავლენას ახდენს იმაზეც, რომ გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული კონფიგურაცია, მათ შორის ზღვისა და ხმელეთის მიმართების თვალსაზრისითაც, გაურკვეველია. გარდამავლობის შემდგომი ნიშანი ისაა, რომ ტექნოლოგიური რევოლუცია ამჟამად ახალ ეტაპზეა და იგი ძირეულად ცვლის სამხედრო ტექნიკის ხასიათსა და გამოყენების ფორმებს, ფლოტის ჩათვლით.

2. გაურკვეველია, როგორი იქნება დამოკიდებულება სწრაფად გაფართოებად პოლიტიკურ-ცივილიზაციურ სივრცეს, რომელსაც დასავლეთი ეწოდება და სხვა პოლიტიკურ ცივილიზაციურ სივრცეებს შორის.

3. თუმცა ახლაც ცხადია, რომ, როგორც არ უნდა განვითარდეს მოვლენები საშუალოვადიან პერსპექტივაში, 2015 წლამდე საოკეანო სივრცეზე იმ აქტანტის ბატონობას, რომელიც დასავლეთის სახელმთაა ცნობილი, მუქარას ვერავინ შეუქმნის. ფაქტობრივად, იგივე ითქმის ევრაზიის დასავლეთ ნაწილში არსებულ ნახევრადჩაკეტილ ზღვებზე.

4. ჩვენი ეპოქის გეოსტრატეგიული სისტემის ძირითად

განმსაზღვრელ ფაქტორს აღარ წარმოადგენს საზღვაო (ატლანტიკური) და სახმელეთო(საბჭოური) ცივილიზაციების დაპირისპირება(თავისთავად სადავოა რამდენად სწორია „ცივი ომის“ ხანის იდეოლოგიური დაპირისპირების რედუცირება ზღვისა და ხმელეთის ოპოზიციასზე, რომელიც კლასიკურ გეოპოლიტიკურ სკოლებში ჩამოყალიბდა და უმნიშვნელოვანესია დღევანდელი რუსეთის პოლიტელიტისათვის). დასავლეთის გავლენა გადამწყვეტია არა მხოლოდ ზღვაზე, არამედ ხმელეთზეც, უფრო ზუსტად, ევრაზიის ძირითად მონაკვეთებზე.

5. ამჟამად არ არსებობს ძალა, რომელსაც გააჩნდეს იმის პოლიტიკური, ეკონომიკური და ტექნოლოგიური პოტენციალი, რომელიც მოახერხებს შექმნას ისეთი ფლოტი, წინ რომ აღუდგება დასავლეთის სრულ ბატონობას როგორც გლობალურ დონეზე, ისე საოკეანო აკვატორიუმის ნებისმიერ მონაკვეთზე.

6. დაბოლოს, ამჟამინდელი მდგომარეობისათვის დამახასიათებელია, რომ ზღვისა და ხმელეთის ურთიერთობაში განხორციელდა ბევრად უფრო გლობალური ხასიათის ცვლილება. იგი ბევრად სცდება სამხედრო-სტრატეგიულ სფეროს და უფრო ფართოდ — კაცობრიობის ისტორიის ახალ განზომილებებს აფიქსირებს. საქმე ეხება უზოგადესად გავრცელებული სფეროების გადანაწილებას ზღვასა და ხმელეთს შორის. კაცობრიობის ისტორიაზე დაკვირვებით შეიძლება გამოვყოთ პერიოდები, როდესაც კულტურული, პოლიტიკური, ტექნოლოგიური, სამხედრო თუ სხვა სახის გავლენები მიმდინარეობდა კონტინენტური მასის (იგულისხმება ევრაზია) შუაგულიდან მის სანაპირო პერიფერიისკენ ან პირუკუ. პოსტცივი ომის პერიოდის ისტორიული განვითარებისათვის კი დამახასიათებელია გავლენის თანდათანობით, მაგრამ ცალსახად მიმართული ხასიათი და ეს სანაპიროდან კონტინენტური სიღრმისაკენ ვრცელდება. ზემოთქმული თვალსაჩინოა ორი კონტინენტური გიგანტის, რუსეთისა და ჩინეთის მაგალითზე, სადაც თუ არ ჩავთვლით დედაქალაქებს (რომელნიც ამ სახელმწიფოთა ისტორიაში ყოველთვის სპეციფიკურ როლს თამაშობდა), საზღვაო ზოლები შეუდარებლადაა განვითარებული, ვიდრე სახმელეთო. ისეთი ახლად განვითარებული სახელმწიფოს შემთხვევაშიც, როგორიც საქართველოა, საზღვაო მხრიდან მომავალ იმპულსებს, სავარაუდოა, უდიდესი მნიშვნელობა ექნება მომავალში.

შეიცვლება ევრაზიაში შეჭრილ ზღვათა გეოსტრატეგიული, გეოპოლიტიკური, გეოეკონომიკური და ცივილიზაციური მნიშვნელობა. ისინი შეიძლება კონტინენტის სიღრმეში სანაპიროდან მომავალი

გავლენის გავრცელების ფაქტორებად იქცნენ. მით უფრო, რომ ამგვარი გავრცელება გარკვეულწილად მაშინაც ხდება, როდესაც გავლენა სრულებითაც არ ატარებს საზღვაო ხასიათს (ვთქვათ, როცა საქმე გვაქვს საჰაერო და კოსმოსურ კომუნიკაციებთან).

კავკასიის, შავი ზღვისპირეთისა და ბალკანეთის ერთიანობის შესახებ. „ცივი ომის“ დამთავრებამ შავი ზღვის რეგიონში მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვია. მათ შორის მოცემულ შემთხვევაში უპრიანია ყურადღება გავამახვილოთ იმაზე, რომ თუ მანამდე ამ აუზში ოთხი სუვერენული ქვეყანა მდებარეობდა (სსრკ, თურქეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი), „ცივი ომის“ დამთავრების შემდეგ შვიდი დამოუკიდებელი სახელმწიფო გაჩნდა, რომელთაც საკუთარი ეროვნული ინტერესები გააჩნიათ.

შავი ზღვის აუზის რეგიონის უფრო კონკრეტული დახასიათების მიზნით საჭიროა ყურადღება მიექცეს იმას, რომ იგი რთული კონფიგურაციის გეოპოლიტიკური ერთეულია, რომელიც რამდენიმე არეალისაგან (უფრო სწორად, გეოპოლიტიკური არეალისაგან) შედგება. ესენია: ა) ბალკანეთი, რომელიც ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკებს — სერბეთს, მაკედონიას, ჩერნოგორიას, ხორვატიას, სლოვენიას, ბოსნია-ჰერცეგოვინას, აგრეთვე ალბანეთსა და საბერძნეთის ნაწილს მოიცავს; ბ) შავი ზღვისპირეთი, რომელშიც თურქეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი, მოლდოვა, უკრაინა და თუ კრასნოდარის მხარეს მივიღებთ მხედველობაში, ნაწილობრივ რუსეთიც შედის და გ) კავკასია, რომელიც საქართველოს, აზერბაიჯანს, სომხეთსა და რუსეთის შემადგენლობაში შემაჯალ ჩრდილოეთ კავკასიას აერთიანებს. სწორედ მათი ერთიანობა განაპირობებს იმას, რომ შავი ზღვის აუზის რეგიონად იწოდება და შუა აზიის, ცენტრალური ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის დამაკავშირებელ მაგისტრალად გვევლინება.

თუ შავი ზღვის აუზს გეოპოლიტიკურ პლანში განვიხილავთ, მაშინ მისი სახით მოცემული გეოპოლიტიკური სივრცის ცენტრად შავი ზღვა წარმოდგება, რომლის ირგვლივ ერთგვარი რკალების სახით ლაგდება დანარჩენი ტერიტორიები. კერძოდ, აღმოსავლეთით კასპიის ზღვამდე — კავკასია, დასავლეთით ადრიატიკის ზღვამდე — ბალკანეთი, ზოლო ჩრდილოეთით და სამხრეთით — შესაბამისად, შავი ზღვის ჩრდილოეთ და სამხრეთ სანაპიროები, რომლებიც ბალკანეთისა და კავკასიის დამაკავშირებელ ერთეულებად უნდა განვიხილოთ. ასე რომ, მკაფიოდ წარმოგვიდგება ერთიანი ტრანსრეგიონული გეოპოლიტიკური მოდელის სურათი, რომელიც ერთიანი ცენტრის გარშემო ორგანიზებული სივრცითი ერთეულების არსებობას

ადატურებს. მაგრამ, ცხადია, აღნიშნული კონსტრუქცია არ არის „წმინდა“ გეოგრაფიული ბუნების კონსტრუქცია, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ისტორიული კონგლომერატი, რომლის ერთიან სისტემად ორგანიზებულობა უწინარესად სხვა ფაქტორებით არის განსაზღვრული. კერძოდ, პოლიტიკური, ეკონომიკურ-გეოგრაფიული, ეთნორელიგიური, გეოსტრატეგიული და ეკოლოგიური ფაქტორებით. ვცადოთ მოკლედ დავახასიათოთ თითოეული მათგანი.

ა. შავი ზღვის აუზის რეგიონის „სუვერენიზაციის“ ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი შედეგი ახალი გეოგრაფიულ-ეკონომიკური რეალიზების აგების პერსპექტივა გახლავთ. ამასთან დაკავშირებით, უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია აქტორთა მიერ დაახლოებით თანაბარი პოტენციალის ფლობის წყალობით ერთმანეთთან ეკონომიკური ურთიერთობის განვითარების მიზანშეწონილობა, რაც მზარდი ინტენსივობით ხორციელდება. გარდა ამისა, მთელი ძალით იჩენს თავს ისეთი გლობალური გეოგრაფიულ-ეკონომიკური ფაქტორი, როგორიცაა თღჩი-ს პროექტისა და „თბილი ზღვის“ წყალობით რეგიონის ევროპასა და აზიას შორის უმოკლეს მაგისტრალურ ხაზად ქცევა. ამ ფონზე ხაზგასასმელია, აგრეთვე მისი გეოეკონომიკური სტატუსის აქამდე არნახული ამაღლება, რაც კასპიის ენერგორესურსების ათვისებისა და ტრანპორტირების ფაქტორით არის განსაზღვრული (კასპიისპირეთის ნავთობის მარაგები დაახლოებით 25-200 მლრდ ბარელს შეადგენს. შავი ზღვის აუზის მეშვეობით მისი გადაზიდვისათვის უკვე გამოიყო შვიდი მსხვილი ნავთობსადენი, რომელთა მეშვეობით ენერგორესურსების უმეტესი ნაწილი თურქულ სატერმინალო პორტში – ჯეიჰანში გადაიზიდება).

ბ. რეგიონის ერთიან სისტემად ფუნქციონირების თვალსაზრისით, არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ეთნორელიგიურ ფაქტორს. ამასთან დაკავშირებით, აუცილებელია ყურადღება გამახვილდეს იმაზე, რომ რეგიონში ძირითადად თურქული და სლავური წარმოშობის ხალხები ჭარბობს (გამონაკლისს შეადგენენ მხოლოდ ქართველები, სომხები და ბერძნები), რაც ხანგრძლივი ისტორიული თანაცხოვრების ვითარებაში გადაკვეთის მრავალი „სეგმენტის“ არსებობის სახით იჩენს თავს. ამასთან, საერთო მომენტები ფიქსირდება არა მხოლოდ ლინგვისტური ასპექტით, არამედ ფოლკლორშიც, წეს-ჩვეულებებსა და ტემპერამენტშიც კი. რაც შეეხება შავი ზღვის რეგიონის რელიგიურ „სახეს“, იგი ქრისტიანული და მუსლიმანური სამყაროების, ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩრდილოეთისა და სამხრეთის მჭიდრო შეხების სივრცედ წარმოგვიდგება. რა თქმა უნდა, ეთნიკურ

რეალიზებთან კომბინაციაში ეს რეგიონის საკმაოდ რთულ გეოპოლიტიკურ კონფიგურაციასა და ბუნებაზე მიუთითებს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ერთი მხრივ, გეოსტრატეგიული ერთეულებიანობისა და, მეორე მხრივ, აქტორთა ისტორიული აქტიურობის ურთიერთკოორდინირებისა და მათი ინტერესების ურთიერთდაბალანსირების სტიმულირებით, საბოლოო ჯამში, რეგიონის ერთიან გეოპოლიტიკურ სისტემად ფუნქციონირებას უწყობს ხელს.

გ. საგანგებოდ უნდა შევეხოთ პოლიტიკური ფაქტორის მნიშვნელობასაც, რომელიც ორი – საერთაშორისო და რეგიონული – ვექტორის სახით წარმოგვიდგება. საერთაშორისო პოლიტიკური ვექტორის დასახასიათებლად, რომელსაც პირდაპირი გავლენა აქვს რეგიონზე, ხაზი უნდა გაესვას „ცივი ომის“ ბიპოლარული დაპირისპირების დასრულებასა და მეორე მსოფლიო ომის შედეგად ინსტიტუციონალიზებული საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის გადასინჯვის პროცესის გააქტიურებას. ამ მიმართულებით ცალსახად ფიქსირდება დასავლეთის გლობალური გავლენის უპრეცედენტო გაძლიერება, რისი პირდაპირი შედეგია მისი, ე. ი. დასავლური სივრცის შეუქცევადი გაფართოების ტენდენცია. აღნიშნული გარემოება ევრაზიის კონტინენტზეც იჩენს თავს, რაც სხვა შედეგებთან ერთად „კეთილისმყოფელ“ ფონს ქმნის შავი ზღვის აუზის რეგიონის თვისებრივად ახალ, ერთ მთლიან გეოპოლიტიკურ სისტემად ფუნქციონირებისათვის. ე. წ. რეგიონულ-პოლიტიკურ ფაქტორთან დაკავშირებით კი აუცილებელია შევნიშნოთ შემდეგი: სხვადასხვა რიგის გარემოებათა გამო, რეგიონში შემაჯავლი ქვეყნების ინტერესები მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, რაც მკაფიოდ იჩენს თავს რეგიონის პოლიტიკური ცხოვრების ისეთი ასპექტის მხრივ, როგორცაა სეპარატისტული მოძრაობა და ამ უკანასკნელთან დაკავშირებული კონფლიქტები. აღსანიშნავია, რომ რეგიონში მიმდინარე ცხრა კონფლიქტში პირდაპირ თუ არაპირდაპირ ჩათრეულია რეგიონის თითქმის ყველა ქვეყანა. ასე მაგალითად, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტებში, საქართველოს გარდა, „ჩათრეულია“ რუსეთი და ნაწილობრივ თურქეთიც; ყარაბაღის კონფლიქტში აზერბაიჯანისა და სომხეთის გარდა – საქართველო როგორც მედიატორი, ხოლო რუსეთი და თურქეთი როგორც დანტერესებული მხარეები; ბოსნია-ჰერცეგოვინას კონფლიქტში – თურქეთი, რუსეთი, საბერძნეთი, უკრაინა, ბულგარეთი, სერბეთი, ზორვატია, მაკედონია და ალბანეთი და ა. შ. აქედან გამომდინარე, აუზის სივრცეში მდებარე ქვეყნები ანგარიშს უწყევენ ამ ფაქტორის რე-

აღობას და ცდილობენ სხვადასხვა პოლიტიკური საკითხის რეგონული ორგანიზაციის – ბისეკის – საზღვრებში გადაწყვეტას.

რეგიონს გეოსტრატეგიული თვალსაზრისითაც ერთიანი სისტემის მკაფიოდ გამოკვეთილი ხასიათი აქვს, რასაც ადასტურებს 1990 წლის 19 ნოემბერს 22 სახელმწიფოს მიერ ხელმოწერილი ხელშეკრულება ევროპაში ჩვეულებრივი შეიარაღების შემცირების შესახებ, რომლის საზღვრებშიც შავი ზღვის რეგიონი სამხრეთით მდებარე ცალკე სამხედრო-საფლანგო რაიონად დაფიქსირდა, რომელშიც სპეციალური შეზღუდვები უნდა გავრცელდეს. რეგიონის წევრ-ქვეყნებისათვის შეიარაღების მკაცრად განსაზღვრული კვოტების დაწესება სწორედ იმით აიხსნება, რომ საერთო-ევროპული უსაფრთხოებისათვის მას, როგორც ერთიან გეოპოლიტიკურ სისტემას, სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს.

რაც შეეხება ეკოლოგიურ ფაქტორს, ცხადია, რომ შავი ზღვის აუზის რეგიონი ერთიანი ბუნებრივი სისტემაა, რომელშიც ეკოლოგიური ბალანსისათვის სახიფათო ნებისმიერი ცვლილება ჯაჭვურ რეაქციას იწვევს. ამას ადასტურებს კონკრეტული ფაქტები და ვინაიდან შეუძლებელია ამ მიმართულებით პრობლემების ცალკეული სახელმწიფოების ძალისხმევით გადაწყვეტა, აღნიშნული გარემოება განსაზღვრავს კიდევ რეგიონში შემავალი ქვეყნების შესაბამის აქტიურობასა და სწრაფვას აღნიშნულ სფეროში თანამშრომლობისაკენ.

შავი ზღვის რეგიონის ტრანსფორმაციის ძირითადი მიმართულებები და შედეგები. „ცივი ომის“ ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს შედეგს წარმოადგენდა მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაციები, რომლებმაც შეიძლება ძირეულად შეუცვალოს სახე მთელ რეგიონს. მასშტაბური ცვლილებების ვითარებაში ხუთასი წლის განმავლობაში პირველად ხდება შესაძლებელი ხმელთაშუაზღვისპირეთ- შავიზღვისპირეთი ერთ ფუნქციონალურ მთელად ჩამოყალიბდეს, ე. ი. ინტეგრაციის უპრეცედენტო დონე იქნეს მიღწეული. შედარებისათვის შეგვიძლია მივმართოთ პოსტბიზანტიურ პერიოდს. ამ დროს შავიზღვისპირეთი და ხმელთაშუაზღვისპირეთი ერთმანეთისაგან მკვეთრად გამოიჯნულ ორ სივრცეს წარმოადგენდა. როგორც დაკვირვება ცხადყოფს, გამოიჯნა ერთდროულად რამდენიმე მიმართულებას გულისხმობდა. კერძოდ:

პოლიტიკურ-გეოგრაფიულს, რაც იმაში გამოიხატებოდა, რომ ხმელთაშუა ზღვისპირეთის დასავლეთ ნაწილს ერთი ძალა აკონტროლებდა, ხოლო აღმოსავლეთ ნაწილსა და შავიზღვისპირეთს – მეორე. კერძოდ, პირველ სექტორში იტალიური სახელმწიფოები,

საფრანგეთი და ესპანეთი დომინირებდნენ, ხოლო მეორე სექტორში – ოსმალეთი.

რუსეთის გაძლიერების შემდეგ გავლენის სივრცეებად დაყოფა შავ ზღვაზეც გავრცელდა. უფრო კონკრეტულად ეს რუსეთის მიერ ყირიმის შემოერთების შემდეგ მოხდა, როცა ოსმალეთთან ერთად ზღვაზე რეალური გავლენის სექტორის მქონე ახალი აქტანტი გამოჩნდა.

მოგვიანებით ბალკანეთზე მიმდინარე ცვლილებების შედეგად პირველი მსოფლიო ომის წინ ხმელთაშუა-შავიზღვისპირეთი კვლავ ორ პოლიტიკურ ალიანსს შორის გადანაწილდა: სამხრეთი და დასავლეთი შავიზღვისპირეთი – დუნაის გაყოლებით – ცენტრალური ბლოკის ხელში აღმოჩნდა, ხოლო ჩრდილოეთი, აღმოსავლეთი და ჩრდილო-დასავლეთი შავიზღვისპირეთი – რუსულ-ატლანტური ბლოკის ხელში. ამასთან, ხმელთაშუაზღვისპირეთიც გაყოფილი იყო, რადგან ანტანტის ქვეყნების დომინირების მიუხედავად, აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთის მცირე ნაწილი კვლავ ოსმალეთის ხელში რჩებოდა.

ალბათ, იმის განსაკუთრებული ხაზგასმა არც არის საჭირო, რომ მთელი ამ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, რომლის მხოლოდ ზოგიერთი ხდომილება მიმოვიხილეთ, შავიზღვისპირეთისა და ხმელთაშუაზღვისპირეთის რეგიონები იზოლირებულ რეგიონებად რჩებოდნენ. ამასთან, ვითარება არც პირველ და მეორე მსოფლიო ომებს შორის პერიოდში შეცვლილა. ამ დროისათვის ხმელთაშუაზღვისპირეთში კვლავ იყო დაპირისპირება დიდ სახელმწიფოთა შორის (იტალია, ინგლისი, საფრანგეთი). გარდა ამისა, თავს იჩენდა დაძაბულობა ბალკანეთის სახელმწიფოებს შორის, რასაც ემატებოდა საბჭოთა კავშირის თვითიზოლაცია და სამოქალაქო ომი ესპანეთში. ცხადია, ასეთ ვითარებაში შეუძლებელი იყო არათუ ხმელთაშუა-შავიზღვისპირეთის განხილვა ერთ ინტეგრირებულ არეალად, არამედ თავად ხმელთაშუაზღვისპირეთის წარმოდგენაც ერთიან მთელად.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ხმელთაშუაზღვისპირეთისა და შავი-ზღვისპირეთის რეგიონების ურთიერთგაუცხოება უფრო გაიზარდა, თორემ შემცირებით ნამდვილად არ შემცირებულა. საბჭოთა კავშირმა ბალკანეთის სახელმწიფოთა უმეტესობაზე კონტროლის დამყარებით გაბატონებულ მდგომარეობას მიაღწია შავი ზღვის ჩრდილოეთ, დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაწილში და მოახერხა საფრთხე შეექმნა შავი ზღვის სრუტეებისათვის. ამავე დროს, შეიქმნა საბჭოთა კავშირის მე-5 ესკადრა, რომელსაც ხმელთაშუაზღვისპირეთის მხრიდან უნდა შეექმნა საფრთხე ნატო-სათვის. ბლოკებს

შორის დაპირისპირების გამო „ცივი ომის“ პერიოდშიც შეუძლებელი იყო ხმელთაშუა ზღვისა და შავი ზღვის ერთ სისტემად სტრუქტურირება.

ძირეული ცვლილებები მხოლოდ „ცივი ომის“ შემდეგ ხდება. საბჭოთა ბლოკის დაშლა, რასაც ბალკანეთზე ნატო-ს პოზიციების გაძლიერებასთან ერთად უახლოეს მომავალში მოჰყვება ნატო-ში ბულგარეთის, რუმინეთის, სლოვენისა და სავარაუდოა, სლოვაკეთის გაწევრიანება, შედეგად გამოიღებს იმას, რომ კაცობრიობის ისტორიაში პირველად მთელი ხმელთაშუაზღვისპირეთი, ბალკანეთი და შავი ზღვის სამხრეთი და დასავლეთი ნაწილი ერთი ძალის ხელში აღმოჩნდება, რაც შექმნის წინაპირობებს შავიზღვიპირეთისა და ხმელთაშუაზღვისპირეთის ერთ პოლიტიკურ-გეოგრაფიულ და, შესაბამისად, სტრატეგიულ რეგიონად ტრანსფორმირებისათვის. ამ რეგიონის წევრები, მოსალოდნელია, რომ ახლო მომავალში გახდებიან, აგრეთვე უკრაინა და საქართველო. ამის შედეგად ხმელთაშუა-შავიზღვისპირული სივრცე მოიცავს შავი ზღვის აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ ნაწილებსაც და ამ სივრცის გარეთ დარჩება მხოლოდ შავი ზღვის მხოლოდ ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი. ეს პოლიტიკურ-გეოგრაფიული ცვლილებები, კვლავ გავიმეორებთ, უაღრესად ხელსაყრელ პირობებს ქმნის შავი ზღვისა და ხმელთაშუა ზღვის ერთ გეოპოლიტიკურ სისტემად ტრანსფორმირებისათვის. მით უფრო, რომ ის მიმდინარეობს უაღრესად ხელსაყრელი სხვა პროცესების ფონზე, რომლებზეც ზემოთ იყო ლაპარაკი.

ცივილიზაციური ფაქტორები, აგრეთვე ისტორიულად წარმოადგენდნენ მნიშვნელოვან ბარიერს იმისათვის, რომ ხმელთაშუა-შავიზღვისპირეთი ერთ სივრცედ კონსტრუირებულიყო. ამჟამად და აქ ჩვენ არ შეგვხვებით იმ დრამატულ ტრანსფორმაციებს, რომლებიც ცივილიზაციური და ეთნოკონფესიური პროცესების განვითარების თვალსაზრისით ხდებოდა ბოლო რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში შავი ზღვის აუზში. აღენიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ, რომელსაც ბალკანური ერების აბსოლუტური უმრავლესობის რეინტეგრაცია მოჰყვა დასავლურ ცივილიზაციაში, აგრეთვე საქართველოსა და უკრაინის მიერ შთამბეჭდავი ნაბიჯები გადაიდგა დასავლური ცივილიზაციისადმი მიკუთვნებულობის გზაზე და კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოიკვეთა თურქეთის შეუქცევადი წინსვლა ვესტერნიზაციის გზაზე, ნათელი ხდება, რომ პოლიტიკურ-გეოგრაფიული ერთობის გარდა, ხმელთაშუა-შავიზღვისპირეთს უკვე აერთიანებს და მომავალში კიდევ უფრო გააერთიანებს ცივილიზაციური ერთობა. რა თქმა უნდა, აღნიშნული არამც და არამც არ გამორიცხავს მათ შორის ცივილიზაციური დიფერ-

ენციციის არსებობასა და, მაშასადამე, ამ ცივილიზაციური სუპერარეალის წევრი-ქვეყნების მიდრეკილებას სხვადასხვა სუბცივილიზაციური არეალებისადმი. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მითითებული ერთიანობა საკმარისი საფუძველი იქნება იმისათვის, რომ ხელი შეუწყოს ხმელთაშუა-შავიზღვისპირეთის ერთ რეგიონად სტრუქტურირებას, რომელიც, თავის მხრივ, ევროატლანტიკური სუპერრეგიონის ორგანული ნაწილი იქნება.

ეკონომიკური ფაქტორი გამოიხატება იმით, რომ ისტორიული განვითარების გზაზე პირველად მოხდება შავიზღვისპირეთის სახელმწიფოების დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპასთან ერთად ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრირება. მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის ეკონომიკური კავშირები ყოველთვის არსებობდა, მას მაინც არ ჰქონდა ინტენსიური ბუნება და სპორადულ ხასიათს ატარებდა. ე. წ. „ვარ-შავის ბლოკის“ დომინირების პირობებში ბალკანეთ-შავიზღვისპირეთის აბსოლუტური უმრავლესობა მოწყდა კიდევ დასავლეთ ევროპის სივრცეს. მხოლოდ „ცივი ომის“ დასრულებამ და ბალკანეთის სახელმწიფოებში ეკონომიკურმა რეფორმებმა, თურქეთის ეკონომიკურ წინსვლასთან ერთად შესაძლებელი გახადა ამ ქვეყნების ევროკავშირში გაწევრიანების შესახებ საკითხის დაყენება. უფრო მეტიც, აღნიშნული ქვეყნები ევროკავშირში გაწევრიანების რეალური კანდიდატები არიან და თუ განხორციელდება იგი, მაშინ ეს პირველი შემთხვევა იქნება პოსტბიზანტიური ეპოქისათვის, რომ ერთიანი ეკონომიკური სისტემა მოიცავდეს არა მარტო დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპას, არამედ ბალკანეთ-შავიზღვისპირეთსაც ანუ შავი ზღვა უშუალოდ დაუკავშირდება დასავლეთ ევროპას, როგორც ამ უკანასკნელის მომცველი ერთიანი ეკონომიკური სივრცის ნაწილი. ეს კი იმ ვითარებაში, როცა ჩრდილოეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთის ყველა სახელმწიფო ისედაც არის ევროკავშირის წევრი, აუცილებლად გამოიწვევს, ერთი მხრივ, ევროპისა და, მეორე მხრივ, აღმოსავლეთ და სამხრეთ შავიზღვისპირეთის მოქცევას ერთიან ეკონომიკურ სისტემაში. მოსალოდნელია, რომ მოგვიანებით ამ სისტემას უკრაინა და საქართველოც შეუერთდება.

სამხედრო-პოლიტიკური ფაქტორები გამოიხატება ისე, რომ ბალკანეთის სახელმწიფოების ნატო-ში ინტეგრირების შემდეგ მის ტრადიციულ სამხრეთევროპულ თეატრზე ადგილი ექნება ფუნქციურ ტრანსფორმაციას, რომლის შედეგადაც ეს თეატრი, კომბინირებული სამხედრო-სახმელეთო-საზღვაო ხასიათის მიუხედავად, იფუნქციონირებს ერთიან მთელად, ვინაიდან არ იარსებებს ძალა ზღვაზე, ხმელეთსა ან ჰაერში,

რომელსაც შესაძლებლობა ექნება ხელი შეუშალოს ნატო-ს ძალების უწყვეტ გადაადგილებას ხმელეთიდან ზღვის მიმართულებით და პირიქით ამის შედეგად ხმელთა-შუაზღვისპირეთი, სამხრეთ და დასავლეთ შავიზღვისპირეთი — ზოლო ნატო-ში საქართველოსა და უკრაინის გაწევრიანების შემდეგ ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთიც — ერთიან სამხედრო-სტრატეგიულ სივრცეში იქნებიან ინტეგრირებულნი.

აღწერილი პროცესები მიგვიყვანენ იქამდე, რომ ევროპის მიმართ მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას დაექვემდებარება ცენტრისა და პერიფერიის ცნებები. თუ აქამდე ბალკანეთ-შავიზღვისპირეთის სახელმწიფოები ევროპის მიმართ პერიფერიად განიხილებოდნენ (არა მხოლოდ გეოგრაფიული, არამედ ფუნქციონალური თვალსაზრისით. სახელდობრ, არ იყვნენ ნატო-სა და ევროკავშირის წევრები), ახლა ვითარება იცვლება. ნატო-სა და ევროკავშირში გაწევრიანების შემდეგ შავი ზღვის ბალკანური სახელმწიფოები და თურქეთი ფუნქციონალური თვალსაზრისით, კარგავენ პერიფერიის სტატუსს. მეტიც, ტრანსფორმაცია იმდენად მნიშვნელოვანი იქნება, რომ ბალკანური ქვეყნები მნიშვნელოვანწილად გეოგრაფიული თვალსაზრისითაც დაკარგავს პერიფერიის სტატუსს, რადგან უკრაინის სახით იარსებებს მათ „იქითა“ ევროპაც. ასეთ ვითარებაში, ცხადია, რომ საქართველოს უჩნდება რეალური შანსი მიაღწიოს თუნდაც თავისი პერიფერიული მდგომარეობის აღიარებას ევროპაში (რაც ნაწილობრივ უკვე დაფიქსირდა იმით, რომ საქართველო სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოთაგან პირველია, რომელიც ევროსაბჭოს წევრი გახდა) და დააფიქსიროს თავისი ფუნქციონალურ-პერიფერიული მდგომარეობა, როგორც გარდამავალი ეტაპი ევროპის ფუნქციონალურ წევრად ქცევის გზაზე. ამასთან დაკავშირებით, საჭიროა აღინიშნოს შემდეგი: კარგი იქნება თუ ამ მიმართულებით საქართველო უკრაინასთან სინქრონიზირებულად იმოქმედებს, რომელსაც ანალოგიური პრობლემები აწუხებს. თუმცა მეტი ეფექტურობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელი იქნება პოლიტიკური და სხვა სახის აქტივობის თურქეთთან, რუმინეთთან და ბულგარეთთან სინქრონიზირებაც.

ბალკანეთის, კავკასიისა და შუა აზიის რეგიონში მიმდინარე პროცესების ურთიერთკავშირის შესახებ მნიშვნელოვანი განცხადება გააკეთა ნატო-ს გენერალურმა მდიანმა რობერტსონმა მოსკოვში ყოფნის დროს. მისი პასუხი იმდენად სიმპტომატიურია მიმდინარე ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით, რომ ვფიქრობთ, მისი გაცნობა ინტერესმოკლებული არ იქნება მკითხველისათვის. კერძოდ, ნტვ-ს კორესპონდენტის კითხვაზე — თუ რას გულისხმობდნენ ნატო-ს წევრი სახელმწიფოების მინისტრები, როცა ბრიუსელში შეხვედრაზე ამტკიცებდნენ, რომ

ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე პროცესებმა შეიძლება დესტაბილიზაცია გამოიწვიოს მის მეზობელ სახელმწიფოებში (განმარტებისათვის უპრიანია ითქვას, რომ ამ დროს ანალიტიკოსებს, როგორც წესი, საქართველო და აზერბაიჯანი ჰყავთ მხედველობაში), ნატო-ს გენერალურმა მდიანმა ბევრად უფრო ფართო ინტერპრეტაცია მისცა საკითხს და განაცხადა, რომ თავად რუსების განცხადებები ადსტურებენ იმას, რომ ხდება ბალკანეთისა და შუა აზიის ზოგიერთი სახელმწიფოს მოქალაქეთა და ოფიციალური ინსტიტუტების ჩართვა, და შესაბამისად, დესტაბილიზაცია ემუქრება მთელ ამ უზარმაზარ რეგიონსო. ვფიქრობთ, ნატო-ს გენერალური მდიანის ეს რეპლიკა ნათელი მაგალითი და საგულისხმო აღიარებაა იმისა, თუ რამდენად პერსპექტიულად განიხილავს ნატო ბალკანეთის, შუა აზიისა და კავკასიის საკითხებს.

ძირითადი ცნებები:

1. საერთაშორისო კომუნიკაციათა ახალი ქსელის ცნება.
2. ზღვისა და ხმელეთის ახლებური მიმართება პოსტცივი ომის პერიოდში.
3. შავი ზღვის რეგიონის ტრანსფორმაციის ცნება და მისი ძირითადი ელემენტები.

კითხვები:

1. ჩამოთვალეთ პოსტბიპოლარული ეპოქის ძირითადი გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტენდენციები
2. რატომ შეგვიძლია განვიხილოთ ბალკანეთ-შავიზღვისპირეთ-კავკასია ერთიან სივრცედ?

თმისპირად ახალი კონფლიქტები და მათი ტიპოლოგია

თანამედროვე კონფლიქტების სპეციფიკაში გასარკვევად აუცილებელია თუგინდ ზოგად ჩარჩოებში წარმოდგენა იმისა, თუ რა ძირითადი პარამეტრით შეიძლება დახასიათდეს ესა თუ ის კონფლიქტი. სხვაგვარად განსასაზღვრია კონფლიქტების ტიპოლოგიის ძირითადი მახასიათებლები. ამ თავში წარმოდგენილია მცდელობა ისეთი კონცეპტუალური აპარატის ჩამოყალიბებისა, რომლის მეშვეობითაც დაინტერესებული მკითხველი თავად მოახერხებს უახლეს წარსულში მომხდარი, მიმდინარე თუ სამომავლო კონფლიქტების კლასიფიცირებას.

კონფლიქტების კლასიფიკაციის გამარტივებისათვის ჩვენ მის ძირითად პარამეტრებს სამზე დავიყვანთ. ესენია: დროითი, სივრცითი და ფუნქციონალური მახასიათებლები.

სივრცით მახასიათებელთა შორის შეიძლება გამოიყოს კონფლიქტების ისეთი მახასიათებელი, როგორიცაა სამხედრო მოქმედებათა თეატრის ხასიათი და კონფლიქტის არეალი.

საბრძოლო მოქმედებათა თეატრის ხასიათის თვალსაზრისით, შეიძლება გამოიყოს შემდეგი სახის თეატრები: 1. კონტინენტური, 2. საოკეანო. 3. საზღვაო. 4. საჰაერო-კოსმოსური. 5. კომბინირებული ანუ შერეული სრულიად სხვადასხვა ვარიანტებით.

კონფლიქტის არეალის თვალსაზრისით, შეიძლება გამოვყოთ: 1. ეროვნული ტერიტორიის მომცველი კონფლიქტები. 2. სასაზღვრო კონფლიქტები. 3. შიდა ეროვნული კონფლიქტები. 4. ეროვნული ტერიტორიის გარეთ მიმდინარე კონფლიქტები.

ამასთან, ორივე შემთხვევაში საკმარისი არ არის მხოლოდ კონფლიქტის სივრცობრივი მაჩვენებლების კონსტატაცია. აუცილებელია გამოწვლილვითი ანალიზი იმისა, თუ რას მოუტანენ სივრცითი თავისებურებები კონფლიქტის მონაწილე მხარეებს.

დროითი პარამეტრების თვალსაზრისით, კონფლიქტები შეიძლება დახასიათდეს ესკალაციის ტიპისა და კონფლიქტის ხანგრძლივობის თვალსაზრისით. ესკალაცია შეიძლება ორი სახისა იყოს — ეტაპობრივი და მოულოდნელი, ხოლო დრო — ხანგრძლივი და ხანმოკლე. ამასთან, ხანგრძლივობა ძალიან დიდად არის განპირობებული ორ ფაქტორზე, კერძოდ, მეომარ მხარეთა ბალანსსა და რესურსებზე.

მაგალითად, კონფლიქტი ხანმოკლე შეიძლება იყოს მაშინ, როდესაც მასში მონაწილე ერთი მხარის რესურსები გაცილებით აღემატება მეორისას, ამ დროს კონფლიქტი ელვისებურად მთავრდება (ვთქვათ, გერმანიის ინტერვენცია დანიაში 1940 წელს). მიზეზი შეიძლება სხვა იყოს, კერძოდ, რესურსების სიმწირე ან მათი მობილიზების უუნარობა. ამის კარგი მაგალითია, ე. წ. საფეხბურთო ომი სალვადორსა და ჰონდურასს შორის, რომელიც ამ ქვეყნების საფეხბურთო ნაკრებების მატჩზე მომხდარი ინციდენტით დაიწყო. ომი სწრაფად დასრულდა მას შემდეგ, რაც აშშ-მ კონფლიქტის მონაწილეებს ბენ-ზინისა და ტყვია-წამლის მიწოდება შეუწყვიტა და ისინიც რესურსების ამოწურვის შემდეგ იძულებულნი გახდნენ დაზავებულიყვნენ. პოსტ-სოციალისტური კონფლიქტების უმრავლესობის სპეციფიკა სწორედ ისაა, რომ მის მხარეებს, როგორც წესი, რესურსების მნიშვნელოვანი მობილიზაციის უნარი არა აქვთ, თუმცა ამით კონფლიქტი ხანმოკლე არ ხდება. მაგრამ ისინი არც ირან-ერაყის კონფლიქტის მსგავს მრავალწლიან ხასიათს ატარებენ. ალბათ, აქ, ისევე როგორც სხვა სფეროებში კონფლიქტის მახასიათებლები რაღაც შუალედურია კლასიკური სამხედრო მეცნიერებისთვის ცნობილ სახეებს შორის.

ფუნქციონალური პარამეტრები კონფლიქტების ტიპოლოგიის უმეტეს წილს შეადგენს. ზოგიერთი ფუნქციონალური პარამეტრიც მარტივია, სხვები რთული. ქვემოთ შევხებით მათ უმრავლესობას.

პირველ პერამეტრად შეგვიძლია გამოვყოთ კონფლიქტის მხარეების მონაწილეობის ხასიათი. ტრადიციულად ამგვარი მონაწილეობა პირდაპირი იყო. ამის ყველაზე კარგი მაგალითია პირველი და მეორე მსოფლიო ომები, რომლებშიც მონაწილეობის ხარისხი, როგორც წესი, პირდაპირი იყო (რასაკვირველია, არ ვგულისხმობ ლათინური ამერიკის ისეთი სახელმწიფოების მონაწილეობას მეორე მსოფლიო ომში, როგორც გერმანიასა და იაპონიასთან მეომარი ეკვადორი იყო). რასაკვირველია, არაპირდაპირი მონაწილეობა ერთ-ერთი მეომარი მხარის დახმარების გზით აგრეთვე კარგადაა ცნობილი, მაგრამ პოსტსაბჭოურ ეპოქაში ასეთი მონაწილეობა, როგორც წესი, პრიორიტეტული ქმედების ხასიათს იღებს. ამის ჩინებული მაგალითია რუსეთის მიერ არაპირდაპირი, თუმცა აშკარა მონაწილეობა აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის, ყარაბაღის ან შუა აზიის კონფლიქტებში. იგივე ითქმის სერბეთის ხელისუფლების მონაწილეობაზე ყოფილი იუგოსლავიის ტერიტორიაზე მიმდინარე კონფლიქტებში.

შემდეგი ფუნქციონალური პარამეტრი ხაზს უსვავს მეომარ მხარეთა ხასიათს. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება მეომარი მხარეები სამ

შესაძლო ვარიანტზე დავიყვანოთ. ესენია: 1. კონფლიქტი, რომელშიც მონაწილეობენ რეგულარული ძალები; 2. კონფლიქტი, რომელშიც მონაწილეობენ შერეული ძალები (როგორც რეგულარული, ისე ირეგულარული); 3. კონფლიქტი, რომელშიც მონაწილეობენ ირეგულარული ძალები; პირველის ნიმუშს იძლევა, ეთქვას, პირველი მსოფლიო ომი და ისრაელ-არაბთა 1956, 1967 და 1973 წლის კონფლიქტები, ინგლის-არგენტინის 1982 წლის ომი და ა. შ. პრინციპში ამავე ნუსხაში უნდა ჩაერთოს მეორე მსოფლიო ომიც, რაც იმაზე მითითებით, რომ მასში ირეგულარული (პარტიზანული) შენაერთები არცთუ უმნიშვნელო როლს ასრულებდნენ. შერეულ კონფლიქტის კარგი მაგალითია ჩეჩნეთ-რუსეთის, ამერიკა-ვიეტნამისა და რუსეთ-ავღანეთის ომები, სადაც, ერთი მხრივ, მონაწილეობდნენ რეგულარული, ხოლო, მეორე, მხრივ, ირეგულარული ძალები. პოსტსოციალურ კონფლიქტთა უმრავლესობა ირეგულარული ძალის ირეგულარულ ძალასთან ბრძოლაა. ასეთია კავკასიისა და ბალკანეთის ომების უმრავლესობა. ყოველ შემთხვევაში პოსტსაბჭოური კონფლიქტების უმრავლესობა ან მიიღებს ირეგულარული ძალების ირეგულარულთან შეჯახების, ან შერეულ ხასიათს.

კონფლიქტი ყოველთვის გულისხმობს მინიმუმ ორ სუბიექტს. მისი მონაწილე სუბიექტების თვალსაზრისით, კონფლიქტების შემდეგნაირი კლასიფიკაციაა შესაძლებელი: 1. კოალიციის მიერ წარმოებული საბრძოლო მოქმედებები სხვა კოალიციასთან, როგორც პირველი და მეორე მსოფლიო ომების დროს იყო. 2. სახელმწიფოს მიერ სამხედრო მოქმედების წარმოება სხვა სახელმწიფოსთან, მაგალითად, რუსეთ-იაპონიის ან პრუსია-საფრანგეთის ომები. 3. კოალიციის საბრძოლო მოქმედება სახელმწიფოს წინააღმდეგ. ასეთი პრეცედენტი ადრეც ყოფილა, მაგალითად, ყირიმის ომში რუსეთის წინააღმდეგ ინგლის-საფრანგეთ-პიემონტ-ოსმალეთის მოქმედება, მაგრამ ბოლო დროს ასეთი მოქმედებები უფრო ხშირი ხდება. ამ მხრივ ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითებია საერთაშორისო კოალიციის მოქმედება სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ და ნატო-ს მოქმედება იუგოსლავიის წინააღმდეგ. 4. აღიარებული საერთაშორისო სამართალსუბიექტის მოქმედება არაღიარებული სუბიექტის წინააღმდეგ. პრინციპში კონფლიქტის ამ სახესაც შეიძლება ისტორიული პრეცედენტი მოვუძებნოთ (ბიაფრასა და ნიგერიის კონფლიქტი და ა. შ.), მაგრამ არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ამგვარი ტიპის კონფლიქტები დომინანტურია „ცივი ომის“ შენდგომა ხანისათვის. მაგალითად, ქართულ-ოსური, ქართულ-აფხაზური, რუსულ-ჩეჩნური, ხორვატიის კონფლიქტი კრაინელ სერბებთან, პრიდ-

ნესტროვული და ა. შ. 5. საერთაშორისო კოალიციის მოქმედება აუღიარებელი რეჟიმის წინააღმდეგ. წარსულში ასეთი პრეცედენტის მოძებნა ძალიან ძნელია, მაგრამ ცხადია, რომ ეს ბოლო დროის კონფლიქტების ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ხერხი იქნება. ამგვარ მოქმედებათა ყველაზე კარგი ნიმუშია ნატო-ს მოქმედებები ბოსნიელ სერბთა თვითგამოცხადებული რესპუბლიკის წინააღმდეგ.

კიდევ ერთი ფუნქციონალური მახასიათებელი განსაზღვრავს კონფლიქტის დაძაბულობის ხარისხს. ამ მხრივ შეიძლება გამოიყოს სრულმასშტაბიანი სამხედრო მოქმედებები, საშუალო და მცირე ინტენსივობის კონფლიქტები. სრულმასშტაბიანი კონფლიქტი გულისხმობს სახელმწიფოს(კოალიციის) რესურსების სრულ მობილიზაციას, მსხვილი ჯავშანსატანკო დაჯგუფებების მანევრულ მოქმედებას ტრადიციული სამხედრო ხელოვნების პრინციპთა თანახმად გააზრებულ შეტევით თუ თავდაცვით ოპერაციებს გამოხატული ფრონტის ხაზის პირობებში. ბუნებრივია, ამგვარი ხასიათი აქვს სახელმწიფოს ან კოალიციის მოქმედებას სხვა სახელმწიფოსა თუ კოალიციის წინააღმდეგ, ვინაიდან მხოლოდ ასეთ დონეზეა შესაძლებელი იმ ოდენობის რესურსების მობილიზება, რომელიც საჭიროა სრულმასშტაბიანი მოქმედებებისათვის. მცირე ინტენსივობის ომი ამის საპირისპიროდ გულისხმობს საბრძოლო მოქმედებას მცირე დეცენტრალიზებული ძალებით, ისეთ პირობებში, როდესაც არ არსებობს მკვეთრად გამოკვეთილი ფრონტის ხაზი და არ არსებობს თვალშისაცემი განსხვავება შეტევით და თავდავით ოპერაციებს შორის. ამის კარგი მაგალითია ავღანეთის ომები (XIX საუკუნიდან დაწყებული). საშუალო ინტენსივობის კონფლიქტს შუალედური ადგილი უკავია ორ დანარჩენს შორის. სავარაუდოა, რომ ჩვენთვის საინტერესო რეგიონში პროგნოზისტული ხანისათვის უფრო მცირე და საშუალო ინტენსივობის კონფლიქტები იქნება დამახასიათებელი.

ინტენსივობის სახეები ორგანულ კავშირშია გამოყენებული დაჯგუფებების სახეებთან. სრულმასშტაბიანი მოქმედებებისას ნათელია, რომ მონაწილეობას მათში სტრატეგიული დაჯგუფებები, ან უკიდურეს შემთხვევაში, ოპერატიული ჯგუფები მიიღებენ. საშუალო ინტენსივობის კონფლიქტისას საქმე გვექნება ტაქტიკური დაჯგუფებების ბრძოლასთან ანალოგიური დაჯგუფებების წინააღმდეგ, დაბოლოს, მცირე ინტენსივობის კონფლიქტის შემთხვევაში მივიღებთ მცირე დეცენტრალიზებული დაჯგუფებების მოქმედებას ანალოგიურ დაჯგუფებათა წინააღმდეგ.

ისეთი პარამეტრიც, როგორიცაა გამოყენებული ძალების ხასია-

თი, ორგანულ ურთიერთობაშია საბრძოლო მოქმედებების ხასიათთან. ეს უკანასკნელი ორ ძირათად ჯგუფად იყოფა – ტრადიციულად და არატრადიციულად. ტრადიციული ხაისიათისაა რეგულარური არმიის მიერ რეგულარული არმიის წინააღმდეგ განხორციელებული სამხედრო მოქმედებები, რომელიც ძირითადად ოპერაციების სახეს ატარებს. ოპერაცია ჩვეულებრივ განისაზღვრება, როგორც მიზნით, დროით და ადგილის თვალსაზრისით ერთმანეთთან შეთანხმებული დარტყმების, ბრძოლებისა და შერკინებების ერთობლიობა, რომელიც ხორციელდება ერთიანი ჩანაფიქრითა და გეგმით ოპერატიული ან სტრატეგიული ჩანაფიქრის მისაღწევად. ოპერაციები, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს მობილური და პოზიციური, ფართომასშტაბიანი ან ლოკალური, პირდაპირი და არაპირდაპირი (ვთქვათ, პირდაპირი ოპერაციის ნიშნად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ფართომასშტაბიანი შეტევა, ხოლო არაპირდაპირისა – სტრატეგიული ბლოკადა, ვთქვათ, პირველი მსოფლიო ომისას გერმანიის წინააღმდეგ ინგლისის ფლოტის მიერ განხორციელებული ბლოკადა). შეტევითი და თავდაცვითი მოქმედებები აგრეთვე შეადგენს ტრადიციული საბრძოლო მოქმედებების სახეებს. თავის მხრივ, არატრადიციული მოქმედებები რამდენიმე სახეობად ითვლება. ამ მოქმედებების ხასიათი ემთხვევა იმას, რაც მცირე ინტენსივობის კონფლიქტთან დაკავშირებით ვთქვით. არატრადიციული მოქმედების ნიშნუბად შეიძლება ჩავთვალოთ პარტიზანული მოქმედება, სხვადასხვა სახის სარეიდო ქმედებები, ჩასაფრებები, სპეციალური დანიშნულების ჯარების ოპერაციები და ა. შ.

ბუნებრივია, შეიარაღებულ ძალთა ხასიათი, საბრძოლო დაჯგუფებების ხასიათი და საბრძოლო მოქმედებათა თვისებრიობა არსობრივ თანაფარდობაშია შეიარაღებულ ძალთა ისეთ მახასიათებელთან, როგორიცაა კონფლიქტში გამოყენებული სამხედრო საშუალებები. ამ მხრივ შეიძლება გამოიყოს სამხედრო მოქმედებები ბირთვული და ჩვეულებრივი იარაღის გამოყენებით. ბირთვული იარაღის გამოყენებით კონფლიქტი იყოფა შეზღუდულ და სრულმასშტაბიან ბირთვულ კონფლიქტებად, ხოლო ჩვეულებრივი იარაღით – მძიმე ტექნიკისა და მსუბუქი ტექნიკის გამოყენებით წარმოებულ კონფლიქტებად. ამჟამად გამოყენებული საშუალებების თვალსაზრისით, მხედველობაშია მისაღები ისეთი ახალი და ეგზოტიკური საშუალებები, როგორიცაა: კოსმოსური, საინფორმაციო, ფსიქოლოგიური, ფსიქოტრონული. არამომაკვდინებელი იარაღი.

კონფლიქტს ყოველთვის გააჩნია მოტივაცია. მოტივაციებს შო-

რის, პირველ რიგში, გამოსაყოფია პოლიტიკური (გავიხსენოთ, რომ ომი არის პოლიტიკის გაგრძელება სხვა საშუალებებით). პოლიტიკური მოტივაცია მრავალი გარემოებით შეიძლება განისაზღვრებოდეს, ვთქვათ, პოლიტიკური რეჟიმის ხასიათით (რამაც გამოიწვია საბჭოთა-აღმოსავლეთისა და რუსეთ-ჩეჩნეთის ომები, იდეოლოგია, ისტორიული წყენა და ა. შ). მეორე სახის მოტივაცია შეიძლება ეკონომიკური იყოს, განპირობებული რესურსების, ვთქვათ, საბადოების ხელში ჩასაგდებად. ლათინური ამერიკის ისტორიას რამდენიმე ასეთი კონფლიქტი ახსოვს. იდეოლოგიური კონფლიქტის მაგალითი ცივი ომი იყო, რომელზეც იმდენი ვილაპარაკეთ, რომ მასზე ამჟამად აღარ გავჩერდებით. ასევე კარგადაა ცნობილი ტერიტორიული ანუ ტერიტორიული პრეტენზიით გამოწვეული კონფლიქტები. რაც შეეხება ჩვენთვის ესოდენ კარგად ცნობილ ეთნოკონფესიულ კონფლიქტებს, მათ შეიძლება ერთგვარი შუალედური ადგილი მივანიჭოთ პოლიტიკურ და ტერიტორიულ კონფლიქტებს შორის.

დაბოლოს, კონფლიქტი მოტივაციით შეიძლება შიდაეროვნული იყოს, სახელდობრ, დაპირისპირება ცენტრალურ და რეგიონულ ხელისუფლებას, სხვადასხვა სოციალურ თუ პოლიტიკურ ძალებს შორის. მომავალში არ გამოირიცხება ისეთი მოტივაციები, როგორიცაა პოპულაციური (ორ ეთნოსი გამრავლების მაღალი ტემპის გამო ვეღარ ეტევა ერთ ტერიტორიაზე), სასურსათო ან საწყალოსნო რესურსების უკმარისობით გამოწვეული, ეკოლოგიური (ვთქვათ, ერთ ქვეყანაში ირიგაციული ნაგებობა გამანადგურებელ ზეგავლენას ახდენს მეორეზე და ა. შ.).

ცხადია, წარმოდგენილ კლასიფიკაციას არც ყოველსომცველობის პრეტენზია აქვს და არც საბოლოო ჭეშმარიტების. მაგრამ მისი სხვადასხვა ელემენტებისა და პარამეტრების მოშველიებითა და კომბინირებით შეგვიძლია აღვწეროთ ის რთული კონფლიქტები, რომელიც პოსტსაბჭოურ სივრცეშია. ლექციების წარმოდგენილ ციკლში ჩვენ ჩეჩნეთის მეორე ომის აღწერით შემოვიფარგლებით.

„ბოშეიკი“ პოსტსოციალისტური კონფლიქტების ახალი ფენომენი

პოსტსოციალისტური კონფლიქტების ხასიათზე გავლენას ახდენს მასში მონაწილე ადამიანთა ფსიქოლოგიური და მენტალური თავისებურებები. ნაციონალური სახელმწიფოების შექმნასთან ერთად ყალიბდება ტიპი რეგულარული არმიის ჯარისკაცისა, რომელსაც გარკვეული ქცევითი და მენტალური სტერეოტიპები ახასიათებს. პოსტსო-

ციალურ სივრცეში მიმდინარე კონფლიქტი მებრძოლის სრულიად სხვა ტიპს წარმოშობს, რომელსაც „ბოვეიკი“ შეიძლება ვუწოდოთ. გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად ახლავე აღვნიშნავთ, რომ ეს ფენომენი ადრევე იყო ცნობილი, მაგრამ 30-წლიანი ომის შემდეგ მას არასოდეს ჰქონია ესოდენ დიდი როლი სამხედრო მოქმედებების წარმოებისას.

„ცივი ომის“ პერიოდისათვის ნატო-ს რეგულარული არმიის ჯარისკაცები მოწინააღმდეგის ასევე რეგულარულ არმიასთან საბრძოლველად იყვნენ მომზადებულნი. რეგულარული არმიის ჯარისკაცს სჭირდება რაღაც მენტალური სტერეოტიპებისა და ქცევების ერთობლიობა, რათა მოახერხოს, მოწინააღმდეგეზე წარმატებულად გაართვას თავი მის წინაშე დასმულ ამოცანას. მაგრამ დღევანდელ კონფლიქტებში რეგულარული არმიის ჯარისკაცებს ასეთივე არმიების ჯარისკაცები კი არ უპირისპირდებიან, როგორც ამას თუგინდ სადამ ჰუსეინთან ომში ჰქონდა ადგილი, არამედ ისინი, ვის აღსანიშნავადაც უკვე კარგა ხანია ქართულები სიტყვა „ბოვეიკს“ მოვიხმართ. მათთვის პრაქტიკულად უცნობია ყველანაირი ლოიალობა, ხოლო მათ შორის ურთიერთობებს (ისევე როგორც ურთიერთობებს მათ მოწინააღმდეგესთან) არავითარი წესდება ან სამართალი არ არეგულირებს. ისინი განსხვავებით ჯარისკაცთაგან, არ იცავენ გარკვეულ წესებს და არ ასრულებენ იმ ბრძანებებს, რომლებიც მათ არ მოსწონთ. რასაკვირველია, ისტორია იცნობს ასეთ მაგალითებს, თუგინდ ოცდაათწლიანი ომიდან, მაგრამ ეს „ბოვეიკები“ სულ სხვა ეპოქის შვილები არიან, ეპოქისა, როდესაც სახელმწიფო ინსტიტუტები თითქმის ტოტალურად იშლება. ის ამავდროულად არის გლობალიზაციისათვის დამახასიათებელი კულტურული კრიზისის მსხვერპლი, რომელსაც თვითიდენტიფიკაციის აქტი ვერ განუხორციელებია ან კიდევ პროდუქტია იმ მითების მსხვერვისა, რომელითაც მისი ჯგუფი(ერი, სოციუმი) საუკუნეების თუ არა, თაობების მანძილზე იკვებებოდა. თანაც იგი ბევრად უკეთაა შეიარაღებული, ვიდრე ნებისმიერი კონდოტიერი, უფრო სასტიკიც კია და შესანიშნავად იყენებს თანამედროვე ტექნიკურ საშუალებებს.

ცივილიზაციის ამოცანაა მოახდინოს ასეთი სისასტიკის წყაროების მინიმალიზაცია, მაგრამ ამას ვერ ახერხებს. იზრდება სილატაკე, ლატაკ და არშემდგარ სახელმწიფოთა რიცხვი და, შესაბამისად, მარგინალიზებულ ადამიანთა ოდენობა, რომლებიც სათანადო ვითარებაში დაუყონებლივ ჩადებიან „ბოვეიკთა“ რიგებში. იმ შემთხვევა-

შიც კი, როდესაც „ბოვეიკს“ ჰგონია, რომ სახელმწიფოს წინაშე ვალდებულებისათვის იბრძვის, ტიპოლოგიურად ის ისე მოქმედებს როგორც სამოქალაქო ომისას მოქმედებენ.

ცნობილი გერმანელი სამხედრო თეორეტიკოსი ამ ადამიანთა ჯგუფებთან დაკავშირებით წერს: „ბოვეიკს ახასიათებს მიდრეკილება სამოქალაქო ომისაკენ. მათი უმრავლესობა ძალადობით მოდის ხელისუფლებაში. ომის მეუფენის(ვარლორდ) საქმეები თავის თავზე ლაპარაკობენ სომალიდან ბირმამდე და ავღანეთიდან იუგოსლავიამდე. საქართველოში კანონიერ ხელისუფლებას აუშბოხდნენ გასამართლებული კრიმინალები, რომლებიც მეფეთდამსმელის როლში მოგვევლინენ. აზერბაიჯანში ერთი ასეთი ბარონი რამდენიმე სატრანსპორტო საშუალებით თავს დაესხა პარლამენტს და პრემიერ-მინისტრობას მიაღწია (ცხადია, სურეტ ჰუსეინოვი იგულისხმება — კ.კ.). ჩრდილო კავკასიაში, ჩეჩნეთში გადამდგარმა გენერალმა შექმნა მსოფლიოში პირველი სახელმწიფო, რომელიც მხოლოდ „ბოვეიკების“ მიერ იმართებოდა. ყველა ესენი ბავეიკთაგან შემდგარ გასამხედროებულ ორგანიზაციებს ემყარებოდნენ“. რამდენადაც „ბოვეიკთა“ დაჯგუფებებთან კონფლიქტი ჩვენთვის საკმაოდ აქტუალურია, მიზანშეწონილად მიმაჩნია ამ საკითხზე უფრო ვრცლად საუბარი. უნდა გავიგოთ მათი ძლიერი და სუსტი მხარეები, რათა საჭიროების შემთხვევაში წარმატებულად ვიმოქმედოთ მათ წინააღმდეგ.

„ბოვეიკები“ ძირითადად ადამიანთა ოთხი კატეგორიიდან გამოდიან, რომელნიც სხვადასხვა სახით ყველა ერში მოიპოვება. ისინი ერთნაირად გაბედულნი და ფანატურები არ არიან. ეს მნიშვნელოვანი საკითხია. ისინი ერთ თარგზე არ არიან მოჭრილნი და ეს ზეგავლენას ახდენს მათ წინააღმდეგ საბრძოლო მოქმედებებზე. „ბოვეიკის“ პირველი სახე ადამიანთა იმ ტიპიდან მოდის, რომელსაც შეიძლება პროლეტარი ან აუტსაიდერი ეწოდოს. ის პროფესიული (მშვიდობიანობისდროინდელ პროფესიაზეა ლაპარაკი) თვალსაზრისით, ცუდადაა მომზადებული. ესაა მამაკაცი, რომელიც ცხოვრებაში ვერავითარ მომავალს ვერ ხედავს, ვერ ახერხებს კანონიერი საშუალებებით მისთვის სასურველი თანხის გამოუმუშავებას. იარაღს ის სამხედრო აუცილებლობიდან გამომდინარე კი არ იყენებს, არამედ უბრალოდ ყოფითი მოთხოვნილებებიდან. მას იმდენად ხმამაღალი ნაციონალისტური ფრაზები არ იზიდავს, რამდენადაც ფორმა და სასურველი საგანი ან საქმე (და არა სამშობლოს დაცვა, როგორც ეს უნდა იყოს რეგუ-

ლარული არმიის ჯარისკაცის შემთხვევაში) და კიდევ ერთი რამ, რაც მას არასოდეს ჰქონია მანამდე: თავისებური თვითცნობიერება; მისნაირივე ადამიანების ერთობისადმი მიკუთვნების ცნობიერება: საერთო მორალი, ღირებულებები და ა. შ.

„ბოვეიკა“ მეორე კატეგორიას შეადგენენ ის პირები, რომლებიც იარაღს იღებენ რაღაც მეგობრული, რელიგიური, ოჯახური და ა. შ. ვალდებულებების გამო. ესენი არიან ახალგაზრდა მამაკაცები, ხშირად ბავშვები განათლების გარეშე, რომელთაც იდეალად ცნობილი „ბოვეიკი“ დაუსახავთ. ისინი, ასე ვთქვათ, ომის თინეიჯერები არიან (შდრ. საბჭოთა პროპაგანდისეულ პოლკის შვილებს). რაც უფრო მეტად გრძელდება ომი, მით უფრო ძნელია მათი ადაპტირება ნორმალური ცხოვრებისადმი. მათგან თანდათანობით ყალიბდება პროლეტარის ტიპის „ბოვეიკი“, ოღონდ კიდევ უფრო სასტიკი, ვინაიდან პროლეტარისგან განსხვავებით მას სამოქალაქო ცხოვრება პრაქტიკულად არ ჰქონია.

მესამე კატეგორიას წარმოადგენენ ისინი, ვისაც პატრიოტები შეიძლება ვუწოდოთ. მათ იარაღი ხელში აიღეს იმიტომ, რომ დარწმუნებულები არიან თავიანთი საქმის სამართლიანობაში, ხოლო უფრო ხშირად თავიანთ ეთნიკურ, ნაციონალურ თუ რელიგიურ უპირატესობაში. ცხადია, მათაც ახასიათებთ პირველი ორი ჯგუფისათვის დამახასიათებელი სისასტიკე, მაგრამ უფრო ადვილად ინტეგრირებადნი არიან სამოქალაქო ცხოვრებისადმი, მით უფრო თუ დაარწმუნე, რომ მისი მიზნები მიღწეულია. თანაც თუ ეს მისი ეკონომიკური და სხვა სახის ინტერესების გარანტირებაში შევა.

ყველაზე საშიშ, მეოთხე კატეგორიას შეადგენენ ყოფილი სამხედროები, რომელნიც რაღაც იდეური, ეკონომიკური თუ სხვა მოსაზრებებით პრაქტიკულად კარგავენ ფსიქოლოგიურ მდგრადობას, რეგულარული არმიის ჯარისკაცის ქცევის სტერეოტიპებსა და „ბოვეიკებად“ იქცევიან. მათ შორის შეიძლება დავასახელოთ საბჭოთა არმიიდან დემობილიზებული ოფიცრები, რომლებიც კაზაკობის თუ სხვა დროშით გვერდობდნენ აფხაზეთში, იუგოსლავიის არმიის ყოფილი მებრძოლები ბალკანეთზე და რუსი კონტრაქტნიკები ჩეჩნეთის ომებში. ამ კატეგორიის ადამიანებს ყველაზე მეტად ახასიათებთ ბოვეიკებისათვის დამახასიათებელი ტენდენცია, ყოველგვარი კომპრომისი განიხილოს როგორც დამარცხება. ამ ადამიანთათვის არსებობს აზროვნების ორი ფორმა — მარცხი ან გამარჯვება. მათთვის სრულიად უცნობია ისეთი კატეგორია, როგორიცაა კომპრომისული მშვიდობა.

„ბოვეიკა“ ოთხივე ჯგუფის თავისებურება ისაა, რომ ისინი თავი-

ანთ საქმიანობას უფრო სასიამოვნოდ თვლიან, ვიდრე ფიზიკურ შრომას. მით უფრო, რომ „ბოვეიკთა“ სოციალური ბაზა იმ რეგიონებშია კონცენტრირებული, სადაც არაკვალიფიციური ფიზიკური შრომაც კი ფუფუნებაა. წარუმატებელი პირისათვის, რომელსაც ოჯახის გამოკვების უნარი არ აქვს, „ბოვეიკობა“ უაღრესად მიმზიდველია. ის ახერხებს თავისი უიღბლობის კომპენსირებასაც და მეტსაც – სოციალურ პრესტიჟსა და სიმდიდრეს. ასეთი მასა ყველაზე ადვილად შეიძლება ენახოთ რუს კონტრაქტნიკებში, რომლებიც ჩეჩნეთში ომობენ. ესენი არიან ხშირად ყოფილი სამხედროები, ვინც დაკარგეს რეგულარული არმიის მებრძოლთათვის დამახასიათებელი თვისებები და საზოგადოებაში (ხშირად სხვა ქვეყნების საზოგადოებებში) პრესტიჟის მოპოვებას ახალი ხერხებით ცდილობენ. ამასთან, „ბოვეიკები“ იყენებენ იმას, რასაც კალვერას ვარიანტი შეიძლება დაეარქვათ და რაც იმაში გამოიხატება, რომ ისინი გლეხებს (ბოვეიკთა მოქმედების არეალი ძირითადად სასოფლო რეგიონებით იზღუდება) ლამის მონათმფლობელურ ექსპლუატაციას უწყვენ (ბავშვებისა და ქალების ჩათვლით). ადამიანთა ასეთ კატეგორიასთან ბრძოლა თვისებრივად ახალ მიდგომებს ითხოვს.

პირითადი ცნებები:

1. კონფლიქტის დროითი პარამეტრები.
2. კონფლიქტის სივრცითი პარამეტრები.
3. კონფლიქტის ფუნქციონალური პარამეტრები.
4. თვისებრივად ახალი ტიპის კონფლიქტები.

პითხვები:

1. ჩამოთვალეთ პოსტსოციალისტური ეპოქის კონფლიქტების ძირითადი თავისებურებები.
2. რითი განსხვავდება „ბოვეიკი“ რეგულარული არმიის მებრძოლისაგან?

ჩეჩნეთის მეორე ომის თავისებურებები

ჩრდილოეთ კავკასიაში მიმდინარე პროცესებზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ჩეჩნეთში საბრძოლო მოქმედებები. ამასთან დაკავშირებით ახლავე შეიძლება აღინიშნოს, რომ არ გამართლდა არც ერთი ორ გაერცელებულ თვალსაზრისთაგან, სახელდობრ:

1. რუსეთმა ვერ მიაღწია სწრაფ და იოლ გამარჯვებას.

2. სამაგიეროდ რუსეთმა მოახერხა კონფლიქტის ლოკალიზაცია მხოლოდ ჩეჩნეთის ტერიტორიით ანუ კონფლიქტმა ზოგიერთი ანალიტიკოსის მტკიცების საპირისპიროდ არ მიიღო (და მოკლევადიან პერსპექტივაში არც მიიღებს) საერთო-კავკასიური კონფლიქტის სახე. თუ, რასაკვირველია, მხედველობაში არ მივიღებთ ცალკეულ ტერაქტს.

ჩეჩნეთში მიმდინარე კონფლიქტი უშუალო ზეგავლენას ახდენს საქართველოს უსაფრთხოებაზე. იგი, ჯერ ერთი, იწვევს სხვადასხვა ინციდენტს, რომელიც ეხება საქართველოს სამხედრო უსაფრთხოებას, ძაბავს ვითარებას პანკისის ხეობაში და უშუალოდ ზემოქმედებს რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობებზე. ამას ემატება ისიც, რომ რიგი რუსი სამხედრო თუ ოფიციალური პირი იმისათვის რათა, საზოგადოებრიობას განუმარტონ თავიანთი წარუმატებლობის მიზეზები, ყოველგვარი საფუძვლის გარეშე ამტკიცებს თითქოს რუსეთის დამარცხების მიზეზი იყოს ჩეჩენ ამბოხებულთათვის საქართველოს მხრიდან გაწეული დახმარება.

გასათვალისწინებელია, რომ კონფლიქტი კიდევ კარგა ხანს გაგრძელდება და იგი საქართველოს უსაფრთხოებას დაემუქრება საშუალო და, შესაძლოა, გრძელვადიან პერსპექტივაშიც. ამასთან, ასეთი საფრთხეები შეიძლება გაჩნდეს საბრძოლო მოქმედებათა დასრულების შემთხვევაშიც იმისდა მიუხედავად, თუ ვინ გაიმარჯვებს ამ საბრძოლო მოქმედებებში.

რწმენა, რომ ეს კონფლიქტი კიდევ დიდხანს გასტანს, ემყარება კონფლიქტის ტიპოლოგიას, საბრძოლო მოქმედებებში გამოყენებული სტრატეგიისა და ტაქტიკის ანალიზს.

ტიპოლოგიის თვალსაზრისით, ეს კონფლიქტი განეკუთვნება ისეთივე ხასიათის საბრძოლო მოქმედებებს, როგორიც იყო საფრანგეთის მიერ ინდოჩინეთისა და ვიეტნამში წარმოებული სამხედრო მოქმედებები, ამერიკელთა ოპერაციები ვიეტნამში, საბჭოთა ძალების მო-

ქმედებები ავლანეთში და ჩეჩნეთის პირველი კომპანია. ყველა ამ კონფლიქტს აქვს შემდეგი საერთო ნიშნები:

1. ისინი იწყება მას შემდეგ, რაც ჩნდება გავლენიანი ადგილობრივი ძალები, რომლებიც აწარმოებენ ბრძოლას ამა თუ იმ ტერიტორიის დამოუკიდებლობისათვის. რასაც მოსდევს კონფლიქტის ძლიერი მხარის მიერ ამ ძალების წინააღმდეგ მსხვილმასშტაბიანი მოქმედებების დაწყება.

2. საპირისპიროდ თავდაპირველი ჩანაფიქრისა, თანდათანობით იძენს ხანგრძლივ ხასიათს.

3. კონფლიქტი იზრდება მცირე ინტენსივობის ომში, სადაც ამგვარი სახის საბრძოლო მოქმედებისათვის მოუშადადებელი და ადგილებზე ცუდად ორიენტირებადი ძალები დიდ მსხვერპლს განიცდიან უფრო მცირერიცხოვანი, მაგრამ ადგილებზე უკეთ ორიენტირებულ ძალთაგან.

4. დროის გარკვეული ზღვრის შემდეგ დგება კრიტიკული მომენტი, როდესაც ერთი მხარე იწყებს მცდელობებს ამბოხებულების წინააღმდეგ დანარჩენი ადგილობრივი მოსახლეობის გამოყენებისა. მაგრამ ეს მცდელობებიც მარცხით მთავრდება.

5. თანდათანობით საზოგადოებრივი აზრი სამხედრო მოქმედებათა შეწყვეტის მოთხოვნას იწყებს. ამ მოთხოვნების პიკის მიღწევის შემდეგ მეომარი მხარე იძულებულია დაიწყოს მოლაპარაკებები ამბოხებულებთან ძალების გაყვანის შესახებ. სატელიტი ადგილობრივი ხელისუფლება (თუ ასეთი ამ დროისათვის კიდევ არსებობს) ემზობა გამარჯვებული ამბოხებულების ზეწოლით.

რასაკვირველია, ამგვარი ტიპის მოქმედებებში არსებობს განსხვავებებიც. მაგრამ ისინი დეტალებს ეხებიან და არა თავად საბრძოლო მოქმედებათა არსს. ყველა დასახელებული კონფლიქტი ერთი შედეგით დამთავრდა, და არ ჩანს არავითარი მიზეზი, რომ ჩეჩნეთის მეორე ომი გამონაკლისი იქნება ამ წესიდან.

სამხედრო სტრატეგია ჩეჩნეთის ომში. ჩეჩნეთის ომის სამხედრო სტრატეგია რიგ ნიუანსურ განსხვავებებს შეიცავს. სახელდობრ, განსხვავებით ავღანეთის, ალჟირის ან ვიეტნამის ომებისა, ჩეჩნეთის პირველ და მეორე ომის საწყის ეტაპებზე აღინიშნებოდა კლასიკურ ან კლასიკურთან მიახლოებული საბრძოლო მოქმედებები, განსაკუთრებით დასახლებული პუნქტებისათვის ბრძოლაში. იგივე ითქმის პირველ ომში გროზნოს შტურმზე ჩეჩნების მიერ, რომელიც რუსების დამარცხებით დამთავრდა. ამ დამარცხებას პირველი ომის დასრულება მოჰყვა.

ომის მოქმედებათა სტრატეგიის თვალსაზრისით, ჩენებს რამდენიმე უპირატესობა აქვთ რუსებთან შედარებით. მათ აქვთ პარტიზანული მოქმედებებისათვის დიდი გამოცდილება და კარგად ერკვევიან ადგილმდებარეობაში. მათი მორალური სულისკვეთება მაღალია, რაც ამგვარი ტიპის სამხედრო მოქმედებებისათვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. რუსეთი იძულებულია პერიოდულად აწარმოოს ჯარისკაცთა როტაცია, რასაც შედეგად მოსდევს ის, რომ ჯარისკაცები ადაპტირებიდან გარკვეული დროის შემდეგ ტოვებენ ჩენეთის ტერიტორიას. რუსეთის შეიარაღებული ძალების მორალური დონე დაბალი ან ძალიან დაბალია, რასაც ადასტურებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ჩენეთში გაშლილი 42-ე მოტომსროლელი დივიზიიდან მხოლოდ 2000 წლის მეორე ნახევარში (ანუ იმ პერიოდში, როდესაც რუსეთი ამტკიცებდა, რომ საბრძოლო მოქმედებები პრაქტიკულად დამთავრდა) დათხოვილ იქნა 3306 „კონტრაქტნიკი“ (ანუ შენაერთის თითქმის მესამედი). ისინი დაითხოვეს კონტრაქტის შეუსრულებლობის გამო, რაც, ძირითადად, დაბალ მორალურ-ფსიქოლოგიურ მდგრადობაში გამოიხატებოდა.

თუმცა ობიექტურობისათვის უნდა აღინიშნოს, რომ ჩენეთის მეორე ოპერაციის პირველი ეტაპი მაინც უკეთ იყო ორგანიზებული, ვიდრე პირველი ომი. პარიზში მასხადოვის მთავარი შტაბის წარმომადგენელმა ჰუსეინ ისხანოვმა დაადასტურა, რომ შარშანდელი წლის დასაწყისში (საუბარია 2000 წლის დასაწყისზე) ჩენებმა სერიოზული დანაკარგები განიცადეს. ჩენეთის პირველ ომში მათ არც ერთი ოპერაციისას არ დაუკარგავთ 100-ზე მეტი მებრძოლი, ახლა კი მხოლოდ კომსომოლსკის ბრძოლისას 841 მებრძოლი დაკარგეს.

გროზნოსთვის ბრძოლაში ჩენებმა, მიუხედავად იმისა, რომ ოფიციალური მონაცემებით მხოლოდ 300 კაცამდე დანაკარგი ჰქონდათ (იგივე წყაროებით რუსეთის დანაკარგი 1000-მდე მოკლულსა და რამდენიმე ათას დაჭრილს აღწევდა), მაინც დატოვეს დედაქალაქი, ვინაიდან გაუთავებელმა დაბომბვებმა (მათ შორის ვაკუუმური ბომბების გამოყენებით) და მშვიდობიანი მოსახლეობის უკიდურესად სავალალო მდგომარეობამ მათზე უაღრესად მძიმე გავლენა მოახდინა (არსებობს სხვა ვერსიაც, რომ ჩენების საველე მეთაურებმა გროზნო დატოვეს პუტინისგან დიდი საფასურის ფასად. გროზნოს დაკავების გარეშე პუტინი ვერ მოახერხებდა პირველივე ტურში გამხდარიყო რუსეთის პრეზიდენტი). გროზნოში ჯერ ერთმა საველე მეთაურმა დატოვა პოზიციები, შემდეგ სხვებიც მიჰყვნენ. უკანდახევა საკმაოდ არაორგანიზებულად ჩატარდა და ამბოხებულებმა ამ დროს

უფრო მეტი მებრძოლი დაკარგეს, ვიდრე უშუალოდ ქალაქისათვის ბრძოლაში.

რუსები ახერხებდნენ მთებში განლაგებული მებრძოლების პელენგაციასა და მათი საცეცხლე ძალის გამოყენებას სავარაუდო სამიზნეების წინააღმდეგ. ასე რომ, შარშან გაზაფხულისათვის ჩეჩნების მდგომარეობას იოლს ვერ ვუწოდებდი.

მაგრამ რუსეთის არმიის მიერ გამოჩენილმა სისასტიკემ, რომელიც რუსულ პრესასაც აშფოთებდა, ჩეჩნურ წინააღმდეგობას პოზიციები გაუძლიერა. ჩეჩენმა ამბოხებულებმა მასიურად დაიწყეს რაზმების გაგზავნა ბარად, სადაც ისინი მოსახლეობის მხარდაჭერით სარგებლობდნენ. რუსეთის დანაკარგები იზრდებდა, ხოლო ჩეჩნეთის მოსახლეობა, განსაკუთრებით ოც წლამდე ახალგაზრდები მზად იყვნენ დაუსრულებლად ეწარმოებინათ სამხედრო მოქმედებები.

გასათვალისწინებელია თეატრის მთიან-ტყიანი ხასიათი, რაც აგრეთვე აიოლებს პარტიზანულ მოქმედებებს. როგორც კოსოვოს ომმა ცხადყო, ასეთ თეატრზე უვარგისია დამიზნების ლაზერული სისტემები, რომლითაც აღჭურვილია რუსეთის ავიაცია. ამ უკანასკნელის შეიარაღებაზე არ არის გპს-სის სისტემის ბომბები (და უახლოეს ხანში არც იარსებებს ფინანსურ მოსაზრებათა გამო). ძნელად გასაგალად გიღილებზე გადაადგილებისათვის ჩეჩნები მასიურად იყენებენ ცხენებს, რომლებიც არ ჰყავთ რუსებს და რომც ჰყავდეთ ვერ გამოყენებდნენ, რადგან არმიას არ გაუვლია საკავალერიო მომზადება.

რუსეთმა ფაქტობრივად აღიარა, რომ მის მიერ განხორციელებული სტრატეგია ვითარების ადეკვატური არ იყო. ეს გამოიხატა იმით, რომ კაზანცევი, შემანოვი და ტროშევი სხვადასხვა საბაბით ჩამოაშორეს სამხედრო მოქმედებებს, ხოლო გენერალი ბარანოვი ფსბ-ს დაუქვემდებარეს. რაც მთავარია, რუსეთმა ჩეჩნეთში მოქმედებისათვის ახალი სტრატეგია მიიღო.

რუსეთის ახალი სტრატეგია

ახალი სტრატეგია ემყარება იმ გამოცდილებას, რომელიც ჰქონდა საბჭოთა უშიშროების ორგანოებს დასავლეთ უკრაინელებთან და ბალტიისპირელებთან ბრძოლაში. ეს სტრატეგია ეფუძნებოდა შემდეგ პრინციპებს:

– ამბოხებულებთან ბრძოლაში პრიორიტეტი ენიჭება უშიშროების ორგანოებს.

— ოპერატიული ხელმძღვანელობა აგრეთვე გადადის უშიშროების სტრუქტურებზე.

— ყოველ დასახელებულ პუნქტში ხდება გარკვეული ქვედანაყოფის მუდმივმოქმედი დისლოკაცია. ეს ქვედანაყოფი დღისით თუ ღამით თვალყურს ადევნებს მოსახლეობას.

— დასახლებულ პუნქტებს გარეთ მოქმედი პარტიზანების წინააღმდეგ მოქმედება ძირითადად ევალება სპეცდანიშნულების ძალებს.

უფრო კონკრეტული თვალსაზრისით, ამ გეგმის რეალიზაცია შემდეგ ხასიათს მიიღებს:

— ჩეჩნეთის 162 დასახელებულ პუნქტში განლაგდება გარნიზონები ასეულის ან გაძლიერებული ასეულის დონეზე (100-200 მეომარი).

— დასახლებულ პუნქტებში — კალინოვსკოე, ხანკალა, ბორზოე, შალი და ზოგიერთ სხვა რეგიონში განლაგდებიან გარნიზონები (ძალები), რომელიც ოპერატიულად დაექვემდებარება რაიონების კომენდანტებს.

— ცენტრალურ რეზერვს შექმნის 42-ე მოტომსროლელი დივიზია (დისლოკაციის ადგილი გროზნო-გუდერმესი), აგრეთვე შინაგანი ძალების ბრიგადა (იქვე).

— გარდა თავდაცვის სამინისტროს ნაწილებისა, ისეთ დასახლებულ პუნქტებში, როგორიცაა: ჩერვლენოი, გუდერმესი, კურჩალოი, ურუს-მარტანი და ვედენო განლაგდება შინაგან საქმეთა სამინისტროს შინაგანი ჯარების ბატალიონები, თითოეული დაახლოებით 500 მებრძოლის ოდენობით.

— ამრიგად, ჩეჩნეთში დარჩენილი ძალების ოდენობა დაახლოებით 50-60 ათასამდე ჩამოვა, რაც ავღანეთის ტერიტორიაზე დისლოცირებული კონტინგენტის დაახლოებით ნახევარია, იმ ვითარებაში, როდესაც ჩეჩნეთის ტერიტორიას ავღანეთის ტერიტორია თითქმის 50-ჯერ ჭარბობს. შესაბამისად, სამხედრო მოქმედებების გამოცხადებული დასრულების შემდეგ ჩეჩნეთის ტერიტორიის ერთ კვადრატულ ერთეულზე 25-ჯერ მეტი ჯარისკაცი იქნება განთავსებული, ვიდრე ავღანეთში ყველაზე მძიმე ბრძოლებისას. ეს ფაქტი და სტატისტიკა შესანიშნავად ცხადყოფს რაოდენ შორს არის ჩეჩნეთის ომი დასრულებისაგან.

— ასეთი დაჯგუფებისათვის მუდმივი ინფრასტრუქტურის შექმნისათვის ჩეჩნეთში მოიხიდება 4000 სამხედრო მშენებელი და 300 ერთეული სამშენობლო ტექნიკა.

ასეთია ზოგად ჩარჩოებში რუსეთის ახალი სტრატეგიის საფუძვე-

ლმდებარე ელემენტები. სტრატეგიული ანალიზის შემდგომი ეტაპია იმის განსაზღვრა, თუ რამდენად წარმატებული შეიძლება იყოს ასეთი სტრატეგია.

რუსეთის ახალი სტრატეგიის შეფასება

ცხადია, სტრატეგიის შეფასებისას ჩვენ უპირატესად სამხედრო კრიტერიუმებით ვიხელმძღვანელებთ. ახლა აღვნიშნავთ იმ ფუნდამენტურ განსხვავებას, რომელიც არსებობს დასავლეთ უკრაინის ან ბალტიისპირეთის ომის შემდგომ და დღევანდელ ჩეჩნეთში არსებულ ვითარებას შორის.

— აბსოლუტურად არაადეკვატურია სტალინის რეჟიმის ძალის, რესურსებისა და ნების შედარება დღევანდელი რუსეთის ძალასთან, რესურსებსა და ნებასთან;

— დასავლეთუკრაინელებსა და ბალტიისპირელებს ებრძოდნენ ადამიანები, რომელთაც მცირე ხნის წინ გამარჯვებას მიაღწიეს კაცობრიობის ისტორიაში უდიდეს ომში და რომელნიც შეკრულნი იყვნენ ერთიანი იდეოლოგიით. მაშინ, როდესაც დღეს ჩეჩნეთში ომობენ ადამიანები, რომლებიც უკვე დამარცხდნენ ერთ, ზოგიერთები ორ ომში (თუ ავღანეთსაც ჩათვლით) და რომლებსაც არ აერთიანებთ არავითარი იდეოლოგია.

— სტალინის დროს დისციპლინა ბევრად უფრო (რომ არ ვთქვათ შეუდარებლად) მაღალი იყო, წარმოდგინელი გახლდათ, რომ ტერორისტობაში ეჭვმიტანილი პირი ფულის გადახდის საფუძველზე გამოეშვათ, მით უფრო, რომ მოწინააღმდეგე მხარისათვის იარაღი და ტყვიაწამალი მიეყიდათ. დღევანდელ ჩეჩნეთში ეს ყოველდღიური რეალობაა.

— დასავლეთუკრაინელი და ბალტიისპირელი პარტიზანების წინააღმდეგ მიქმედებდნენ შეუდარებლად დიდი ძალები: ათეულობით საარმიო და უშიშროების დივიზიები (თანაც ომის წარმოების გამოცდილებით), ათასობით ოპერმუშაკი. რუსეთს დღეს ამისთვის პრაქტიკულად არ აქვს ადამიანური თუ მატერიალური რესურსები.

— სტალინის რეჟიმი დაცული იყო გარეპოლიტიკური თუ პუშკინო-იტარული ზეწოლისაგან, მაშინ, როდესაც დღევანდელი რუსეთი მისი დასავლეთზე ეკონომიკური დამოკიდებულების გამო ექვემდებარება ასეთ ზეწოლას.

უკვე ეს განსხვავებებია საკმარისი, რათა ეჭვქვეშ დავაყენოთ რუსეთის ახალი სტრატეგიის ეფექტიანობა. მაგრამ ჩეჩნეთის

შემთხვევაში დამატებით მუშაობენ მთელი რიგი სხვა ფაქტორებიც.
– თავიანთი ფსიქოლოგიითა და ბრძოლისუნარიანობით შეუძლებელია ჩეჩნების შედარება დასავლეთუკრაინელებთან ან მით უფრო ბალტიისპირელებთან.

– დასავლეთ უკრაინასა და ბალტიისპირეთში არ მოქმედებდა ისლამური ფაქტორი. დასავლეთ უკრაინასა და ბალტიისპირეთს არ ჰქონდა გასასვლელი რუსეთისგან მეტ-ნაკლებად დამოუკიდებელ სახელმწიფოებზე.

– სტალინის უშიშროების სისტემის შედარება დღევანდელი რუსეთის უშიშროების სისტემასთან ვერაფრით კრიტიკას ვერ უძლებს.

– უშიშროებისთვის ოპერაციის ხელმძღვანელობის გადაბარებისას უცნობია მრავალრიცხოვანი რეორგანიზაციებითა და კვალიფიკაციური კადრების წასვლით (პენსიაში, კომერციული სტრუქტურების უშიშროების სამსახურებში გადაბარებით და ა. შ.) დასუსტებული სისტემა რამდენად მოახერხებს ეფექტიან მოქმედებას მუსულმანურ, მით უფრო ჩეჩნურ რეგიონში.

ზემოხსენებული ფაქტორების გარდა, რუსეთის ახალი სტრატეგიის რეალიზაციას ხელს შეუშლის შემდეგი ფაქტორები:

– არსებობს ერთდღერთი გამოცდილება, როდესაც ჩეჩნეთში სამხედრო ოპერაციის წარმოების სარღლობა თავის თავზე უშიშროების სტრუქტურებმა აიღეს. ეს იყო პერვომაისკის ცნობილი ბრძოლა სალმან რადუევის წინააღმდეგ. ეს ოპერაცია რუსეთის სამხედრო ისტორიის ერთ-ერთ ყველაზე სამარცხვინო ფურცელია.

– ჩეჩნეთის როგორც პირველ, ისე მეორე ომში მოქმედებს სრულიად სხვადასხვა უწყებისადმი დაქვემდებარებული ძალები. როგორც გამოცდილება ცხადყოფს, მათ შორის ურთიერთქმედების ხარისხი ძალიან დაბალია, ზოლო ურთიერთუნდობლობა – დიდი, იქამდე, რომ მათ ერთმანეთისაგან განსხვავებული, ზოგჯერ საპირისპირო დავალებები ეძლევათ.

– როგორ სტაციონარულადაც არ უნდა განლაგდნენ რუსეთის ჯარები ჩეჩნეთში, მათ მაინც მოუწევთ სურსათ-სანოვავის, ამუნიციის და ა. შ. გადატანა დასახლებულ პუნქტებს შორის. ამგვარი გადატანებისას ისინი ისევე ადვილად თავდასასხმელი იქნებიან ჩეჩნეთა და მათი მობილური რაზმების ზემოქმედებისაგან.

– არ არსებობს არავითარი გარანტია იმისა, რომ სტაციონარული დისლოკაცია კონტრპროდუქტული არ იქნება. ვინაიდან არაფერი არ ეწინააღმდეგება ისე მცირე ინტენსივობის ომისათვის დამახასიათებელ მაღალმობილურ და მაღალმანევრულ ოპერაციებს, როგორც

სტაციონარული დისლოკაცია. ჩენებს შეუძლიათ რუსების სტაციონარული გარნიზონებისთვის ცეცხლის მუდმივი დაშენით (განსაკუთრებით ღამის საათებში) მათი გამოფიტვა და ფსიქოლოგიური მდგრადობის კიდევ უფრო დაქვეითება. ამას გარდა, გაურკვეველია როგორ მოახერხებს ასეული, თუგინდ გაძლიერებული, ეფექტიან მოქმედებას ჩენეთის წინააღმდეგ, რომელთაც უკვე აქვთ გამოცდილება რუსული ასეულების მთლიანად განადგურებისა (მხედველობაში გვაქვს რიაზანის საჰაერო-სადესანტო დივიზიის ასეული მთლიანად განადგურება). ამის გარდა, სტაციონარული დისლოკაცია უამრავ დასახლებულ პუნქტში ჩენებს საშუალებას მისცემს თავს დაესხნენ ასეულის დისლოკაციის ადგილს, მათი ნაწილი გაიტყუონ და ძირითადი ძალებით გაანადგურონ გარნიზონის დანარჩენი, ნაწილი. თუ გარნიზონი მათ არ გაედევნება, მოწინააღმდეგეს ჩენები უბრალოდ გამოფიტავენ გაუთავებელი ღამის თავდასხმების გზით. ასე რომ, მუდმივი დისლოკაცია კონტრპროდუქტული იქნება წმინდა ტაქტიკური თვალსაზრისით.

რუსეთის გავლენიანი გაზეთი „ნეზავისიმაია გაზეთა“ 2001 წელს რვა თებერვლის ნომერში აღნიშნავდა, იქნება შთაბეჭდილება, რომ ვიღაც გავლენიანი პირები დაინტერესებულნი არიან საბძროლო მოქმედებათა დაუსრულებელი გაგრძელებით. რომ ახალი სტრატეგია სხვა არაფერია, თუ არა მთელი რესპუბლიკის მასშტაბით სტრატეგიულ თავდაცვაზე გადასვლა, რასაც ძალების კონცენტრაციის ნაცვლად მათი გაფანტვა მოსდევს. როგორც გაზეთი აღინიშნავს, „კონტრპარტიზანული მოქმედებების მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ შეიარაღებული ამბოხით მოცულ ტერიტორიაზე დაჯგუფების ამგვარი გაფანტვა ჩიხისაკენ მიმავალი გზაა და ანუ ჩენეთის მეორე ომი არასოდეს დასრულდება“.

ამას ემატება შემდეგი გარემოებები:

– რუსეთს ფიზიკურად არ ექნება საშუალება განალაგოს საკმარისი ძალები ჩენეთის ყველა დასახლებულ პუნქტში. დისლოკაციის ზემოთ ნაჩვენები სქემიდან გამომდინარე, 10-15 დასახლებულ პუნქტში განლაგდება 20-25 ათასი მებრძოლი (იგულისხმება 42-ე დივიზია თავისი დაახლოებით 15 ათასი მებრძოლით, შინაგანი ძალების ბრიგადა 5-6 ათასი მებრძოლით და შინაგანი ძალების ხუთი ბატალიონი თითოეული 500 მებრძოლით). შესაბამისად, დანარჩენ 150-მდე დასახლებულ პუნქტში რუსეთს საშუალოდ შეეძლება განალაგოს 150-250 მებრძოლი (იმისდა მიხედვით რა რაოდენობის კონტინგენტი დარჩება ჩენეთში 50 ათასი, თუ 60 ათასი). მაგრამ ეს საშუალო-სტატის-

ტიკური ციფრებია. ზოგიერთ დასახლებულ პუნქტში რუსეთი იძულებული იქნება განაღდოს ორი ასეული, ზოლო სხვებში შესაბამისად მხოლოდ ოცეული. ამ ოცეულს კი ახალგაზრდა ლეიტენანტი უხელმძღვანელებს, რომელსაც საბრძოლო ფუნქციების გარდა, მოუწევს შეასრულოს დაზვერვა და კონტრდაზვერვა, ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობა. რუსეთს აშკარად არ ჰყავს საჭირო ოდენობით მომზადებული ოცეულებისა და ასეულების მეთაურები ამგვარი საქმიანობისათვის. არადა ასეთ კადრებს ახალი სტრატეგია არ ამუშავებს დასახლებულ პუნქტთა უმრავლესობაში.

— უაღრესად რთულია ასეთი მომორეგლები გარნიზონების უზრუნველყოფა. ამდენი გარნიზონი გაუთავებლად მოითხოვს უზარმაზარი ოდენობის ავტოკოლონების გადაადგილებას, რაც შესანიშნავ პირობებს შეიქმნის არა მხოლოდ გარნიზონებზე, არამედ მათ უზრუნველყოფ კოლონებზე თავდასხმებისათვის.

— გარნიზონებს ძალიან გაუჭირდებათ თავიანთი რესურსებით მოიპოვონ სასმელი წყალი, საკვები, დაამზადონ საჭმელი.

— ყოველივე ზემოთქმულიდან ერთი დასკვნა შეიძლება გაკეთდეს: ახალი სტრატეგია, რომლის ავტორადაც გენშტაბის უფროს კვაშნინს ასახელებენ, ვერავითარ შემთხვევაში ვერ იქნება ეფექტიანი. რუსებს ამ სტრატეგიის რეალიზების შემთხვევაში გაუთავებლად მოუწევთ სამხედრო მოქმედებების წარმოება, ზოლო ძველ სტრატეგიაზე დაბრუნება ასევე გაუთავებელ მოქმედებებს გამოიწვევს, ვინაიდან, როგორც გამოცდილება ცხადყოფს, რუსეთი თავის მიზნებს ვერც ძველი სტრატეგიით აღწევდა (აკი ამიტომაც გადავიდნენ ახალ სტრატეგიაზე). გამოსავალი შეიძლება კიდევ ერთი ახალი სტრატეგია იყოს, მაგრამ ისმება კითხვა — არსებობს ბუნებაში საერთოდ ასეთი რამ?

ამას ემატება მსხვერპლი, დაჭრილთა დიდი რაოდენობა (8 ათასზე მეტი დაჭრილიდან მწყობრში დაბრუნდება მხოლოდ 2500-მდე ჯარისკაცი თუ მოახერხა). თავდაცვის სამინისტროს ჯარების როტაცია 60 დღეში ერთხელ ხდება, რაც აგრეთვე ართულებს საბრძოლო მოქმედებებს და, რაც მთავარია, ომი ძალიან მძიმე ტვირთად აწევბა ჩეჩნეთის ეკონომიკას. ლონდონის სტრატეგიული კვლევების საერთაშორისო ინსტიტუტის გამოთვლით ახლანდელი კამპანია პიკების სტანდარტებით 5 მლრდ დოლარი დაჯდა, საპირისპიროდ პირველი კამპანიის — 3, 8 მლრდ-ი. საკმარისია ნათვობზე ფასების დაცემა და რუსეთს ძალიან გაუჭირდება კამპანიის დაფინანსება. არადა პუტინს, რომელიც პრეზიდენტი ჩეჩნეთის ომის ტალღაზე

გახდა, ძალიან გაუძნელობდა მოქმედებათა დასრულება (ზემოთქმულიდან ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, ვის სასარგებლოდ დასრულება სამხედრო მოქმედებები).

კითხვები:

1. რა არის და როგორია რუსეთის ახალი სტრატეგია?
2. რამდენად წარმატებული შეიძლება იყოს ეს სტრატეგია?

ნატო-ს ახალი როლი და მისი გაფართოება

საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის შემდეგ არსებითი მომენტია ნატო-ს გაფართოების ტენდენცია და მისი ფუნქციების ტრანსფორმაცია, რაც შესაბამისად აისახა ნატო-ს საიუბილეო სამიტზე მიღებულ ფუძემდებლურ დოკუმენტში. ნატო-ს გაფართოება შეგვიძლია დასავლური სივრცის განვრცობის კონტექსტში განვიხილოთ, მაგრამ ამ სამხედრო-პოლიტიკურ ალიანსში ახალ სახელმწიფოთა გაწევრიანებასა და მისი ფუნქციების შეცვლას მთელი რიგი სპეციფიკური მომენტები ახასიათებს. ამის გამო მიზანშეწონილია ამ პროცესის ცალკე განხილვა.

ნატო-ს ფუნქციონალური ტრანსფორმაცია გულისხმობს ამ ალიანსის ამოცანების შეცვლას. ეს ნიშნავს, რომ მისი წევრები ეროვნული ტერიტორიების დაცვიდან გადადიან საერთო ინტერესების დაცვაზე, რაც ეროვნული ტერიტორიის გარეთ მოიაზრება. ამ მიზნებს შორის პრიორიტეტულად შეიძლება მივიჩნიოთ სამი: ბრძოლა მასობრივი იარაღის გავრცელებასთან, ბრძოლა ტერორიზმთან და სხვადასხვა სახის საერთაშორისო ორგანიზებულ დაჯგუფებასთან და ეთნიკური, რელიგიური თუ სხვა სახის კონფლიქტების აღკვეთა ნატო-ს წევრ-სახელმწიფოთა ეროვნული ტერიტორიის სიახლოვეს. როგორც ნატო-ს ახალი ფუძემდებლური დოკუმენტიდანაა ცნობილი, ეს ალიანსი ასევე ღიდ ყურადღებას ანიჭებს საერთაშორისო სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო სისტემების უსაფრთხო ფუნქციონირების უზრუნველყოფას.

ნატო-ს ტერიტორიული გაფართოება არ არის გამოწვეული მხოლოდ ალიანსის ტაქტიკური სამხედრო მიზნებით. ეს გაფართოება აუცილებელი წანამდევარია იმისათვის, რათა ალიანსმა თავისი ახალი ფუნქციის შესრულება შეძლოს. კოსოვოში ადამიანის უფლებათა მასობრივი დარღვევების აღკვეთას ნატო ვერ მოახერხებდა, რომ არა მჭიდრო კოორდინაცია ნატო-სა და მის არაწევრ ბალკანურ სახელმწიფოებს (რუმინეთი, ბულგარეთი, მაკედონია, ალბანეთი), აგრეთვე ნატო-სა და რუსეთს შორის. უკვე ეს ფაქტი ადასტურებს, რომ ისამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპაში, ანუ იმ რეგიონში, რომელსაც საქართველოც განეკუთვნება, არსებული კონფლიქტების მოსაგვარებლად და შესაძლო კონფლიქტების ნეიტრალიზაციისათვის ნატო-ს განვრცობას არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება.

ნატო-ს ახალი როლი საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში გულისხმობს იმას, რომ იქ, სადაც ამას რაღაც მიზეზების გამო გაერო ვერ ახერხებს, ეს ალიანსი პასუხისმგებლობას იღებს წესრიგის დამყარებასა და ადამიანის უფლებათა მასობრივი დარღვევების აღკვეთაზე. მართალია, ამ დროს ნატო-ს მოქმედების გეოგრაფიული არეალი მნიშვნელოვნად იზრდება, მაგრამ ის არ იქცევა პლანეტარული მასშტაბის მოქმედ ორგანიზაციად. მისი პასუხისმგებლობის ზონად დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ევრაზია რჩება, ანუ ის არეალი, რომელშიც პრიორიტეტულად მოხდება გაფართოებადი დასავლეთის ფუნდამენტური ტენდენციის განხორციელება. ნატო-ს გაფართოებაში ჩვენ საშიშს არაფერს ვხედავთ. პირიქით, მივესალმებით იმ პროცესს, როდესაც რამდენიმე ათეული დასავლური დემოკრატიული სახელმწიფოსაგან შემდგარი ალიანსი თავის თავზე იღებს პასუხისმგებლობას იქ, სადაც ამას სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციები ვერ ახერხებენ. ამასთან, ნატო-ს წევრობა მის წევრს, უფლებებთან ერთად მნიშვნელოვან ვალდებულებებსაც აკისრებს, უპირველეს ყოვლისა, საშინაო წყობისა და სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტების ეფექტიანობის აზრით. ამავე დროს, ნატო-ს წევრობა მოასწავებს, რომ ამ სახელმწიფოს თავისი სიტყვა ეთქმის ყველაზე ძლიერ და ეფექტიან საერთაშორისო გაერთიანებაში, რაც ამ ქვეყანას საშუალებას აძლევს მისთვის განკუთვნილი ადგილი დაიკავოს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში.

ნატო-ში ახალი წევრების მიღებას პრევენტული ფუნქციაც ეკისრება. იმ პრივილეგიების სანაცვლოდ, რაც ნატო-ს წევრებს გააჩნიათ, იღებენ საერთაშორისო ნორმების გათვალისწინებით, კანდიდატები ვალდებულია იღებენ მშვიდობიანად მოაგვარონ თავიანთი საშინაო კონფლიქტები, მოაწესრიგონ (ასევე მშვიდობიანად) სადავო საკითხები მეზობლებთან და უზრუნველყონ ისეთი საშინაო წყობა, რომელშიც დაცული იქნება ადამიანთა ძირითადი პოლიტიკური და სოციალური უფლებები. ყოველივე ეს დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთ ევრაზიაში მშვიდობისა და სტაბილურობის ზონის შექმნას შეუწყობს ხელს.

ნატო-ს გაფართოება: პრობლემები და პერსპექტივები

გასული საუკუნის ბოლო ათასწლეულში საბჭოთა კავშირის დაშლამ, რაც მოულოდნელი იყო არა მხოლოდ საბჭოთა ლიდერებისათვის, არამედ დასავლეთის ბევრი პოლიტიკოსისათვის, სრულიად შეცვალა

გლობალური პოლიტიკა. გამოჩნდა, ფუჟუიამას სიტყვებით რომ ვთქვათ, არა მხოლოდ „უკანასკნელი ადამიანის“ სილუეტი და „ისტორიის დასასრული“, არამედ თვისებრივად სრულიად ახალი პრობლემების მთელი წყება. პოლიტიკურ ტრანსფორმაციას ევრაზიულ კონტინენტზე თან მოჰყვა სამხედრო ხასიათის ცვლილებები. განვლილი ათწლეულის მანძილზე ევროპის კონტინენტზე განვითარებული მოვლენები მთლიანობაში ევროპის ინტეგრაციისა და ნატო-ს აღმოსავლეთისაკენ გაფართოების პროცესს წარმოადგენს. ევროპასთან მიმართებით ინტეგრაციაზე აქცენტირება, სულაც არ ნიშნავს, რომ არ მიმდინარეობს ევროპის გაფართოება. ევროპის პოლიტიკური გაფართოება, მისი იერარქიული და მრავალპირობითი ხასიათის მიუხედავად, ფაქტია. თუმცა, ევროპისა და ნატო-ს გაფართოებას შორის არ არსებობს აუცილებელი კავშირი; ევროპის რაგინდ მაღალი პოლიტიკური სტრუქტურების წევრობა არ გულისხმობს ამა თუ იმ ქვეყნის ნატო-ში გაწევრიანებას და პირიქით ამას მრავალი მიზეზი გააჩნია, მათ შორის აღსანიშნავია, რომ ნატო არ არის წმინდა ევროპული სამხედრო-პოლიტიკური ორგანიზაცია. მასზე საუბრისას ხშირად მხედველობიდან გვეკარგება ის პოლიტიკური ვითარება, რომ ნატო-ს სახით ევროპული დემოკრატიის პლაცდარმზე მყარად აქვს ფეხი მოკიდებული შეერთებულ შტატებს. ეს ერთი შეხედვით უმნიშვნელო და არაფრისმთქმელი დაზუსტება ძალზე არსებით იმპლიკაციებს გულისხმობს. კერძოდ, უთუოდ ანგარიშგასაწევია, რომ ნატო-ს აღმოსავლეთისაკენ გაფართოებით იზრდება არა იმდენად ევროპული, რამდენადაც ამერიკული სამხედრო სტრატეგია, რაც, იმავე ევროპული რესურსების გონივრულ და ზომიერ გამოყენებას ემყარება.¹

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დასავლეთის ბევრი სამხედრო-პოლიტიკური უწყება თითქმის ერთხმად აღნიშნავდა ტრადიციულ საფრთხეთა ხასიათის ცვლილებას, ისევე, როგორც მათზე რეაგირების სისტემის ტრანსფორმაციის ფაქტს. იმავე ქვეყნების შესაბამისი სამსახურები ცდილობდნენ გამოეთვალათ მომავლის გამოწვევების სპეციფიკა და მინიმუმამდე დაეყვანათ არაპროგნოზირებადი მოვლენები.

როგორც ევროპაში, ბოლო ათწლეულში განვითარებულმა მოვლენებმა გვიჩვენა, დასავლეთის წამყვანი ქვეყნების აღნიშნული რეაქცია საკვებით დროული აღმოჩნდა. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ისეთ ცალკეულ შემთხვევებს, როგორიცაა, ვთქვათ, ბირთვული იარაღის გავრცელება ან ტერორიზმი, შეგვიძლია მივუთითოთ დიდ და ხანგრძლივ ომზე ბალკანეთში, რომელიც ტრადიციული გამოწვევების

სისტემისათვის სრულიად გაუგებარი იქნებოდა. ბალკანეთის კონფლიქტებმა ცხადყვეს, რომ ამ ურთიერთობის ასახსნელად (არადა თვისებრივად ბალკანეთის კონფლიქტები დიდად არ განსხვავდებოდა, ვთქვათ, იგივე კავკასიური კონფლიქტებისაგან) ეთნიკური შეუთავსებლობა ან, მით უფრო ხალხების დაბალი კულტურული დონე სრულიად არადამაკმაყოფილებელია.

როგორც არ უნდა იყოს საქმე, ნატო აღმოჩნდა ერთადერთ სამხედრო ძალა, რომელმაც არა მხოლოდ აქტიური მონაწილეობა მიიღო კონფლიქტების დარეგულირებაში, არამედ გამოიყენა ეს სიტუაციები გაფართოების სტრატეგიისათვის. ნატო-ს გაფართოება უახლოეს მომავალში შეუფერხებელი პროცესი იქნება, რომელიც შექმნის სრულიად ახალ სამხედრო-პოლიტიკურ რეალობებს საქართველოს სახელმწიფოსათვის, მისი შეიარაღებული ძალებისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ პროცესზე ყურადღებით დაკვირვება, არამედ მოსალოდნელი ცვლილებების მაქსიმალური გათვალისწინება. ამ დროს, რა თქმა უნდა, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ნატო-ს წევრი ქვეყნები, ისევე როგორც მთლიანი სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკის ხელმძღვანელობა, საქართველოს მიმართ უფრო მეგობრულადაა განწყობილი, ვიდრე ნეიტრალურად (ბოლოს და ბოლოს საქართველო ნატოს პროგრამის – „პარტნიორობა მშვიდობისათვის“ – წევრი ქვეყანაა), მაგრამ რამდენადაც სამხედრო-პოლიტიკური რეალობა, თავად ცხოვრება ყოველთვის უფრო რთული და მრავალწახნაგოვანია, ვიდრე ჩვენი შეხედულებები მათ შესახებ, ამდენად, გემართებს სრულიად გავიაზროთ ნატო-ს გაფართოების შედეგები და მასთან დაკავშირებული პრობლემების ის წრე, რომელიც კავკასიას უკავშირდება.

ჩვენ არა გვაქვს პრეტენზია თუნდაც მიახლოებითი სისრულით დაისვას ნატო-ს გაფართოებასთან დაკავშირებული საქართველოსათვის მნიშვნელოვანი საკითხები. ამგვარი ამოცანის განხორციელებას მთელი კოლექტივის ძალისხმევა დასჭირდებოდა. ჩვენ მხოლოდ ნატო-ს გაფართოებასთან დაკავშირებულ ზოგად ტენდენციებს მიმოვიხილავთ, რომლებიც შემდეგ, შესაძლოა, სხვადასხვა მიმართულებით დაკონკრეტდეს.

გაფართოება აღმოსავლეთით, ნატო-ს აძლევს რიგ სამხედრო, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ უპირატესობებს. განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე.

1. უსაფრთხოება (სამხედრო ასპექტები)

ნატო დასაწყისშივე შეიქმნა აღმოსავლეთიდან მოსალოდნელი საფრთხის უვნებელყოფის საშუალებად. ჯერ ვარშავის პაქტმა, ხოლო შემდგომში საბჭოთა კავშირის დაშლამ ასეთი საფრთხე მოსპო. მიუხედავად ამისა, ნატო-ს გაფართოებას აქვს მიმართულება – აღმოსავლეთით, რაც განისაზღვრება ნატო-ს ხელმძღვანელობის განზრახვით, გარანტირებული გახადოს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში დღეს მოპოვებული უსაფრთხოება.

მტრულად განწყობილი სახელმწიფო, აღმოსავლეთით მდებარე სახელმწიფოებისაგან (მით უფრო სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკი) დღეს ნატო-ს არ ჰყავს. ასეთი განწყობების არსებობის შემთხვევაშიც კი აღმოსავლეთით მდებარე ევროპული სახელმწიფოები – ყველა ერთის გარდა, მეტად სუსტია საიმისოდ, რომ პრობლემები შეუქმნას არათუ მთელ ბლოკს, არამედ თუნდაც ცალკე აღებულ მის ლიდერ ქვეყნებს. ჩერთადერთი ნატო-ს აღმოსავლეთით მდებარე ქვეყანა, რომელსაც ანგარიშგასაწევი პოტენციალი აქვს და რომლის სამხედრო-პოლიტიკური სტრატეგია, სხვადასხვა მიზეზების გამო, არაპროგნოზირებადია, რუსეთია. ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ აღმოსავლეთით გაფართოება იმდენად „ცარიელი სივრცეების“ სამხედრო ძალით შევსების ცდას კი არ წარმოადგენს, რამდენადაც მნიშვნელოვანი სტრატეგიული უპირატესობის გამოხატულებას, რომელიც მოპოვებულია პოტენციურ მოწინააღმდეგესთან საზღვრების მიახლოებით. მართლაც, თუ გამოვალთ ნატო-ს ხელმძღვანელობის არაერთხელ დეკლარირებული პოზიციიდან, მათთვის აღმოსავლეთით სასურველი გაფართოების ზღვარი რუსეთის ფედერაციის სახელმწიფო საზღვრებამდე აღწევს. გარკვეული პერიოდის შემდეგ, ალბათ, ნატო-ს შემადგენლობაში ვიხილავთ უკრაინას, ბალტიის ქვეყნებს. ნატო-ს მმართველი წრეები არანაკლებ მოხარულნი იქნებოდნენ თავიანთ რიგებში, თუნდაც გრძელვადიან პერსპექტივაში და არა დღევანდელი რეჟიმის პირობებში, ეხილათ დემოკრატიული ბელორუსიაც. სამხედრო ძალის გაფართოება გარკვეული სტრატეგიული მიმართულებით საჭიროებს მნიშვნელოვან ხარჯებს შესაბამისი კომუნიკაციების, ბაზების, თუ გნებავთ, სამხედრო ინფრასტრუქტურის შესაქმნელად მთლიანობაში. ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოებას უთუოდ შეუწყო ხელი იმან, რომ აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები ნატო-ს ამ მხრივ საკმაოდ მომზადებულები შეხვდნენ. მის განკარგულებაში აღმოჩნდა ყოფილი ვარშავის პაქტის საშუალებები.

მართალია, ხელუხლებელი სახით ისინი შორს არიან ნატო-ს სტანდარტებისაგან, მათ მნიშვნელოვანი მოდერნიზაცია სჭირდება, მაგრამ ამ მიმართულებით გაწეული ძალისხმევა, რა თქმა უნდა, ვერ შეედრება იმ მოსალოდნელ ფინანსურ ხარჯებს, რომელიც ნატო-ს უნდა გაეღო „ცარიელი სივრცის“ ასათვისებლად.

ყოველივე ის, რაც ახლა ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოებაზე ითქვა რუსეთთან ურთიერთობის კონტექსტში, არ უნდა გვიქმნიდეს შთაბეჭდილებას, თითქოს ნატო-ს მემკვიდრეობით ერგო რუსეთი, როგორც ძირითადი აგრესიული ძალა და, შესაბამისად, მისი ძირითადი ფუნქციაც აღმოსავლეთით მისი შეკავებაა. უკვე იქიდან გამომდინარე, რაც ლექციის დასაწყისში საფრთხეთა შეცვლილი სახეების შესახებ ითქვა, ამგვარი ვარაუდი არასწორი იქნებოდა. ნატო, ისევე როგორც შეერთებული შტატები და სხვა ლიდერი სახელმწიფოები დღევანდელ, შეცვლილ მსოფლიოში უფრო უფრთხიან ქაოსს, მასობრივი დესტაბილიზაციის მაპროვოცირებელ აქციებს, ლოკალურ, ან, ბოლოს, საშუალო მასშტაბიან კონფლიქტებს გაფართოების ტენდენციით, ვიდრე რომელიმე კონკრეტულ სახელმწიფოს. ამიტომ მისი გავრცელების არეალში ნატო-ს ძირითადი ფუნქცია არის სტაბილურობის შენარჩუნება. ამგვარი ფუნქცია უთუოდ ერთ-ერთი მიმზიდველი ფაქტორია აღმოსავლეთ ევროპის, ვარშავის პაქტის ყოფილი წევრ-ქვეყნებისათვის, რომლებიც ნატო-ში გაწევრიანების დიდ მზაობას ავლენენ. ნატო-ს წევრობა ხომ არაწევრი ქვეყნებისაგან მოსალოდნელი აგრესიის აცილების გარდა, გარანტიას იძლევა გამოირიცხოს კონფლიქტი თავად წევრ-ქვეყნებს შორის. სხვაგვარად, ეს ნიშნავს ევროპის მთელ სივრცეზე სტაბილური მდგომარეობის განმტკიცებასა და უსაფრთხოების მყარ გარანტიებს ახალი, დამოუკიდებელი სახელმწიფოსათვის. ამიტომ ალიანსის წევრობა გაცილებით ნაკლები რესურსების ხარჯვას გულისხმობს და გაცილებით უფრო მყარი გარანტიების მოპოვებას, ვიდრე ეს შესაძლებელი იქნებოდა ერთი, ცალკე აღებული ქვეყნის დანახარჯებით.

ესაუბრობთ რა იმის შესახებ, თუ რა სარგებელს ნახულობენ ნატო-ში გაწევრიანებით რიგი აღმოსავლეთის(ვესტის)ხმობთ აღმოსავლეთ ევროპას) ქვეყნები, არ შეიძლება არ აღინიშნოს ისიც, თუ რა სარგებელს პოულობს ამ პროცესში თავად ნატო. ზემოთ აღინიშნა სტრატეგიული უპირატესობა, რომელსაც ნატო მოიპოვებს აღმოსავლეთის პოტენციური აგრესიის მიმართ. ალბათ, ცალკე და ზაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ კიდევ ერთი ისეთი, უფრო ზოგადი ხასიათის სარგებელი ნატო-სათვის, როგორიცაა მისი უსაფრთხოების პოტენციალის

ხარისხობრივი ზრდა. ხარისხობრივი მაჩვენებლის ცვლილება გარდუვალია, თუ გავითვალისწინებთ ახალი ქვეყნების გაწევრიანებით ნატოს ადამიანური და ბუნებრივი რესურსების ზრდას.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ნატო-ს აღმოსავლეთით ზრდის ტენდენცია არის, ერთი მხრივ, ახალ სივრცეებზე უსაფრთხოების განმტკიცების გარანტია, რაც ხორციელდება ახალი წევრ-სახელმწიფოების აქტიური მონაწილეობით. მეორე მხრივ, შეიძლება ითქვას ისიც, რომ, რაც უფრო ფართოვდება ბლოკი, უფრო ძლიერდება მისი პოტენციალი. შედეგად, უზარმაზარ ევრაზიულ კონტინენტზე იქმნება თვისებრივად ახალი ევროატლანტიკური ალიანსი, რომელსაც პრაქტიკულად არ ჰყავს ადეკვატური ოპონენტი და ეს, ბუნებრივია, არ შეიძლება შესაბამის ზეგავლენას არ იწვევდეს გლობალურ პოლიტიკაზე.

2. ეკონომიკური ასპექტები

ნატო, რა თქმა უნდა, არ არის საქველმოქმედო ორგანიზაცია და ამიტომ, ცხადია, მისი ხელმძღვანელობა ითვალისწინებს მასში მონაწილე ქვეყნების, მათ შორის ახალი წევრებისა და კანდიდატი სახელმწიფოების ეკონომიკურ წვლილს უსაფრთხოების ევროატლანტიკური ზონის გაფართოებაში.

ცივი ომის დასრულებისთანავე ნატო-ს წევრმა ქვეყნებმა, დასავლეთის წამყვანმა სახელმწიფოებმა თითქმის ერთხმად გამოაცხადეს სამხედრო ხარჯების მნიშვნელოვანი შემცირება. დაიკლო არმიების მოცულობამ და შეიარაღებამ. ამ ფაქტმა არ შეიძლება დადებითად არ იმოქმედოს დასავლეთის წამყვანი სახელმწიფოების ეკონომიკაზე. ამიტომ მოსახლეობა დადებითად გამოეხმაურა სამხედრო ხარჯების შეკვეცის პროექტებს. თუმცა, აღნიშნული ტენდენცია არ უნდა იყოს გაგებული ნატო-ს სამხედრო პოტენციალის შესუსტებად. პირიქით, არსებობს სულ მცირე ორი მიზეზი, რომელიც საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ მთლიანობაში ალიანსის პოტენციალი კი არ შესუსტდა, არამედ გაიზარდა.

ჯერ ერთი, ამგვარი ვარაუდის საშუალებას იძლევა ზოგადი ტენდენცია ახალი სამხედრო ტექნოლოგიებისა და შეიარაღების საკითხში. ამ ტენდენციის მიხედვით, სამხედრო იარაღის ფუნქციონალური მხარე მკვეთრად იცვლება მასშტაბურობიდან — სიზუსტისა და მართვალობისაკენ. მაგალითად, თუ რომელიმე საკომანდო პუნქტის გასანადგურებლად, ცივი ომის გარკვეულ პერიოდში, ელექტრონული დაზვერვისა და კოსმოსური ტექნოლოგიების არასაკმარისი

დონის გამო მიიღებდნენ გადაწყვეტილებას საპაერო დარტყმების შესახებ, ოპერაციას უნდა მოეცვა შეძლებისდაგვარად ფართო არეალი, რომელშიაც საგარაუდოდ უნდა აღმოჩენილიყო საკომანდო საყრდენი პუნქტი. ამგვარ ოპერაციებს თანამედროვე სამხედრო ტექნოლოგიების წყალობით, ახლა ამჟობინებენ ობიექტის ადგილმდებარეობის მაქსიმალური სიზუსტით განსაზღვრას და მის დაბომბვას მართვადი და ზუსტი იარაღით. ასეთი ობიექტების ეფექტიანობა, როგორც წესი, ძალზე მაღალია და მსგავსი დაბომბვებისას არ ზიანდება ობიექტის გვერდით მდებარე უახლოესი შენობა-ნაგებობებიც კი. მართალია, უახლესი ტექნოლოგიები მეტად ძვირია, მაგრამ მასიური შეკვრებიდან გაცილებით მეტი რესურსები გამოთავისუფლდება.

მეორე მნიშვნელოვანი მომენტი, რომელიც თან ახლავს სამხედრო ხარჯების შემცირებას ნატო-ს წევრ ქვეყნებში, არის ზემოთ უკვე აღნიშნული ახალი წევრი ქვეყნების ის ხარჯები, რომლებიც ქვეყნების თავდაცვისუნარიანობას უნდა მოხმარდეს. გაწვევრიანების შემდეგ ეს ეკონომიკური მაჩვენებლები ნატო-ს კონტროლის ქვეშ ექცევა და მშვიდობა და სტაბილურობა, რომელსაც ახალი წევრი ან კანდიდატი სახელმწიფოები მოელიან ალიანსისაგან, ეკონომიკურ მაჩვენებლებში სათანადოდ იქნება ანაზღაურებული.

ზემოთ აღინიშნა, რომ ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოებაზე დადებითად იმოქმედა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების გარკვეულმა სამხედრო ინფრასტრუქტურამ, ეს მართლაც ასეა, მაგრამ ინფრასტრუქტურა არსებით კორექტივებს საჭიროებს. სხვაგვარად, ინტეგრირება მეტ-ნაკლებად იდენტურ სამხედრო სტრუქტურებში ძალზე გაჭირდება. აღმოსავლეთ ევროპის არმიები უნდა გადაეწყონ ნატო-ს სტანდარტებზე, უნდა გადაიარაღდნენ, ამას კი არა მხოლოდ გარკვეული დრო, არამედ შესაბამისი სახსრებიც სჭირდება. ახალი წევრი ქვეყნების არმიების გადაიარაღებაზე საწყის ხარჯების ნაწილს. ბუნებრივია, ნატო-ს წამყვანი სახელმწიფოები გაიღებენ. ცხადია, გაცემული დივიდენდები მათ დიდი მოგებით დაუბრუნდებათ, რადგან ახალ-ახალი სამხედრო შეკვრები, რომელიც გარანტირებული აქვს ამ ქვეყნების სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსს, და არა მხოლოდ მას, უეჭველად მნიშვნელოვანი სტიმული იქნება ქვეყნების მრეწველობისა, და აქედან, მთლიანად ეკონომიკისათვის.

დაბოლოს, იმისათვის რომ დავასრულოთ მიმოხილვა, თუ რა სარგებელს ნახავენ ალიანსის გაფართოებით ნატო-ს წევრი ქვეყნები, უნდა მივუთითოთ იმაზეც, რომ ბლოკის გაფართოებით იქნება კომუნიკაციების უწყვეტი ქსელი – ბალტიის ზღვიდან ადრიატიკის ზღვამდე.

3. პოლიტიკური ასპექტები

ბალკანეთის კონფლიქტებმა დამაჯერებლად ცხადყო ნატო-ს მზარდი პოლიტიკური წონა გლობალური პოლიტიკის თვალსაზრისით. ამ მხრივ გაერო-ს ღუნე და ნაკლებეფექტიანმა აქციებმა უფრო შთამბეჭდავი გახადა ნატოს როლი ახალი მსოფლიოს წესრიგში. მკითხველს შესაძლოა ახსოვს კიდევ დამაბული მომენტი ბალკანეთის კრიზისში ნატო-სა და გაერო-ს შორის. დამაბულმა ურთიერთობებმა არ მიიღო აშკარა კონფორმაციული სახე, თუმცა აჩვენა ახალი მსოფლიო წესრიგის ერთი სპეციფიკური თავისებურება. ეს უთუოდ საყურადღებოა საქართველოსათვის, რომელიც დაუფარავად გამოხატავს თავის სიმპათიებს ნატო-სადმი.

აშკარაა, რომ პატარა ან შედარებით სუსტი სახელმწიფოების ნატო-ში გაწევრიანება მათ არა მხოლოდ უსაფრთხოების მეტ გარანტიას სძენს, ვიდრე გაერო-ს წევრობა, არამედ ზრდის ამ ქვეყნების პოლიტიკურ წონას საერთაშორისო ასპარეზზე. ამა თუ იმ კონკრეტულ საკითხზე კენჭისყრის დროს, ნატო-ს წევრი არალიდერი სახელმწიფოების პრესტიჟზე დიდად იქნება დამოკიდებული მთელი ალიანსის პოზიცია. ტიპოლოგიური მსგავსება პრობლემებისა კი, ვთქვათ, იმავე აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს შორის, მსგავსი პლატფორმის გამოუმუშავების საფუძველი იქნება. აქედან აშკარაა, რომ მოვლენების ამგვარი განვითარების პირობებში გაიზრდება ნატო-ს ახალი წევრ-სახელმწიფოების ზეგავლენა მეზობელ, ალიანსის არაწევრ სახელმწიფოებზე.

საქართველოს, უკრაინის, აზერბაიჯანისა თუ სომხეთის ნატო-ში გაწევრიანება სრულიად სხვა სტატუსს მიანიჭებს ამ ქვეყნებს, ვთქვათ, იმავე რუსეთთან ურთიერთობებში. ყოფილი „ახლო საზღვარგარეთის“ ქვეყნები იქცევიან სახელმწიფოებად, რომელთაც ევრაზიული კონტინენტის ძალთა ბალანსზე არსებითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლიათ.

პრობლემები ნატო-ს აღმოსავლეთით გაფართოების გზაზე

აღმოსავლეთით ნატო-ს გაფართოებაზე მსჯელობისას მხოლოდ იმ ფაქტორებს შევეხეთ, რომელიც ძირითადად ხელს უწყობდა ზემოაღნიშნულ პროცესს. ეს არ ნიშნავს, რომ არ არსებობს ხელისშემშლელი ფაქტორები და სიძნელები. ამგვარი სიძნელებები, რა თქმა უნდა, არსებობს და გაფართოების პროცესის წარმატება ამ სიძნელებების დაძლევაზეა დამოკიდებული.

ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი, რომელიც ხელს უშლის ახალი წევრების ნატო-ში მიღებას, არის მნიშვნელოვანი განსხვავება აღმოსავლეთ ევროპის ან პოსტსაბჭოური სივრცის ქვეყნების განვითარების დონეებს შორის. აღნიშნული განსხვავება პრობლემებს უქმნის იმ პირობებისა და სტანდარტების დაკმაყოფილებას, რომლებიც უნიფიცირებულ უნდა იქნეს ნატო-ს წევრი ქვეყნებისათვის. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები სხვადასხვა დონეზე იმყოფებიან არა მხოლოდ სამხედრო ინფრასტრუქტურის, არამედ ეკონომიკისა და პოლიტიკურ-სოციალური პარამეტრების მიხედვითაც. ეს არის ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რაც განსაზღვრავს ქვეყნების ალიანსში გაწევრიანების გრაფიკს, რომელიც არათანაბარია.

მეორე და, ალბათ, არანაკლებ პრობლემატური საკითხების მთელი წყება, რომელიც ნატო-ს გაფართოების წინაშე დგას, შეეხება წინააღმდეგობებს მის წევრ (ვთქვათ, უთანხმოება საბერძნეთსა და თურქეთს შორის) და კანდიდატებს (ვთქვათ, იგივე საბერძნეთსა და ბულგარეთს შორის მაკედონიის საკითხში ან უნგრეთსა და რუმინეთს შორის ამ უკანასკნელის ტერიტორიაზე მცხოვრები ეთნიკური უნგრელების პრობლემის გამო) შორის. ნატო ესწრაფვის დარწმუნდეს, რომ ამ და სხვა მსგავსი პრობლემების უძრავლესობა გადაწყდეს წმინდა პოლიტიკურ დონეზე, ყოველგვარი სამხედრო ზეწოლის ან სხვა მაიძულებელი სანქციების გამოყენების გარეშე. თუ გავიხსენებთ იმას, თუ როგორი დონის დაძაბულობას მიაღწია ურთიერთობამ ამ რამდენიმე წლის წინ საბერძნეთსა და თურქეთს შორის, დავრწმუნდებით, რეალურად როგორი მასშტაბილიზებული როლის შესრულება შეუძლია ტრანსატლანტიკურ ალიანსს ევროპის სხვადასხვა რეგიონში.

დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს რუსეთიც, რომელიც აღმოსავლეთით ნატო-ს გაფართოების ძირითადი მოწინააღმდეგეა. რუსეთის ამგვარი პოზიცია გამოწვეულია სულ მცირე ორი გარემოებით, ჯერ ერთი, რუსეთი ძალზე ძნელად ეგუება იდეას, რომ იგი აღარ არის ზესახელმწიფო და ამიტომ უნდა შემოიზღუდოს საკუთარი რეგიონის პრობლემებით. ევროპიდან გამოძევების შემდეგ, რუსეთს სურდა შეენარჩუნებინა ხელსაყრელი სასტარტო პოზიცია, რომელიც შესაბამისი მომენტის დადგომის შემთხვევაში მას დასავლეთით სტრატეგიული გაშლის საფუძველს შეუქმნიდა.

ამის ნაცვლად, დღეს არსებული სამხედრო-პოლიტიკური რეალობებით, მას შემდეგ, რაც ნატო-ში ერთიმეორის მიყოლებით შედიან აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რუსეთი სულ უფრო და უფრო

საიმედოდ იბოჭება დასავლეთიდან. მეორე ძირითადი მიზეზი, რომელიც ნატო-რუსეთს შორის ურთიერთობას ძაბავს სწორედ ესაა. -

რუსეთის ცალკეული ლიდერების მიერ ნატო-სადმი დროდადრო გაკეთებული რევერანსები, ვფიქრობთ, მხედველობაში მისაღები არ არის. რა თქმა უნდა, ვითარება გაცილებით სხვაგვარი იქნებოდა რუსეთი ნატო-ში რომ მიეღოთ. მაგრამ ამ უზარმაზარი სივრცეების ევრაზიული სახელმწიფოს ბლოკში გაწევრიანება წამგებიანია თავად ბლოკისათვის. საეჭვოა რუსეთი შორეულ პერსპექტივაშიც გახდეს ნატო-ს წევრი. აქედან, რამდენადაც რუსეთს არც ალიანსის წევრობის იმედი აქვს და არც მასთან კონფორმტაციის პოტენციალი, იგი უმეტესწილად იზღუდება პოლიტიკური განცხადებებითა და ცალკეული დემარშებით. ასეთ პოლიტიკას პერსპექტივა არა აქვს, მით უფრო ჯორჯ ბუშ-უმცროსის ადმინისტრაციის პირობებში. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ ბალკანეთისა და ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების ნატო-ში გაწევრიანებას იმდენად რუსეთის პოლიტიკა არ უშლის ხელს, რამდენადაც საკუთარი პრობლემების გადაწყვეტისა და ნატო-ს წევრობისათვის საჭირო მინიმუმის უზრუნველყოფის უუნარობა.

მთლიანობაში, სამომავლოდ, ნატო-ს ქვეყნებს შორის შეიძლება თავს იჩინდეს არა მხოლოდ პოლიტიკური ხასიათის შეუთავსებლობა, არამედ ეკონომიკური, კულტურული, სოციალური და ტექნოლოგიური ხასიათისაც. მართალია, ნატოს გააჩნია დინამიკური პროგრამები, რომლებიც გულისხმობს ამგვარი საკითხების დაძლევის მექანიზმების გამოუმუშავებას, მაგრამ აღნიშნული ხასიათის მოგვარება მაინც უმეტესწილად ევროპულმა სტრუქტურებმა ითავა. ამ მიმართულებით გარკვეულია ძირითადი ორიენტირი - მიახლოება „საერთო-ევროპულ დონესთან“ განათლების, მედიცინის, სამართლებრივ და სხვა სფეროებში.

ნატო-ს გაშვართობის ეტაპები

როგორც აღინიშნა, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ინტეგრაციას ტრანსატლანტურ სტრუქტურებში ეტაპობრივი ხასიათი აქვს, რაც განისაზღვრება კანდიდატი ქვეყნის საერთო დონით, დასავლეთთან სამხედრო-პოლიტიკური თანამშრომლობის ხასიათით. ამ დონეების მიხედვით, ქვეყნები შეიძლება დაჯგუფდეს ოთხ სხვადასხვა კატეგორიად. მეოთხე კატეგორიაში შევლენ ქვეყნები, რომლებიც ყველაზე ნაკლებ არიან მზად ითანამშრომლონ დასავლეთთან.

პირველი კატეგორია მოიცავს აღმოსავლეთ ევროპის იმ ქვეყ-

ნებს, რომლებიც ფაქტობრივად უკვე გახდნენ ნატო-ს წევრები – პოლონეთს, ჩეხეთსა და უნგრეთს. გასაგებია, რომ ეს ქვეყნები აღმოსავლეთ ევროპიდან ყველაზე უფრო მეტად იყვნენ მიახლოებული დასავლეთის სტანდარტებს. თუმცა, მხედველობაშია მისაღები ის გეოსტრატეგიული უპირატესობები, რომლებითაც ხელმძღვანელობდა ნატო ამ ქვეყნების ალიანსში გაწევრიანებისას. კერძოდ:

პოლონეთი, ჩეხეთი და უნგრეთი უშუალოდ ესაზღვრებიან ცენტრალურ ევროპას და მათ ინტეგრაციას დიდი მნიშვნელობა აქვს დასავლეთ ევროპის ლიდერი სახელმწიფოების ინტერესების დასაბალანსებლად. ამასთან, პოლონეთის ალიანსში შესვლა ძირეულად ცვლის ვითარებას ბალტიკაზე, რომელიც გაცილებით უსაფრთხო ხდება.

აღნიშნული სამი ქვეყნის გაწევრიანება ნატო-ს საშუალებას აძლევს სტრატეგიული კომუნიკაციების ერთიანი ხაზი შექმნას ბალტიის ზღვიდან ბალკანეთამდე. პოლონეთსა და ჩეხეთის საშუალებით, სლოვაკეთის გავლით ნატო უკავშირდება ჩრდილოეთიდან უნგრეთს, ხოლო მისი საშუალებით კი ბალკანეთს. განვლილმა ბალკანეთის კონფლიქტმა სრულიად გამოავლინა უნგრეთის სტრატეგიული მნიშვნელობა ამ რეგიონისათვის.

ალბათ, ცალკე უნდა აღინიშნოს პოლონეთ-ჩეხეთ-უნგრეთის ხაზის კავშირი უკრაინასთან, რაც უზრუნველყოფს პოსტსაბჭოურ სივრცეში შეღწევის პერსპექტივას ნატო-სათვის.

ნატო-ში გაწევრიანების კანდიდატებად მეორე ჯგუფს შეადგენენ ბალტიის ქვეყნები, სლოვენია და სლოვაკია. შეიძლება ითქვას, რომ ამ ქვეყნებს საერთო განვითარების დონით მეორე ადგილი უკავია ზემოთ ჩამოთვლილთა შემდეგ. ბალტიის ქვეყნების ალიანსში მიღება ნატო-ს საშუალებას აძლევს გადაწყვიტოს „ჩრდილოეთის საკითხი“. ეს ქვეყნები, ჯერ ერთი, ბლოკავენ რუსეთის სამხედრო საზღვაო ბაზას – კალინინგრადს ისევე, როგორც საშუალებას იძლევიან პრომოსკოვურად განწყობილი ბელორუსია გააკონტროლონ არა მხოლოდ დასავლეთიდან, არამედ ჩრდილოეთიდანაც.

დაბოლოს, სლოვენიისა და სლოვაკიის ჩართვა ნატო-ში უკვე აგებს კომუნიკაციების უწყვეტ ხაზს ცენტრალური ევროპიდან ხმელთაშუა ზღვამდე – გერმანია-ჩეხეთი-სლოვაკეთი-უნგრეთი, ერთი მხრივ, ხოლო, მეორე მხრივ, იტალია-სლოვენია-უნგრეთი. ავსტრიის ჩართვა ალიანსში, რაც თანდათანობით რეალური ხდება, კიდევ უფრო გააძლიერებს ამ ღერძებს.

ნატო-ს კანდიდატი ქვეყნების მესამე ჯგუფს შეადგენენ რუმი-

ნეთი, ბულგარეთი, ხორვატია. ამ ქვეყნების უფრო ადრეულ ეტაპზე გაწვევრიანება პრობლემატური გახდა მათივე სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გამო. ამ პრობლემების ვადაში დაძლევა, მათი ნატო-ში გაწვევრიანების ერთ-ერთი ძირითადი პირობაა.

იმავე სახელმწიფოების რიგში შეგვიძლია მოვიაზროთ ისეთი ბალკანური ქვეყნები, როგორიცაა: იუგოსლავია (იგულისხმება პოსტ-მილოშევიჩული იუგოსლავია), ბოსნია, მაკედონია, ალბანეთი. მართალია, ეს სახელმწიფოები არასტაბილურობის მაღალი დონით ხასიათდებიან, მაგრამ რიგი პირობების დაკმაყოფილების შემდეგ, მათი ნატო-ში გაწვევრიანება საბოლოოდ მოხსნიდა ბალკანეთის პრობლემას. არ არის გამორიცხული ისეთი ვითარებაც, რომ ნატო-ს წევრები ბალკანეთის დიდ ევროპაში ინტეგრაციის ინტერესიდან გამომდინარე, არ მოახდენენ კანდიდატთა რანჟირებას და ნატო-ს წევრობის საშუალებას ერთდროულად მისცემენ ყველას, კერძოდ, ბალტიის ქვეყნებიდან ალბანეთისა და მაკედონიის ჩათვლით. ასეთი სცენარის ალბათობის არცთუ მაღალი დონის მიუხედავად, ის (თუ, რასაკვირველია, იქნა რეალიზებული) საყურადღებო პრეცედენტს შექმნის საქართველოსათვის. ალიანსში, ერთი მხრივ, გაწვევრიანდებიან ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკები, ხოლო მეორე მხრივ, საქართველოს მსგავსი დაბალი განვითარების, თუმცა გეოგრაფიულად უფრო ხელსაყრელი პირობების მქონე (რუსეთთან საერთო საზღვრის არარსებობას ვგულისხმობ) სახელმწიფოები. სტრატეგიული კომუნიკაციების თვალსაზრისით, ნატო ასეთ შემთხვევაში მიიღებდა მნიშვნელოვან შენაძენს – უწყვეტ პორიზონტალურ ხაზს შავი ზღვიდან გიბრალტარამდე.

ეს კი უზრუნველყოფს ნატო-ს სტრატეგიულ ინტერესებს შავი ზღვის დასავლეთი და სამხრეთი სანაპიროებიდან მთელი ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთამდე.

დაბოლოს, მეოთხე ჯგუფის წევრებს შეადგენენ უკრაინა, მოლდოვა, საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი. ამ ქვეყნების მნიშვნელობა ნატო-სათვის ძალზე დიდია როგორც რუსეთის (მაგალითად, ითვლება, რომ უკრაინის დამოუკიდებლობის პირობებში ყოფილი საბჭოთა კავშირის ადეკვატური გეოპოლიტიკური ერთეულის აღდგენა შეუძლებელია), ასევე შავი და კასპიის ზღვების საშუალებით ცენტრალურ აზიასთან კომუნიკაციების გაბმის თვალსაზრისით.

გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ვითარების შეცვლას, ცხადია, არ შეეძლო სათანადო ზეგავლენა არ მოეხდინა ნატო-ს ხელმძღვანელ სტრუქტურებზე. უკვე 1991 წელს განხორციელდა ნატო-ს სახელმძღვანელო სტრუქტურების ზომიერი ცვლილება. ამჟამად ნატო-ს სტრუქტურა უფრო მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის, სსრ კავშირისა და ვხო-ს მხრივ მასირებული სამხედრო შეტევების მოგერიებისათვის გამიზნული ბლოკისგან ის თანდათანობით გარდაიქმნება სხვა სახის ორგანიზაციად.

მმართველობის ახალი სტრუქტურა გულისხმობს უმაღლეს სარდლობათა პასუხისმგებლობების ახლებურად გადაზრებას. საბრძოლო მოქმედებათა თეატრების საზღვრები ახლებურად იქნება მოაზრებული ახალი რეალიების გათვალისწინებით. შეიქმნება სტრატეგიული და რეგიონული სარდლობები, რომლებიც თანდათანობით ჩაანაცვლებენ ნატო-ს ტრადიციულ სტრუქტურებს. შეიქმნება თვისებრივად ახალი ინსტიტუტო-სუბრეგიონული სარდლობებით, რომლებიც ამა თუ იმ სუბრეგიონის ჩარჩოებში პასუხისმგებელი იქნება ნატო-ს ინტერესების რეალიზებაზე. ამ სარდლობებს არსებითი მნიშვნელობა ექნებათ მრავალეროვნული ძალების ოპერაციების ჩატარებაში, რომლებიც გულისხმობენ ნატო-ს წევრ და პარტნიორი ქვეყნების ერთობლივ ოპერაციებს. ამგვარი ოპერაციების ჩინებული მაგალითია კოსოვოს კრიზისისას ნატო-ს წევრი და არაწევრი ქვეყნების (ბულგარეთი, რუმინეთი, მაკედონია და ა. შ.) ერთობლივი მოქმედებები. თითოეულ ასეთ ოპერაციაში მონაწილეობა შეიძლება მიიღოს დაახლოებით 100 ათასმა მებრძოლმა და დაჯგუფებამ.

გამომდინარე სამხრეთის სტრატეგიული მიმართულების როლის გაზრდიდან და ატლანტიკასა და ბალტიკაზე ზღვა-ხმელეთის სისტემის შექმნიდან, ნატო-ს გაერთიანებული დამრტყმელი ფლოტის მოქმედების არეალი უპირატესად ხმელთაშუა ზღვით შემოიფარგლება.

შენარჩუნდება ნატო-ს ორივე მთავარი სარდლობა — ევროპასა და ატლანტიკაზე. ამასთან, ატლანტიკაზე ზღვა-ხმელეთის კონცეფციის რეალიზებიდან გამომდინარე, ძირითადი აქცენტი ევროპულ სარდლობაზე გაკეთდება. მის ჩარჩოებში შეიქმნება სამი დონის სტრუქტურა, კერძოდ, სტრატეგიული, ოპერატიული-სტრატეგიული და ოპერატიული(ტაქტიკური რგოლი უქმდება). უმაღლეს მთავარსარდლობას განაზოციელებს ნატო-ს სტრატეგიული სარდლობა ევროპაში, რომლის შტაბბინა კასტროში(ბელგია) იქნება.

იმ გეოპოლიტიკური ცვლილებიდან გამომდინარე, რაც ბალტიკასთან მიმართებით აღენიშნეთ, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ ჩრდილოეთისა და ცენტრალური სარდლობები ერთმანეთს შეერწყმებიან და შეიქმნება ნატო-ს გაერთიანებული ძალების სარდლობა „ჩრდილოეთი“, რომელიც მოიცავს ყოფილ ცენტრალურ და ჩრდილოეთ ევროპის თეატრებს. ამ სარდლობის შტაბბინა ნიდერლანდის ქალაქ ბრიუნსიუმში იქნება. პასუხისმგებლობის ზონა მოიცავს გერმანიას, ბენელუქსს, დანიას, ნორვეგიას, ჩეხეთსა და პოლონეთს, აგრეთვე ბალტიისა და ლამანშის სრუტეებს, ჩრდილოეთის, ირლანდიის, ნორვეგიისა და ბალტიის ზღვებს. რეგიონულ სარდლობას აგრეთვე დაექვემდებარება ორი გავარეობითი სარდლობა (საავიაციო და საზღვაო) და სამი სუბრეგიონული (ჩრდილო, ჩრდილო-აღმოსავლეთი და ცენტრი) სარდლობა. ამის შედეგად ნატო-ს ყოფილი ცენტრალურ და ჩრდილოევროპული სარდლობები ტიპოლოგიურად ყოფილ სამხრეთევროპულს დაემსგავსებია). რეგიონული სარდლობის ცენტრი განთავსდება რამშტაინში, ყოფილი ცენტრალურევროპული სარდლობის ბაზაზე. სუბრეგიონული სარდლობების ცენტრები შესაბამისად განთავსდება იოტტაში (ნორვეგია), კარუპისა (დანია) და ჰაიდელბერგში (გერმანია).

სამხრეთ-ევროპის თეატრზე ნატო-ს გაერთიანებული სარდლობა გარდაიქმნება რეგიონულ სარდლობა „სამხრეთად“, რომლის ოპერატიულ დაქვემდებარებაში იქნება გვარეობრივი გაერთიანებები, წარმოდგენილი სამხედრო-საჰაერო და სამხედრო-საზღვაო სარდლობებით და ოთხი სუბრეგიონული სარდლობით – სამხრეთ-აღმოსავლეთის, სამხრეთის, სამხრეთ-ცენტრისა და სამხრეთ-დასავლეთის. მათგან ორი სამხრეთ-ცენტრი და სამხრეთ-დასავლეთი ახალი სარდლობებია. ისინი მოიცავენ იმ არეალებს, რომლებსაც ნატო-სთვის ტრადიციული კონცეფციით შედარებით ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭებოდათ, სახელდობრ, ბალკანეთსა და ახლო აღმოსავლეთს. რეგიონული სარდლობა სამხრეთის პასუხისმგებლობის ზონა თვალსაჩინოოს ზღის ახალ მიდგომებს ევროპის გეოსტრატეგიული კონფიგურაციისას. ამ სარდლობის უფლებამოსილების არეალი მოიცავს საბერძნეთის, იტალიის, ესპანეთის, თურქეთისა და უნგრეთის სახმელეთო ტერიტორიებს, აგრეთვე ზმელთაშუა ზღვას, შავი და აზოვის(სიქი) ზღვებს, შავი ზღვის სრუტეებს, გიბრალტარის მისადგომსა და მიმდებარე ტერიტორიებს. განსაკუთრებით საყურადღებოა ის, რომ ნატო-ს პასუხისმგებლობის არეალში პირველად ერთვება არა მხოლოდ შავი, არამედ აზოვის ზღვის აკვატორიუმიც. სუბრეგიო-

ნული სარდლობების ცენტრები განთავსებულია მადრიდში, ვერონაში, ლარისასა და იზმირში. გაერთიანებული სარდლობის შტაბბინა ნეაპოლშია განთავსებული.

სათანადო ცვლილებები შედის ნატო-ს ატლანტიკური სარდლობის შემადგენლობაში. მაგრამ ეს ცვლილებები სცილდება ჩვენი ნაშრომის კომპეტენციას. მიგვაჩნია, რომ ამ საყურადღებო საკითხის შესახებ საუბარი სხვა გამოკვლევის კომპეტენციაში თავსდება. წარმოდგენილ ანალიზს კი შეუძლია შეასრულოს თავისი ფუნქცია, სახელდობრ, ცხადყოს რაოდენ დიდი გავლენა მოახდინა გეოპოლიტიკურმა და გეოსტრატეგიულმა ტრანსფორმაციამ ნატო-ს მმართველობის ორგანოთა ხასიათზე.

დასკვნა

იხევე როგორც დასავლური სივრცის განვრცობა, ნატო-ს ფუნქციების შეცვლა და მისი გეოგრაფიული გაფართოება არ არის ეინმეს წინააღმდეგ მიმართული პროცესი. ესაა ობიექტური, ისტორიული აუცილებლობა. ამასთან, ნატო-ს გაფართოება მთლიანობაში გამოდის, როგორც დასავლური სივრცის განვრცობის წინმსწრები პროცესი. ეს არცაა გასაკვირი, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ნატო-ს წევრობა მოითხოვს მხოლოდ სახელმწიფოებრივ - პოლიტიკური და სამხედრო-პოლიტიკური ინსტიტუტების ტრანსფორმაციას (ცხადია, საგარეო თუ საშინაო სფეროში სადავო საკითხების საერთაშორისო ნორმებთან შესაბამისობაში მოყვანასთან ერთად), მაშინ, როდესაც დასავლურ სივრცეში, მაგალითად, ევროკავშირში ინტეგრაციისათვის, აუცილებელია ეკონომიკური, სოციალური, საგანმანათლებლო, სამეცნიერო და სხვა სახელმწიფო ინსტიტუტების სრული გადაწყობა, რაც, ცხადია, გაცილებით ხანგრძლივი პროცესია, ვიდრე სახელმწიფოს აწყობა ნატო-ს წევრობის სტანდარტებზე. ნატო-ს წევრი ისეთი სახელმწიფოები, როგორიცაა: პოლონეთი, ჩეხეთი, უნგრეთი და თურქეთი, სწორედ ამიტომ ვერ ხდებიან ევროკავშირის წევრები მოკლევადიან პერსპექტივაში. იგივე ითქმის რუმინეთსა და ბულგარეთზე, რომლებიც ნატო-ს წევრობის რეალური კანდიდატები არიან, მაგრამ საუკეთესო შემთხვევაში ევროკავშირში უფრო საშუალოვადიან პერსპექტივაში გაწევრიანდებიან. ეს გარემოება კარგად აჩვენებს, რაოდენ აბსურდულია ჩვენი ხელისუფლების ზოგი წარმომადგენლის განცხადება, რომ საქართველო ევროკავშირის წევრი უფრო მალე შეიძლება გახდეს, ვიდრე ნატო-სი. ყოველივე ეს ცხადყოფს,

რომ ჩვენი პოლიტიკური ხელმძღვანელობის ნაწილისათვის უცნობია უმარტივესი ფაქტი, რომ სისტემის ნაწილის (სამხედროსი და პოლიტიკურის) ტრანსფორმაცია უფრო ადვილია, ვიდრე მთლიანი სისტემის (სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, საგანმანათლებლო, სამეცნიერო, კულტურული და ა. შ.).

კირიშიაღი (ცნებები):

1. ნატო-ს ფუნქციონალური ტრანსფორმაციის ცნება.
2. ძირითადი პარამეტრები, რომლებიც განსაზღვრავს ნატო-ს გაფართოების ძირითად ეტაპებს.

კითხვები:

1. რა მიზეზები განსაზღვრავს ნატო-ს გაფართოებას?
2. განსაზღვრეთ ნატო-ს გაფართოების ძირითადი ეტაპები.
3. რა უშულის ხელს ნატო-ს გაფართოებას?
4. განსაზღვრეთ ნატო-ს ახალი სტრუქტურა.

გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული ტრანსფორმაციის პერსპექტივები

მართიანი მეროპული სივრცე – როლის იმჟნება იგი?

რეტროპერსპექტივა

საკითხი – თუ რა იყო ევროპა პირველ მსოფლიო ომამდე, საკმაოდ რთულია. რასაკვირველია, ის, რაც პასო ფონ მანტიფელის ციტატიდან ჩანს, ამ წიგნის დასაწყისში რომ მოვიყვანეთ, ეჭვს გარეშეა, თუმიცა რამდენადმე ბანალური. ევროპა ცივილიზაციის განვითარების ცენტრი იყო, ყოველ შემთხვევაში სულ მცირე XVIII საუკუნიდან (სინამდვილეში, ალბათ, ოცდაათწლიანი ომიდან) მოყოლებული. მაგრამ ეს სრულებითაც არ გვათავისუფლებს ფილოსოფიური კითხვისგან – არსებობდა თუ არა ერთიანი ევროპა(უფრო ფართოდ დასავლეთი) ამავე ისტორიული პერსპექტივის განმავლობაში. დღევანდელი ქართველისათვის ეს კითხვა უცნაურად ჟღერს. ჩვენივის ხომ ევროპა საქრისტიანოს ნიშნავს, რომელსაც ჩვენივე ისტორიკოსთა შემუშავებული მითოლოგიით კონსტანტინოპოლის დაცემის შემდეგ მოეწყდით. მაგრამ სად იყო დასავლეთი XV ან თუგინდ XVI საუკუნეებში?

რასაკვირველია, დასავლეთი, კულტურული აზრით, მანამდეც არსებობდა, სანამ კიპლინგი პოეტურად დასვადა თავის ცნობილ კითხვას. დასავლეთი არსებობდა, როგორც იმ ადამიანთა ერთობა, რომელიც ანტიკურ ტრადიციას ემყარებოდა, არსებობდა, როგორც ევროპული ვასალიტეტის სისტემა. დასავლეთი იყო განმანათლებლობის, რომანტიზმის კერა. ამ აზრით, იენელი რომანტიკოსები, ჰოფმანი და კლაისტი, ბაირონი და კოლრიჯი, შატობრიანი და ჰიუგო ლეოპარდისთან ერთად ისეთივე დასავლეთია როგორც „არაევროპული“ ედგარ პო ან მეღვილი, პუშკინი(რომელსაც სულაც არ სცხვენოდა ვაშინგტონ ირვინგის მოთხრობის გალექსვა) ან ლერმონტოვი, ან თუგინდ ჩვენი ბარათაშვილი, ან სოლომონ დოდაშვილი. მაგრამ ყველა ამათ მხოლოდ კულტურული პარადიგმა აერთიანებდათ და არა რაღაც მეტი – ცხოვრების წესი, რომელიც ყველა დასავლელს აიძულებდა დასავლელები ყოფილიყვნენ პოლიტიკური სისტემებით, ეკონომიკური წყობით, საზოგადოების, სახელმწიფოსა და მასში

მოქალაქის ადგილის მსგავსი გაგებით. მეტიც, ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ დასავლეთი, როგორც ერთიანი მთელი, მარშალის გეგმამდე არ არსებობდა. იგი მარშალის გეგმის რეალიზაციამ შექმნა.

თუმცა, როდესაც დასავლეთის კომოგენურობის გააზრებას ვცდილობთ, ეს საკმარისი არ არის. ევროატლანტიკური ცივილიზაციის, როგორც ერთიანი და უწყვეტი მთელის არსებობა ფაქტია. მაგრამ როდის შეიქმნა ეს ცივილიზაცია?

ვინ ვისთან ომობდა მეორე მსოფლიო ომში? რა იყო მაშინ დასავლეთი და აღმოსავლეთი? და ვინ ომობდა მესამე მსოფლიო, „ცივ ომში? და ვინ ვისი დამარცხება მოახერხა? ხომ არ არის ისე, რომ „დასავლეთი“ და „აღმოსავლეთი“ გეოგრაფიული პარამეტრების კი არა სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური სისტემების მახასიათებელია? მაგრამ როდის გაჩნდა იგი?

გასული საუკუნის, შეიძლება ათასწლეულის ერთ-ერთი უდიდესი ფრანგი ისტორიკოსი ფერნან ბროდელი ერთგან ამტკიცებდა, რომ საფრანგეთი, ამ სიტყვის ზუსტი გაგებით, XVIII საუკუნეში გაჩნდა. ნამდვილად ვიზიარებ ამ აზრს. მაგრამ აქედან სხვა დასკვნები გამომდინარეობს. იკარგება ჩვენი „მეცნიერების“ შექმნილი და პოლიტიკოსების მხარდაჭერილი თეორია სამიათასწლოვან ქართულ სახელმწიფოზე. მაგრამ რა ვქნათ, მითუბი იმისთვის არსებობობს რომ გაქრეს. მაგრამ რა ვუყოთ იმ დასავლეთს, რომლის წევრებიც ქართველები ლამის მანამდე ვიყავით, სანამ იგი შეიქმნებოდა? ხომ არ არის უპრიანი საკითხი ისე დავსვათ, რომ რასაც დასავლეთს ვეძახით „ცივმა ომმა“ და მარშალის გეგმამ შექმნა? ან უფრო ზუსტად იმ პროცესთა ერთობლიობამ, რომელიც განხორციელდა ისტორიულ პერიოდში საფრანგეთის რევოლუციიდან (შესაძლოა, 30-წლიანი ომიდან), ვიდრე ხსენებული სახელმწიფო მდივნისა და გენერლის გეგმამდე, რომელმაც მის ავტორს ისტორიაში დამსახურებული ადგილი არგუნა?

პროქოის კონფიგურაცია პირველ მსოფლიო ომამდე

1914 წლამდე ტერმინი ევროპა ერთი შეხედვით აბსოლუტურად ნათელ და ცალსახა შინაარსს ატარებდა. მასში შედიოდნენ ევროპაზე, როგორც გეოგრაფიულად გააზრებულ ობიექტზე, განთავსებული ქვეყნები პლიუს რუსეთი, რომელსაც ევროპის გარდა ფესვები აზიაშიც ჰქონდა გადგმული. ევროპა ნიშნავდა (დასავლეთიდან აღ-

მოსავლეთისკენ) პორტუგალიას, ესპანეთს, საფრანგეთს, ინგლისს, დღევანდელ ბენელუქსს, იტალიას, გერმანიას, ავსტრია-უნგრეთს, რუმინეთს, ბულგარეთს, სერბეთს, ჩერნოგორიას, დაბოლოს, ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიებს. ეს ევროპა ადვილად აღსაწერი იყო იმდროინდელი გეოპოლიტიკური მიდგომისათვის დამახასიათებელი კატეგორიებით, რომელიც სივრცობრივ-ექსტენსიურ ხასიათს ატარებდა და აღიარებდა სივრცობრივი დისპოზიციის პრიმატს ნებისმიერი სხვა პარამეტრის წინაშე (იხ. ზემოთ). მაგრამ სივრცობივი დისპოზიციის გარდა, სახელმწიფოთა ტიპები ფუნქციონალური პარამეტრებითაც შეიძლება აღიწეროს. ასეთი პარამეტრების გამოყოფა მკვლევრის მიერ მიღებულ მეთოდოლოგიურ პარადიგმას ემყარება. ჩვენი აზრით, ძირითადი პარამეტრები, რომელსაც უნდა დავეყრდნობით იმის აღსაწერად, თუ რა არის ევროპა არა სუბსტანციონალურ-გეოპოლიტიკურად, არამედ ფუნქციონალურად.

შეგვიძლია ავიღოთ სულ რამდენიმე ძირითადი პარამეტრი და მათი მეშვეობით აღვწეროთ, რა იყო ევროპა XX საუკუნის დასაწყისში და რას წარმოადგენს იგი XXI საუკუნის დასაწყისისათვის. ამ პარამეტრებიდან შეგვიძლია გამოვეყოთ პოლიტიკური ხელისუფლების ხასიათი, ინდუსტრიულ-აგრარული განვითარების დონე, სოციალური სტრატეფიკაცია, მენტალიტეტის ხასიათი და სამხედროების როლი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებისას.

ამ ფუნქციონალური პარამეტრების (და არა მხოლოდ გეოგრაფიული მდებარეობით) პირველ მსოფლიო მამდელი ევროპა შემდეგ სემენტებად შეიძლება დაიყოს:

1. დასავლეთ ევროპა (ინგლისი, საფრანგეთი, ბენელუქსი) განვითარებული ინდუსტრიული სახელმწიფოები დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემებით, სამხედროებზე სამოქალაქო კონტოლის მექანიზმით, არამესიანისტური მენტალიტეტითა და საშუალო კლასის დომინირებით.

2. ცენტრალური ევროპა (გერმანია, ავსტრია-უნგრეთი) განვითარებული ინდუსტრიული სახელმწიფოები (გერმანია მეტად, ავსტრია ნაკლებად) მმართველობის შერეული სტილით, სადაც ავტორიტარული ელემენტები აშკარად სჭარბობდნენ დემოკრატიულს (ეთქვამთ, პოლიტიკური პარტიების არსებობა იმ პირობებში, როდესაც პოლიტიკის სუბიექტებად ისინი კი არ გვევლინებოდნენ, არამედ ბიუროკრატია და სამხედრო წრეები), სამხედროების განსაკუთრებული როლი პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისას, მესიანისტური მენტალიტეტის ფართოდ გავრცელება და საშუალო კლასის, განსაკუთრებით ბურჟუაზიის შედარებით სუსტი მდგომარე-

ეობა და გავლენა არისტოკრატიაზე (უპირატესად სამხედროსა და აგარარულთან) შედარებით.

3. აღმოსავლეთ ევროპას წარმოადგენდა რუსეთის იმპერია, რომელიც კიდევ უფრო დაჯილდოებული გახლდათ ცენტრალური ევროპის იმპერიებისათვის დამახასიათებელ საეჭვო „ღირსებათა თაღუ-ლით“. სახელდობრ, მისი განვითარება კიდევ უფრო დაბალი იყო, ხოლო მესიანისტური განწყობები ძლიერი, საშუალო კლასი უუ-ფლებო. სამხედროების გავლენა პოლიტიკაზე დიდი იყო, ხოლო საიდუმლო პოლიტიკისა კიდევ მეტი. მისი მმართველობის ფორმა ავტორიტარული და დემოკრატიის ფასადური ელემენტებით იფარ-გლებოდა.

4. ჩრდილო ევროპა (შვედეთი და 1907 წლიდან ნორვეგია) ყველა ძირითადი მახასიათებლებით ახლოს იდგა დასავლეთ ევრო-პასთან. მას იგი ჩამორჩებოდა მხოლოდ რესურსების ოდენობითა და მასშტაბებით.

5. სამხრეთ ევროპა (იტალია, ესპანეთი, პორტუგალია) – განვი-თარების დაბალი დონით, ცენტრალურევროპული ტიპის პოლიტიკუ-რი რეჟიმებით, განუვითარებელი სამოქალაქო საზოგადოებით ხასი-ათდებოდა.

6. ბალკანეთის ევროპა სამხრეთული ევროპის კიდევ უფრო უარესი ვარიანტი იყო ყველა პარამეტრით.

საყურადღებოა ისიც, რომ ყველა „ევროპელს“ გამოკვეთილი ლიდერები ჰყავდათ, ხოლო აქტანტების ოდენობა საკმაოდ მცირე იყო. ბოლოს და ბოლოს ინგლისის, საფრანგეთის, გერმანიის, ავსტრია-უნგრეთისა და რუსეთის გარდა ყველა სხვა აქტანტები რომელიმე იმპერიის, სახელდობრ, ესპანეთის (პოლანდია, პორტუგალია), ავსტრი-ის (ბელგია) ან ოსმალეთის (ბულგარეთი, რუმინეთი, საბერძნეთი, სერ-ბეთი, ჩერნოგორია, ალბანეთი), სეცესირებული ტერიტორიები იყო.

მეორის ბეზაოლიტიკური კონფიგურაცია პირველ და

მეორე მსოფლიო ომებს შორის

პირველი მსოფლიო ომის შედეგებმა ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაციის მნიშვნელოვანი გადასინჯვა გამოიწვია. თუმცა ნო-ვაციების მიუხედავად, კონფიგურაციის თვისებრივად ახალი სახე არ მიუღია. აქაა ავსტრია-უნგრეთი, როგორც ევროპული ბალანსის შემადგენელი ორგანული ნაწილი. მას ჩაენაცვლა პატარა სახელმწი-ფოები. რევოლუციის შემდეგ რუსეთი აგრეთვე მნიშვნელოვანწილად

ამოვარდა როგორც საერთო-ევროპული პოლიტიკის განმსაზღვრელი აქტანტი. იგივე ითქმის ოსმალეთზეც. ბალკანეთზე ბალანსის ახალი ელემენტი სამხრეთის სლავების გაერთიანებული სახელმწიფო(მხედველობაში გვაქვს იუგოსლავია) გახდა. შენარჩუნდა დასავლეთ ევროპა იმავე შემადგენლობით, როგორც ომის წინ, საფრანგეთი, ბრიტანეთი და ბენელუქსი წარმოადგენდნენ ინდუსტრიული განვითარების მაღალი დონის მქონე სახელმწიფოებს პლურალისტურ-დემოკრატიული პოლიტიკური მოწყობითა და ლიბერალური საზოგადოებებით ასევე შენარჩუნდა სამხრეთ ევროპა, როგორც ჯერ ქაოტური, ხოლო შემდეგ ავტორიტარული (იტალიაში ტოტალიტარული) რეჟიმების მქონე რეგიონი, რომელიც ინდუსტრიული განვითარების დაბალ დონეზე(დასავლეთ ევროპასთან და გერმანიასთან შედარებით) იდგა, იგი შეპყრობილი იყო მესიანისტური მენტალიტეტით, არ გააჩნდა მნიშვნელოვანი სამხედრო პოტენციალი და სამოქალაქო საზოგადოების ძირითადი ელემენტები. სამხრეთ ევროპის ელემენტებს შეადგენდნენ იტალია (მკვეთრი ლიდერი, მიუხედავად მისი საერთო ჩამორჩენილობისა), ესპანეთი და პორტუგალია. ბალკანეთის სახელმწიფოები გეოგრაფიულადაც და განვითარების დონითაც ახლოს იდგნენ სამხრეთ ევროპის არეალთან, იმ არსებითი დაზუსტებით, რომ მათი უმრავლესობა განვითარების დონით უფრო დაბლა იდგა სამხრეთევროპულზე, ხოლო პოლიტიკური მახასიათებლების აზრით, უპირატესად ავტორიტარული საკენ გადახრილი ხასიათი ჰქონდა (ზოგიერთ შემთხვევაში დემოკრატიის გარკვეული ელემენტებით, რომელთა ამპლიტუდა საკმაოდ მერყევი იყო, დაწყებული დემოკრატიის შედარებით უფრო მაღალი დონიდან საბერძნეთსა და უნგრეთშიც კი, ვიდრე ანტონესკუს რეჟიმამდე რუმინეთში). ცენტრალური ევროპა წარმოდგენილი იყო გერმანიითა და ავსტრი-უნგრეთის ადგილმონაცვლე ცენტრალურევროპული ქვეყნებით: ავსტრიით, ჩეხოსლოვაკიითა და უნგრეთით (ამასთან, ეს უკანასკნელი გეოგრაფიულადაც და განვითარების დონითაც გარდამავალი ელემენტი იყო ცენტრალურ და ბალკანეთის ევროპას შორის). ცენტრალური ევროპის მცირე სახელმწიფოებისათვის დამახასიათებელი იყო მმართველობის დემოკრატიული ფორმა(თუმცა უნგრეთში ავტორიტარიზმის ელემენტები ძალიან ძლიერი იყო), ინდუსტრიული განვითარების მაღალი დონე, მესიანიზმიდან თავისუფლება და იდეოლოგიზირების ძალიან დაბალი ხარისხი. 4

ერთადერთი გამონაკლისი, ბუნებრივია, იყო გერმანია ხელისუფლებაში ფაშისტების მისვლის შემდეგ, სადაც ჩამოყალიბდა სისტემა,

და განვითარების მაღალი დონე უცნაურად ერწყმოდა მესიანისტური ხასიათის იდეოლოგიაზე დამყარებულ ტოტალიტარულ სისტემას. ევროპული კონფიგურაციის კიდევ ერთი ელემენტი იყო პოლონეთი, რომელიც უაღრესად შერეულ ხასიათს ატარებდა ყველა პარამეტრის მიხედვით. გეოგრაფიულად მას გარდამავალი ადგილი ეჭირა ცენტრალურ, ტრადიციულად აღმოსავლეთად მიჩნეულ ევროპასა და ბალკანეთს შორის (გავიხსენოთ საზღვრების მაშინდელი კონფიგურაცია, პოლონეთი ესაზღვრებოდა რუმინეთს, სადაც პოლონეთის მთავრობა გაიქცა კიდევ მეორე მსოფლიო ომში მარცხის შემდეგ). განვითარების დონით მას საშუალო ადგილი ეჭირა დასავლეთ და ცენტრალური ევროპის განვითარებულ სახელმწიფოებსა და განუვითარებელ ბალკანეთს შორის, ხოლო მისი პოლიტიკური წყობა გარდამავალი იყო ავტორიტარულ და დემოკრატიულ სისტემებს შორის. ჩრდილოეთ ევროპის კონფიგურაცია და მახასიათებლები იგივე დარჩა, რაც პირველი მსოფლიო ომის წინ, გარდა იმისა, რომ ტრადიციულ აქტანტებს დაემატა განვითარების გარდამავალ დონეზე მყოფი ფინეთი პრინციპში დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემით, რომელიც, თავის მხრივ, ავტორიტარიზმის გარკვეულ ელემენტებს შეიცავდა. დაბოლოს, საბჭოთა კავშირი, რომელიც რუსეთთან შედარებით მოშორებული იყო ევროპისაგან და აღიქმებოდა ერთგვარ გარდამავალ სისტემად ევროპას, უფრო კონკრეტულად ევროპის აღმოსავლეთსა და აზიას შორის.

ამრიგად, 1918-1939 წლების ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია ასეთ ხასიათს ატარებდა: არსებობდა ტრადიციული დასავლეთი ევროპა დემოკრატიული ლიდერებით (ინგლისი-საფრანგეთი) და დემოკრატიული მაღალგანვითარებული მცირე სახელმწიფოებით; არსებობდა ცენტრალური ევროპა, რომელიც წარმოადგენდა რთულ კონგლომერატს ავტორიტარიზმისკენ მიდრეკილი განვითარებული ლიდერის-გერმანიისგან (რომელიც 1933 წლისათვის საბოლოოდ დადგა ტოტალიტარიზმისა და მესიანისტური იდეოლოგიის რელსებზე) და რიგი მცირე, მაგრამ მაღალგანვითარებული და დემოკრატიული ქვეყნებიდან. ერთმანეთზე გადაჯაჭვული სამხრეთ ევროპა და ბალკანეთი შედგებოდა ერთი ლიდერისგან (იტალია, რომელიც ყველა მანქანებით ჩამორჩებოდა ცენტრალური და დასავლეთ ევროპის ლიდერებს) და განვითარების დაბალ დონეზე მყოფი სახელმწიფოებისგან, რომლებიც უპირატესად ავტორიტარულები იყვნენ. ასეთ გარემოში იტალიის პრეტენზიები, როგორც სამხრეთ ევროპაში (იტალიის ინტერვენცია ესპანეთში), ისე ბალკანეთში (იტალიის აგრესია საბერძნეთის მიმართ)

ერთგვარადა სამხრეთ ევროპაში ძალთ ბალანსის კონტექსტში. ჩრდილო ევროპის ფუნქცია, როგორც აღენიშნეთ, ტრადიციული იყო, ხოლო (აღმოსავლეთ ევროპა, როგორც გეოპოლიტიკური რეგიონი აღარ არსებობდა. მის ადგილას არსებობდა ერთდროულად ცენტრალური ევროპისა და უფრო ნაკლებ ბალკანეთისაკენ მიდრეკილი პოლონეთით და ჩრდილო ევროპისა და უფრო ნაკლებ ცენტრალური ევროპისაკენ ორიენტირებული ბალტიის რესპუბლიკებით. ამას ემატებოდა სსრ კავშირი როგორც ძალთ ცალკე ცენტრი. ამგვარად, ჩვენთვის საინტერესო პერიოდში „ევროპა“ გულისხმობდა სივრცობრივ-პოლიტიკურ პოლიცენტრიზმსა და ყოველ რეგიონში (გარდა ჩრდილო ევროპისა და ბალკანეთისა) გამოკვეთილი ჰეგემონობითა და აღმოსავლეთ ევროპის როგორც გეოპოლიტიკური რეგიონის პრაქტიკული გაქრობით.

სიტუაცია „ცივი ომის“ პერიოდში

„ცივი ომის“ პერიოდი, მისთვის დამახასიათებელი დაპირისპირებისა და კონფლიქტურობის მიუხედავად, ისტორიული პერსპექტივის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი საფეხური იყო ევროპის უნიფიკაციის გზაზე. უნიფიკაციას განაპირობებდა ის, რომ ტრადიციული ევროპული პოლიცენტრიზმის გაქრობამ გამოიწვია „ევროპების“ დაყოფა ორ შემადგენელ ნაწილად. მარშალის გეგმის რეალიზაციამ, გფრ-ს შექმნამ, მოგვიანებით ესპანეთის, პორტუგალიისა და საბერძნეთის ფორსირებულმა განვითარებამ და თურქეთის ფაქტობრივად შეუქცევადმა ექსტერნიზაციამ, ერთი მხრივ, ხოლო, მეორე მხრივ, გდრ-ს შექმნამ, პოლონეთში, ჩეხოსლოვაკიაში, რუმინეთში, ბულგარეთში საბჭოთა ჰეგემონიის დამყარებამ უაღრესად გაამარტივა ევროპული კონფიგურაცია. „დასავლეთ“ ევროპამ დაკარგა გეოგრაფიული შინაარსი. იგი გაიგივდა ევროკავშირის შემადგენელ კომპონენტებთან, ანუ მოიცვა ტრადიციული დასავლეთი, ცენტრალური და სამხრეთი ევროპა. ჩვენთვის საინტერესო პარამეტრების „ევროპა“ იმ მახასიათებლებით ხასიათდებოდა, როგორც ტრადიციული დასავლეთი — ინდუსტრიული, მოგვიანებით პოსტინდუსტრიული განვითარების მაღალი დონე, დემოკრატიული სისტემები ავტორიტარიზმის გარეშე (ტოლერანტიზმი, სამოქალაქო საზოგადოება და ა. შ.). ევროპის მეორე ნაწილს შეადგენდა „საბჭოთა“ ევროპა სუსტი ან საშუალოდ განვითარებული ინდუსტრიული დონითა და ტოტალიტარული წყობით ამ ორი, ასე ვთქვათ, დიდ და მცირე ევროპებს შორის არსებობდა მაღალგანვითარებული ჩრდილო ევროპა თავისი ნეიტრალეობით (შვედეთი,

ფინეთი), რომლებიც ორგანულად ებმოდნენ დასავლეთს, ასევე დასავლეთზე ორიენტირებული ცენტრალური ევროპის ნეიტრალები (ავსტრია, შვეიცარია) და მცირედ ან საშუალოდ განვითარებული ბალკანური მოუმხრებლები (იუგოსლავია, ალბანეთი). განვითარების სხვადასხვა დონეზე მყოფი ნეიტრალების არსებობა, ცხადია, გარკვეულ გავლენას ახდენდა ევროპულ კონფიგურაციაზე, მაგრამ არ ცვლიდა ორევროპიანობის როგორც ასეთის ფაქტს. ევროპა ორ კომპონენტზე იქნა რედუცირებული, სივრცობრივად პოლიცენტრული ევროპები გაქრნენ, ხოლო მათი ლიდერი სახელმწიფოები (ინგლისი, საფრანგეთი, გერმანია, იტალია) ევრორეგიონული ჰეგემონები ან საერთოდ დასავლეთევროპულ ლიდერებად იქცნენ.

1990-2000 გარდამავალი ხანა

„ცივ ომში“ საბჭოთა კავშირის მარცხმა და მისმა დაშლამ, აგრეთვე იუგოსლავიის კრახმა თვისებრივად ახალი პოლიტიკური ვითარება შექმნა. მაგრამ მას არ შეუცვლია ევროპის ორწევროვანი კონფიგურაცია. ევროპა კვლავ ორ ნაწილად გაყოფილი დარჩა. ერთი მხრივ, „ცივი ომის“ დროინდელი დასავლეთ ევროპა, რომელსაც ორგანულად შეერწყა ჩრდილო ევროპა (შვედეთისა და ფინეთის გაერთიანება ევროკავშირში) და განვითარების დონით მათთან მიახლოებული სახელმწიფოები (პოლონეთი, ჩეხეთი, უნგრეთი, სლოვაკეთი და ბალტიის რესპუბლიკები). მათ უპირისპირდებოდა ის სივრცე, რომელიც პერიფერიულ ევროპად შეიძლება იწოდოს (ბალკანეთი პლუს უკრაინა და ბელორუსია). ამასთან, უპირისპირდებოდა არა იდეოლოგიურად, ეკონომიკურად ან სამხედრო თვალსაზრისით (ბელორუსთა ლიდერის ხუნტრუცი მხედველობაში არ არის მისაღები), არამედ სწორედ განვითარების დონით ევროპის მესამე კომპონენტს შეადგენენ მათდამი მიმდებარე სამხრეთ კავკასია და რუსეთი. ევროინტეგრაციის შემდგომი განვითარების პროცესში სავარაუდოა, რომ პირველები საბოლოოდ იქნებიან ინტეგრირებულები დასავლეთ ევროპაში.

გარდამავალი ხანის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ცენტრალურმა და ჩრდილო ევროპამ, როგორც გეოპოლიტიკურმა რეგიონებმა და სოციოკულტურულმა სისტემებმა საერთოდ შეწყვიტეს არსებობა. ამჟამად „დასავლეთ ევროპაში“ საერთოდ დაკარგა წმინდა გეოგრაფიული საზრისი და ევროპის კონტინენტზე მდებარე მაღალგანვითარებულ სახელმწიფოთა ერთობლიობის აღმნიშვნელად იქცა. ბალკანეთის კრიზისებმა თავის მხრივ აჩვენა ევროპული უსაფრთხოების

განუყოფლობა. დღესდღეობით ევროპული ცენტრისა და პერიფერიის ფუნქცია არსებითად იცვლება. ცენტრის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია ბალკანური პერიფერიის ქვეყნები ევროპული ცენტრის ორგანულ ნაწილად. ამას გარდა, ბალკანეთში ნატო-ს ინტეგრაციას ადასტურებს ბალკანეთისათვის მარშალის გეგმის ანალოგის შექმნა და რუმინეთისა და ბულგარეთის, პერსპექტივაში კი ხორვატიის. აგრეთვე თურქეთის მიჩნევა ევროგაერთიანებაში გაწევრიანების კანდიდატებად. ამ გეგმების რეალიზაცია საშუალოვადიან პერსპექტივაში თვისებრივად ახალ სახეს მისცემს ევროპულ კონფიგურაციას.

საშუალოვადიანი პერსპექტივა – 2001-2010 წლები

ამ პერსპექტივის ძირითადი ტენდენცია უნდა იყოს ბალკანური პერიფერიის ინტეგრირება დასავლეთ ევროპაში და ამ არეალის გავრცელება გეოგრაფიული ევროპის ძირითად სივრცეზე. ამ პროგნოსტიკული ხანისათვის ტრადიციული გეოგრაფიული ევროპები (დასავლეთი, აღმოსავლეთი, სამხრეთი, ჩრდილოეთი და ბალკანეთი) ყველა იქნება(რაღაც ფორმით) ინტეგრირებული ერთიან ევროპულ სივრცეში. დასავლეთი გაფართოვდება, თუმცა შენარჩუნდება ევროპის დაყოფა ცენტრად და პერიფერიად. ოღონდ პერიფერიის როლს შეასრულებენ არა ბალკანური სახელმწიფოები(რომელთა აბსოლუტური უმრავლესობა ამ პერიოდისათვის ინტეგრირებული იქნება ნატო-ში ან ევროკავშირში), არამედ სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოები, მოლდოვა და უკრაინა. წარმატებული რეფორმების შემთხვევაში საშუალოვადიანი პერსპექტივის დასასრულის, ანუ იმ პროგნოზისტული ხანისათვის, რომელსაც ეს შრომა ეხება, მათ შეეძლებათ შეუერთდნენ დიდ ევროპას, ამის შედეგად ევროპის ფუნქციონალური და გეოგრაფიული საზრისი ერთმანეთს დაემთხვევა. გასარკვევი მხოლოდ ის იქნება თუ რამდენად მოახერხებს რუსეთი დიდ ევროპაში გაერთიანებას.

რუსეთი და ევროპა

კითხვას – საშუალო ან გრძელვადიან პერსპექტივაში რუსეთის ევროპაში ინტეგრირებას, უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ. ამას ფაქტორების მთელი კომპლექსი განაპირობებს. მათ შორის ჩვენ აქცენტს შემდეგზე გავაკეთებთ:

1. გეოგრაფიული – რუსეთის ტერიტორიის სიდიდისა და მდებარეობის გამო ევროპაში მისი სრული ინტეგრირება აზრს უკარგავს თავად ევროპის ცნებას. რა ევროპაზე შეიძლება ლაპარაკი, თუ იგი

წყარო ოკეანის სანაპიროზე თავდება და კორეა-იაპონიას ესაზღვრება.

2. დემოგრაფიული – 150 მილიონიანი რუსეთის ევროპაში ინტეგრირება მთლიანად შეცვლის ევროდემოგრაფიულ ბალანსს, სადაც დღეისათვის არ არსებობს და არც იარსებებს ერთი პეგემონი. გერმანია, ინგლისი, იტალია, ესპანეთი, საფრანგეთი, პოლონეთი, ზოლო პერსპექტივაში უკრაინა და თურქეთიც დაახლოებით ერთი დემოგრაფიული წონითი კატეგორიის მოთამაშეები არიან. რუსეთის სრული ჩართვა ევროპაში დაარღვევს ამ ბალანსს.

3. განვითარების დონე – ცხადია, რომ რუსეთი მრავალი სხვადასხვა მიზიზების გამო(ტერიტორიის ზომებიდან დაწყებული და ეკონომიკის კლანური ხასიათიდან დასრულებული), 20-25-წლიან პერსპექტივაში ვერაფრით მიაღწევს ევროპასთან მეტ-ნაკლებად შეჯერებულ განვითარების დონეს.

4. პოლიტიკური სისტემის ხასიათი, რომელიც დემოკრატიის ფასადს მიღმა ავტორიტარიზმის მნიშვნელოვან ელემენტებს შეიცავს, არმიაზე სუსტი სამოქალაქო კონტროლითა და სპეცსამსახურების განსაკუთრებული როლით.

5. საშუალო კლასისა და სამოქალაქო სექტორის ისეთი განუვითარებლობა, რომელიც გრძელვადიან პერსპექტივაშიც კი გამორიცხავს მიახლოებას ევროპულ სტანდარტებთან.

6. ქსენოფობიისა და მესიანიზმის ძალიან ფართო გავრცელება, რომელიც დასტურდება ბოლო დროის ყველა სოციოლოგიური გამოკითხვებითა და რუსული საზოგადოებრივი აზრის დამოკიდებულებით „კავკასიური ეროვნების პირთა“ მიმართ.

საეჭვოა, რომ ამ ფაქტორებმა საშუალოვადიან პერსპექტივაში შეწყვეტონ არსებობა. მეტიც, ვერ გამოვრიცხავთ მათ გააქტიურებასაც კი. ცხადია, ევროპულად მოწყობილი რუსეთის არსებობა სასურველზე მეტიც კი იქნებოდა საქართველოსათვის. სამწუხაროდ, ამის იმედად ყოფნა სახიფათო ილუზია იქნებოდა.

პითხვებო:

1. როგორი იყო ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია პირველ მსოფლიო ომამდე?

2. როგორი იყო ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია პირველ და მეორე მსოფლიო ომებს შორის?

3. როგორი იყო ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია „ცივი

ომის“ პერიოდში?

4. ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია გარდამავალ პერიოდში.

5. ევროპის გეოპოლიტიკური კონფიგურაცია საშუალოვადიან პერსპექტივაში.

6. რატომ არ მოხერხდება რუსეთის ინტეგრაცია ევროპაში საშუალოვადიან პერსპექტივაში?

ახალი ტენდენციები ლიდერ სახელმწიფოთა სამხედრო პოლიტიკაში

ამერიკის შეერთებული შტატები

აშშ რჩება გლობალურ ლიდერად სამხედრო სფეროში. მეტიც, აშშ-სა და დანარჩენ სახელმწიფოებს შორის ზღვარი უფრო და უფრო იზრდება. ისეთ სფეროებში, როგორიცაა დამიზნებისა და დაზვევრების ზეთანამედროვე სისტემები, სამხედრო კოსმოსი, სამხედრო-საზღვაო ძალები, მობილურობა და ინფორმაციულობა, აშშ-ს ლიდერობა მომავალში კიდევ უფრო განმტკიცდება. 1998 წელს აშშ-ს შპ-ს გაერთიანებულმა შტაბმა შეიმუშავა სტრატეგიული დოკუმენტი – „ერთიანი ხედვა 2010“, სადაც განსაზღვრულია აშშ-ს შეიარაღებულ ძალთა ძირითადი ამოცანები და მოდერნიზაციის გეგმები ჩვენთვის საინტერესო დროის მონაკვეთში. მართალია, ახალი ადმინისტრაციის მოსვლამ ხელისუფლებაში ამ დოკუმენტში გარკვეული კორექტივები შეიძლება შეიტანოს, მაგრამ მისი სამხედრო პრინციპები, ალბათ, დიდად არ შეიცვლება. მომავლის გეოსტრატეგიული კონფიგურაციის წარმოდგენა შეუძლებელი იქნება ამ დოკუმენტის გარეშე, რომელიც განსაზღვრავს აშშ-ს შეიარაღებული ძალების ხასიათსა და ფუნქციებს საშუალოვადიანი პერსპექტივისათვის.

დოკუმენტის მიხედვით, აშშ-ს შპ-ს წინაშე დგება ამოცანა ისეთი საფრთხეების წინააღმდეგ, როგორიცაა: სხვადასხვა რეგიონში მსხვილ-მასშტაბიანი კონფლიქტები, მასობრივი განადგურების იარაღისა და მისი მატარებლების გავრცელება, ეკონომიკური გამოწვევები, ტერორიზმი, იარაღის უკანონო ვაჭრობა, უკონტროლო მიგრაცია, ნარკოტიკების გავრცელება და ა. შ. ამგვარი მიდგომა ასახავს კლინტონის ადმინისტრაციის გლობალისტურ მიდგომას და შეიძლება გარკვეულად იქნეს კორექტირებული ბუშ-უმცროსის ადმინისტრაციის მიერ.

დოკუმენტში ხაზგასმულია, რომ „აშშ-ს გააჩნია აშკარა სამხედრო-ტექნიკური და სამხედრო უპირატესობა ნებისმიერ პოტენციურ მოწინააღმდეგეზე. გლობალურ დონეზე აშშ-სათვის სამხედრო გამოწვევის შემქმნელი ძალა არ ჩანს. ასე რომ, აქცენტი ლოკალურ თუ რეგიონულ დონეზე გადაიტანება.

სამხედრო-პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად გათვალისწინებულია ახალი სამხედრო სტრატეგიის შემადგენელი სამი და შშ-ის აღმშენებლობისა და გამოყენების ოთხი ძირითადი ელემენტი.

პირველი კონცეფცია „სტრატეგიული მოქნილობა“ მიმართულია იქითკენ, რომ აშშ-ს შშ-მა მიაღწიონ უპირატესობას ნებისმიერ თეატრზე ძალების გაშლისას და საბრძოლო მოქმედებებისას. მეორე კონცეფცია „წინაწეული ყოფნა“ გულისხმობს აშშ-ს შშ-ს წინასწარ განლაგებას კრიტიკული მნიშვნელობის პუნქტებში. რაოდენობრივი მაჩვენებლების შემცირების კომპენსირება გათვალისწინებულია მობილურობის ზრდითა და მოკავშირეებთან ერთობლივი სწავლებების სისტემის ჩამოყალიბების გზით. მესამე კონცეფცია, „ძალის პროეცირება“ გულისხმობს შშ-თა მაქსიმალურად სწრაფ რეაგირებას კრიზისებზე მაშინაც კი, როდესაც ისინი არ არიან განთავსებულნი კრიზისით მოცული რეგიონის ახლოს. მეოთხე კონცეფცია „გადამწყვეტი უპირატესობის უზრუნველყოფა“ გულისხმობს გონივრულ რისკს გადაწყვეტილებების მიღებისას, ხოლო, მეორე მხრივ, დროის უსწრაფეს მონაკვეთში იმგვარი დაჯგუფების შექმნას, რომელიც აუცილებელია დასახული ამოცანების გადაწყვეტისათვის.

ეროვნული სამხედრო სტრატეგიის განმსაზღვრელი დოკუმენტი აშშ-ს შშ-ს წინაშე აყენებს ისეთ მოთხოვნებს, როგორიცაა:

– საინფორმაციო უპირატესობის მოპოვება, რაც გულისხმობს ისეთ ვითარებას, როდესაც დაპირისპირებულ მხარეთაგან ერთერთს გააჩნია ბევრად უფრო სრული ინფორმაცია, ვიდრე მეორე მხარეს. ამასთან, საინფორმაციო უპირატესობის არსებობა შშ-ს უმნიშვნელოვანეს ელემენტად ითვლება მაშინაც კი, როდესაც იგი უშუალო სამხედრო მოქმედებებს არ აწარმოებს (ვთქვათ, სამშვიდობო და სხვა სახის ოპერაციები).

– ძალის განვრცობა ანუ პროეცირება. ეს გულისხმობს, რომ სახმელეთო ძალებს უნდა შეეძლოთ ძალის მაქსიმალურად სწრაფად პროეცირება დელამიწის ნებისმიერ რეგიონზე. ამ მიზნით, სახმელეთო ძალებს უნდა გააჩნდეს მოდულური სტრუქტურები, რაც განაპირობებს ურთიერთთანაცვლებადი სისტემის შექმნის შესაძლებლობას, რომლებიც ეფექტიანად იმოქმედებდნენ დინამიკურად ცვლად ვითარებაზე.

– ჯარების დაცვა, გულისხმობს იმგვარი იარაღისა და ტექნიკის შემუშავებას, რომელიც მოახერხებს დაიცვას არა მხოლოდ პირადი შემადგენლობა და ტექნიკა, არამედ ინფორმაციაც.

– ბრძოლის ველზე ხელსაყრელი პირობების შექმნა გულისხმობს მოწინააღმდეგის მოქმედებების შეზღუდვას საბრძოლო მოქმედებების დაწყებისთანავე და მანამდეც კი.

– გადაჭრელი სამხედრო მოქმედებების წარმოება, რაც გულისხმობს დასახული მიზნების მიღწევას მაქსიმალურად სწრაფად და მინიმალური დანაკარგებით.

– შმ-ის ყოველმხრივი უზრუნველყოფა, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, ეხება ინფორმაციას, ლოგისტიკასა და საინჟინრო უზრუნველყოფას.

გარდა ამისა, სახმელეთო ჯარებმა უნდა მოახერხონ:

– ჯარებისა და სტრატეგიული ტვირთების, ასევე შმ-ების გადასროლა ნებისმიერი მიმართულებით, საჭირო ოდენობითა და ტექნიკით.

– პირველი თავდაცვითი ოპერაციების წარმატებული ჩატარება.

– აშშ-ს შმ-ს სხვა სახეობებსა და მოკავშირეებთან ერთად წარმატებული კონტრშეტევების ჩატარება და მოწინააღმდეგის შმ-ს განადგურება.

– სტაბილობისა და მშვიდობის მიღწევის მიზნით, ომის შემდგომი ოპერაციების ჩატარება.

საყურადღებოა, რომ აშშ-ს სახმელეთო ძალებს ექნებათ გაფართოებული ფუნქცია არასაბრძოლო ოპერაციების ჩატარებისას. სახელდობრ, წინაწეული მდგომარეობა ზღვის იქითა ტერიტორიებზე ღროებით ან მუდმივ საფუძველზე და აშშ-სადმი მტრული ძალების შეკავება დემონსტრაციის თუ არაპირდაპირი სტრატეგიის მეთოდებისათვის დამახასიათებელი სხვა ქმედებები.

საველე წესდება F-100-5-ის ახალ რედაქციაში, ვფიქრობთ, ადეკატურადაა დაფიქსირებული აშშ-ს სახმელეთო ძალების ახალი როლი, კერძოდ „აშშ-ს სახმელეთო ძალები იქცა სტრატეგიულ ძალად, რომელსაც ხელეწიფება ზეგავლენა საერთაშორისო მოვლენების განვითარებაზე და კრიზისულ სიტუაციათა რეგულირებისას, ხოლო აუცილებლობისას დაშორებულ თეატრებზე ორ ომში გამარჯვება“.

სახმელეთო ჯარების ორგანიზაცია 2010 წლისათვის

მოცემული მომენტისათვის აშშ-ს სახმელეთო ძალები ითვლიან:

– რეგულარული ძალების არმიათა ხუთ შტაბსა და კორპუსთა ხუთ შტაბს. სულ 10 დივიზია, მათგან ოთხი მექანიზებული (№1, 2, 3, 4,), ორი ჯავშანსატანკო (№1, №1 საკავალერიო), ორი მსუბუქი

ქვეითი(№ 10, 25), საპერო-სადესანტო(№82), საპერო-შემტევი(№101). სახმელეთო ძალებში შედის აგრეთვე ცალკე ქვეითი ბრიგადა და სამი ჯაგმანსაკავალერიო რეგიმენტი.

— ეროვნული გვარდიის 8 დივიზია — ჯაგმანსატანკო(№49), ორი მექანიზებული(№35, 40), ოთხი ქვეითი(№28, 34, 38, 42) და მსუბუქი ქვეითი(№29). ნაციონალურ გვარდიაში შედის აგრეთვე 16 ცალკე ბრიგადა(ოთხი ჯაგმანსატანკო, ოთხი მექანიზებული, შვიდი ქვეითი და მსუბუქი ქვეითი), აგრეთვე ჯავსანსაკავალერიო რეგიმენტი, სამი ქვეითი და 37 საინჟინრო ბატალიონი, 36 არტბატალიონი და 9 საზენიტო-რაკეტული ბატალიონი, საარმიო ავიაციის 18 ბატალიონი. არმიის რეზერვში შედის აგრეთვე პომკუსის შემადგენლობაში წანასწარ განთავსებული ოთხი ბრიგადა, ახლო აღმოსავლეთში დისლოცირებული ორი მძიმე ბრიგადა, კორეაში დისლოცირებული ჯაგმანსატანკო ბრიგადა, აგრეთვე წყნარი და ინდოეთის ოკეანეებში განთავსებული 14-14 ზომადი თითოეულში ჯაგმანსატანკო ბრიგადის იარაღით, ტექნიკითა და უზრუნველყოფის საშუალებებით.

მძიმე და მსუბუქმა დივიზიებმა ერთმანეთი უნდა შეავსონ. მძიმე დივიზიების ძლიერი მხარეებია მაღალმობილური ბრძოლების წარმოების უნარი მოწინააღმდეგის სატანკო შენაერთების წინააღმდეგ, სიღრმისეული დარტყმებისა თუ კონტრდარტყმების, ასევე წარმატების სწრაფად განვითარების უნარი, ფართო ფრონტზე თავდაცვითი მოქმედებების წარმოება, ეფექტიანი ჰაერსაწინააღმდეგო დაცვა. ამავდროულად ამ დივიზიებს აქვთ ისეთი ნაკლოვანებები, როგორიცაა: მძიმე სისტემების გამო სტრატეგიული მანევრის შეზღუდულობა, მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებების მეტისმეტად დიდი დანახარჯი, მძიმე და ძვირადღირებული სატრანსპორტო სისტემების გამოყენება. ამასთან, მათ მცირე მანევრულობა ახასიათებთ დასერილ ადგილებში, დასახლებულ პუნქტებსა და საწყალოსნო წინააღმდეგობების ფორსირებისას.

მსუბუქი დივიზიების ღირსებაა: მოვლენებზე სწრაფი, ზოგჯერ დაუწყონებლივი რეაგირების უნარი, მაღალი სტრატეგიული მობილურობა, დიდი ოდენობით ტანკსაწინააღმდეგო საშუალებები, საბრძოლო მოქმედებების ხანგრძლივი წარმოების უნარი ძირითადი ძალებისგან მოწყვეტით, ეფექტიანი ლოგისტიკა. სუსტი მხარეებია: არტილერიისა და ჰაერსაწინააღმდეგო დაცვის შედარებით დაბალი პოტენციალი და მასობრივი განადგურების იარაღიდან დაცვის შედარებით დაბალი დონე.

აშშ-ს შეიარაღებული ძალები ამჟამად მნიშვნელოვანი რეორგანიზაციის პროცესში იმყოფება. ამ პროცესის ძირითადი მახასიათებელია დიგიტალიზაციის მეშვეობით თვისებრივად ახალ დონეზე გასვლა. პერსპექტიული გამოკვლევები სამ ძირითად მიმართულებას მოიცავს:

- საბრძოლო დანაყოფების ახალი სტრუქტურების შემუშავება.
- მართვის ახალი სტრუქტურების მოდელების შექმნა;
- იარაღის, ტექნიკისა და საინფორმაციო საშუალებების ახალი

ნიმუშების შექმნა და შეიარაღებაზე მიღება.

საშუალოვადიანი პერსპექტივისათვის, 2010-2015 წლებისათვის არ არის მოსალოდნელი რადიკალური ცვლილებები სახმელეთო ძალების ორგანიზაციაში. ასეთი ცვლილებები უფრო 2015-2025 წლებშია საეარაუდო. ამის მიუხედავად, უკვე მიმდინარეობს კვლევები და პრაქტიკული ღონისძიებები ახალ სტრუქტურებზე გადასვლისათვის. ლაპარაკია, ე. წ. კომპიუტერიზებული დივიზიების შექმნაზე, რომელთაც სტაბილური ბრიგადული რგოლი ექნებათ. პირველ რიგში ეს ეხება მე-4 მექანიზებულ დივიზიას, ხოლო მოგვიანებით პირველ საკავალერიო (ჯავშანსატანკო) დივიზიას, რომელიც კომპიუტერიზაციის მეშვეობით პრინციპულად ახალ სტრუქტურაზე გადავა. მოგვიანებით, იმავე მოდელზე გადაინაცვლებენ მსუბუქი დივიზიებიც.

ახალ ორგანიზაციულ-სამტატო სისტემაზე გადასვლასთან დაკავშირებით უმნიშვნელოვანესად მიგვაჩნია იმის აღნიშვნა, რომ სამომავლოდ აშშ-ს სახმელეთო ძალებში დივიზიულმა რგოლმა ადგილი შეიძლება დაუთმოს ბრიგადულ რგოლს. ამასთან, ეს პროცესი არ შეიძლება განვიხილოთ იმ ტენდენციის უბრალო გაგრძელებად, რომელსაც იტალიისა და თურქეთის შმ-ში ჰქონდა ადგილი და დივიზიურიდან ბრიგადულ სისტემაზე გადასვლაში გამოიხატა. აშშ-ს შემთხვევაში გაცილებით სიღრმისეული ფაქტორები მოქმედებენ, სახელდობრ, საბრძოლო მოქმედებათა თვისებრივად ახალი ტიპის წარმოების უნარი, მაშინ, როდესაც იტალიელთა და თურქთა რეფორმები ტრადიციულ მოქმედებათა სისტემურ ტიპში თავსდებიან.

2015-2025 წლებში აშშ, ალბათ, მთლიანად გადავა ჯარებისა და იარაღის ინტეგრირებული მართვის სისტემაზე (ე. წ. systems of systems), რომელიც მოიცავს საბრძოლო მოქმედებათა მიმდინარეობის ერთიანი სურათის უსწრაფეს შექმნას, როდესაც ინფორმაციის მიღება და მოწინააღმდეგის ძალების განადგურება დროის რეალურ მასშტაბში

ზორციელდება (აშშ-ს ტერმინოლოგიით დროის რეალური მასშტაბი გულისხმობს ვითარებას, როდესაც სამიზნის დაფიქსირებასა და მის გამანადგურებელ ცეცხლის გახსნას შორის 10 მინიწამია. „რეალურთან ახლო“ მაჩვენებელი ანალოგიურ შემთხვევაში ნახევარი წუთია).

გრძელვადიან პერსპექტივაში აშშ-ს სახმელეთო ძალებში ივარაუდება შემდეგი ბრიგადების არსებობა: „მძიმე“, „საჰაერო-შემტვენი“ და „სადაზვერვო-დამრტყმელები“ (თავის მხრივ, იყოფიან „მძიმედ“ და „მსუბუქად“. სულ გრძელვადიან პერსპექტივაში აშშ-ს შშ სავარაუდოდ შედგება: 15 მძიმე და საჰაერო-შემტვენი, ორ-ორ მძიმე და მსუბუქ სადაზვერვო დამრტყმელი ბრიგადებისაგან რეგულარულ ძალებში და 34 ანალოგიური შენაერთით ნაციონალური გვარდიისა და სარეზერვო კომპონენტებში. ეს ძალები მზად იქნებიან აწარმოონ იმ ტიპის მოქმედებები, რომლებიც ისევე განსხვავდებიან დღევანდელი მოქმედებებისაგან, როგორც ეს უკანასკნელნი მეორე მსოფლიო ომისათვის დამახასიათებელი მოქმედებებისაგან.

ცხადია, ესოდენ მასშტაბური პროგრამა სათანადო ტექნიკურ უზრუნველყოფას გულისხმობს. აშშ იარაღისა და ტექნიკის დიდი პარტიების შესყიდვის თვალსაზრისით, აშკარა მსოფლიო ლიდერია. 2000 წელს აშშ-მ იარაღისა და ტექნიკის შესყიდვაზე 54 მლრდ დოლარი გამოყო, ხოლო პერსპექტიულ გამოკვლევებზე – 38 მლრდ დოლარი (შედარებისათვის რუსეთის მთელი თავდაცვითი ბიუჯეტი დოლარის ეკვივალენტურ კურსში 6 მლრდ დოლარია, ხოლო რეალურად, სადღაც 14 მლრდ). ამ ათწლეულში განსაზოციელებული უმნიშვნელოვანესი პროგრამებია:

- ნაციონალური რაკეტაწინააღმდეგო სისტემის შექმნა. ეს საკითხი მნიშვნელოვნად სცილდება ჩვენი გამოკვლევის თემატიკას და მასზე ამჯერად არ შეეჩერდები.

- სახმელეთო ძალების სფეროში: როგორც ჩანს, 2010 წლამდე არ იქნება მიღებული ახალი მე-4 თაობის ტანკები. მეტიც, ამერიკელები იზილავენ ტანკის ჩამნაცვლებელი მძიმე ქვეშეხით აღჭურვილი ბორბლებიანი მანქანის შექმნას. თუმცა ეჭვგარეშეა, რომ ამჟამინდელი მე-3 თაობის ტანკ „ებრამსების“ მოდერნიზება გაგრძელდება, ისევე, როგორც ქსმ „ბრედლისა“. მიღებულ იქნება 824 უახლესი თვითმავალი ქვეშეხით „ქრუსეიდერი“ 1200-ზე მეტი უახლესი სადაზვერვო დამრტყმელი შვეულმფრენი „კომანჩი“, 700-ზე მეტი დამრტყმელი შვეულმფრენი „აპაჩი“ გაივლის მოდერნიზაციას და აღიჭურვება ტარკ-ს დამიზნების ზეთანამედროვე სისტემა ლონგბოუთი“. მიღებულ იქნება მართვის, კონტროლის, კომუნიკაციისა და დაზვერვის თვისებრივად ახალი სისტემები.

– სამხედრო-საჰაერო ძალებში: განხორციელება მასშტაბური შესყიდვები. უმნიშვნელოვანესი იქნება მე-5 თაობის გამანადგურებლების F-22 და JSF-ს შეძენა (ამ უკანასკნელის ტიპი საბოლოოდ ჯერ არაა განსაზღვრული. მთავრობას ჯერ კიდევ ვერ აურჩევია „ბონინგის“ ვარიანტს მიაწიჭოს უპირატესობა თუ „ლოქჰიდის“). სულ შეძენილ იქნება 333 ჰაერში ბატონობის გამანადგურებელი F-22 და 2865 ტაქტიკური გამანადგურებელი JSF (საავიამზიდო ბაზირების ვარიანტისა და საზღვაო ქვეითთა კორპუსის ვარიანტის ჩათვლით). ამ ღონისძიებების შედეგად 2015 წლისათვის აშშ-ს სსძ-ის შეიარაღებაზე მხოლოდ მე-5 თაობის გამანადგურებლები იქნება, მაშინ, როცა ისეთ საავიაციო ქვეყნებს, როგორიცაა გერმანია და საფრანგეთი მხოლოდ მე-4 პლუსის თაობის თვითმფრინავები აქვთ აღარაფერს ვიტყვით რუსეთზე, რომლის ავიაცია ამ პერიოდისათვის მხოლოდ მესამე და მეოთხე თაობის გამანადგურებლებით შემოიფარგლება. გარდა ამისა, მიღებულ იქნება დიდი ოდენობის ზეზუსტი ბომბები და რაკეტები წერტილოვან სამიზნეთა გასანადგურებლად. მათ შეეძლებათ იმოქმედონ მოწინააღმდეგის არა მხოლოდ ახლო საჰაერო დაცვის ზონაში შეუსვლელად, არამედ საშუალო ზონაში შესვლის გარეშეც. ახალი სატრანსპორტო თვითმფრინავები C-17 მნიშვნელოვნად გაზრდიან სატრანსპორტო ავიაციის პოტენციალს, ხოლო ახალი თანამგზავრები უზრუნველყოფენ მათი საცეცხლე ძალის სრულად გამოყენებას.

– სამხედრო-საზღვაო ძალები. ისინი ახორციელებენ მასშტაბურ ღონისძიებებს. მწყობრში შევა „ნიმიცის“ ტიპის მე-10 ატომური ავიამზიდი „რონალდ რეიგანი“. მოგვიანებით მწყობრში ჩადგება ახალი თაობის კიდევ სამი ატომური ავიამზიდი, რომლებიც ამჟამად პროექტდება. „ორლი ბერკის“ ტიპის 28 საეცადრო ნაღმოსანი, რომლებიც თავიანთი პოტენციალით აღემატებიან სხვა სახელმწიფოთა კრეისერებს, დაემატება კიდევ 34 ნაღმოსანი. ფლოტი მიიღებს „ზამპოლტის“ ტიპის საეცადრო ნაღმოსანს, რომელიც თვისებრივად ახალ ეპოქას შექმნის ფლოტის ისტორიაში. მიღებულ იქნება ახალი თაობის წყალქვეშა ნავები. ერთი სიტყვით, აშშ-ს ფლოტი ისევე იქნება მზად XXI საუკუნისათვის, როგორც სხვა სახეობის ძალები.

დიდი ბრიტანეთი

დიდი ბრიტანეთი ახორციელებს შეიარაღებულ ძალთა მობილიზაციის შთაბეჭდავ პროგრამას. თავდაპირველად იგი შეიარაღებულ

ძალთა შემცირებაში გამოიხატა, მაგრამ შემდეგ განხორციელდა რუსტრუქტურისა და დაიწყო მოდერნიზაცია. „ცივი ომის“ პერიოდის 300 ათასიდან 2000 წლისათვის 212 ათასამდე შემცირდა (სახმელეთო ძალები 149 ათასიდან 113 ათასამდე). ლიკვიდირებულ იქნა ორი ჯაგმანსატანკო დივიზია და რიგი სხვა ნაწილები. 1998 წელს მიღებულ იქნა მძ-ს აღმშენებლობის საშუალოვადიანი პროგრამა.

სტრატეგიული იარაღის სფეროში. ბრიტანეთი რჩება ლიდერად აშშ-სა და რუსეთის შემდეგ. მას ჰყავს „ვენგარდის“ ტიპის ოთხი წყალქვეშა ნავი, რომელთაც შეუძლიან ატარონ 64 სტრატეგიული რაკეტა „თრაიდენტი“, თუმცა რეალურად შეიარაღებაზე 58 რაკეტაა. თითოეულ რაკეტას შეუძლია 12 ქობინის ტარება, ე. ი. ბრიტანეთის ფლოტს სულ 768 ქობინის ტარება შეუძლია, მაგრამ გამომდინარე დღევანდელი ვითარებიდან, მის ნაგებზე სულ 192 ქობინია განთავსებული. მის ძალთაგან მუდმივ პატრულირებაშია ერთი ნავი 48 ქობინით.

სახმელეთო ძალები. გაიზრდება 3300 ჯარისკაცით. დარჩება ერთი ჯაგმანსატანკო და ერთი მოტოკვეითი დივიზიები. მე-5 საჰაერო-სადესანტო ბრიგადას (შტაბი ოლდერმოტში, რომელსაც სპეციალისტების აზრით, არასაკმარისი საცეცხლე ძალა აქვს, შეეცვლება სტრუქტურა. მის შემადგენლობაში შევა ერთი შერეული სატანკოკვეითი და ორი მოტოკვეითი ბატალიონი. აგრეთვე 155 მმ-იანი თვითმავალი ჰაუბიცების რეგიმენტი. ამის შემდეგ ბრიგადა მიიღებს მე-12 მექანიზებული ბრიგადის სახელს. 24-ე აერომობილური ბრიგადა დამატებით მიიღებს „აპაჩების“ ერთ რეგიმენტს. შეიქმნება ერთი ახალი სადაზვერვო რეგიმენტი, ხოლო სატანკო რეგიმენტებში იქნება 600 მებრძოლი და 58 ტანკი (ნაცლად ამჟამინდელი 470-ის და 38-სა). ამასთან, რეგიმენტების ოდენობა რვიდან ექვსამდე შემცირდება. მოწინავე პოზიციებზე რეგიმენტის მხოლოდ 30 ტანკი იქნება გაშლილი. სახმელეთო ძალების შეიარაღებაზე მიიღება 386 ტანკი „ჩელენჯერ-2“ 67 დამრტყმელი შეუღმფრენი „აპაჩ-ლონგბოუ“, აგრეთვე მსუბუქი ტანკები „თრასერი“.

სამხედრო-საჰაერო ძალები. მნიშვნელოვნად გაზრდის თავის პოტენციალს 232 „ტიაფუნის“ (ადრინდელი სახელი ევროფაიტერი) შეძენის ხარჯზე. მთელი რიგი მაჩვენებლებით ეს თვითმფრინავი აკმაყოფილებს მე-5 თაობისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს და მსოფლიოში საუკეთესოა, თუ არ ჩავთვლით მე-5 თაობის აშშ-ს გამანადგურებლებს. პერსპექტივაში განიხილება 150 JSF-ის შეძენა, ხოლო 2015 წლის შემდეგ 180 ახალი დამრტყმელი თვითმფრინავის მიღებას ტორნადოების შესაცვლელად. აშშ-დან შეძენილ იქნება 4

ცალი C-17. დამზადდება 25 ცალი A-400 სატრანსპორტო თვითმფრინავი „ერბასის“ ბაზაზე. ეს ღონისძიებები გაზრდის ბრიტანეთის არმიის მობილურობას. ზეზუსტი რაკეტები „ბრიმსტონი“ და „რედ შადოუ“ ბრიტანეთის ავიაციის ღონეს თვისებრივად ახალ საფეხურზე აიყვანს.

ფლოტში. განხორციელდება მასშტაბური პროექტები. ახლანდელი სამი მსუბუქი ავიამზიდის ნაცლად, რომლებიც 25-მდე საფრენი აპარატს ატარებს, აშენდება ორი მრავალდანიშნულიანი ავიამზიდი, თითოეულზე 40-მდე საფრენი აპარატით. ჯერ არ არის გარკვეული რომელი თვითმფრინავი გახდება მომავალში ინგლისის ფლოტის ძირითადი გამანადგურებელი. ასახელებენ ჯსფ-ს, აგრეთვე „რაფალის“ და „ტიფუნის“ საზღვაო ვარიანტებს. შენდება 12 საესკადრო ნაღმოსანი ზონალური დაცვის ანტისარაკეტო სისტემით, რომელსაც შეეძლება 150 კმ-ს რადიუსის ზონის დაცვა რაკეტული შეტევებისაგან. აშენდება „ესტუტის“ ტიპის 3 ატომური წყალქვეშა ნავი, სამაგიეროდ ჩამოიწერება 5 „სვიპთშუარი“ და შეიარაღებაზე დარჩება 10 ატომური წყალქვეშა ნავი. გაიზრდება ამ ნავების დამრტყმელი ძალა მათ შეიარაღებაზე „ტომპოკის“ ტიპის რაკეტების მიღებით. 120 ასეთ რაკეტას შეეძლება გაანადგუროს ობიექტები მოწინააღმდეგის ტერიტორიის სიღრმეში, რაც მე-5 თაობის გამანადგურებლებთან ერთად ბრიტანეთის ფლოტს საშუალებას მისცემს ძალის შეზღუდული პროეცირებისა ხმელეთის ტაქტიკურ ზოლში. ამ უნარით ბრიტანეთის ფლოტი მე-2 ადგილზე გავა აშშ-ს შემდეგ.

საშრანგეთი

*არმიის ნაცვლად, რომელსაც ჩვენ
შევეჩვიეთ, უნდა შეექმნათ არმია,
რომელიც გვეჭირდება
გენერალი დე გოლი, 1962*

საფრანგეთი ისტორიულად პირველი სახელმწიფო იყო, რომელმაც ეროვნული არმია შექმნა. ამ არმიას მრავალი სახელოვანი ფურცელი ჩაუწერია, თუმცა პოსტივი ომის ხანის რეალიებმა მის ფუნქციაზე არსებითი ზეგავლენა მოახდინა. მათ შორის უმთავრესია ის, რომ საფრანგეთის ეროვნულ ტერიტორიას სამხედრო საფრთხე აღარ ემუქრება. აქედან გამომდინარე, საფრანგეთის არმიამ ახალი ფუნქცია შეიძინა – იმოქმედოს თავისი ეროვნული ტერიტორიის

გარეთ. ამ ქვეყნის ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე, იცვლება დაკომპლექტების სისტემა, ფრანგები მთლიანად საკონტაქტო პრინციპზე გადადიან. ის ტიპოლოგიურად ემსგავსება ანგლოსაქსონურ არმიებს. ამასთან, საფრანგეთი რჩება დასავლური ალიანსის ორგანულ წევრად და სტრატეგიული ბირთვული იარაღის მატარებელ ქვეყანად.

ფრანგები კვლავაც განავითარებენ თავიანთ სტრატეგიულ ბირთვულ ძალებს. საშუალო სიშორის რაკეტები ლიკვიდირებულ იქნება, მაგრამ საფრანგეთის სტრატეგიული რაკეტებით აღჭურვილი წყალქვეშა ნაევები კვლავ შეასრულებენ თავიანთ ფუნქციას. „ლენფლექსიბლის“ და „ტრიუმფანის“ ტიპის ატომურ რაკეტულ წყალქვეშა ნაევებზე განთავსდება 16-16 სტრატეგიული რაკეტა, თითოეულზე ექვსი ქობინის პოტენციალით, სულ 567 ქობინის ტარების უნარით, თუმცა რეალურად ქობინების რაოდენობა ნაკლები იქნება. ამასთან, ამჟამინდელ M-45-ბს პერსპექტივაში შეცვლის M-51-ები, რომლებიც დაახლოებით შეესაბამებიან ამერიკულ „თრაიდენტებს“.

სახმელეთო ძალები. ეს ძალები გადადიან ახალ სისტემაზე, როდესაც ისინი ეროვნული ტერიტორიის დაცვის ინსტრუმენტიდან იქცევიან ეროვნული ინტერესების დაცვის ინსტრუმენტად ეროვნული ტერიტორიის გარეთ, რაც გულისხმობს სტაციონარული ფორმირებების ოდენობის შემცირებას მობილური ფორმირებების ხარჯზე. სახმელეთო ჯარები 1990 წლიდან დღემდე შემცირდა 280 ათასიდან 170 ათასამდე. საფრანგეთის არმიის შემადგენლობაში პრაქტიკულად აღარ დარჩა ეროვნული ტერიტორიის დაცვისათვის გამიზნული მსხვილი შენაერთები. ცივი ომის პერიოდის არმიებისა და კორპუსების ნაცვლად, იქმნება ეროვნული ტერიტორიის გარეთ სამოქმედო შენაერთები. ზუთი ჯავშანსატანკო, ორი მსუბუქი ჯავშანსატანკო და ორი ქვეითი დივიზიის ნაცვლად იქმნება ერთი კორპუსი ჯავშანსატანკო და სამთო დივიზიების შემადგენლობით. კიდევ ერთი ჯავშანსატანკო დივიზია გადაეცემა ევროკორპუსის სარდლობას. სწრაფი რეაგირების ძალებში კვლავ შევლენ მე-11 საპარაშუტო დივიზია, მე-6 მსუბუქი დივიზია „საგე“ (რომელმაც უმაღლეს დონეზე გამოიჩინა თავი ერაყთან ომისას), მე-9 საზღვაო ქვეითი დივიზია „მარინი“ (ოპერატიულად ექვემდებარება სახმელეთო ჯარებს) და აერომობილური დივიზია. ამას ემატება უცხოური ლეგიონის ძალები 8000 მებრძოლის შემადგენლობით.

ამ არმიის შეიარაღებაზე იქნება უახლესი დამრტყმელი შვეულმფრენი „თიგერი“ (გერმანულ-ფრანგული მანქანა)-215;3-ე თაობის ტანკი „ლეკლერკი“ (მსოფლიოში ყველაზე ნოვატორული)-406. 6000-ზე მეტი

ტსრკ „ერიქსი“ და დიდი ოდენობით სხვა ჯავშანსატანკო ტექნიკა.

სამხედრო-საჰაერო ძალები შეივსება 234 მეოთხე თაობის გაძლიერებულ თვითმფრინავ „რაფალით“. პროგრამის რეალიზაციის დასრულებისათვის საფრანგეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებში შევა 234 სხვადასხვა მოდიფიკაციის გაუმჯობესებული „რაფალი“ და 234 მე-4 თაობის მოდერნიზებული მირაჟ-2000. სულ მე-4 და მე-4 პლუს თაობის გაუმჯობესებულ 470 გამანადგურებლამდე.

ფლოტი. საფრანგეთის სამხედრო აღმშენებლობის ერთ-ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს. 400000-ტონიანი ატომური ავიამზიდი „შარლ დე გოლი“, რომელზეც 40-მდე მფრინავი აპარატი იქნება დისლოცირებული, ჯერ ვერ ამართლებს იმედებს. არ არის გამორიცხული ინგლისელებთან ერთობლივი პროექტით კიდევ ერთი ავიამზიდის შექმნა. ორივე ავიამზიდზე ბაზირებულ უნდა იქნეს 60 „რაფალი“ საზღვაო ვარიანტში. დამატებით აშენდება ექვსი ატომური წყალქვეშა ნავი (2015 წლისთვის), ორი „ჰორიზონის“ ტიპის ზეთანამედროვე ფრეგატიზონალური დაცვით) და 5 ფრეგატი „ლაფაეტი“. გამიზნულია ფლოტის ზომადლების, ავიაციის და სსძ-ს აღჭურვა ზეზუსტი რაკეტებით, რომელიც საფრანგეთის ინგლისის დარად მისცემს საშუალებას განახორციელოს საზღვაო ძალის შეზღუდული პროეცირება ხმელეთზე ტაქტიკურ სიღრმეში.

ბერმანი

გერმანიის გაერთიანება „ცივი ომის“ დასასრულის ყველაზე თვალსაჩინო ნიშნად იყო. ამ გაერთიანებამ თვისებრივად ახალი სახე მისცა ევროპაში უსაფრთხოების კონფიგურაციას. ბუნდესვერი მეტად აღარ არის ცენტრალურ ევროპაში უმთავრესი ძალა, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს დასავლეთის დაცვა. ის არის ინსტრუმენტი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ნატო-ს სფეროს გარეთ ამ ალიანსის ინტერესების დაცვა. გერმანიის ნაციონალურ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების შემდეგ მისი შიდა პირველად ხდება გამიზნული ეროვნული ტერიტორიის გარეთ სამოქმედოდ. ამავდროულად ბუნდესვერი უპრატესად მოვლენებზე სწრაფი რეაგირებისთვის იქნება განკუთვნილი ისევე, როგორც რიგ ქვეყნებში, გერმანიაშიც აქცენტი ბრიგადულ რგოლებზე კეთდება. არსებული კორპუსების ნაცვლად შეიქმნა კორპუსული, ზოლო დივიზიების ნაცვლად დივიზიური სარდლობები, რომლებშიც ორი-სამი ბრიგადა შედის. გარდა ამისა ჩამოყალიბდა ორი ინტერნაციონალური გაერთიანება – გერმანულ-ნიდერლანდური და

გერმანულ-დანიურ-პოლონური კორპუსი.

1-ლ კორპუსულ სარდლობა „ჩრდილოეთში“ შედის შეიდი მექანიზებული და საპარაშუტო ბრიგადა („ცივი ომის“ პერიოდის სატანკო და მოტოკვეითი ბრიგადების ნაცვლად, რომლებიც შედიოდნენ ღივიზიებში, ახლა იქმნება უნიფიცირებული მექანიზებული ბრიგადები), ტანკსაწინააღმდეგო შეეულმფრენების რეგიმენტი, საზენიტო-რაკეტული რეგიმენტი, მართვის, მხარდაჭერის, ზურგის, სანიტარიული და სათადარიგო ბატალიონები. საკორპუსო სარდლობიდან გამოიყოფა შენაერთები გერმანულ-პოლონურ-დანიური კორპუსისათვის.

მე-2 კორპუსულ სარდლობაში „სამხრეთი“ შედის ექვსი მექანიკური ბრიგადა, ორი საპარაშუტო და სამთო ბრიგადები, აგრეთვე გაერთიანებული(გერმანულ-ფრანგული ბრიგადა) და ილენტური საკორპუსე ნაწილები. მე-5 ბრიგადა გადაცემულია გაერთიანებული ამერიკულ-გერმანული კორპუსის შემადგენლობაში, ხოლო ორი გაერთიანებულ ფრანგულ-გერმანულ კორპუსში.

მე-3 საკორპუსო სარდლობა „აღმოსავლეთი“. ის დისლოცირებულია ყოფილი გდრ-ს ტერიტორიაზე და მთლიანად ეროვნულ იურისდიქციაშია. მის შემადგენლობაშია ექვსი მექანიკური ბრიგადა.

სწრაფი რეაგირების ძალებში (riesenreaktionsqrefte) შედიან 1-ელი და მე-2 სარდლობაში, მათ შორის საერთაშორისო კორპუსებში. ეს მოდულური ბრიგადები კრიზისისას ერთიანდება სწრაფ რეაგირების სარდლობად, რომელშიც ერთეობა: ოთხი მექანიზებული, სამი საპარაშუტო, სამთო და გაერთიანებული გერმანულ-ფრანგული ბრიგადები, საარმიო ავიაციის ბრიგადა, მხარდაჭერის მე-900 ბრიგადა აგრეთვე აერომობილური ძალების სარდლობა 96 მძიმე სატრანსპორტო შეეულმფრენ C-53-ითა და 144 მსუბუქ მრავალდანიშნულებიანი „იროკეზით“. ძალების მობილობა უნდა გაიზარდოს 75 ახალი სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავის შეძენის ხარჯზე.

სახმელეთო ძალებისათვის გათვალისწინებული არ არის მე-4 თაობის ტანკების შექმნა. მაგრამ შეიარაღებაზე მიიღებენ 594 ახალ თვითმავალ ჰაუბიცასა და 212 დამრტყმელ შეეულმფრენ „თიგერს“, ტსრკ „ტრიგატს“, სხვადასხვა ჯავშანმანქანებს. ამ ღონისძიებების გატარება უზრუნველყოფს ბუნდესვერის სახმელეთო ძალების ძლიერების შენარჩუნებას.

სამხედრო-საჰაერო ძალები. მიიღებენ 180 „ტიფუნს“ ჰაერი-ჰაერის ტიპის რაკეტა „ირისტს“ და ჰაერი-ზედაპირის ტიპის დიდი რადიუსის რაკეტა „ტაურუსის“ დიდ პარტიას(მუშავდება შევლებთან ერთად).

სამხედრო-საზღვაო ძალები ანუ ბუნდესმარინე თვისებრივად ახალ პარამეტრებს შეიძენს. ეს აღარ იქნება ფლოტი, რომელიც უპირატესად ბალტიკაზე სამოქმედოდ იყო განსაზღვრული, თუმცა ჯერ არც გლობალური ყოფნის განმახორციელებელი და ხმელეთზე ძალის პროეცირების ფუნქცია ექნება. ფლოტის მთავარი შენაძენი იქნება ახალი 212 ტიპის ოთხი წყალქვეშა ნავი, რომელიც თავისი მონაცემებით უახლოვდება ატომურ ტაქტიკურ წყალქვეშა ნავებს და „ზაქსენის“ ტიპის სამი ფრეგატი, რომლებსაც შეუძლიათ განახორციელონ ზონალური რაკეტსაწინააღმდეგო დაცვა. 2010 წლიდან ნავარაუდევია შეიარაღებაზე რვა ახალი F-125-ის ტიპის ფრეგატების მიღება, რომელიც შეცვლის „ბრემენის“ ტიპის ფრეგატებს. ამ პერიოდამდე შუალედში ფლოტი მიიღებს მინიმუმ ხუთ კორვეტს(სავარაუდო რიცხვად 10-15 ასახელებენ), რომელიც სპეციალიზებულ იქნება ბალტიკაზე მოქმედებისათვის. არ გამოირიცხება ორი სპეციალური სადესანტო ხომალდის შექმნა, რომელსაც შეეძლება მოახდინოს ერთი ბატალიონისა და მძიმე ტექნიკის ტრანსპორტირება. ეს ხომალდები მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანენ ბუნდესვერის მობილურობის გაძლიერებაში.

იტალია

იტალიამ ნატო-ს ქვეყნებს შორის პირველმა განახორციელა გადასვლა ბრიგადულ სისტემაზე. მისი შეიარაღებული ძალების რესტრუქტურიზაციის პროცესი ჰგავს ნატო-ს სხვა დიდი ევროპული წევრების რესტრუქტურიზაციას. ეს არის შპ-ს შემცირება, მათი მობილობის ზრდა, აქცენტი ეროვნული ტერიტორიის გარეთ მოქმედების უნარზე, საკონტაქტო სისტემის როლის გაფართოება, ახალი ტექნიკის მიღება და შედარებით უფრო კონსერვატული ცვლილებები ორგანიზაციულ-სამშტატო სფეროში.

1990 წლიდან იტალიის შპ 361 ათასიდან 250 ათასამდე შემცირდა(მათგან სახმელეთო ძალებში 234 ათასიდან 153 ათასამდე). „ცივი ომის“ პერიოდის სამი კორპუსის ნაცვლად ეროვნული ტერიტორიის დაცვის სარდლობა, სამთო სარდლობა, ორი დივიზიური სარდლობა და უზრუღველყოფის სარდლობა. შეიქმნა სწრაფი რეაგირების ძალები, სადაც შედის აერომობილური, საპარაშუტო და მექანიზებული ბრიგადები და ორი საზღვაო ქვეითი ბატალიონი. მათი მოქმედების გაძლიერება შეუძლიათ სამ ალპურ მსროლელთა ბრიგადასა და სპეციალურ სამთო-საპარაშუტო ბატალიონს.

იტალია ახორციელებს თავისი შმ-ს გადაიარაღების პროგრამას. ის არაა ისე მასშტაბური როგორც ინგლისის, საფრანგეთისა და გერმანიის, მაგრამ მაინც შთამბეჭდავია. სახმელეთო ძალები მიიღებენ 200 მე-3 თაობის ტანკ „არიეტეს“, 200 უახლეს ქსმ-სა და 600 ჯტრ „პუმას“, აგრეთვე 70 გერმანულ თვითმავალ ქაუბიცა პჰპ-2000. ეს ტექნიკა მნიშვნელოვნად გაზრდის იტალიის არმის უნარს ეროვნული ტერიტორიის გარეთ მოქმედებისას.

იტალიის სსმ არ არის ისეთი ღონის, როგორც ხსენებული სახელმწიფოების, მაგრამ 121 „ტაიფუნის“ და 117 მრავალდანიშნულებიანი შვეულმფრენის ნჰ-90 მიღება მნიშვნელოვნად გაზრდის მის პოტენციალს. მობილურობის გაფართოებისათვის იტალიელები შეიძენენ 44 ახალ სატრანსპორტო თვითმფრინავ FLA-ს („ერბასის“ ბაზაზე).

იტალიის შმ-სი ყველაზე მასშტაბურ პროექტებს ფლოტი განახორციელებს. ფლოტის განვითარების პროგრამა ითვალისწინებს კიდევ ერთი ავიამატარებელი ზომადლის აშენებას, რომელიც პოლიფუნქციური იქნება და შეასრულებს მსუბუქი ავიაშზიდის, ნავსაწინააღმდეგო შვეულმფრენ-მზიდისა ან მრავალდანიშნულებიანი სადესანტო ზომადლის როლს. გერმანელთა ლიცენზიით აშენდება ორი წყალქვეშა ნავი 212-ის ტიპის (იხ. გერმანიაზე მიძღვნილი მონაკვეთი). აშენდება ორი ფრეგატი, რომელსაც შეეძლება ზონალური რაკეტსაწინააღმდეგო დაცვის განხორციელება. სამ სადესანტო ზომადლთაგან თითოეულს შეეძლება საზღვაო ქვეითი და სწრაფი რეაგირების ძალების ტრანსპორტირება, ასევე თითოეული გადაიყვანას 350-მდე მძღესანტეს, 30 ერთეულ ჯავშანტექნიკას, 2 მძიმე შვეულმფრენსა და 7 სადესანტო კატერს. ერთი სიტყვით, იტალიის შმ-ს მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა შეუძლია ნატო-ს ახალი სტრატეგიული კონცეფციების რეალიზებაში.

მსაპნეთი

ესპანეთის სამხედრო რეფორმა ბევრი ასპექტით წააგავს იტალიას, თუმცა განსხვავებაც სახეზუა. ესპანეთი მსგავსად საფრანგეთისა, მთლიანად გადადის დაკომპლექტების კონტრაქტულ პრინციპზე. ამასთან, ესპანეთის შმ-ს ინტერესთა არეალი სცილდება სამხრეთ ევროპას და მოიცავს არა მხოლოდ დასავლეთ ზმელთაშუაზღვისპირეთს, არამედ ჩრდილო აფრიკასა და ლათინურ ამერიკას. ესპანეთის შეიარაღებული ძალების მოქმედების არეალი მოიცავს დიდ ტერიტორიას აფრიკის მდრიბიდან აღმოსავლეთ ევროპამდე. ამასთან, ეროვნულ ტერიტორიას შეიძლება დაემუქროს არა აღმოსავლეთიდან, არამედ

სამზრეთიდან. ასეა თუ ისე, ესპანეთის შმ გამიზნული იქნება არა იმდენად ეროვნული ტერიტორიის დაცვისაკენ, არამედ ზღვისიქითა ტერიტორიებზე ჩარევისაკენ.

ესპანეთის შმ-ს რეფორმირება მიმდინარეობს საღივიზიო რგოლის გაუქმებიდან ქვეყნის გარეთ გამიზნული სწრაფი რეაგირების ძალების შექმნისაკენ. 1990 წლის დროინდელი შმ-სგან, რომელიც 257 ათასს ითვლიდა, ესპანეთის შმ ჩამოვიდა 166 ათასამდე (სახმელეთო ძალებში შესაბამისად 182 ათასიდან 100 ათასამდე). მხოლოდ ერთი მექანიზებული დივიზია რჩება, დანარჩენ რგოლებში იქმნება ბრიგადები. ხუთი ტრადიციული დივიზიის ნაცვლად ყალიბდება ერთი მექანიზებული დივიზია და სწრაფი რეაგირების ძალები. ამ უკანასკნელის შემადგენლობაში შევა საჰაერო-სადესანტო, აერომობილური ბრიგადები, უცხოეთის ლეგიონის ბრიგადა. მათი გაძლიერება შეეძლება სამთო და ჯავშანსაკავალერიო ბრიგადებს. ამ ძალების შეიარაღებაზე მიღებულ იქნება 300-ზე მეტი მე-3 თაობის გერმანული ტანკი ლეოპარდ-2, 2000 ჯავშანმანქანა, 700-მდე ერთეულით საარტილერიო სისტემა, 165 შეეულმფრენი. ამ ძალების მობილობა გაიზრდება 36 სატრანსპორტო თვითმფრინავ ფლა-თი და 87 „ტაიფუნით“, ფლოტს შეემატება ოთხი უახლესი ზონალური დაცვის რაკეტაწინააღმდეგო სისტემით აღჭურვილი ფრეგატიც. ამ რეფორმების შედეგად ესპანეთის შმ მზად იქნება ეროვნული ტერიტორიის გარეთ მოქმედებათა განხორციელებისათვის.

თურქეთი

თურქეთის მოდერნიზაციის გეგმები და პროექტები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ნატო-ს სხვა ქვეყნების ანალოგიური პროექტებისაგან. ამას განაპირობებს ზოგი მიზეზი დაწყებული გეოპოლიტიკურიდან და დამთავრებული სოციალურ პოლიტიკურით. თურქეთის გეოპოლიტიკური მდებარეობა პრინციპულად განსხვავდება ნატო-ს სხვა წევრ-სახელმწიფოებისაგან. ნატო-ს სხვა დიდ სახელმწიფოთაგან (საფრანგეთი, ესპანეთი, ინგლისი, იტალია და გერმანია, რომელიც ნატო-ს არაწევრთაგან მხოლოდ ავსტრიასა და შვეიცარიას ესაზღვრება) განსხვავებით თურქეთი ესაზღვრება ნატო-ს არაწევრ სახელმწიფოებს. მეტიც, თურქეთის შვიდი მეზობლიდან მხოლოდ ერთი, საბერძნეთია ნატო-ს წევრი და ერთიც (ბულგარეთი) – წევრობის კანდიდატი. ნატო-ს მნიშვნელოვანი პოტენციალის მქონე სახელმწიფოთაგან თურქეთის მდებარეობა რაღაცნაირად წააგავს პოლონეთისას. ორივე ნატო-ს პერიფერიაზე იმყოფება. გარდა ამისა, თურქეთის

ტერიტორიის დიდი ნაწილი ესაზღვრება ფეთქებადსაშიშ ახლო აღმოსავლეთს. ზოგ მეზობელთან (ერაყი, სირია, ირანი, სომხეთი) თურქებს რთული დამოკიდებულება აქვთ. ამას ემატება ქურთების პრობლემა. ასეთ ვითარებაში, ცხადია, რომ თურქეთი ნატო-ს სხვა წევრების დარად ვერ იტყვის უარს ეროვნული ტერიტორიის დაცვაზე, როგორც უმნიშვნელოვანეს პრიორიტეტზე და უპირატესობას ვერ მიანიჭებს ეროვნული ტერიტორიის გარეთ სამოქმედო ძალებს. ასე რომ, თურქების ამოცანა საშუალოვადიან პერსპექტივაში ეროვნულ ტერიტორიაზე სამოქმედოდ გამიზნული ძალების მოდერნიზება იქნება.

ხსენებული ვითარებით აიხსნება, რომ „ცივი ომის“ ხანასთან შედარებით თურქეთის არმია კი არ შემცირდა, გაიზარდა კიდევ – 1990 წლის 579 ათასიდან (აქედან 470 სახმელეთო ძალებში) 2000 წლისათვის 609 ათასამდე (მათგან 595 სახმელეთო ძალებში). იტალიელების შემდეგ თურქები ნატო-ში პირველები გადავიდნენ ბრიგადულ ორგანიზაციაზე, თუმცა შეინარჩუნეს უმაღლესი მთავარსარდლობის დაქვემდებარებაში მყოფი ორი მექანიზებული დივიზია. ერთი ქვეითი დივიზიაც შედის მე-3 საველე არმიის შემადგენლობაში. სახმელეთო ძალები კვლავ რჩება არმიის ხერხემლად, თუმცა ენერგიული ღონისძიებები ფლოტისა და სსძ-ს მოდერნიზაციისათვის მთლიანად თურქეთის შშ-ს უფრო დაბალანსებულ ხასიათს აძლევს. სახმელეთო ძალებისათვის უახლეს 10 წელიწადში გათვალისწინებულია 25 მლრდ დოლარის დახარჯვა. უმნიშვნელოვანესი პროექტია მე-3 თაობის 1000-მდე ტანკის შეძენა (სავარაუდოდ ლეოპარდ-2). მიიღება დიდი ოდენობით ქსმ-ები და ჯტრ-ები და საველე არტილერია. სსძ-ისათვის შეიძენენ 50 უახლეს F-15 მე-4 პლუს თაობის გამანადგურებლებს. მოგვიანებით, ალბათ, ათვისებულ იქნება JSF-ს წარმოება. განსაკუთრებული ზრუნვის საგანია ფლოტი, რომელიც ძალიან სწრაფი ტემპებით იზრდება აშშ-სა და გერმანიის დახმარების გზით. რვა უახლეს გერმანულ წყალქვეშა ნავს დაემატება კიდევ ოთხი უფრო უახლესი წყალქვეშა ნავი. შშ-ს გადაცემულ რვა ფრეგატ „ნოქს“ დაემატა ექვსი ამერიკული ფრეგატი „პერი“, რომელიც აღჭურვილია ზონალური დაცვის რაკეტასაწინააღმდეგო სისტემა „იჯისით“. მოგვიანებით თურქები შეიძენენ კიდევ ექვს ზე-თანამედროვე ფრეგატ TF-2000-ს. რვა თანამედროვე გერმანული ფრეგატის მიღების შემდეგ თურქები გერმანელთა დახმარებით ააშენებენ ექვს კორვეტს 332 – ტიპისა და 330 ტიპის სამ კორვეტს. ყოველივე ამის შედეგად თურქეთი მნიშვნელოვნად განიმტკიცებს თავის ისედაც მოწინავე პოზიციებს შავ ზღვაზე.

ნატო-ს ახალმიღებულ თუ მისაღებ წევრთაგან პოლონეთს ყველაზე მაღალი სამხედრო პოტენციალი გააჩნია, თუმცა, ალბათ, ბევრი წყალი ჩაივლის, ვიდრე პოლონელები გაუტოლდებიან ნატო-ს ისეთ ქვეყნებს, როგორიცაა ესპანეთი. პოლონეთის შპ-ის მოდერნიზაციაზე გავლენას ახდენს შინაგანი რესურსების არასაკმარისობა და მისი გეოპოლიტიკური მდებარეობა: იგი ესაზღვრება ნატო-ს ორ წევრს – გერმანიასა და ჩეხეთს და ნატო-ს ზუთ არაწევრ სახელმწიფოს (ლიტვას, რომელიც ალიანსის წევრობის რეალური კანდიდატია, რუსეთის ანკლავს კალინინგრადში, არასტაბილურ ბელორუსიას, უკრაინასა და სლოვაკეთს). განვითარების დონიდან და ზოგადი ვითარებიდან გამომდინარე, პოლონეთის მოდერნიზაციის ტიპს საშუალო პოზიცია უკავია არმიების მოდერნიზაციის დასავლეთ-აღმოსავლურ და თურქულ ფორმებს შორის და შეიცავს ორივესათვის დამახასიათებელ ელემენტებს, სახელდობრ, ძლიერდება როგორც ეროვნული ტერიტორიის დაცვისთვის გამიზნული ძალები, ისე ეროვნული ტერიტორიის გარეთ სამოქმედო სწრაფი რეაგირების ძალები.

პოლონეთის არმიამ აგრეთვე მნიშვნელოვანი შემცირებები განიცადა – 1993 წლის 287 ათასიდან (მათგან 188 ათასი სახმელეთო ჯარებში) ის შემცირდა 217 ათასამდე (აქედან 132 ათასი სახმელეთო ჯარებში). 1998 წლისათვის არსებული ოთხი სამხედრო ოლქის ნაცლად შეიქმნა ორი სარდლობა (ჩრდილოეთი და სამხრეთი) და ცალკე აერომობილური კორპუსი. გაუქმდა სამი მექანიზებული დივიზია და სამი ბრიგადა. ჩრდილოეთის სარდლობაში შედის ოთხი მექანიკური დივიზია (მათგან ერთი გადაცემულია გაერთიანებული გერმანიული-დანიური-პოლონური კორპუსში), სანაპირო დაცვის დივიზია, ორ-ორი არტილერიისა და საინჟინრო ბრიგადები, კავშირის ბრიგადა და საარმიო ავიაციის პოლკი. სამხრეთის სარდლობაში შედის თითო სატანკო და მექანიზებული დივიზიები, სამთო და ორ-ორი არტილერიის ბრიგადები, საბრძოლო შეველმფრენებისა და ცალკე მექანიზებული პოლკები. აერომობილური კორპუსში შედის ორი საჰაერო შემტევი, მექანიზებული და სამთო (თითო) ბრიგადები. ამ ძალების მოდერნიზაციისთვის საჭირო თანხების გამოყოფა ჭირს. ხშირად პრობლემა უტყუოთის დახმარებით წყდება. ივარაუდება, რომ ბუნდესვერი პოლონეთს გადასცემს 200 ლეოპარდ-2-ს. ბრიტანეთის ლიცენზიით დამზადდება 90 თვითმავალი ჰაუბიკა AS-90. შენდება პოლონური ქსმ-ები, რომელზეც მონტაჟდება შეუღურ ქვემეხებიანი კომპიუტერები. ყოველივე

ამის შედეგად პოლონეთი, ალბათ, 2010-15 წლებისათვის მიაღწევს სრულ თავსებადობას ნატო-სთან.

უფრო რთულადაა პოლონეთის სსმ-ს მოდერნიზების საწყისი. განიხილება სხვადასხვა ვარიანტი, კერძოდ, შევლეთიდან ჩამოწერილი „ვიგენების“ უფასოდ გადაცემა, ამერიკული F-16-ის არენდირება შემდგომი საჩუქრად გადაცემით, შევლური „გრიპენების“ შეძენა. ნაშრომის გამოსვლის მომენტიანთვის ავტორისთვის უცნობია როგორ გადაწყდება ეს საკითხი.

რაც შეეხება ფლოტს, აქ აქცენტი უცხოურ დახმარებაზე გაკეთდება, რასაც ადასტურებს ის, რომ აშშ-მ პოლონეთს გადასცა „პერის“ ტიპის ფრეგატი, რომელმაც უნდა შეცვალოს მოძველებული საბჭოთა საესკადრო ნაღმოსანი „ვარშავა“. ერთი სიტყვით, პოლონეთი გადის ნატო-ში ინტეგრირების რთულ პროცესს და რიგ შემთხვევებში (მაგალითად, კოსოვოში) მოწოდების სიმაღლეზეც დგას.

რუსეთის შეიარაღებული ძალები მოქმედებენ და საშუალოვადიან პერსპექტივაში

2001 წლის დასაწყისი პრეზიდენტმა პუტინმა წამოაყენა რუსეთის შეიარაღებული ძალების შემცირების მასშტაბური პროგრამა. ამ პროგრამის წამოყენება ერთგვარ მოულოდნელობასაც კი წარმოადგენდა. მნიშვნელოვანი შეკვეცები საბჭოთა და რუსეთის არმიაში ადრეც (ხრუშჩოვისა და ელცინის) ყოფილა, მაგრამ არა საომარი ვითარებისას და ისეთი ოდენობით, რომ რიგი პარამეტრებით, მაგალითად, სახმელეთო ძალების ოდენობით, სსრ კავშირი მსოფლიოს ათ სახელმწიფოში ვერ მოხვედრილიყო (თანაც იმის გათვალისწინებით, რომ რუსეთი ტრადიციულად კლასიკური კონტინენტური სახელმწიფო იყო). ცხადია, ამ შემცირებას განაპირობებს რუსეთის უძღურება ფინანსურ სფეროში, რაც გამორიცხავს მისი ნეოიმპერიალისტური ამბიციებისათვის სასურველი არმიის შენახვას.

1993 წლისათვის რუსეთის არმია ითვლიდა ორ მლნ-ზე მეტ მებრძოლს, მათგან 200 ათასამდე სტრატეგიულ რაკეტულ ძალებში, ერთ მლნ-მდე სახმელეთო ძალებში, 170 ათასამდე სამხედრო-საჰაერო ძალებში, 230 ათასს პეო-სა და 300 ათასს ფლოტში. 2001 წლისათვის ეს ოდენობა თვალსაჩინოდ შემცირდა. ამჟამად კი განახევრდა და სულ ერთ მლნ ჯარისკაცსა აღწევს (საშტატო განრიგით 1, 2 მლნ), ამათგან 150 ათასამდე სტრატეგიულ რაკეტულ ძალებში, 350 ათასამდე სახმელეთო ძალებში, 185 ათასამდე გაერთიანებულ სსმ-

ში(შეიქმნა ავიაციისა და პოსტალური გაერთიანებით) და 171 ათასი ფლოტ-ში. ამას ემატება 200 ათასამდე სამხედრო ბიუროკრატი შტატებში, „სკლადირებულ“ და ანალოგიურ ნაწილებში. ამრიგად, სტრატეგიული რაკეტული ძალები ბოლო შვიდ წელიწადში შემცირდა 50 ათასით, სახმელეთო ძალები – 650 ათასით, საჰაერო ძალები – 215 ათასით და საზღვაო ძალები – 130 ათასით. შემცირების მასშტაბები მართლაც უპრეცედენტოა. მაგრამ ეს კიდევ ყველაფერი არ არის. პუტინის ადმინისტრაციამ მიიღო გადაწყვეტილება შემდგომ შემცირებებზე. სულ რუსეთის სამხედრო ძალები 2005 წლისათვის შემცირდება 800 000 მოსამსახურით. ამის შემდგომ დარჩება ცენტრალურ დაქვემდებარებაში – 190 ათასი, სტრატეგიულ რაკეტულ ძალებში – 70 ათასი, სახმელეთო ძალებში – 170-190 ათასი, სამხედრო-საზღვაო ძალებში – 120 ათასი, სამხედრო-საჰაერო ძალებში – 145 ათასი.

რუსეთი შეიარაღებული ძალების საერთო ოდენობით მსოფლიოში მე-5 ადგილზე გადავა. ასეთი დაბალი პოზიცია მას არასოდეს ჰქონია პეტრე დიდის რეფორმების დროიდან (ცხადია, სამოქალაქო ომის ხანას არ ვგულისხმობთ). პირიქით, რაოდენობრიობაზე აქცენტირება ყოველთვის იყო რუსული არმიისათვის დამახასიათებელი.

მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ რეალურად რუსეთის ეკონომიკას სულ 600-700 ათასი მებრძოლის შენახვა შეუძლია, ცხადი გახდება, რომ არმიის საერთო ოდენობით საშუალოვადიანი პერსპექტივის დასასრულისათვის რუსეთი უნდა ჩაეყენოს ისეთ სახელმწიფოთა რიგში როგორიცაა სამხრეთ კორეა, პაკისტანი და თურქეთი.

სახმელეთო ძალების სფეროში, რომელიც ყოველთვის წარმოადგენდა რუსეთის შეიარაღებული ძალების ბირთვს, ვითარება კიდევ უფრო ძირეულად შეიცვლება.

სახმელეთო ძალების ოდენობით 2005 წლისათვის რუსეთი ვერ მოხვდება განვითარებულ სამხედრო ქვეყანათა პირველ ათეულში (საუბარია რაოდენობრივ პარამეტრებზე). რუსეთი, ალბათ, მე-15 ადგილს დაიკავებს სახმელეთო ძალების რაოდენობით, ისეთი სახელმწიფოების გვერდით როგორიცაა: ტაივანი, ინდონეზია, გერმანია, სირია და ბრაზილია. ასეთი პოზიცია უპრეცედენტოა არა მხოლოდ პეტრე დიდის დროისათვის, არამედ მას შემდეგ, რაც მოსკოვის სამთავრომ მოახერხა მეტ-ნაკლებად გავლენიანი პოზიციის მოპოვება საერთაშორისო არენაზე.

ძირითადი ცნებები:

1. სტრატეგიული მოქნილობის ცნება.
2. წინწაწეული ყოფნის ცნება.

კითხვები:

1. განსაზღვრეთ აშშ-ს ახალი ძირითადი სტრატეგიული კონცეფციები.
2. განსაზღვრეთ აშშ-ს შეიარაღებული ძალების განვითარების ძირითადი მიმართულებები.
3. განსაზღვრეთ დიდი ბრიტანეთის შეიარაღებული ძალების განვითარების ძირითადი მიმართულებები.
4. განსაზღვრეთ საფრანგეთის შეიარაღებული ძალების განვითარების ძირითადი მიმართულებები.
6. განსაზღვრეთ გერმანიის შეიარაღებული ძალების განვითარების ძირითადი მიმართულებები.
7. განსაზღვრეთ იტალიის შეიარაღებული ძალების განვითარების ძირითადი მიმართულებები.
8. თურქეთისა და პოლონეთის გეოპოლიტიკური მდგომარეობის სპეციფიკა.
9. რუსეთის სამხედრო განვითარება საშუალოვადიან პერსპექტივაში.

შემაჯავებელი გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული
ტრანსფორმაცია და საქართველოს პოლიტიკის
კონტურები - შესაძლებელია თუ არა საქართველოს
ნეიტრალიტეტი

თავდაპირველად უნდა განისაზღვროს რა იგულისხმება ტერმინში „საქართველოს ნეიტრალიტეტი“. ზემოთ დასმული კითხვა არ ითვალისწინებს დღეს არსებული ვითარების კონსტატაციას. საქართველო ამჟამად „ნეიტრალურია“ იმ აზრით, რომ არ არის არც ერთი სამხედრო-პოლიტიკური გაერთიანებისა თუ ბლოკის წევრი (თუმცაღა მის ტერიტორიაზე დისლოცირებულია უცხო სახელმწიფოს ჯარები). მაგრამ ეს დიდი პოლიტიკისა თუ სტრატეგიის თვალსაზრისით არსებითი არ არის. უფრო მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრა, უნდა იყოს თუ არა ბლოკებში გაუწევრიანება საშუალო და გრძელვადიანი პოლიტიკის ამოცანა თუ პირუკუ — დროის ამ მონაკვეთისათვის საქართველომ უნდა განახორციელოს აუცილებელი ღონისძიებები მსოფლიოს უძლიერეს სამხედრო ალიანსში გასაწევრიანებლად.

გრძელვადიან პერსპექტივაში ნეიტრალურ სახელმწიფოდ საქართველოს დარჩენის მომხრეებს შემდეგი არგუმენტები მოჰყავთ, კერძოდ: ნეიტრალიტეტმა ააყვავა ისეთი ქვეყნები, როგორიცაა შვეიცარია, შვეცია, ავსტრია, ფინეთი, რომ ნეიტრალიტეტი არ გააღიზიანებს რუსეთს და ეს უკანასკნელი დაგვეხმარება ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაში. პრაქტიკულად ეს ორად ორი არგუმენტია, რომელსაც ნეიტრალიტეტის მომხრეები აყენებენ. ასევე, თუ ჩვენ გრძელვადიან ნეიტრალიტეტს გამოვაცხადებთ, რუსეთს უფრო ადვილად დავითანხმებთ საქართველოდან ჯარის გაყვანაზე, ვინაიდან მას არ ექნება შიში, რომ ჩვენ ტერიტორიაზე ნატო-ს ძალები გამოჩნდებიან.

ნიშანდობლივია, რომ ამ არგუმენტებს მემარცხენე ძალების წარმომადგენლები აყენებენ. ეს ტენდენცია ჩანს მთელ პოსტსოციალისტურ სივრცეში. გავიხსენოთ, რომ თითქმის მსგავს არგუმენტებს მოუხმობდნენ რუმინეთში, ბულგარეთსა და სლოვაკიაში ზელის-უფლებებში მყოფი მემარცხენე მთავრობები. ახლა ყველა ეს ქვეყანა ფორსირებული ტემპით ემზადება ნატო-ში შესასვლელად.

აღსანიშნავია, რომ ჩვენ მიერ ხსენებულ „არგუმენტთაგან“ არც ერთი არ შეიძლება ჩაითვალოს ასეთად ამ სიტყვის ზუსტი მნიშვნელობით. ნეიტრალიტეტის მომხრეები იმგვარად ცდილობენ დაასაბუთონ თავიანთი იდეა, რომ არ განსაზღვრავენ, თუ რა პროცესებია საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში, რა იქნება საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში, რა ეკონომიკური, პოლიტიკური, ტექნოლოგიური ფაქტორები განსაზღვრავენ ნეიტრალიტეტის შესაძლებლობას და ა. შ. სწორედ ამგვარი ანალიზით ჩვენ დავასაბუთებთ, რომ საქართველოს ნეიტრალიტეტი სულ მცირე უტოპიური იდეაა, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ხელს უშლის საქართველოს უსაფრთხოების განმტკიცებას, ვინაიდან საზოგადოების ყურადღება სულ სხვა მიმართულებითაა გადატანილი.

იმარაქიული და ანარქიული წესრიგები

საერთაშორისო ურთიერთობათა თანამედროვე თეორიებში განსაზღვრულია საერთაშორისო ორი სახე – იერარქიული და ანარქიული. იერარქიული წესრიგის დროს მისი უმთავრესი მონაწილეები ურთიერთშეთანხმებისა და ინტერესთა დაბალანსების გზით განსაზღვრავენ, თუ როგორი უნდა იყოს მსოფლიო წესრიგი და რა ადგილი უნდა ენიჭებოდეთ ამ წესრიგში მათ და დანარჩენ წევრებს. ანარქიული წესრიგისას ამგვარი შეთანხმება არ ხდება და მსოფლიო წესრიგი „თავისთავად“ ყალიბდება, ამასთან, ამ პროცესისას ყველა წევრი, სხვადასხვა კვალიციის შექმნით ცდილობს დაიკაოს მაქსიმალურად ხელსაყრელი ადგილი საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში, რასაც ხშირად თან სდევს სხვადასხვა სახელმწიფოთა ინტერესების დისბალანსი და კონფლიქტები.

იერარქიული წესრიგის ყველაზე ცნობილი მაგალითია საერთაშორისო ურთიერთობათა ის სისტემა, რომელიც ვენის კონგრესის შედეგად დამყარდა და 1830 წლების რევოლუციებამდე იარსება. ამ დროს ხუთი დიდი სახელმწიფო – დიდი ბრიტანეთი, რუსეთი, ავსტრია, პრუსია და საფრანგეთი ურთიერკონსულტაციების გზით განსაზღვრავდა თუ როგორი წესრიგი უნდა ყოფილიყო ევროპაში, რა ადგილი უნდა ჰქონოდათ ამ წესრიგში მათ და სხვა სახელმწიფოებს. ანარქიული წესრიგის კარგი მაგალითია საფრანგეთის რევოლუციის მომდევნო ხანა, რომელსაც ნაპოლეონების ომების ეპოქა მოჰყვა.

„ცივი ომის“ პერიოდი მრავალი ლოკალური კონფლიქტის მიუხედავად (ლოკალური სივრცითი აზრით, თორემ ამ კონფლიქტებში ასეუ-

ლათასობით ჯარისკაცი მონაწილეობდა), გლობალურ დონეზე ძირითადად მაინც იერარქიულ ხასიათს ატარებდა. იერარქიის ინსტრუმენტად გამოვიდა გაერო, რომელიც უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრების მეშვეობით რაღაცნაირად ისე აგვარებდა საერთაშორისო ურთიერთობებს, რომ საქმე არ მისულა ბირთვულ კატასტროფამდე.

ამის საპირისპიროდ, ამჟამინდელი წესრიგი ანარქიულ ხასიათს ატარებს (სხვათა შორის გაერო-ს როლის შესუსტება და ნატო-ს როლის გაძლიერება, ერთი მხრივ, ანარქიზაციის ტენდენციის გამოვლინებაა, ხოლო, მეორე მხრივ, თავად აძლიერებს ამ ტენდენციას). ჩნდება მრავალი საფრთხე, რომლებიც ძნელად ან საერთოდ არ ექვემდებარება პროგნოზირებას. ვითარება ბევრად უფრო განუსაზღვრელია, ვიდრე „ცივი ომის“ პერიოდში. არ ჩანს არავითარი ნიშანი, რომ ეს ვითარება საშუალო ან გრძელვადიან პერსპექტივაში შეიცვლება.

ისტორიული რეტროსპექტივა ცხადყოფს, რომ ნეიტრალიტეტი, როგორც უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პრიორიტეტული მექანიზმი ისწორედ იერარქიული წესრიგის ეპოქებში იქმნება და მუშაობს, ვინაიდან მთავარი მოთამაშეები გარკვეული ბალანსის მისაღწევად თანმხლებიან გარკვეულ სახელმწიფოთა ნეიტრალიტეტზე (ამგვარი აღიარების გარეშე ნეიტრალიტეტი მხოლოდ ცალმხრივი აქტი იქნება). მაგალითად, შვეიცარიის მიერ 1813 წელს გამოცხადებული ნეიტრალიტეტი გარანტირებული იყო ვენის კონგრესის მიერ. შვედეთის მიერ 1834 წელს გამოცხადებული ნეიტრალიტეტის აქტი აგრეთვე გარანტირებული იყო დიდი სახელმწიფოების მიერ. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ საბჭოთა კავშირმა და აშშ-მ ერთობლივი გარანტიებით უზრუნველყვეს ავსტრიის ნეიტრალიტეტი, ხოლო ფინეთის ნეიტრალიტეტი ასევე არაოფიციალურად იყო გარანტირებული ზესახელმწიფოების მიერ.

სრულიად საპირისპირო სურათებია ანარქიული წესრიგის ეპოქებში, ნეიტრალიტეტს ხშირად ანგარიშს არავენ უწევს. გავიხსენოთ ნეიტრალური შვეიცარიის ოკუპირება ნაპოლეონის მიერ, ან გერმანელთა მიერ ბელგიის (იმჟამად ნეიტრალურის) ორგზის ოკუპირება. განუსაზღვრელობის მაღალი ხარისხი ანარქიული წესრიგის ხანაში მცირე ნეიტრალურ სახელმწიფოებს აიძულებს უფრო საიმედო გარანტიების ძიებას, ვიდრე ეს ნეიტრალიტეტს შეუძლია. ნაწილობრივ ამითაც აიხსნება ავსტრიის, შვედეთისა და ფინეთის მიერ მათ ნეიტრალიტეტზე უარის თანდათანობითი თქმა და ისწრაფვა სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკების, ნატო-სა და დასავლეთ ევროპის კავშირისაკენ.

ყოველივე ზემოთქმული ადასტურებს: თანამედროვე და პერსპექ-

ტიული პროცესები საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში მოითხოვს, რომ საქართველომ თავისი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ისეთი გარანტიები უნდა მოძებნოს, რომელიც სცილდება ყოველგვარ თეორიულად დასაშვებ ნეიტრალიტეტს.

ნეიტრალიტეტზე უარის თქმის ტენდენციები

ანარქიული წესრიგისა და რიგი ფაქტორების დროს (სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და ცივილიზაციური), რომელთა შესახებაც ქვემოთ ვისაუბრებთ, სახეზეა ტენდენცია პრაქტიკულად ყველა ნეიტრალური სახელმწიფოს მიერ (გამონაკლისია შვეიცარია, რომელიც გაეროს წევრობაზეც კი უარს ამბობს) ნეიტრალიტეტის პოლიტიკაზე უარის თქმის შესახებ. მაგალითად, ავსტრიამ მიიღო ახალი სამხედრო დოქტრინა, რომელიც ისეა შემუშავებული, რომ ადაპტირებულია ვითარებისათვის, როდესაც ავსტრია უარს იტყვის ტრადიციულ ნეიტრალიტეტზე. აშშ-ში ავსტრიის ელჩის პეტერ მოზერის თქმით, დოქტრინის რევიზიას შედეგად შეიძლება მოჰყვეს, ის რომ ავსტრიამ ოთხი წლის შემდეგ განაცხადი შეიტანოს ნატო-ში გასაწევრიანებლად.

მოგვიანებით ანალოგიური განცხადება ავსტრიის მთავრობამაც გააკეთა. ავსტრიის პრეცედენტი გააძლიერებს მსგავს განწყობებს სხვა ნეიტრალურ ქვეყნებში. თუმცა ეს განწყობები იქ, ისედაც საკმაოდ ძლიერია. საპრეზიდენტო კამპანიისას ფინეთის მომავალმა პრეზიდენტმა არაერთგზის დაუშვა ამ ქვეყნის ნატო-ში გაწევრიანების შესაძლებლობა. შედეგთმა ევროპის სწრაფი რეაგირების სარდლობის განკარგულებაში გადასცა მექანიზებული ბატალიონი, საინჟინრო და სამხედრო პოლიციის ასეულები (სულ 1900 მებრძოლი). 2004 წლისათვის ის ამ სტრუქტურის განკარგულებაში გადასცემს: „გეტებორგის“ ტიპის ორ კორვეტს, „გოტლანდის“ ტიპის ზეტანამედროვე წყალქვეშა ნავს, ორ ტრალერს, ოთხ სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავს „პერკულესს“ და რვა „გრიფენის“ ტიპის ტაქტიკურ გამანადგურებლებს. ეს კი ფაქტობრივად ნეიტრალიტეტის პოლიტიკაზე უარს ნიშნავს.

აქედან გამომდინარე, გამოდის, რომ საქართველო მაშინ აპირებს ნეიტრალიტეტის პოლიტიკის გატარებას, როდესაც ევროპის მოწინავე ნეიტრალური სახელმწიფოები უარს ამბობენ ნეიტრალიტეტზე. ამგვარი არათანმიმდევრობა არაფრით არ შეუწყობს ხელს საქართველოს უსაფრთხოების განმტკიცებას.

საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემის შემდეგ არსებით ტენდენციას წარმოადგენს დასავლური სტრუქტურებისა და ინსტიტუტების გაფართოება აღმოსვლეთითა და სამხრეთ-აღმოსვლეთით. ნეიტრალიტეტის გამოცხადება ნიშნავს, რომ ჩვენ უარს ვამბობთ ასეთ პროცესში სრულფასოვან მონაწილეობაზე, რაც არამც და არამც არ შეუწყობს ხელს ეროვნული მიზნების რეალიზაციას. ასეთ პროცესში სრულფასოვანი მონაწილეობის გარეშე ჩვენი სახელმწიფო ვერ მიიღებს უსაფრთხოების სრულფასოვან გარანტიას, ხოლო ჩვენი მოსახლეობა დასავლური მასშტაბის კეთილდღეობას.

გარდა ამისა, საქართველოს ნატო-ში მონაწილეობა, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ ნატო-ში ყველა გადაწვეტილების მიღება კონსენსუსით ხდება, გააძლიერებს მის პოზიციებს საერთაშორისო ასპარეზზე და უფრო ხელსაყრელ პოზიციებს დააკავებინებს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში. ჩვენ გვექნება ადგილი მსოფლიოს ყველაზე ავტორიტეტულ სამხედრო-პოლიტიკურ ორგანიზაციაში, რაც ამაღლებს ჩვენს პრესტიჟს, რაც შეესაბამება საქართველოს ეროვნულ ინტერესებს. სხვათა შორის ერთი მიზეზი, რის გამოც ყოფილი ნეიტრალეები ნატო-ში ისწრაფვიან, სწორედ ესაა.

ნეიტრალიტეტი და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა

კიდევ ერთი არგუმენტი ნეიტრალიტეტის სასარგებლოდ ისაა, რომ ეს პროცესი ჩვენდამი კეთილად განაწყობს რუსებს და დაგვეზარება ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასა თუ საქართველოდან თავისი ძალების გაყვანაში. ეს არგუმენტი ფაქტებით გაბათილდება. მოლდოვას ნეიტრალიტეტი კონსტიტუციურ დონეზე აქვს გაფორმებული, მაგრამ ეს მას ვერ დაეხმარა ვერც ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენასა და ვერც რუსეთის შეიარაღებული ძალების გაყვანაში, რომელიც იქ იმყოფება სტამბულის სამიტის გადაწყვეტილების საპირისპიროდ. ეს იმ ვითარებაში, როდესაც მოლდოვა არც კი ესაზღვრება რუსეთს. ასე რომ, ეს არგუმენტი მიზანს ცდება. სად არის გარანტია, რომ ნეიტრალიტეტის გამოცხადების შემდეგ რუსეთი ასევე არ მოიქცევა საქართველოს მიმართ, როგორც მოლდოვას ექცევა?

აქედან გამომდინარე, პრაქტიკულად არ არსებობს პოლიტიკური ხასიათის არგუმენტი საქართველოს ნეიტრალიტეტის სასარგებლოდ, სამაგიეროდ, მრავალი არგუმენტი, რომ ნეიტრალიტეტი ეწინააღმდეგება თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა განვითარების

საფუძველმდებარე ტენდენციებს და არაფერს შემატებს საქართველოს უსაფრთხოებას. მაგრამ ნეიტრალიტეტის კურსი შეუძლებელია არა მხოლოდ პოლიტიკურ, არამედ სხვა ფაქტორთა გამო.

ნეიტრალიტეტის მკონოიმიკური უსანი

ჩვენი საზოგადოების ნაწილში გავრცელებულია აზრი, რომ ნეიტრალიტეტი უფრო „იაფი“ ღირს, ვიდრე რომელიმე ბლოკში, ეთქვანთ, ნატო-ში წევრობა. ეს აზრი მცდარია და ამას უბრალო სტატისტიკა ადასტურებს. მაგალითათვის ავიღოთ ნეიტრალური შვედეთი მისი 60-ათასიანი არმიითა და ნატო-ს წევრი თურქეთი მისი ათჯერ უფრო მრავალრიცხოვანი არმიით. 1985 წელს, ანუ იმ ხანაში, როდესაც „ციემა ომმა“ პიკს მიაღწია და შვედეთის ნეიტრალიტეტს ყველაზე მეტად სჭირდებოდა სამხედრო გარანტიები, შვედეთის სამხედრო ბიუჯეტი 4,5 მილიარდი დოლარი იყო, თურქეთისა სულ – 3,3 მილიარდი დოლარი, ანუ ნეიტრალურ შვედეთს თავის უსაფრთხოების დაცვაზე 1,2 მილიარდი დოლარით მეტის გამოყოფა უწევდა, ვიდრე 10-ჯერ უფრო დიდი არმიის მქონე თურქეთს. „ცივი ომის“ დასრულებამ ვითარება რამდენამდე შეცვალა. 1997 და 1998 წლებში თურქეთის თავდაცვითი ბიუჯეტი შესაბამისად 7,7 და 8,1 მილიარდ დოლარს უტოლდებოდა, ხოლო შვედეთის, რომლის შეიარაღებული ძალები ამ პერიოდისათვის 50 ათასამდე შემცირდა, 5,5 მილიარდ დოლარს. განსხვავება, რასაკვირველია, მნიშვნელოვანია, მაგრამ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ამ პერიოდში თურქეთის არმია 12-ჯერ სჭარბობდა შვედებისას. მაგრამ ისეთი მაჩვენებლით, როგორიცაა ერთ სულ მოსახლეზე სამხედრო ხარჯის ოდენობა, შვედეთი ოთხჯერ აღემატებოდა თურქეთს (131 დოლარი თურქეთში და 623 დოლარი შვედეთში).

ანალოგიურ სურათს მივიღებთ სხვა ნეიტრალებისა და ნატო-ს წევრი მცირე სახელმწიფოების სამხედრო-ეკონომიკური მაჩვენებლების შედარებისას. 1998 წლისათვის შვეიცარიის თავდაცვითი ბიუჯეტი 3,5 მილიარდი დოლარი იყო, რაც თითქმის მილიარდი დოლარით აღემატებოდა ნატო-ს ისეთი წევრის ბიუჯეტს როგორიცაა დანია. 1999 წელს ნეიტრალური ავსტრიის თავდაცვითი ბიუჯეტი 1,6 მილიარდი დოლარი იყო, რაც 200 მილიონი დოლარით უფრო მეტია, ვიდრე ნატო-ს ისეთი „ვეტერანი“ წევრის ბიუჯეტი როგორიცაა პორტუგალია და ორჯერ მეტია, ვიდრე ნატო-ს ისეთი წევრის ბიუჯეტი, როგორიცაა უნგრეთი. 1998 წელს ფინეთის თავ-

დაცვის ბიუჯეტი 1,5 მილიარდი დოლარი თითქმის სამასი მილიონით აღემატებოდა ნატო-ს ისეთი წევრის ბიუჯეტს, როგორიცაა ჩეხეთი. ზოგი პარამეტრით ნეიტრალეების ხარჯები აღემატება ნატო-ს ლიდერების ანალოგიურ მაჩვენებლებს. 1998 წელს, მაგალითად, ერთ მოსახლეზე შვედეთი სამხედრო ხარჯებისათვის გამოყოფდა 623 დოლარს, შვეიცარია – 503 დოლარს, ფინეთი – 360 დოლარს, გერმანია – 395 დოლარს, ხოლო იტალია – 391 დოლარს. მაშასადამე, შვედეთის მაჩვენებელი ამ პარამეტრით 1,6-ჯერ აღემატება თვით გერმანიის მაჩვენებელსაც კი. იტალიასათვის ეს მაჩვენებელი კიდევ უფრო დიდია. რაც შეეხება ფინეთს, ერთ სულზე მისი სამხედრო პრაქტიკულად უტოლდება გერმანიისა და იტალიისას.

ისეთი მაჩვენებლის მხრივ, როგორიცაა საერთო-ეროვნული შემოსავალის პროცენტი, რომელიც თავდაცვისთვისაა გამოყოფილი, შვედეთი 1998 წელს ბევრად აღემატებოდა გერმანიას (შესაბამისად, 2,5 და 1,5 პროცენტი), ხოლო ფინეთის ანალოგიური მაჩვენებელი აღემატებოდა ნატო-ს ისეთ „მძიმეწონოსნის“ მაჩვენებელს, როგორიც ესპანეთია.

ჩვენ მიერ მოყვანილი სტატისტიკა ცალსახად ადასტურებს, რომ ყველა სამხედრო-ფინანსური მაჩვენებლით ნეიტრალიტეტის პოლიტიკის გატარება თავდაცვის სფეროში ბევრად უფრო ძვირი ჯდება, ვიდრე ნატო-ს წევრობა. ერთ-ერთი მიზეზი ნეიტრალიტეტზე უარის თქმის ტენდენციის სწორედ ეს სიძვირეა. გაუგებარია როგორ მოახერხებს საქართველო გამოძენოს ის გიგანტური (ჩვენი მასშტაბებით) რესურსები, რომელიც მინიმალურად მაინც უზრუნველყოფს ჩვენი შეიარაღებული ძალების იმ დონეს, რომელიც საჭიროა ნეიტრალიტეტის დასაცავად.

საშხმდრო შაქტორები

ყოველივე ზემოთქმულის გარდა, არსებობს ზოგიერთი სამხედრო და სამხედრო ტექნიკური ფაქტორი, რომლებიც გამოირიცხავს საქართველოს მიერ ნეიტრალიტეტის პოლიტიკის გატარებას. მათ შორის:

სამხედრო პოლიტიკისა და შეიარაღებული ძალების ორგანიზაცია. ბოლო ათწლეულის მოვლენებმა ნათლად ცხადყვეს, რომ სამხედრო პოლიტიკის წარმართვის, შეიარაღებული ძალების ორგანიზაციის, სამხედრო გაწვრთნისა და წესდებების იმ სისტემას, რომელიც ნატო-ში არსებობს, უძლიერესია მსოფლიოში. თავისთავად, ცხ-

ადია, რომ საქართველო თავისი მწირი შესაძლებლობების ფარგლებში უნდა ესწრაფოდეს შეძლებისდაგვარად მოწინავე პოლიტიკის დაკავებას ხსენებულ სფეროებში. ასეთი მოწინავე პოზიციების მიღწევა კი მხოლოდ ნატო-ს სტანდარტების ჩარჩოებშია შესაძლებელი. ამ შემთხვევაში სრულიად გაუგებარია რატომ ვაწყობთ საქართველოს შეიარაღებულ ძალებს ნატოს სტანდარტებით თუ ამ ორგანიზაციაში გაწვევრიანებას არ ვაპირებთ?

ბირთვული და სარაკეტო ტექნოლოგიების მასობრივი გავრცელება და მათგან თავდაცვა. თანამედროვე სამხედრო-პოლიტიკური ვითარების ერთ-ერთი დამასახიათებელია ის, რასაც სამხედრო-პოლიტიკური საკითხების საუკეთესო რუსმა ექსპერტმა ანდრეი კოკოშინმა „მეორე ბირთვული ერა“ უწოდა. ამ ტერმინში იგულისხმება მასობრივი განადგურების იარაღის უაღრესად დიდი მასშტაბით გავრცელება. ამჟამად ნაცვლად ცივი ომის პერიოდის ხუთი ბირთვული სახელმწიფოსი, არსებობს შვიდი (აშშ, რუსეთი, ინგლისი, საფრანგეთი, პაკი-სტანი, ჩინეთი, ინდოეთი), თუ არ ჩავთვლით ისრაელს, რომელსაც ოფიციალურად არ განუცხადებია თავისი წევრობა ბირთვულ კლუბში. ბირთვულთან მიახლოებულ მიჯნაზე იმყოფება ირანი, ჩრდილო კორეა, ზოგიერთი ცნობით ლიბიაც კი. რაც შეეხება მასობრივი განადგურების სხვა იარაღებს (ქიმიური, ბაქტერიოლოგიური), მათი მფლობელთა რიცხვი ბევრად მეტია. ასევე მასობრივად ვრცელდება სხვადასხვა რადიუსის სამხედრო რაკეტული ტექნოლოგიები, ხოლო რაც შეეხება ტაქტიკური რადიუსის რაკეტებს, ისინი თვით ზოგიერთი პოსტსაბჭოური სახელმწიფოს არმიების შეიარაღებაზე იმყოფება.

ასეთ ვითარებაში საქართველოსათვის კრიტიკულ მნიშვნელობას შეიძენს ტაქტიკური რაკეტსაწინააღმდეგო სისტემაში ინტეგრირება (დაახლოებით ამერიკული თჰაად-ის ტიპის), რომელიც ორასი-სამასი კილომეტრის რადიუსში უზრუნველყოფს თავდაცვას ბალისტიკური რაკეტებიდან. ჩვენი ტერიტორიის მიმართ ასეთი შეტევა ან შეტევის მუქარა შეიძლება მიზნად ისახავდეს ჩვენზე პოლიტიკურ ზეწოლას, ან ჩვენს ტერიტორიაზე გამავალი საერთაშორისო კომუნიკაციების მწყობრიდან გამოყვანას, რასაც საფუძვლად სრულიად სხვადასხვა პოლიტიკური მოსაზრებები შეიძლება ედოს. ასევე არ არის გამორიცხული საქართველოს ტერიტორიაზე რაკეტული იარაღის (მათ შორის მასობრივი განადგურების იარაღით აღჭურვილის) არასანქციონირებული ან შემთხვევითი ჩამოვარდნა. ამგვარმა შემთხვევამ საქართველოს მოსახლეობაში შეიძლება უზარმაზარი მსხვერპლი გამოიწვიოს. ყოველივე ამისგან თავის დაზღვევის ერთადერთი გზა

არსებობს, კერძოდ, საქართველოს ტერიტორიაზე უნდა განხორციელდეს რაკეტსაწინააღმდეგო დაცვის ეფექტიანი სისტემა, რაც, რასაკვირველია, საკმაოდ შორეული, მაგრამ მაინც ასე თუ ისე რეალური პერსპექტივის საქმეა. ასეთი სისტემა, სამხედრო-ტექნიკური პარამეტრებიდან გამომდინარე, საჭიროებს კოსმოსური დაზვერვის, დამიზნებისა და მართვის სისტემების არსებობას, აგრეთვე ეფექტიან ანტირაკეტებს. ყოველივე ეს კი მხოლოდ დასავლეთს გააჩნია. ლაპარაკიც ზედმეტია იმაზე, ასეთ სისტემას საქართველო დამოუკიდებლად შეიქმნის თუ არა. აქედან გამომდინარე, რაკეტული რისკის ასპროცენტიანი ალბათობის თავიდან ასაცილებლად საქართველო უნდა ჩაერთოს ნატო-ს რაკეტსაწინააღმდეგო ქსელში, რაც შეუძლებელია ნეიტრალიტეტის პირობებში.

1 კოსმოსური დამიზნების სისტემები ჩვეულებრივი კონფლიქტებისას. თანამედროვე პირობებში ეფექტიანი სამხედრო მოქმედებების წარმოება შეიძლება მხოლოდ ზეზუსტი იარაღის საშუალებით. ეს ერთნაირად ეხება როგორც სრული, ისე მცირე ინტენსივობის კონფლიქტებს ან ანტიტერორისტულ ოპერაციებს. როგორც რუსეთის მიერ ჩეჩნეთში წარმოებული მოქმედების ანალიზი ადასტურებს, ნებისმიერი ოპერაცია დამიზნების კოსმოსური საშუალებების გარეშე (რომელიც რუსეთს არ გააჩნია) არაეფექტიანია, ხოლო ტერორისტების ან „ბოვეიკების“ ჩვენზე თავდასხმის რისკი მაღალია. მათ წინააღმდეგ ეფექტიანი დარტყმების საწარმოებლად აუცილებელია კოსმოსური დამიზნების სისტემაზე გადასვლა, რომელიც მხოლოდ ნატო-ს აქვს.

სამხედრო-ტექნიკური ასპექტი

თანამედროვე იარაღის დაპროექტება, შექმნა და წარმოება გიგანტური ფინანსური, ტექნიკური და სამრეწველო რესურსების გამოყენებას მოითხოვს. ასეთ პირობებში იარაღის თანამედროვე სისტემის შექმნა მცირე სახელმწიფოსთვის მიუწვდომელი ფუფუნებაა. მაგალითად, მცირე სახელმწიფოთაგან ყველაზე უფრო განვითარებული სამრეწველო, ფინანსური და ტექნიკური ბაზის მქონე ქვეყანაა შვედეთი, რომლის არმია ყოველთვის ორიენტირებული იყო ეროვნული წარმოების ტექნიკაზე. მაგალითად, შეგვიძლია ავიღოთ ისეთი სფეროები, როგორიცაა ბუქსირებადი და თვითმავალი არტილერია, გადასატანი საზენიტო რაკეტული კომპლექსები, ტანკსაწინააღმდეგო მართული კომპლექსები, ჯავშნისატანკო ტექნიკა და სამხედრო ავიაცია. ყველა ამ სფეროში შვედების მიერ შემუშავებული ბუქსირებადი ჰაუბიცა

PH-77 (რომელიც აგრეთვე იმყოფება ინდოეთის არმიის შეიარაღებაზეც), 155 მმ-იანი თვითმავალი ჰაუბიცა „ბენდეკანონი“, გადასატანი საზენიტო რაკეტული კომპლექსი RBS-70, „ბოფორის“ მიერ წარმოებული 40 მმ-იანი ავტომატური საზენიტო ქვემეხი, რომელიც მსოფლიოს მრავალი არმიის შეიარაღებაზეა, ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტული მართული კომპლექსი „ბილლი“. შევდების მიერ შემუშავდა. მათ მიერ მასობრივად დამზადდა მსოფლიოში ერთდერთი უკონსტრუქციო ტანკი STRV-103, აგრეთვე ქვეითთა საბრძოლო მანქანა STRF-9040. სამხედრო ავიაციის სფეროში შევდებმა მოახერხეს მე-4 პლუს თაობის გამანადგურებელ „გრიფენის“ დამზადება. ყველა ეს იარაღი თუ სისტემა სრულად აკმაყოფილებს დასავლეთის ყველაზე მოწინავე ქვეყნების სისტემებისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს.

მაგრამ ამჟამად საქმის ვითარება არსებითად იცვლება. ტექნოლოგიების ძალიან სწრაფი განვითარება თვით ისეთი მძლავრი ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და სამხედრო პოტენციალის მქონე ნეიტრალურ სახელმწიფოსაც კი, როგორიც შევდეთია, პრობლემებს უქმნის იარაღისა და სამხედრო ტექნიკის წარმოების საქმეში. შევდებს მესამე თაობის ჯავშანსატანკო ტექნიკის, სახელდობრ, მესამე თაობის ტანკის შესაქმნელად რესურსების ისეთი დანახარჯი დასჭირდათ, რომ ტექნიკური პოტენციალის მიუხედავად, ამჯობინეს გერმანული ლეოპარდ-2-ის შეძენა და ლიცენზიური წარმოება. დღესდღეობით ნათელია, რომ შევდები იმავე ფინანსური მიზეზების გამო ვეღარ მოახერხებენ მე-5 თაობის გამანადგურებლის დამოუკიდებლად შექმნას, არაფერი რომ არ ვთქვათ ამგვარი გამანადგურებლების ექსპლუატაციის აუცილებელ კონსტრუქციულ-თანამგზავრული სისტემის შექმნაზე. „ჰაერო-ზედაპირის“ ტიპის ზეზუსტი საავიაციო მართული რაკეტა „ტაურუსის“ შესაქმნელად შევდებს მოუწევთ ერთობლივი პროექტის შემუშავება გერმანელებთან ერთად.

ასე რომ, თვით ყველაზე დაწინაურებულ ნეიტრალურ ქვეყნებს საუკეთესო შემთხვევაში შეეძლებათ მხოლოდ სასროლი, საარტილერიო და მსუბუქი ჯავშანტექნიკის დამოუკიდებლად შექმნა. უფრო რთული სისტემების საწარმოებლად მათ მოუხდებათ თავიანთი საქმიანობის კოორდინირება სხვა სახელმწიფოებთან. მეტიც, რთული, მაგალითად, საავიაციო (არაფერი რომ არ ვთქვათ კონსტრუქციულ) აპარატების შექმნისათვის ისეთ სამხედრო-სამრეწველო გიგანტებსაც კი, როგორიც ინგლისი და გერმანიაა, უწევთ პროგრამების კოორდინირება. ამას მაგალითია მე-4 ორი პლუს თაობის გამანადგურებელი „ტიანფუნი“, რომელიც ინგლისის, გერმანიის, იტალიისა და ესპანეთის ერთობლივი პროექტია.

აქედან გამომდინარე, ნეიტრალიტეტის პირობებში საქართველო-სათვის შეუძლებელი იქნება მაღალტექნოლოგიური იარაღის წარმოება, რაც გარდა სამხედროსი, უაღრესად ნეგატიურ ზეგავლენას მოახდენს სამოქალაქო სექტორზეც.

ცივილიზაციური პარამეტრები

ნეიტრალიტეტის მომხრეები ხშირად უსვამენ ხაზს იმას, რომ რუსეთთან რელიგიური და ცივილიზაციური ერთობა გვაკავშირებს, ხოლო დასავლეთთან – არა. მაგრამ მართლმადიდებლობა არაფრით უშლის ხელს საბერძნეთს იყოს ნატო-ს აქტიური წევრი. მეტიც, საკმაოდ მალე პრაქტიკულად ყველა მართლმადიდებელი სახელმწიფო, რუსეთის გარდა, ნატო-ს წევრი გახდება. რაც შეეხება ცივილიზაციურ ერთობას, ანუ ცხოვრების წესების მსგავსებას ამ პარამეტრით, ჩვენ, ბალკანეთის მართლმადიდებელ ერებთან ბევრად მეტი გვაკავშირებს, ვიდრე რუსეთთან. ასე რომ, ამ პარამეტრითაც რაციონალურია ჩვენი გაწევრიანება ნატო-ში. ერთი სიტყვით, პრაქტიკულად ყველა არგუმენტით ჩვენს ინტეგრაციას ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ალტერნატივა არა აქვს.

ძირითადი ცნებები:

1. ანარქიული და იერარქიული წესრიგი.
2. ნეიტრალიტეტზე უარის თქმის ტენდენციები.
3. ცივილიზაციური ფაქტორების ზეგავლენა ნეიტრალიტეტის პოლიტიკაზე.

პითხვები:

1. ჩამოთვალეთ ძირითადი არგუმენტები, რომლებიც მოჰყავთ საქართველოს ნეიტრალიტეტის მომხრეებს.
2. რა პოლიტიკური ფაქტორები უშლის ხელს საქართველოს ნეიტრალიტეტს?
3. რა ეკონომიკური ფაქტორები უშლის ხელს საქართველოს ნეიტრალიტეტს?
4. რა სტრატეგიული ფაქტორები უშლის ხელს საქართველოს ნეიტრალიტეტს?
5. რა სამხედრო-ტექნოლოგიური ფაქტორები უშლის ხელს საქართველოს ნეიტრალიტეტს?

1. Библиотека внешней политики – История дипломатии Т. 3, под ред: В. П. Потёмкина, Государственное издательство политической литературы, Москва-1945-Ленинград.
2. М. И. Мелтюхов, **Воспные Тайны XX века – Упущенный шанс Сталина ветский**
3. Б. Лиддел-Гарт, **Энциклопедия военного искусства (Стратегия непрямых действии)**, М. ООО фирма «издательство АСТ»; СПб.: Terra fantastica, 1999.
4. А. А. Бушков, **Россия, которой не было (загадки, версии, гипотезы)**, изд. «Олма-Пресс», Москва, изд. «Нева», Санкт-Петербург, изд. «Бонус», Красноярск, 1997.
5. А. Г. Задохин, А. Ю. Низовский, **Воспные Тайны XX века – Пороховой погреб Европы (Балканские войны XX века)**, изд. «Вече», Москва, 2000.
6. **Фредерик Шерман, Война на Тихом океане (авианосцы в бою)**, М. : ООО фирма «издательство АСТ»; СПб, Terra fantastica, 1999.
7. **К. Типпельскирх, История второй мировой войны Т. 1 1939-1943**, изд. «Полгон» Санкт-Петербург, 1994.
8. **Makers of Modern Strategy (from Machiavelli to the Nuclear Age)**, edited by Peter Paret with the collaboration of Gordon A. Craig and Felix Gilbert, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
9. **Defense of Japan – Response tu a New Era**, Defense agency, 1996.
10. **Theodore Ropp, War in the modern world**, New revised edition, Collier books, New York, Collier-Macmillan LTD. , London, Copyright 1959, 1962, Duke University Press.
11. **THE NATO HANDBOOK- 50-TH ANNUVERSARY edition**, Brussel, 1998- 1999
12. **THE MILITARY BALANCE, 1990-1991**-Oxford, University press, 1990
13. **THE MILITARY BALANCE, 1993-1994**-Oxford, University press, 1993

გამომცემლობის რედაქტორი: ნ. ელიზბარაშვილი
ტექნორედაქტორი ლ. ნინიკაშვილი
კორექტორი მ. კილაძე
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25.08.01
საბეჭდი ქაღალდი 60X84 1/16
საალრ.-საგამომც.თაბახი 10,25
შეკვეთა №46 ტირაჟი 500

ფასი სახელშეკრულებო

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი, წერეთლის გამზ. 112